

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ANABİLİM DALI

**ULUSLARARASI STANDARTLAR ÇERÇEVESİNDE FİNANSAL
ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ; UFRS 9 ve 2008
KÜRESEL KRİZİ SONRASI GELİŞMELER**

Yüksek Lisans Tezi

ÖMÜR KAYA

1987

İSTANBUL, 2015

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ANABİLİM DALI

**ULUSLARARASI STANDARTLAR ÇERÇEVESİNDE FİNANSAL
ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ; UFRS 9 ve 2008
KÜRESEL KRİZİ SONRASI GELİŞMELER**

Yüksek Lisans Tezi

ÖMÜR KAYA
Danışman: DOÇ. DR. ÖZGÜR ÇATIKKAŞ

1987

İSTANBUL, 2015

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü

Aşağıda belirtilen lisansüstü tez, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği hükümlerinde belirtilen esaslar çerçevesinde jüri önünde savunulmuş ve jüri tarafından başarılı bulunmuştur.

TEZ BAŞLIĞI : Uluslararası Standartlar Çerçevesinde Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi; UFRS 9 ve 2008 Küresel Krizi Sonrası Gelişmeler

TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİ HAZIRLAYAN : Ömür KAYA

ANABİLİM DALI : Bankacılık

SAVUNMA TARİHİ : 13.03.2015

JÜRİ ÜYELERİ

GÖREVİ

ADISOYADI

İmza

Danışman

Doç.Dr. Özgür ÇATIKKAS

Üye

Doç.Dr. Murat AKBALIK

Üye

Yrd.Doç.Dr. Mustafa OKUR

Marmara Üniversitesi Güztepe
Kampusu Bankacılık ve
Sigortacılık Enstitüsü 34722
Kadıköy - İSTANBUL

0 (216) 347 09 51 (Faks)
0 (216) 418 20 88

bas@marmara.edu.tr
<http://use.marmara.edu.tr>

Ayrıntılı bilgi için:

İSOYADI Bilgisayar İşletmeni
Cemal KURŞUN

	MARMARA ÜNİVERSİTESİ BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ Tez / Proje Bildirim Formu	FORM 2	
		Düz.Tarihi	
		13.10.2014	

a. Tezin / Projenin Adı: (Türkçe ve İngilizce olarak)
Türkçe: Uluslararası Standartlar Çerçevesinde Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi; UFRS 9 ve 2008 Küresel Krizi Sonrası Gelişmeler

İngilizce: Accounting of Financial Instruments According to International Standards; IFRS 9 and Developments After 2008 Global Crisis

b. Tezin / Projenin Yazarı: Ömür KAYA

c. Tez / Proje ile ilgili kişiler / Danışman ve Jüri Üyeleri
Unvan. Adı / Soyadı

1. Doç. Dr. Özgür ÇATIKKAŞ (Danışman)
2. Doç. Dr. Murat AKBALIK (Jüri Üyesi)
3. Yrd. Doç. Dr. Mustafa OKUR (Jüri Üyesi)
- 4.
- 5.

TEZ / PROJE BİLDİRİMİ

Yukarıda adı geçen tezdeki/projedeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

THESIS / PROJECT DECLARATION

I hereby declare that all information in the above-mentioned thesis/project has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all materials and results that are not original to this work.

In reverse, I declare that I accept the legal consequences.

İmza :

Öğrencinin Adı SOYADI : Ömür KAYA

Tarih : 16.03.2015

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

İÇİNDEKİLER	i
TABLOLAR LİSTESİ	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vi

GİRİŞ	1
-------------	---

1. BÖLÜM:

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI.....	2
---	---

1.1 Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Kavramı ve Gerekliliği.....	2
1.2 UFRS Vakfı ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Oluşturulmasındaki Rolü.....	5
1.3 UFRS Vakfı'nın Finansmanı	12
1.4 UFRS'lerin Dünyadaki Kullanımı.....	15
1.4.1 UFRS'lerin AB Ülkelerinde Kullanımı	15
1.4.2 UFRS'lerin ABD'de Kullanımı	17
1.4.3 UFRS'lerin G-20 Ülkelerinde Kullanımı	18
1.5 Türkiye'de Muhasebe veya Finansal Raporlama Standartları	20
1.5.1 Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu	21
1.5.2 Türkiye'de Standartların Zorunlu Kullanımı	23
1.5.2.1 Bankacılık Mevzuatı	23
1.5.2.2 Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Mevzuatı.....	24
1.5.2.3 Sermaye Piyasası Mevzuatı	26
1.5.2.4 Sigortacılık Mevzuatı.....	28
1.5.2.5 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu.....	29

2. BÖLÜM:

FİNANSAL ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER.....	33
---	----

2.1 Finansal Araç Tanımı	33
2.1.1 Finansal Varlık	33
2.1.2 Finansal Borç.....	35
2.1.3 Özkaynağa Dayalı Finansal Araç	36
2.1.4 Mali Tablolarda Finansal Araç Kalemleri	37
2.2 Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesine İlişkin Standartlar ve Amaçları.....	39
2.3 Finansal Araçlara İlişkin Değerleme Ölçüleri	41
2.3.1 Maliyet değeri.....	42
2.3.2 İtfa Edilmiş Maliyet Değeri	43
2.3.3 Gerçeğe Uygun Değer	48
2.3.3.1 Gerçeğe Uygun Değer Tanımı	48
2.3.3.2 İşletmenin Borçlarına ve Kendi Özkaynağına Dayalı Finansal Araçlarına İlişkin Uygulama	53
2.3.3.3 İlk Muhasebeleştirmede Gerçeğe Uygun Değer	55
2.3.3.4 Değerleme Yöntemleri.....	55
2.3.3.5 Değerleme Yöntemlerine İlişkin Girdiler	57
2.3.3.6 Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisi	57
2.3.3.6.1 Seviye 1 Girdileri.....	59
2.3.3.6.2 Seviye 2 Girdileri.....	60
2.3.3.6.3 Seviye 3 Girdileri.....	61
2.3.3.7 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümüne İlişkin Açıklamalar	61

3. BÖLÜM: UFRS 9 ÇERÇEVESİNDE FİNANSAL ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ63

3.1	Finansal Araçların Sınıflandırılması.....	64
3.1.1	Finansal Varlıkların Sınıflandırılması	64
3.1.1.1	İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Ölçülen Finansal Varlıklar	64
3.1.1.1.1	Finansal Varlık Yönetim Modeli	65
3.1.1.1.2	Sözleşmeye Bağlı Nakit Akışları	67
3.1.1.2	Gerçeğe Uygun Değeri Üzerinden Ölçülen Finansal Varlıklar.....	68
3.1.1.3	Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Olarak Sınıflandırılan Finansal Varlıklar	69
3.1.2	Finansal Borçların Sınıflandırılması.....	71
3.1.2.1	İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Ölçülen Finansal Borçlar.....	71
3.1.2.2	Gerçeğe Uygun Değeri Üzerinden Ölçülen Finansal Borçlar	71
3.1.2.3	Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Olarak Sınıflandırılan Finansal Borçlar.....	71
3.1.2.4	Diğer Finansal Borçlar	73
3.1.3	Finansal Araçların Yeniden Sınıflandırılması	74
3.2	Finansal Araçların Ölçümleri (Değerlemesi) ile Kazanç ve Kayıplar	77
3.2.1	Finansal Varlıkların Ölçümleri	77
3.2.1.1	İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Ölçülen Finansal Varlıklarda Değer Düşüklüğü	78
3.2.1.2	Borsaya Kayıtlı Olmayan Özkaynağa Dayalı Finansal Araçlara Yapılan Yatırımlar	81
3.2.2	Finansal Borçların Ölçümleri	82
3.2.3	Kazanç ve Kayıplar	83
3.3	Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesine İlişkin Örnekler.....	87
3.3.1	İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Ölçülen Finansal Varlık	87
3.3.1.1	Değer Düşüklüğünün Bulunmadığı Durum	88
3.3.1.2	Değer Düşüklüğü Durumu	92
3.3.2	Gerçeğe Uygun Değeri Üzerinden Ölçülen Finansal Varlık.....	95
3.3.2.1	Aktif Piyasada Kotasyon Fiyatının Bulunması	96
3.3.2.2	Aktif Piyasa Bulunmaması	101
3.4	Finansal Araçların Farklı Ölçümlerinin Mali Tablolara Etkileri	106
3.5	UFRS 9 ve UMS 39 Arasındaki Temel Farklar.....	110
3.5.1	Finansal Araçların Sınıflandırılmasına İlişkin Farklar.....	111
3.5.2	Finansal Araçların Yeniden Sınıflandırılmasına İlişkin Farklar	112
3.5.3	Finansal Araçların Ölçümü ile Kazanç ve Kayıplara İlişkin Farklar	115
3.5.4	Değer Düşüklüğü Modeline İlişkin Farklar	120
3.5.5	Hedge Muhasebesine İlişkin Farklar	120

4. BÖLÜM: 2008 KÜRESEL KRİZİ SONRASI FİNANSAL ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN GELİŞMELER121

4.1	2008 Küresel Krizi	121
4.2	Finansal Sistemi Güçlendirmeye İlişkin G20 Deklarasyonu	124
4.3	UMS 39'un Değiştirilmesi.....	125
4.3.1	UMS 39'a Yöneltilen Eleştiriler ve Karmaşıklığın Azaltılması	125
4.3.2	UMS 39'un Değiştirilmesine İlişkin BIS Görüşleri.....	131
4.3.3	UMS 39'un Değiştirilmesinin Aşamaları	134
4.4	Değer Düşüklüğü Modeline İlişkin Tartışmalar	135
4.4.1	Değer Düşüklüğüne İlişkin Yürürlükteki Hükümler	136
4.4.2	Gerçekleşen ve Beklenen Zarar Yaklaşımları.....	137
4.4.3	Değer Düşüklüğü Modeli ve Konjonktür Yanlılık	139
4.4.4	Değer Düşüklüğüne Dair BIS Görüşleri.....	145
4.4.5	Beklenen Zarar Modeline Geçiş	146
4.5	Gerçeğe Uygun Değere İlişkin Tartışmalar	149
4.5.1	Krizde Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü.....	149

4.5.2	Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Yanlısı Görüşler	151
4.5.3	Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Karşıtı Görüşler	154
4.5.4	Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü ve Krizdeki Rolü	156
4.5.5	Gerçeğe Uygun Değere Dair US SEC Görüşleri	159
4.5.6	Gerçeğe Uygun Değere Dair BIS Görüşleri	161
4.6	Muhasebe Standartlarına Politik Müdahale	162
4.7	Gelişmelerin Değerlendirilmesi	170
SONUÇ		179
KAYNAKÇA		182

TABLolar LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1: UFRS Vakfi'nın Gelir ve Gider Bilgileri	14
Tablo 2: UFRS Vakfi'na 2011 Yılında Yapılan Bağışlar	15
Tablo 3: G20 Ülkelerinde Borsaya Kote Şirketlerin UFRS'lere Uyumu.....	19
Tablo 4: Bilanço Kalemleri Olarak Finansal Varlık ve Borçlar.....	37
Tablo 5: Bankacılık Sektörünün Başlıca Bilanço Kalemleri.....	38
Tablo 6: Bankacılık Sektörünün Başlıca Bilanço Dışı Kalemleri.....	38
Tablo 7: Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesine İlişkin Uluslararası Standartlar	39
Tablo 8: UFRS 9'un Finansal Araçların Yeniden Sınıflandırılmasına İlişkin Hükümleri.....	75
Tablo 9: Finansal Varlıkların İlk Muhasebeleştirmeden Sonra Ölçümlerine İlişkin Kurallar	77
Tablo 10: Finansal Borçların İlk Muhasebeleştirmeden Sonra Ölçümlerine İlişkin Kurallar.....	83
Tablo 11: Finansal Araçların Ölçümü ile Kazanç ve Kayıpların Muhasebeleştirilmesi	86
Tablo 12: İtfa Edilmiş Maliyet ve Gerçeğe Uygun Değer	107
Tablo 13: İtfa Edilmiş Maliyet ve Gerçeğe Uygun Değer Tutar Farkları	107
Tablo 14: UFRS 9 ve UMS 39'da Yer Alan Finansal Varlık ve Finansal Borç Sınıfları	111
Tablo 15: UMS 39'da Yer Alan Finansal Araçların Yeniden Sınıflandırılmasına İlişkin Başlıca Hükümler	112
Tablo 16: UFRS 9'da Yer Alan Finansal Araçların Ölçümü ile Kazanç ve Kayıpların Muhasebeleştirilmesine İlişkin Başlıca Hükümler.....	116
Tablo 17: UMS 39'da Yer Alan Finansal Araçların Ölçümü ile Kazanç ve Kayıpların Muhasebeleştirilmesine İlişkin Başlıca Hükümler.....	117
Tablo 18: Gerçekleşen Zarar Yaklaşımı ile Beklenen Zarar Yaklaşımı	138
Tablo 19: Beklenen Zarar Modelinde Aşamalar	147

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1: UFRS Vakfı'nın ve Organlarının Organizasyon Yapısı 7

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BIS	: Uluslararası Ödemeler Bankası
CDO	: Teminatlı Borç Yükümlülükleri
CDS	: Kredi Temerrüt Swapları
ECOFIN	: Ekonomik ve Finansal İşler Konseyi
EFO	: Etkin Faiz Oranı
EFRAG	: European Financial Reporting Advisory Group
FCAG	: Finansal Kriz Danışma Grubu
FDIC	: ABD Mevduat Garanti Fonu
FED	: ABD Merkez Bankası
GSMH	: Gayrisafi Milli Hasıla
IBFED	: Uluslararası Bankacılık Federasyonu
IOSCO	: Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonu
KGK	: Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
SFAS	: Statements of Financial Accounting Standards
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standardı
TMS	: Türkiye Muhasebe Standardı
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TTK	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
Tüzük	: UFRS Vakfı Tüzüğü
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standardı
UFRS'ler	: Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları
UMSK	: Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu
US FASB	: Birleşik Devletler Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
US GAAP	: Birleşik Devletler Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri
US SEC	: Birleşik Devletler Menkul Kıymetler ve Takas Komisyonu
vd.	: ve devamı

GİRİŞ

Uluslararası Standartlar Çerçevesinde Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi; UFRS 9 ve 2008 Küresel Krizi Sonrası Gelişmeler başlıklı çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. Dünyada ve Türkiye’de Uluslararası Finansal Raporlama Standartları başlıklı birinci ana bölümde sırasıyla; uluslararası finansal raporlama standartları kavramına ve bu standartların neden gerekli olduğuna, UFRS Vakfı'na, UFRS’lerin dünyadaki kullanımına ve ülkemizde muhasebe veya finansal raporlama standartlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesine İlişkin Genel Bilgiler başlıklı ikinci ana bölümde öncelikle finansal araç tanımı ele alınmış, finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin standartlar ve amaçlarına değinilerek finansal araçlara ilişkin değerlendirme ölçülerine ilişkin bilgiler verilmiştir.

UFRS 9 Çerçevesinde Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi başlıklı üçüncü ana bölümde hedge muhasebesi kapsam dışında tutularak konu, muhasebeleştirmeye ilişkin örnekler de verilmek suretiyle finansal araçların sınıflandırılması ve ölçülmesine odaklanılarak ele alınmıştır. Verilen örneklerde türev muhasebesi başlı başına farklı ve kapsamlı bir konu olduğundan bunlara ilişkin örnekler tercih edilmemiştir. Bu ana bölümün sonunda finansal araçların farklı ölçümlerinin mali tablolara etkileri ile UFRS 9 ve UMS 39 arasındaki temel farklar ortaya konulmuştur.

2008 Küresel Krizi Sonrası Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesine İlişkin Gelişmeler başlıklı dördüncü ve son ana bölümde ise, 2008 Küresel Krizi'ne ilişkin bilgiler verildikten sonra UMS 39’un değiştirilmesi konusu ele alınmış, kriz sonrası dönemde değer düşüklüğü modeline ve gerçeğe uygun değere ilişkin tartışmalar ortaya konulmuştur. Daha sonra muhasebe standartlarına politik müdahale konusu irdelenerek bölümün sonunda kriz sonrası dönemde finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin gelişmeler bir bütün olarak değerlendirilmiştir.

1. BÖLÜM: DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI

1.1 Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Kavramı ve Gerekliliği

Kavramsal çerçevede finansal raporların amacı, kullanıcıların ekonomik kararlar verirken faydalanmaları için işletmenin finansal durumu, performansı (faaliyet sonuçları) ve finansal durumundaki değişiklikler hakkında bilgi sağlamaktır¹. Finansal raporların anlaşılır, ihtiyaca uygun, tutarlı, tarafsız ve karşılaştırılabilir nitelikte sunulması, bu raporları kullanan kişi ve kurumların sağlıklı karar almalarında önemli rol oynamaktadır. Bunun sağlanması için sunulacak finansal raporların, benzer işlem ve olayları benzer şekilde ifade etmesi, dolayısıyla belirli standartlara göre hazırlanması ve bu standartların yüksek kalitede olması gerekir. Bunun yanı sıra teknolojik ilerlemeler, sermaye piyasalarında yaşanan hızlı gelişmeler ile birlikte finansal işlem hızında meydana gelen önemli düzeydeki artışlar ve fon akımlarının serbestleştirilmesi yönündeki politikalar sermaye piyasalarının uluslararası bir boyut kazanmasını sağlamış, ülkeler arasında sermaye akışları yoğunlaşmış, ayrıca işletmelerin uluslararası piyasalar aracılığıyla kaynak bulma girişimleri ön plana çıkmıştır. Birçok işletme ülke sınırları dışından kaynak bulma amacıyla borsada işlem görmeye başlamış, sınır ötesi menkul kıymet satışları bazı ülkelerde gayrisafi yurtiçi gelirin de üzerine çıkmış, menkul kıymet piyasalarında yabancı yatırımlar artmıştır².

Sermaye piyasalarının uluslararası düzeye ulaştığı bir ortamda muhasebe uygulamalarında farklılıkların olması, yatırımcıları yatırım yaptıkları farklı ülkelerde farklı uygulama ve düzenlemelerle karşı karşıya bırakmakta ve dolayısıyla sermaye piyasalarının verimliliği ile ülke dışındaki piyasalardan fon temin etmek isteyen işletmelerin söz konusu fonlara erişebilirliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir³.

¹ Gülşirin BODUR, **Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarının Getirdiği Temel Değişiklikler ve Finansal Analize Etkileri**, 1. Basım, Ankara: Gazi Kitabevi, 2012, s.1

² KGK, KGK 2012 Faaliyet Raporu, http://www.kgk.gov.tr/contents/files/KGK_Faaliyet_Raporu_2012.pdf, (06.11.2013), s.34

³ KGK, KGK 2012 Faaliyet Raporu, s.34

Bu farklılıklar sonucunda ayrıca, uluslararası alanda faaliyet gösteren ve çokuluslu şirketler olarak adlandırılan işletmeler, faaliyet gösterdikleri her ülkede o ülkenin düzenlemeleri ve kurallarına uygun olarak finansal tablolar hazırlamak zorunda kalmaktadırlar. Birçok ülkenin düzenleme ve uygulamalarına göre finansal tablolarını düzenlemek zorunda kalan çok uluslu işletmeler açısından söz konusu farklılıklar maliyetleri artırıcı etki yaratmaktadır. Farklı standartlarla düzenlenen mali tabloların konsolidasyonunda da teknik zorluklarla karşılaşmaktadır⁴.

Sermaye piyasalarında yaşanan gelişmelerle birlikte uluslararası alanda faaliyet gösteren işletmelerin sayısında meydana gelen artış, güvenilir finansal bilgilerin uluslararası düzeyde karşılaştırılabilirliğinin sağlanmasını zorunlu kılmaktadır. Yaşanan gelişmeler uluslararası piyasalarda yatırım yapan yatırımcılar ile söz konusu piyasalardan fon temin etmek isteyen ve/veya farklı ülkelerde faaliyet gösteren işletmelerin isteklerini karşılayacak ve finansal tabloların objektif, güvenilir, anlaşılabilir nitelikte bilgiler sunmasını sağlayacak muhasebe uygulamalarına olan ihtiyacı gündeme getirmekte; ülkelerin muhasebe standart ve kurallarında uyumlaştırma gereksinimini doğurmaktadır⁵.

Ülkelerin muhasebe düzenlemelerinin yeknesak olması, başka ülkelerden fon sağlamak isteyen işletmeler ile çok uluslu işletmelerin finansal tablolarının ayrıca bir düzeltmeye veya yeniden düzenlemeye ihtiyaç göstermeksizin diğer ülkelerde de kabul görmesini sağlamakta, sonuç olarak başta maliyetlerin azalması ve yatırımcının korunması olmak üzere pek çok avantajı da beraberinde getirmektedir⁶. Bazı araştırmacılar, muhasebede uluslararası uyumun sermaye piyasalarında etkinliği geliştirebileceğini, genel kabul görmüş tek bir uluslararası muhasebe standardı setinin piyasa katılımcılarının bilgiyi işleme ve denetleme maliyetlerini düşürebileceğini öne sürmektedir⁷. Uluslararası standartların kullanımı sermaye piyasalarında bilgi maliyetlerini düşürecekse, yabancı sermaye ve dış ticaret ilişkileri yoğun olan ülkelerin

⁴ KGK, KGK 2012 Faaliyet Raporu, s.34

⁵ KGK, KGK 2012 Faaliyet Raporu, s.35

⁶ KGK, KGK 2012 Faaliyet Raporu, s.35

⁷ Karthik RAMANNA, Ewa SLETTEN, Why Do Countries Adopt International Financial Reporting Standards?, <http://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/09-102.pdf>, (30.12.2014), s.4

bundan daha büyük yarar sağlayacağı öngörülebilir. Uluslararası standartların uygulanmadığı durumlarda yabancı yatırımcıların yerel muhasebe uygulamalarına aşına olabilmek için katlanacakları maliyet, muhtemelen yatırım yapılacak ülkeye yansıtılacaktır. Bu maliyetten kaçınmak isteyen yabancı sermaye ihtiyacı içindeki ülkelerin uluslararası standartları benimsemesi beklenecektir. Bu bağlamda yabancı sermaye ve dış ticaret ilişkilerini artırmak isteyen ülkelerin de aynı doğrultuda hareket etmesi uygun olacaktır⁸.

Tutarlı bir şekilde uygulanan ortak bir finansal dil, tüm yatırımcıların ve değişik bölgelerde faaliyette bulunan işletmelerin finansal sonuçları rahatlıkla karşılaştırmalarına ve yatırım adına daha fazla fırsat yaratmalarına imkân vermektedir. Birbirinden farklı ulusal muhasebe sistemleri arasındaki küçük farklardan kaynaklanan yanlış anlamaların yaratacağı önemli yatırım risklerinin ortadan kaldırılması ile sermaye maliyeti azaltılmakta ve yatırımların verimliliği artırılmaktadır⁹.

Dünyada ihtiyaca uygun, şeffaf, tarafsız ve karşılaştırılabilir finansal bilginin sunumunu sağlayacak kaliteli, yakınsanmış finansal raporlama standartlarının oluşumuna yönelik ilk adımlar 1960'lı yıllarda atılmış olup, bu yöndeki çalışmalar günümüzde de devam etmektedir. Mevcut durumda, yüksek kaliteli karşılaştırılabilir finansal bilginin ve uluslararası alanda tekdüze uygulamaların sağlanmasını teminen Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu¹⁰ (UMSK) tarafından Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları (UFRS'ler) yayımlanmaktadır. UMSK tarafından yayımlanan ve kurallardan çok bir ilkeler bütünü olarak nitelendirilmesi mümkün olan¹¹ standartlar birçok ülke tarafından benimsenmiş olup, bazı ülkelerde de bu yöndeki uyum çalışmaları devam etmektedir¹².

⁸ RAMANNA, SLETTEN, a.g.e., s.9

⁹ KGK, KGK 2012 Faaliyet Raporu, s.35

¹⁰ International Accounting Standards Board (IASB)

¹¹ BODUR, a.g.e., s.2

¹² KGK, KGK 2012 Faaliyet Raporu, s.35

1.2 UFRS Vakfı ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Oluşturulmasındaki Rolü

UFRS'ler UFRS Vakfı¹³ tarafından hazırlanmaktadır. Vakfın amaçları, yönetimi ve organlarına ilişkin düzenlemeler UFRS Vakfı Tüzüğü'nde (Tüzük) yer almaktadır. Tüzük, ilk olarak IASC Kurulu¹⁴ tarafından 2000 yılında onaylanmıştır. Tüzük'ün her 5 yılda bir gözden geçirilmesi gerekmektedir. İlk gözden geçirme 2003 yılının Kasım ayında başlatılmış ve 2005 yılının Haziran ayında tamamlanmıştır. İlk gözden geçirme sonucundaki değişiklikler 21.06.2005'te, takip eden değişiklikler ise 31.10.2007 tarihinde onaylanmıştır¹⁵.

İkinci 5 yıllık gözden geçirme 2008 yılının Şubat ayında başlatılmış ve iki aşamalı olarak yapılmıştır. Birinci aşamada, kamuoyuna hesap verebilirliğe ve UFRS Vakfı'nın standart oluşturan organı olan UMSK'nın kompozisyonu ile büyüklüğüne odaklanılmıştır. Kamuoyuna hesap verebilirliği artırmak amacıyla sermaye piyasalarına ilişkin kamu otoritelerinin temsilcilerinden oluşan Gözlem Kurulu kurulmuştur. Üyelerin coğrafi dağılımı belirlenmiş ve üye sayısı 14'ten 16'ya çıkarılmıştır. Anılan değişiklikler mütevellilerce 15.01.2009 tarihinde onaylanmıştır. Gözden geçirmenin ikinci aşamasında ise kamuoyuna hesap verebilirliğin daha da artırılması, paydaş katılımı ve operasyonel etkinlik konularına odaklanılmıştır. Bu aşama sonucunda tüzükte yapılan temel değişiklikler, organizasyondaki isimlerin etkinliğinin artırılmasını ve UMSK için yardımcılık pozisyonlarının oluşturulmasını içermektedir. İkinci aşamada Tüzük'te yapılan değişiklikler, 26.01.2010 tarihinde onaylanmıştır¹⁶.

¹³ Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Vakfı (International Financial Reporting Standards Foundation). Vakfın eski adı Uluslar arası Muhasebe Standartları Komitesi Vakfı'dır (International Accounting Standards Committee Foundation, IASCF).

¹⁴ International Accounting Standards Committee Board, IASB'nin 2001 yılına kadar öncü kuruluşudur.

¹⁵ IASB, IFRS Foundation Constitution, <http://www.ifrs.org/The-organisation/Governance-and-accountability/Constitution/Documents/ConstitutionDec2010.pdf>, (07.10.2012)

¹⁶ Deloitte Touche Tohmatsu Limited, IFRSs In Your Pocket, 2011, <http://www.iasplus.com/en/publications/global/ifrs-in-your-pocket/ifrss-in-your-pocket-2012> (19.03.2013), s.6; IASB, IFRS Foundation Constitution

UFRS Vakfı kendisini; bağımsız, kâr amacı gütmeyen ve kamu menfaati için çalışan özel sektör organizasyonu olarak tanımlamaktadır¹⁷. Vakfın amaçları Tüzük'ün 2'nci maddesinde aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

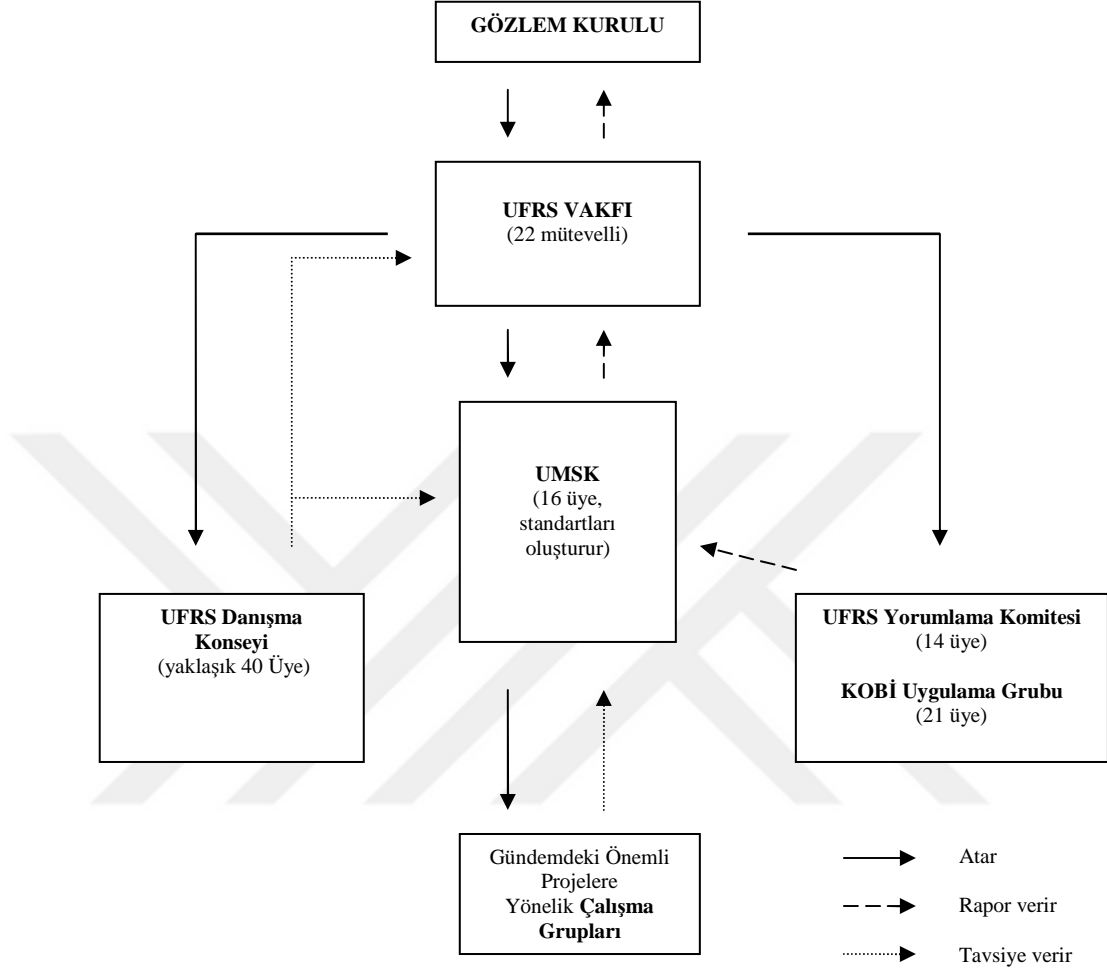
- a) Kamu yararına, yüksek kalitede, anlaşılır, uygulanabilir, açıkça ortaya konmuş olan prensiplere dayalı ve dünyada kabul gören tek bir uluslararası finansal raporlama standartları seti geliştirmek, bu standartlar -finansal tablolarda ve diğer finansal raporlamalarda yüksek kalitede, şeffaf ve karşılaştırılabilir bilgi bulunmasını sağlayarak- yatırımcılara, dünya sermaye piyasalarındaki diğer katılımcılara ve finansal bilginin diğer kullanıcılarına ekonomik kararları almada yardımcı olmalıdır,
- b) Bu standartların kullanımını ve titiz uygulanmasını teşvik etmek/desteklemek,
- c) (a) ve (b) maddelerindeki amaçlara ulaşmada eğer uygunsa, muhtelif ekonomilerde bulunan farklı büyüklükteki ve çeşitteki şirketlerin ihtiyaçlarını dikkate almak¹⁸,
- d) Ulusal muhasebe standartlarının UFRS'lerle yakınlaşması/uyumu vasıtasıyla UFRS'lerin kullanılmaya başlanmasını teşvik etmek ve sağlamak¹⁹

UFRS Vakfı'nın ve ilgili organlarının organizasyon yapısı aşağıda verilmiştir.

¹⁷ IASB, About the IFRS Foundation and the IASB, <http://www.ifrs.org/The-organisation/Pages/IFRS-Foundation-and-the-IASB.aspx>, (07.10.2012)

¹⁸ Bu amaç IFRS Vakfı'nın internet sitesinde "Gelişmekte olan ekonomilerin ve KOBİ'lerin (Küçük ve Orta Boy İşletme) finansal raporlama ihtiyaçlarını dikkate almak" olarak ifade edilmiştir. IASB, About the IFRS Foundation and the IASB

¹⁹ IASB, IFRS Foundation Constitution

Şekil 1: UFRS Vakfı'nın ve Organlarının Organizasyon Yapısı
Kaynak: Deloitte Touche Tohmatsu Limited, IFRSs In Your Pocket, s. 5

a) Gözlem Kurulu

Gözlem Kurulu'nun esas amacı; sermaye piyasası otoriteleri ile UFRS Vakfı arasındaki resmi etkileşimi kuran bir mekanizma olarak hizmet sunmaktır. Bir başka deyişle, kendi ülkelerinde UFRS'lerin kullanımına izin veren veya kullanımını zorunlu tutan sermaye piyasası otoritelerine, yatırımcıların korunması, piyasa tutarlılığı

(güvenilirliği) ve sermaye oluşumu ile ilgili kuralların daha etkili bir şekilde oluşturulmasında destek olmaktadır²⁰.

Gözlem Kurulu; ilgili Avrupa Komisyonu üyesini, Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonu'nun (IOSCO) Gelişmekte Olan Piyasalar Komitesi ve Teknik Komitesi'nin temsilcilerini, Japonya Finansal Hizmetler Ajansı temsilcisini, Birleşik Devletler Menkul Kıymetler ve Takas Komisyonu (US SEC) temsilcisini içermektedir²¹. Bankacılık Denetimine İlişkin Basel Komitesi Başkanı oy kullanma hakkı olmayan bir gözlemcidir. Gözlem Kurulu'nun zaman içerisinde amaçlarına göre kendi bileşimini yeniden belirleme yetkisi bulunmaktadır²².

b) UFRS Vakfı ve Mütevellileri

Vakıf mütevellilerce yönetilmekte olup²³, biri başkan ve en fazla ikisi başkan yardımcısı olmak üzere²⁴ 22 müteveli²⁵ bulunması öngörülmüştür. Mütevelliler dünya üzerindeki farklı yerlerden seçilmektedir. Mütevellilerin coğrafi dağılımı; Asya-Okyanusya bölgesinden altı, Avrupa'dan altı, Kuzey Amerika'dan altı, Güney Amerika'dan bir, Afrika'dan bir ve herhangi bir bölgeden de iki (genel coğrafi dengeyi sağlamalı) olacak şekilde belirlenmiştir²⁶.

Mütevelliler; denetçi, mali tablo hazırlayıcısı, mali tablo kullanıcısı, akademisyenler ve kamu yararına çalışan görevlilerden oluşur. Bu yapıyı oluşturanlardan ikisi normalde uluslararası muhasebe firmalarının önde gelen kıdemli ortaklarıdır²⁷.

²⁰ Deloitte Touche Tohmatsu Limited, IFRSs In Your Pocket, s. 6

²¹ IASB, IFRS Foundation Constitution, s. 6

²² IASB, IFRS Foundation Constitution, s. 7

²³ IASB, IFRS Foundation Constitution, s. 2

²⁴ IASB, IFRS Foundation Constitution, s. 3

²⁵ IASB, IFRS Foundation Constitution, s. 2

²⁶ IASB, IFRS Foundation Constitution, s. 3

²⁷ IASB, IFRS Foundation Constitution, s. 3

c) UMSK

UMSK UFRS Vakfı'nın standart oluşturan organıdır. UMSK üyeleri Mütevellilerce seçilmektedir²⁸.

UMSK üyeliği için profesyonel yetkinlik ve uygulama tecrübesi gereklidir. Bu kurulun, teknik uzmanlık, uluslararası iş ve piyasa tecrübesinin mümkün olan en iyi birleşimini temsil etmesi istenmektedir²⁹. Üyeler denetçiler, mali tablo hazırlayıcılar ve kullanıcılar ile akademisyenler arasından seçilecektir³⁰. Mütevellilerce UMSK üyelerinin Tüzük ekinde yer alan "UMSK Üye Kriterleri"ne uygun şekilde seçilmesi gerekmektedir³¹. UMSK Üye Kriterleri'ne göre üyelerin taşınması gereken 8 özellik aşağıda verilmiştir.

- Somut teknik yeterlik ile finansal muhasebe ve raporlama bilgisi
- Analiz yeteneği
- İletişim yeteneği
- İsabetli karar verebilme
- Finansal raporlamaya ilişkin çevrelerdeki gelişmeleri takip edebilme
- Çalışma arkadaşları ile işbirliği yapabilme
- Dürüstlük, objektiflik ve disiplin
- UFRS Vakfı'nın amaçlarına ve kamu menfaatine bağlılık³²

UMSK üyeleri dünya üzerindeki farklı yerlerden seçilmektedir. UMSK üyelerinin geniş uluslararası dağılımını sağlamak amacıyla 2012 yılının Temmuz ayından itibaren kurul; Asya-Okyanusya bölgesinden, Avrupa ve Kuzey Amerika'dan

²⁸ IASB, IFRS Foundation Constitution, s.7

²⁹ Deloitte Touche Tohmatsu Limited, IFRSs In Your Pocket, s.7; IASB, IFRS Foundation Constitution, s.7

³⁰ IASB, IFRS Foundation Constitution, s.8

³¹ IASB, IFRS Foundation Constitution, s.7

³² IASB, IFRS Foundation Constitution, s.7

dörder üye, Afrika ve Güney Amerika'dan birer üye ile genel coğrafi dengeyi sağlayacak şekilde herhangi bölgeden iki üyeden oluşacaktır³³.

UMSK herhangi bir UFRS'nin veya taslağın hazırlanması ve yayımlanması ile tüm teknik meselelerden tamamıyla sorumludur. Önerilen standartlar kamuya açık şekilde tartışılmalıdır. Her proje için şart olmamakla birlikte, önerilen standartların her ortamda uygulanabilir ve işler olması güvence altına alınırken, gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde saha testleri yapılır³⁴.

UMSK'nın standart oluşturmaya ilişkin olarak açık ve net bir uygulama süreci bulunmaktadır. Standart oluşturulurken şeffaflık ve erişilebilirlik, kapsamlı istişare ve cevap verme ile hesap verebilirlik öne çıkan kriterlerdir³⁵.

Standart oluşturmanın 6 aşaması aşağıdaki gibidir.

1. Gündeme alma
2. Proje planlama
3. Tartışma dokümanının geliştirilmesi ve yayımlanması
4. Nihai taslağın geliştirilmesi ve yayımlanması
5. Uluslararası finansal raporlama standardının geliştirilmesi ve yayımlanması
6. Standardın yayımlanması sonrası prosedürler³⁶

UMSK, UFRS Yorumlama Komitesi ve resmi çalışma gruplarının tüm toplantıları halka açık olarak yapılmakta ve genelde internet aracılığıyla yayımlanmaktadır.

³³ Deloitte Touche Tohmatsu Limited, IFRSs In Your Pocket, s.7; IASB, IFRS Foundation Constitution, s.7

³⁴ IASB, IFRS Foundation Constitution, s.9

³⁵ IASB, Due Process Handbook for the IASB, <http://www.ifrs.org/How-we-develop-standards/Documents/DueProcessHandbookIASB2012.pdf>, (30.11.2012), s.6

³⁶ IASB, Due Process Handbook for the IASB, s.6

d) Yorum Komitesi

UFRS Vakfı'nın ikinci organı "UFRS Yorum Komitesi"dir (IFRS Interpretations Committee)³⁷.

Yorum Komitesi'nin eski adı Uluslararası Finansal Raporlama Yorumlama Komitesi³⁸dir. Komite vakıf mütevellilerince 3 yıl süreyle atanan 14 üyeden oluşur. Komite üyelerinin komitede; teknik uzmanlığın, uluslararası iş çeşitliliğinin, UFRS'lerin uygulamasına ve UFRS'lere uygun olarak hazırlanmış olan finansal tabloların analizine ilişkin piyasa tecrübesinin en iyi bileşimi sağlanacak şekilde seçilmesi gerekmektedir³⁹.

Yorum Komitesi toplantıları halka açıktır ancak, komitenin karar vermesi halinde bazı tartışmalar (normalde sadece seçim, atama ve diğer kişisel işlerde) kapalı olarak gerçekleştirilebilir⁴⁰.

Yorum Komitesi'nin başlıca görevleri aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

- UFRS'lerin uygulamasını yorumlar, UFRS'lerde yer almayan finansal raporlama meseleleri hakkında güncel rehberlik sağlar, UMSK'nın talebi halinde diğer görevleri yerine getirir.
- Önceki maddedeki görevi yerine getirirken, UMSK'nın ulusal muhasebe standartlarının UFRS'lerle yakınlaşması/uyumu (convergence)'nu sağlamak için ulusal standart oluşturucularla aktif olarak çalışır.
- UMSK iznini müteakip kamuoyu görüşünü almak için taslak yorumlar yayımlar.
- UMSK'ya raporlama yapar, final yorumlar için UMSK'nın 16 dan az üyesi varsa 9 üyenin, 16 üye varsa 10 üyenin onayını temin etmelidir⁴¹.

³⁷ IASB, IFRS Foundation Constitution

³⁸ International Financial Reporting Interpretations Committee

³⁹ IASB, IFRS Foundation Constitution, s.10. Benzer bir hüküm UMSK üyeleri için Tüzük'ün 25'inci maddesinde mevcuttur.

⁴⁰ IASB, IFRS Foundation Constitution, s.10

⁴¹ IASB, IFRS Foundation Constitution, s.11

e) Danışma Konseyi

UFRS Vakfı'nın üçüncü organı "UFRS Danışma Konseyi"dir (IFRS Advisory Council)⁴². Danışma Konseyi'nin eski adı Standartlar Danışma Konseyi⁴³'dir. Konsey, uluslar arası finansal raporlama ile ilgisi olan ve çeşitli coğrafi ve fonksiyonel geçmişleri bulunan organizasyonlar ve bireyler için katılabilecekleri bir forum sağlar. Konseyin amaçları⁴⁴;

- UMSK'ya gündem kararları ve iş öncelikleri konusunda tavsiyede bulunmak,
- Konseyde yer alan organizasyonların ve bireylerin standartlara ilişkin önemli projeler hakkındaki görüşleri konusunda UMSK'yı bilgilendirmek,
- Muhtelif konularda UMSK ve mütevellilere tavsiyede bulunmaktır.

Danışma Konseyi 30 veya daha fazla üyeden oluşur. Üyeler 3 yıl için atanırlar ve tekrar atanmaları mümkündür. Danışma Konseyi toplantıları kamuya açık olur.

1.3 UFRS Vakfı'nın Finansmanı

UFRS Vakfı'nın finansmanı tarihsel olarak neredeyse tamamen gönüllü bağışlara dayanmaktadır⁴⁵. Başlıca bağışçılar aynı zamanda paydaş çıkar grupları olup, bunlar izleyen şekilde sınıflandırılabilir;

- Muhasebe mesleğine ilişkin kuruluşlar, muhasebe şirketleri
- Düzenleyiciler (Muhasebe standardı oluşturucular, borsalar, merkez bankaları, kamu kurumları)
- Mali tablo hazırlayıcılar (Şirketler, iş veya ticaret birlikleri)
- Mali tablo kullanıcılar (Finansal kuruluşlar, finansal ticaret birlikleri, mali tablo analizine ilişkin organizasyonlar)⁴⁶

⁴² IASB, IFRS Foundation Constitution, s.11

⁴³ Standarts Advisory Council (SAC)

⁴⁴ IASB, IFRS Foundation Constitution, s.11

⁴⁵ Robert K. LARSON ve Sara York KENNY, "The financing of the IASB: An analysis of donor diversity", **Journal of International Accounting, Auditing and Taxation**, No.20, 2011, s.1

Bağışları analiz eden çalışmalar sonucunda ulaşılan bazı bulguları vermekte yarar görülmektedir. Toplam bağışçı sayısı 1990'ların başında⁴⁷ 127 iken 2008'de 425'e ulaşmıştır⁴⁸. Büyük uluslar arası muhasebe şirketlerinin bağış miktarı toplam bağışlar içerisinde önemli paya sahiptir⁴⁹. UFRS'lerin kullanımına izin verdiği veya kullanımlarını şart koştuğu halde hiç bağışçısı bulunmayan ülkeler mevcuttur. Türkiye bu ülkelerden biridir⁵⁰. Büyük tutarda bağışta bulunanlar genellikle yorum mektupları (comment letter) kanalıyla standart geliştirme sürecine katkıda bulunmaktadır. Bu kanalı yoğun kullananlar içerisinde büyük uluslararası muhasebe şirketleri açık arayla önde gelmektedir⁵¹. Söz konusu şirketlerin aktif olarak standart geliştirme sürecine dahil oldukları açık olmakla birlikte, şirketlerin çok fazla etkisi bulunduğunu öne sürenler de bulunmaktadır⁵². Ancak anılan şirketlerin önemli ölçüde baskı oluşturduğuna ilişkin kayıtlara geçmiş herhangi bir husus bulunmadığı ifade edilmektedir⁵³.

Gönüllü bağışlara dayanan finansman sisteminin, sürekliliğinin şüpheli oluşu ve bağışçıların standart oluşturma sürecine uygunsuz müdahalelerde bulunma ihtimali gibi sakıncaları bulunduğu öne sürülmektedir. US SEC eski baş muhasebecisi Donald NICOLAISEN tarafından; gerekli fakat çoğunluk tarafından arzulanmayan projelerin vakfın varlığını tehlikeye düşürmeden gerçekleştirilebilmesi için UFRS vakfının güvenli finansman kaynaklarına sahip olması gerektiği ileri sürülmüştür⁵⁴.

US SEC standart oluşturma sürecinin; hesap verebilir, bağımsız ve uygunsuz etkilerden korunaklı şekilde (free from undue influence) yürütülmesi gerektiğini düşünmektedir. Uygunsuz etkilerin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki (ABD) yatırımcıların tam, adil ve güvenilir bilgiye (disclosure) ulaşma imkânlarını kısıtlayacağı kabul edilmektedir⁵⁵. US SEC tarafından, UFRS'lerin ABD'de kabul

⁴⁶ LARSON ve KENNY, a.g.m., s.8

⁴⁷ UFRS Vakfı'nın öncüsü olan IASC'ye yapılan bağışlardır.

⁴⁸ LARSON ve KENNY, a.g.m., s.8

⁴⁹ Büyük uluslar arası muhasebe şirketlerinin bağış miktarının toplam bağışlar içerisinde payı 2000'li yıllarda %20-%33 arasında değişmektedir. LARSON ve KENNY, a.g.m., s.9

⁵⁰ LARSON ve KENNY, a.g.m., s.13

⁵¹ LARSON ve KENNY, a.g.m., s.15

⁵² Elias BENGTTSSON, Repoliticalization of accounting standard setting—The IASB, the EU and the Global Financial Crisis, **Critical Perspectives on Accounting**, Sayı 22, 2011, s.569

⁵³ LARSON ve KENNY, a.g.m., s.17

⁵⁴ LARSON ve KENNY, a.g.m., s.5

⁵⁵ LARSON ve KENNY, a.g.m., s.2

edilebilmesi açısından vakfın finansmanının şeffaf olmasının önemi vurgulanmış olup, vakıf 2008 yılından itibaren şeffaflığı sağlama adına önemli adımlar atmıştır⁵⁶.

UFRS Vakfı'nın gönüllü bağışlarla finansmanının olası sakıncaları nedeniyle, doğru finansman yönteminin ne olması gerektiğine ilişkin muhtelif görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden bazıları; vakfın ulusal sermaye piyasası düzenleyicileri tarafından finanse edilmesi, hiçbir grubun baskın olamayacağı ve tabana yaygın şekilde piyasa katılımcılarının katkılarıyla finanse edilmesi, kullanıcılar tarafından menkul kıymetlere ilişkin işlemlerde ödenecek ücretlerle finanse edilmesidir. Ayrıca yeni finansman modelinin 4 prensibe dayanması gerektiğini ileri süren görüşler de mevcuttur. Bu prensipler; geniş tabanlı katılım, zorlayıcılık, şarta bağlı olmama, ülke Gayrisafi Milli Hasıla'larıyla (GSMH) ile orantılı olma olarak ortaya konulmuştur⁵⁷. Vakfın finansmanı konusunda yapılan araştırmalar; yıllar içerisinde bağışların daha şeffaf, daha tabana yaygın ve ülke GSMH'leri ile daha paralel hale geldiğini ortaya koymaktadır. Mevcut durumda toplam içerisinde payı az olan zorunlu katkıların payları ise artırılmaya çalışılmaktadır⁵⁸.

UFRS Vakfı'nın yıllık faaliyet raporlarında gelir kaynaklarına ve giderlerine ilişkin detaylı bilgi bulunmaktadır. Vakfın 2011 yılı yıllık faaliyet raporunda yer alan gelir ve gider bilgileri izleyen tabloda verilmiştir.

Tablo 1: UFRS Vakfı'nın Gelir ve Gider Bilgileri

Kalemler	Tutar (Bin Sterlin ⁵⁹)		Değişim	
	2011	2010	Tutar	%
Bağışlar	20.562	16.640	3.922	23,6
Yayınlar ve ilgili aktivitelerden gelirler	5.522	5.804	-282	-4,9
Diğer Gelirler	37	58	-21	-36,2
Toplam Gelir	26.121	22.502	3.619	16,1
Toplam Gider	25.716	24.143	1.573	6,5

Kaynak: IFRS Foundation, Annual Report 2011, http://www.ifrs.org/The-organisation/Governance-and-accountability/Annual-reports/Documents/AR_2011.pdf (07.10.2012)

⁵⁶ LARSON ve KENNY, a.g.m., s.2

⁵⁷ LARSON ve KENNY, a.g.m., s.12

⁵⁸ LARSON ve KENNY, a.g.m., s.17

⁵⁹ TCMB 2011 yıl sonu sterlin alış kuru 2,9170 TL'dir.

Tabloda da görüldüğü üzere UFRS Vakfı'nın başlıca gelir kaynağı vakfa yapılan bağışlardır. İzleyen tabloda 2011 yılında organizasyonlarının bağış tutarları toplamı 800.000 sterlini aşan ülkelerin ve uluslararası muhasebe firmalarının toplam bağış tutarı verilmiştir⁶⁰. Tabloda AB satırında yer alan tutar üye ülkeler haricinde AB'nin yaptığı bağıştır.

Tablo 2: UFRS Vakfı'na 2011 Yılında Yapılan Bağışlar

Ülke/Firma	Bağış Tutarı (Sterlin)
Uluslararası muhasebe firmaları ⁶¹	5.825.008
AB	3.653.314
ABD	1.737.169
Japonya	1.712.869
Almanya	952.120
İngiltere	860.730
Fransa	853.679
Çin	807.288
Toplam	16.402.177

Kaynak: IFRS Foundation, Annual Report 2011

2011 yılında 4 büyük uluslararası muhasebe firması olan Deloitte & Touche, KPMG, Ernst & Young ve PricewaterhouseCoopers'tan herbiri UFRS Vakfı'na 2.250.000 USD bağışta bulunmuştur.

1.4 UFRS'lerin Dünyadaki Kullanımı

Çalışmanın bu bölümünde UFRS'lerin Avrupa Birliği (AB) ülkeleri, ABD ve G20 ülkelerinde kullanımının tarihsel gelişimi ve mevcut durumu ayrı başlıklar altında ele alınarak kullanımının dünyada ne ölçüde yaygın olduğu irdelenmiştir.

1.4.1 UFRS'lerin AB Ülkelerinde Kullanımı

AB tarafından 2002 yılında, 2000 yılının Haziran ayında Avrupa Komisyonu tarafından onaylanan Finansal Raporlama Stratejisi'ni uygulamak amacıyla, "Avrupa Muhasebe Düzenlemesi" onaylanmış ve düzenlemenin 2005 yılında yürürlüğe girmesi kararlaştırılmıştır. Avrupa Muhasebe Düzenlemesi gereğince herhangi bir UFRS'nin AB'de kullanılması için öncelikle AB tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. Kabul

⁶⁰ IFRS Foundation, Annual report 2011, http://www.ifrs.org/The-organisation/Governance-and-accountability/Annual-reports/Documents/AR_2011.pdf (07.10.2012)

⁶¹ Bunlar çok sayıda ülkede faaliyet gösteren muhasebe firmaları olup, bunların en büyük 4 tanesi (Deloitte & Touche, KPMG, Ernst & Young ve PricewaterhouseCoopers) "big four" olarak anılmaktadır.

süreci belirli aşamaları içermekte olup, aşamaların sonunda kabul, Avrupa Komisyonu tarafından kabul önerisinin Avrupa Parlamentosu'na ve 27 üyeli AB Konseyi'ne sunulması ve her iki tarafın da teklife üç ay içerisinde karşı çıkmaması (veya belirli durumlarda onaylaması) halinde gerçekleşir⁶². Avrupa Muhasebe Düzenlemesi'nin getirdikleri aşağıda verilmiştir.

a) Borsada İşlem Gören Şirketler

Avrupa Muhasebe Düzenlemesi, AB üyesi herhangi bir ülkedeki “düzenlenmiş bir piyasada işlem gören” tüm AB şirketlerinin (yaklaşık 8.000 şirket) 2005 yılından itibaren konsolide mali tablolarında UFRS'lere tabi olmalarını gerektirmektedir. UFRS'lerin sadece AB ülkelerinde değil ayrıca, Avrupa Ekonomik Alanı'ndaki⁶³ 3 ülkede de (İzlanda, Liechtenstein ve Norveç) uygulanması kararlaştırılmıştır. AB üyesi olmayan İsviçre de büyük şirketlerin büyük bir kısmının UFRS'leri kullanmasını karara bağlamıştır⁶⁴.

Avrupa Komisyonu 2008 yılının Aralık ayında, AB şirketi olmayan fakat organize AB borsalarında işlem gören şirketlerin kullanımı için; Amerika, Japonya, Çin, Kanada, Güney Kore ve Hindistan genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini kendi uyarladığı UFRS'lere muadil olarak kabul etmiştir. Sayılan 6 ülke dışındaki diğer ülkelerin şirketlerinin 2009 yılından itibaren UFRS'leri kullanması zorunludur⁶⁵.

b) Borsada İşlem Görmeyen Şirketler ve Bireysel Mali Tablolar

Avrupa Muhasebe Düzenlemesi çerçevesinde AB üye devletleri, borsada işlem görmeyen şirketleri ve bireysel mali tabloları⁶⁶ da UFRS zorunluluğu kapsamı içine alma yetkisine sahiptirler. Bu çerçevede üye devletlerin tamamına yakını tarafından UFRS'lerin borsada işlem görmeyen şirketlerin konsolide mali tablolarında kullanılması istenmiş, bazı üye devletlerce ise bireysel mali tablolarda da kullanıma izin verilmiştir⁶⁷.

⁶² Deloitte Touche Tohmatsu Limited, IFRSs In Your Pocket, s.28

⁶³ European Economic Area

⁶⁴ Deloitte Touche Tohmatsu Limited, IFRSs In Your Pocket, s.28

⁶⁵ Deloitte Touche Tohmatsu Limited, IFRSs In Your Pocket, s.28

⁶⁶ Bireysel mali tablo konsolide olmayan (solo) mali tablo anlamında kullanılmıştır.

⁶⁷ Deloitte Touche Tohmatsu Limited, IFRSs In Your Pocket, s.28

1.4.2 UFRS'lerin ABD'de Kullanımı

2002 yılının Ekim ayında, UMSK ve US FASB (Birleşik Devletler Finansal Muhasebe Standartları Kurulu), UFRS'ler ile US GAAP'in (Birleşik Devletler Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri) yakınlaştırılması ile ilgili taahhütlerini bir mutabakat anlaşması yayımlayarak resmileştirmişlerdir. Bu mutabakat anlaşması Norwalk Anlaşması olarak anılmaktadır. Bu iki kurul anlaşmada, aşağıdakileri gerçekleştirme konusunda en iyi gayreti sarf edeceklerini vaat etmişlerdir⁶⁸:

- Mevcut finansal raporlama standartları mümkün olan en kısa sürede birbirleriyle tam uyumlu hale getirilecektir.
- Gelecek ile ilgili olan çalışma programları koordine edilecek, böylelikle uyumun devamı sağlanacaktır.

“Uyum” ifadesi ile kelimesi kelimesine standartların aynı olması kastedilmemekte, fakat daha ziyade bu iki grup standart arasında önemli farkların olmaması kastedilmektedir⁶⁹.

2006 yılının Şubat ayında UMSK ve US FASB tarafından “Mutabakat Anlaşması” yayımlanmıştır. Bu anlaşma ile yaklaşmayı gerçekleştirecek aşamaları ve önemli noktaları içeren, kısa ve uzun vadeli yaklaşma projeleri tanımlanmıştır. Mutabakat Anlaşması ilerleyen yıllarda güncellenmiştir⁷⁰.

2007 yılının Kasım ayında ABD sermaye piyasası otoritesi olan US SEC⁷¹, yabancı özel ihraççıların mali tablolarını UMSK'nın yayımladığı UFRS'lere göre hazırlamasına izin vermiştir⁷². Daha sonra 2007 yılının Ağustos ayında US SEC, yerel ihraççıların mali tablolarını, UFRS'lere uygun olarak hazırlamasının kabul edilip edilmemesi ile ilgili kamu yorumu talep eden bir “Görüş Duyurusu” yayımlamıştır⁷³. 2008 yılının Kasım ayında ise US SEC, önerilen UFRS “yol haritası”nı kamuoyunun

⁶⁸ Deloitte Touche Tohmatsu Limited, IFRSs In Your Pocket, s.30

⁶⁹ Deloitte Touche Tohmatsu Limited, IFRSs In Your Pocket, s.31

⁷⁰ Deloitte Touche Tohmatsu Limited, IFRSs In Your Pocket, s.31

⁷¹ United States Securities and Exchange Commission

⁷² Deloitte Touche Tohmatsu Limited, IFRSs In Your Pocket, s.30

⁷³ Deloitte Touche Tohmatsu Limited, IFRSs In Your Pocket, s.30

yorumuna açmıştır. Yol haritası, başarılı olunması durumunda, 15.12.2014'te veya bu tarihten sonra sona eren mali dönemler için UFRS'lere zorunlu geçişi gerektirebilecek önemli aşamaların ana hatlarını çizmektedir. Ayrıca önerilen bu yol haritasında bazı işletmelerin bu tarih öncesinde de UFRS'leri kullanmalarına izin verilmektedir⁷⁴.

2010 yılının Şubat ayında US SEC, yaklaşma ve global muhasebe standartlarını destekleyen bir bildiri yayımlamıştır. Bu bildiri, komisyonun amacının anlaşılması ve bu alanda kamusal şeffaflığın artırılması maksadıyla komisyon çalışanlarının bir "Çalışma Planı" geliştirerek, bunu uygulamaya geçirmesine yöneliktir. Burada amaç; Çalışma Planı ve US FASB ile UMSK'nın yaklaşma projelerinin tamamlanmasıyla US SEC'in Birleşik Devletler ihraççıları için olan finansal raporlama sistemine UFRS'leri entegre etmesine imkan sağlamaktır⁷⁵.

2011 yılının Mayıs ayında US SEC, "Entegrasyon İçin Olası Yöntemin Keşfi"⁷⁶ başlıklı bir doküman yayımlamıştır. Bu dokümanda, UFRS'lerin Amerikan finansal raporlama sistemine dahil edilmesine yönelik olası bir çerçeve sunulmakta ve ilgili paydaşlardan geri besleme (feedback) istenmektedir.

Finansal araçların muhasebesine ilişkin standart olan UMS 39'un yerini ikame etmek üzere yürütülen UFRS 9'un geliştirilmesi sürecinde UMSK ile US FASB yakın çalışmış olmasına rağmen, sonuçta ortak bir çözümde uzlaşamamış oluşu⁷⁷, UFRS'ler ile US GAAP'in yakınlaştırılması çalışmalarının nihayetinde başarılı olacağı konusunda tereddüde neden olmaktadır.

1.4.3 UFRS'lerin G-20 Ülkelerinde Kullanımı

Tüm büyük ekonomiler yakın gelecekte UFRS'lere yaklaşmak veya UFRS'leri kabul etmek için takvim belirlemiştir. Standartlarda uluslararası yaklaşma çabaları G20 liderlerince 2009 yılının Eylül ayında gerçekleştirilen Pittsburgh (ABD) toplantısında desteklenmiştir. G20 liderlerince, uluslararası muhasebe kuruluşlarına

⁷⁴ Deloitte Touche Tohmatsu Limited, IFRSs In Your Pocket, s.30

⁷⁵ Deloitte Touche Tohmatsu Limited, IFRSs In Your Pocket, s.30

⁷⁶ Exploring a Possible Method of Incorporation

⁷⁷ IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, <http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Financial-Instruments-A-Replacement-of-IAS-39-Financial-Instruments-Recognition/Documents/IFRS-9-Project-Summary-July-2014.pdf>, (17.08.2014), s.4

bağımsız standart oluşturma süreçleri çerçevesinde yakınlaşma çabalarını daha da artırmaları yönünde çağrıda bulunulmuştur. Özellikle UMSK ve US FASB'dan yakınlaşma projelerini tamamlamaları istenmiştir⁷⁸.

2011 yılı Aralık ayı itibarıyla G20 ülkelerinde borsaya kote şirketlerin UFRS'lere uyumuna ilişkin durum izleyen tabloda verilmiştir.

Tablo 3: G20 Ülkelerinde Borsaya Kote Şirketlerin UFRS'lere Uyum

Ülke	Borsaya Kote Şirketler İçin Durum
Arjantin	01.01.2012 tarihinde veya daha sonra başlayan mali yıllar için gereklidir.
Avusturya	Özel sektör kuruluşları için gereklidir. Kamu sektörü raporlaması için 2005 yılından itibaren temel teşkil etmektedir.
Brezilya	Bankaların ve borsaya kote şirketlerin konsolide mali tabloları için 31.12.2010'dan itibaren, şirketlerin bireysel hesapları için kademeli olarak 2008 yılının Ocak ayından itibaren gereklidir.
Kanada	01.01.2011'den itibaren borsaya kote tüm kuruluşlar için gereklidir. Aynı tarihten itibaren kâr amacı gütmeyen organizasyonlar da dahil tüm özel sektör kuruluşları için kullanıma izin verilmiştir.
Çin	Ulusal standartlar önemli ölçüde yakınlaştırılmıştır.
AB	2005 yılından itibaren tüm AB üyesi ülkelerde borsaya kote şirketlerin AB tarafından uyarlanan UFRS'leri kullanması gereklidir.
Fransa	AB kabul ve uygulama süreci neticesinde 2005 yılından itibaren gereklidir.
Almanya	AB kabul ve uygulama süreci neticesinde 2005 yılından itibaren gereklidir.
Hindistan	UFRS'lerle yakınlaşma süreci devam etmektedir.
Endonezya	Yakınlaşma süreci devam etmektedir. UFRS'lere tam uyum hedeflenmektedir.
İtalya	AB kabul ve uygulama süreci neticesinde 2005 yılından itibaren gereklidir.
Japonya	2010 yılından itibaren sınırlı sayıda uluslararası şirket için izin verilmiştir. 2016 yılından itibaren zorunlu kullanım için karar verilmesi beklenmektedir.
Meksika	2012 yılından itibaren gereklidir.
Kore Cumhuriyeti	2011 yılından itibaren gereklidir.
Rusya	2012 yılından itibaren gereklidir.
Suudi Arabistan	Banka ve sigorta şirketleri için gereklidir. UFRS'lere tam uyum değerlendirilme aşamasındadır.
Güney Afrika	2005 yılından itibaren gereklidir.
Türkiye	2005 yılından itibaren gereklidir.
Birleşik Krallık	AB kabul ve uygulama süreci neticesinde 2005 yılından itibaren gereklidir.
ABD	2007 yılından itibaren yabancı ihraççılara izin verilmiştir. US SEC global muhasebe standartlarından yana olup, UFRS'lerin ABD'de bu ihtiyaca cevap verebileceği düşünülmektedir (bakınız SEC'in 2010 yılının Şubat ayında yapmış olduğu global muhasebe standartlarına ilişkin açıklaması). Yerli şirketlerin UFRS'leri kullanımına ilişkin karar beklenmektedir.

Kaynak: IASB, The Move Towards Global Standards, <http://www.ifrs.org/Use-around-the-world/Pages/Use-around-the-world.aspx>, (11.12.2012)

⁷⁸ IASB, The Move Towards Global Standards, <http://www.ifrs.org/Use-around-the-world/Pages/Use-around-the-world.aspx>, (11.12.2012)

1.5 Türkiye’de Muhasebe veya Finansal Raporlama Standartları

Finansal krizler ve 2000’li yılların başında dünyada yaşanan muhasebe skandalları; uluslararası alanda muhasebe standartlarının kalite tartışmalarını, uluslararası uyumlulaştırılma ihtiyacını, muhasebe standartlarının oluşturulması sürecini ve muhasebe standardı oluşturma fonksiyonu üstlenen kuruluşları da gündeme taşımıştır. Son yıllarda pek çok ülkede muhasebe standartlarının oluşturulması amacıyla bağımsız kurulların yapılandırılmakta olduğu gözlenmektedir. Ülkemizde muhasebe standartları alanındaki gelişmelere bakıldığında; muhasebe standartlarının gelişiminin devletin yönlendirmesiyle gerçekleştiği, ekonomik ve siyasi olarak ilişkilerimizin yoğun olduğu ülkeler örnek alınarak düzenlenen yasalarla ve bu ülke uygulamalarının etkisinde gerçekleştiği görülmektedir⁷⁹.

Geçmiş dönemlerde ülkemizde farklı kamu kurumlarının kendi yetki alanlarındaki konular ve/veya şirketler için farklı muhasebe kuralları belirledikleri ve bunun sonucunda muhasebe alanında bir düzenleme çeşitliliğinin ortaya çıktığı göze çarpmaktadır. Anılan düzenleme çokluğunun; finansal raporlama gibi beklenen faydanın sağlanabilmesi için yeknesak bir uygulamanın hayati önem taşıdığı bir alanda; uygulama farklılıklarına neden olduğunu ve kaynakların kullanımını açısından da verimsizliğe yol açtığını söylemek mümkündür. Sözü edilen çoklu düzenlemenin giderilebilmesi ve ülke genelinde tüm işletmelerce uygulanacak uluslararası standartlarla uyumlu tek bir muhasebe standartları setine ulaşılabilmesi doğrultusunda ülkemizde önce “Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu” (TMSK) daha sonra “Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu” (KGK) kurulmuştur. TMSK ve daha sonra KGK, UMSK tarafından yayımlanan UMS/UFRS’leri tercüme ederek Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları (TMS/IFRS) adıyla yayımlamıştır⁸⁰.

Çalışmanın bu bölümünde uluslararası standartların Türkiye’de kullanımına ilişkin başlıca konular ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

⁷⁹ KGK, KGK 2012 Faaliyet Raporu, s.36

⁸⁰ KGK, KGK 2012 Faaliyet Raporu, s.36

1.5.1 Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'na 4487 sayılı Kanun'un 27 nci maddesiyle eklenen Ek Madde 1 ile, TMSK kurulmuş ve Kurul, 2002 yılının Mart ayı itibarıyla çalışmalarına başlamıştır. Kurul'un kuruluş amacı; finansal tabloların ihtiyaca uygun, gerçek, güvenilir, dengeli, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir nitelikte olmaları için ulusal muhasebe ilkelerinin gelişmesi ve benimsenmesini sağlayacak ve kamu yararı için uygulanacak ulusal muhasebe standartlarını saptamak ve yayımlamak olarak belirlenmiştir.

02.11.2011 tarih ve 28103 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 660 sayılı "Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin 32'nci maddesiyle 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu Ek Madde 1 yürürlükten kaldırılmıştır.

660 sayılı KHK (Kanun Hükmünde Kararname) 3'üncü maddesinin 1'inci fıkrasında ise; KHK'da belirtilen görevleri yerine getirmek üzere kamu tüzel kişiliğini haiz ve idari özerkliğe sahip, Başbakanlıkla ilişkili KGK'nın kurulduğu; 2'nci fıkrasında ise kurumun, kurul ve başkanlıktan oluştuğu ifade edilmiştir.

Kurul'un görev ve yetkileri söz konusu KHK'nın 9'uncu maddesinde sayılmış olup, konumuz açısından önem arz edenler aşağıda verilmiştir.

- Tabi oldukları kanunlar gereği defter tutmakla yükümlü olanlara ait finansal tabloların; ihtiyaca uygunluğunu, şeffaflığını, güvenilirliğini, anlaşılabilirliğini, karşılaştırılabilirliğini ve tutarlılığını sağlamak amacıyla, uluslararası standartlarla uyumlu Türkiye Muhasebe Standartlarını oluşturmak ve yayımlamak.
- Türkiye Muhasebe Standartlarının uygulamasına yönelik ikincil düzenlemeleri yapmak ve gerekli kararları almak, bu konuda kendi alanları itibarıyla düzenleme yetkisi bulunan kurum ve kuruluşların yapacakları düzenlemeler hakkında onay vermek.
- Finansal tabloların; işletmelerin finansal durumunu, performansını ve nakit akışlarını Türkiye Muhasebe Standartları doğrultusunda gerçeğe uygun olarak

sunumunu, kullanıcıların ihtiyaçlarına uygunluğunu, güvenilirliğini, şeffaflığını, karşılaştırılabilirliğini ve anlaşılabilirliğini sağlamak amacıyla, kamu yararını da gözetmek suretiyle, bilgi sistemleri denetimi dahil, uluslararası standartlarla uyumlu ulusal denetim standartlarını oluşturmak ve yayımlamak.

- Bağımsız denetçiler ve bağımsız denetim kuruluşlarının kuruluş şartlarını ve çalışma esaslarını belirlemek, bu şartları taşıyan kuruluşları ve bağımsız denetim yapacak meslek mensuplarını yetkilendirerek listeler halinde ilan etmek ve bunları oluşturacağı resmi sicile kaydederek Kurumun internet sitesinde kamuoyunun erişimine sürekli olarak açık tutmak.
- Bağımsız denetçiler ve bağımsız denetim kuruluşlarının faaliyetleri ile denetim çalışmalarının, Kurumca yayımlanan standart ve düzenlemelere uyumunu gözetlemek ve denetlemek.
- Denetimin bağımsızlığının ve tarafsızlığının sağlanmasına, denetime olan güven ile denetimin kalitesinin artırılmasına yönelik düzenlemeler yapmak ve gerekli tedbirleri almak.
- Düzenlemek ve denetlemekle görevli olduğu alanla ilgili ikincil düzenlemeleri yapmak ve bu konularda gerekli kararları almak.
- Görev alanıyla ilgili uluslararası uygulama ve gelişmeleri izlemek, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu ve Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu ile muhasebe ve denetim alanında çalışmalar yapan diğer uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmak, lisans ve telif anlaşmaları akdetmek ve gerektiğinde bu kuruluşlara üye olmak.
- Muhasebe standartları ve denetim standartlarının benimsenmesi ve uygulanması ile görev alanıyla ilgili konularda kamu bilincinin yerleştirilmesine yönelik olarak toplantı, konferans ve benzeri etkinlikler ile gerekli yayınlarda bulunmak.

Sonuç olarak, 1999 yılının Aralık ayı ile 2011 yılının Ekim ayı arasındaki yaklaşık olarak 12 yıllık dönemde Türkiye’de ulusal muhasebe standartları TMSK tarafından saptanmıştır. 2011 yılının sonunda 660 sayılı “Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde

Kararname'nin yürürlüğe girmesiyle ise KGK kurulmuş ve anılan kurum uluslararası standartlarla uyumlu Türkiye Muhasebe Standartlarını oluşturmakla görevlendirilmiştir.

660 sayılı KHK'nın "Düzenleyici işlemler" başlıklı 27'nci maddesinde; kanunlarla, belirli alanları düzenlemek ve denetlemek üzere kurulmuş bulunan kurum ve kurulların, Türkiye Muhasebe Standartlarına uygun olmak şartıyla kendi alanları için geçerli olacak standartlarla ilgili olarak ayrıntıya ilişkin sınırlı düzenlemeler yapabilecekleri hükmü mevcuttur.

1.5.2 Türkiye'de Standartların Zorunlu Kullanımı

Ülkemizde yürürlükteki mevzuat uyarınca, ilgili mevzuata tabi bazı şirketlerin finansal tablolarını uluslararası standartlarla uyumlu olan Türkiye Muhasebe veya Finansal Raporlama Standartları'nı esas alarak hazırlaması zorunludur. Konu izleyen kısımda zorunluluğu getiren mevzuat bazında ayrı başlıklar halinde ele alınmıştır.

1.5.2.1 Bankacılık Mevzuatı

Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların⁸¹ muhasebe ve raporlama sistemleri konusunda tabi oldukları düzenlemelerin dayanak noktası 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 37 nci maddesidir. Anılan madde aşağıda verilmiştir⁸².

"Muhasebe ve raporlama sistemi

Madde 37 — (Değişik birinci fıkrası: 6/12/2012-6362/145 md.) Bankalar, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun ve kuruluş birliklerinin görüşü alınmak suretiyle Kurulca belirlenecek usul ve esaslara uygun olarak muhasebe sistemlerinde tek düzeni uygulamak; Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunca yayımlanan muhasebe ve finansal raporlama standartlarına

⁸¹ Bankacılık Kanunu'nun "Tanımlar ve kısaltmalar" başlıklı 3'üncü maddesinde banka kelimesi ile; mevduat bankaları ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının ifade edildiği belirtilmiştir.

⁸² Kanun'un 41 inci maddesiyle 37 nci madde hükümlerinin gereğinin yerine getirilmesinden banka yönetim kurulları sorumlu tutulmuştur. Kanun 41 inci maddesi aşağıda verilmiştir.

"Sorumluluk

Madde 41 — Yönetim kurulu, bu Kanunun 37 nci maddesi uyarınca faaliyetlerin muhasebeleştirilmesi, finansal tabloların hazırlanması, onaylanması, denetlenmesi, yetkili mercilere sunulması ve yayımlanması dâhil finansal raporlama sistemini, görev, yetki ve sorumlulukları belirlemek, bilgi sistemlerini yeterli hale getirmek ve uygulamayı gözetmekle yükümlüdür."

uygun olarak tüm işlemlerini gerçek mahiyetlerine uygun surette muhasebeleştirmek ve finansal raporlarını bilgi edinme ihtiyacını karşılayabilecek biçim ve içerikte, anlaşılır, güvenilir ve karşılaştırılabilir, denetime, analize ve yorumlamaya elverişli, zamanında ve doğru şekilde düzenlemek zorundadır.

Bankalar, kanunî ve yardımcı defter ve kayıtlarını, şubeleri, yurt içi ve yurt dışındaki muhabetleri ile hesap mutabakatı sağlamadan bilançolarını kapatamazlar.

Yayımlanan finansal tabloların gerçeğe aykırı olduğunun tespiti hâlinde Kurul gerekli tedbirleri almaya yetkilidir.”

Bankacılık Kanunu'nun 37. maddesine dayanılarak hazırlanan “Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”in 4 üncü maddesinde bankaların faaliyetlerini Türkiye Muhasebe Standartlarına uygun olarak muhasebeleştirmelerinin esas olduğu belirtilmiştir⁸³.

Bankalarca faaliyetlerin Türkiye Muhasebe Standartlarına aykırı şekilde muhasebeleştirilmesinin müeyyidesi ise Bankacılık Kanunu'nun “Kuruluşlara İlişkin İdari Para Cezaları” başlıklı 146'ncı maddesinde 10.000 TL'den 25.000 TL'ye kadar idari para cezası olarak belirlenmiştir.

1.5.2.2 Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Mevzuatı

6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu 13.12.2012 tarih ve 28496 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış ve yayımı tarihinde yürürlüğe girmiştir. 6361 sayılı Kanun'un “İç sistem, muhasebe, raporlama ve bağımsız denetim” başlıklı 14'üncü maddesi aşağıda verilmiştir.

⁸³ “Faaliyetlerin muhasebeleştirilmesi

Madde 4 - (1) Bankalar, faaliyetlerini bu Yönetmelik ve Kurulca çıkarılacak tebliğlere göre muhasebeleştirir. Faaliyetlerin, 16/1/2005 tarihli ve 25702 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunun 1 sıra Nolu Finansal Tabloların Hazırlanma ve Sunulma Esaslarına İlişkin Kavramsal Çerçeve Hakkında Tebliğ hükümleri çerçevesinde Türkiye Muhasebe Standartlarına uygun olarak muhasebeleştirilmesi esastır. Ancak, bağlı ortaklık, birlikte kontrol edilen ortaklık ve iştiraklerin muhasebeleştirilmesi ve konsolide finansal tablolar, kamuya açıklanacak finansal tablolar ile bunlara ilişkin açıklama ve dipnotların düzenlenmesine ilişkin usul ve esaslar Kurulca çıkarılacak tebliğler ile belirlenir.”

“İç sistem, muhasebe, raporlama ve bağımsız denetim

Madde 14 – ...

(3) Şirket; Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu tarafından belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde tüm işlemlerini gerçek mahiyetlerine uygun surette muhasebeleştirmek, finansal raporlarını bilgi edinme ihtiyacını karşılayabilecek biçim ve içerikte, anlaşılır, güvenilir ve karşılaştırılabilir, denetime, analize ve yorumlamaya elverişli, zamanında ve doğru şekilde düzenlemek zorundadır.

...”

6361 sayılı Kanun’un “Tanımlar” başlıklı 3’üncü maddesinde şirket; Türkiye’de kurulu finansal kiralama şirketleri, faktoring şirketleri ve finansman şirketleri olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de kurulu finansal kiralama şirketleri, faktoring şirketleri ve finansman şirketleri tüm işlemlerini Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu tarafından belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde muhasebeleştirmek zorundadır.

6361 sayılı Kanun’un 14’üncü maddesinin 3’üncü fıkrasına aykırı uygulamaların şirketin mali büyüklüklerini önemli ölçüde etkilemesi veya önemli ölçüde etkilememekle birlikte süreklilik arz etmesi durumunda, aykırılığın yaptırımını 44’üncü maddede iki bin TL’den beş bin TL’ye kadar idari para cezası olarak öngörülmüştür.

6361 sayılı Kanun öncesi dönemde, şirketlerin Türkiye Muhasebe veya Finansal Raporlama Standartları’nı kullanımına ilişkin 2 hüküm; Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nca düzenlenen “Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik”in “Muhasebe ve raporlama” başlıklı 24’üncü maddesi ve anılan yönetmeliğe dayanarak düzenlenen “Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketlerince Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi ile Kamuya Açıklanacak Finansal Tabloların Biçim ve İçeriği Hakkında Tebliğ”in “Faaliyetlerin muhasebeleştirilmesi” başlıklı 5’inci maddesidir. Anılan hükümlere aykırı şekilde şirketlerce, faaliyetlerin Türkiye Muhasebe Standartlarına uygun olarak muhasebeleştirilmemesinin yaptırımını Bankacılık

Kanunu'nun 148'inci maddesinin (b) bendinde 5.000 TL'den 10.000 TL'ye kadar idari para cezası olarak belirlenmiştir. 6361 sayılı Kanun'la hem idari para cezasının tutarı azaltılmış hem de ceza ilave koşulların varlığına bağlanmıştır. Ayrıca şirketlerce uyulacak muhasebeye ilişkin usul ve esasları belirleme yetkisi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'ndan Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu'na devredilmiştir.

1.5.2.3 Sermaye Piyasası Mevzuatı

6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 14'üncü maddesi aşağıda verilmiştir.

“Finansal raporlama ve bağımsız denetim

*Madde 14 – (1) İhraççı, kamuya açıklanacak veya gerektiğinde Kurulca istenecek finansal tablo ve raporları, şekil ve içerik bakımından **Türkiye Muhasebe Standartları çerçevesinde** Kurulca belirlenen düzenlemelere uygun olarak, zamanında, tam ve doğru bir şekilde hazırlamak ve ibraz etmek zorundadır.*

...”

6362 sayılı Kanun'a dayanılarak hazırlanan “Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği”nin “*Finansal tabloların hazırlanmasında esas alınacak standartlar*” başlıklı 5'inci maddesi gereğince işletmeler⁸⁴, finansal tablolarının hazırlanmasında KGK tarafından yayımlanan TMS/TFRS'yi esas almalıdırlar.

6362 sayılı Kanun'un 3 maddesinde yer alan ihraççı tanımı ve 35'inci maddesinde yer alan sermaye piyasası kurumları tanımı ile anılan tebliğin 5'inci maddesi birlikte dikkate alındığında finansal tablolarının hazırlanmasında KGK tarafından yayımlanan TMS/TFRS'yi esas alacak işletmelerin aşağıdakiler olduğu anlaşılmaktadır.

⁸⁴ Tebliğde işletme; yatırım fonları ile konut finansmanı ve varlık finansmanı fonları dışında kalan ihraççılar ve sermaye piyasası kurumları şeklinde tanımlanmıştır.

- Sermaye piyasası araçlarını ihraç eden, ihraç etmek üzere Kurula başvuruda bulunan veya sermaye piyasası araçları halka arz edilen tüzel kişiler,
- Yatırım fonları,
- Yatırım kuruluşları,
- Kolektif yatırım kuruluşları,
- Sermaye piyasasında faaliyette bulunacak bağımsız denetim, değerlendirme ve derecelendirme kuruluşları,
- Portföy yönetim şirketleri,
- İpotek finansmanı kuruluşları,
- Konut finansmanı ve varlık finansmanı fonları,
- Varlık kiralama şirketleri,
- Merkezî takas kuruluşları,
- Merkezî saklama kuruluşları,
- Veri depolama kuruluşları,
- Kuruluş ve faaliyet esasları Kurulca belirlenen diğer sermaye piyasası kurumları

Anılan tebliğin 5'inci maddesine ve dolayısıyla Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları'na aykırılıklar karşısında, aykırı hareket eden kişilere ve ilgili tüzel kişiye yirmi bin Türk Lirasından iki yüz elli bin Türk Lirasına kadar idari para

cezası verilmesi gerekmektedir⁸⁵. Diğer taraftan kasıtlı olarak muhasebe kayıtlarında, finansal tablo ve raporlarda usulsüzlük için adli ceza öngörülmüştür⁸⁶.

1.5.2.4 Sigortacılık Mevzuatı

5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'nun "*Hesap esasları, kayıt düzeni ile temel malî tablo ve malî bünye düzenlemeleri*" başlıklı 18'inci maddesi gereğince; sigorta şirketleri ve reasürans şirketleri, hesaplarını ve malî tablolarını, Hazine Müsteşarlığı'nca belirlenecek esaslara ve örneğe uygun olarak düzenlemek zorundadır. 5684 sayılı Kanun'un 18'inci maddesine dayanılarak hazırlanan "Sigorta ve Reasürans Şirketleri ile Emeklilik Şirketlerinin Finansal Raporlamaları Hakkında Yönetmelik" in "Faaliyetlerin muhasebeleştirilmesi" başlıklı 4'üncü maddesi aşağıda verilmiştir.

"Faaliyetlerin muhasebeleştirilmesi

*Madde 4 – (1) **Şirket faaliyetlerinin**, ikinci fıkrada belirtilen konularda Müsteşarlıkça çıkarılacak tebliğler hariç olmak üzere, bu Yönetmelik ile **Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunun finansal tabloların hazırlanma ve sunulma esaslarına ilişkin mevzuat hükümleri çerçevesinde muhasebeleştirilmesi esastır.***

..."

Mevcut durumda;

- Türkiye'de kurulmuş sigorta ve reasürans şirketleri,
- Yabancı ülkelerde kurulmuş sigorta ve reasürans şirketlerinin Türkiye'deki teşkilatı,
- Emeklilik şirketlerinin⁸⁷

⁸⁵ 6362 sayılı Kanun'un "İdari Para Cezası Gerektiren Fiiller" bölümünde yer alan "*Genel esaslar*" başlıklı 103'üncü maddesi

⁸⁶ 6362 sayılı Kanun'un 112'nci maddesi

⁸⁷ Söz konusu yönetmeliğin "Tanımlar" başlıklı 3'üncü maddesinde şirket kelimesiyle Türkiye'de kurulmuş sigorta ve reasürans şirketleri ile yabancı ülkelerde kurulmuş sigorta ve reasürans şirketlerinin Türkiye'deki teşkilatını ve emeklilik şirketlerinin ifade edildiği belirtilmiştir.

faaliyetlerinin Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunun finansal tabloların hazırlanma ve sunulma esaslarına ilişkin mevzuat hükümleri çerçevesinde muhasebeleştirilmesi esastır. Aksi uygulama Sigortacılık Kanunu'na aykırılık teşkil edecek olup, anılan aykırılığın müeyyidesi 12.000 TL idari para cezası olarak belirlenmiştir⁸⁸.

1.5.2.5 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) 14.02.2011 tarih ve 27846 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. 26.06.2012 tarih ve 6335 sayılı Kanun'la muhasebeye ilişkin hükümler de dahil pek çok hükmünde değişikliğe gidilen⁸⁹ TTK'nın 88'inci maddesiyle, KGK'ya ve muhasebe standartlarına ilişkin olarak aşağıda özetlenen düzenlemeler yapılmıştır.

(1) 64 ilâ 88 inci madde hükümlerine tabi gerçek ve tüzel kişiler münferit ve konsolide finansal tablolarını düzenlerken, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayımlanan, Türkiye Muhasebe Standartlarına, kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara uymak ve bunları uygulamak zorundadır.

(2) Bu düzenlemeler, uygulamada birliği sağlamak ve finansal tablolara milletlerarası pazarlarda geçerlilik kazandırmak amacıyla, uluslararası standartlara uyumlu olacak şekilde, yalnız Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından belirlenir ve yayımlanır.

(3) Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, değişik işletme büyüklükleri, sektörler ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar için özel ve istisnai standartlar koymaya ve farklı düzenlemeler yapmaya yetkilidir. Bu standart ve düzenlemeler, Türkiye Muhasebe Standartlarınınin cüz'ü addolunur.

⁸⁸ Sigortacılık Kanunu'nun 18'inci maddesine aykırılığın müeyyidesi kanunun "İdari cezalar" başlıklı 34'üncü maddesinde yer almaktadır.

⁸⁹ 6335 sayılı Kanun'la getirilen değişiklikler neticesinde; "Defter tutma yükümlülüğü" başlıklı 64'üncü ve "Defterlerin tutulması" başlıklı 65'inci maddelerden Türkiye Muhasebe Standartlarına uygun defter tutma yükümlülüğü çıkarılmıştır. Değişiklik öncesinde anılan maddelerdeki yükümlülükleri yerine getirmeyenlerin, kanunun "Suçlar ve cezalar" başlıklı 562'nci maddesinin 1'inci fıkrası hükmü gereğince ikiyüz günden az olmamak üzere **adli para cezası**yla cezalandırılmaları öngörülmüş durumdaydı.

(4) Kanunlarla, belirli alanları düzenlemek ve denetlemek üzere kurulmuş bulunan kurum ve kurullar, Türkiye Muhasebe Standartlarına uygun olmak şartıyla, kendi alanları için geçerli olacak standartlar ile ilgili olarak ayrıntıya ilişkin sınırlı düzenlemeleri yapabilirler.

(5) Türkiye Muhasebe Standartlarında hüküm bulunmayan hâllerde, ilgili oldukları alan dikkate alınarak, dördüncü fıkrada belirtilen ayrıntıya ilişkin düzenleme, ilgili düzenlemede de hüküm bulunmadığı takdirde milletlerarası uygulamada genel kabul gören muhasebe ilkeleri uygulanır.

TTK gereğince TMS/IFRS ve Yorumlarını uygulamakla yükümlü olanlar aşağıda verilmiştir.

- a. Sermaye Piyasası Kanununa göre, ihraç ettikleri sermaye piyasası araçları borsada veya teşkilatlanmış diğer bir piyasada işlem gören şirketler,
- b. Aracı kurumlar,
- c. Portföy yönetim şirketleri
- d. a,b ve c maddelerinde sayılanlarla konsolidasyon kapsamına alınan diğer işletmeler
- d. Emeklilik şirketleri
- e. TMS/IFRS ve Yorumlarını uygulamayı tercih edenler
- f. Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından belirlenen şirketler⁹⁰

TTK gereğince TMS/IFRS ve Yorumlarını uygulama yükümlülüğü 01.01.2013 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir⁹¹.

KGK'ca, 2012 yılının Kasım ayında “Türkiye Muhasebe Standartlarının Uygulanmasına İlişkin Duyuru” yayımlanarak⁹² 01.01.2013 tarihi ve sonrasında

⁹⁰ TTK; Geçici 1’inci madde, 1534’üncü madde ve Geçici 6’ncı madde

⁹¹ TTK’nın “Yürürlük” başlıklı 1534’üncü maddesi

başlayan hesap dönemlerine ilişkin münferit ve konsolide finansal tabloların hazırlanmasında hangi şirketlerin Türkiye Muhasebe Standartları'nı uygulayacağı belirlenmiştir. Söz konusu şirketler aşağıda verilmiştir:

a. Kamu yararını ilgilendiren kuruluşlar⁹³ (Halka açık şirketler, bankalar, sigorta, reasürans ve emeklilik şirketleri, faktoring şirketleri, finansman şirketleri, finansal kiralama şirketleri, varlık yönetim şirketleri, emeklilik fonları, ihraççılar ve sermaye piyasası kurumları ile faaliyet alanları, işlem hacimleri, istihdam ettikleri çalışan sayısı ve benzeri ölçütlere göre önemli ölçüde kamuoyunu ilgilendirdiği için Kurum tarafından bu kapsamda değerlendirilen kuruluşlar),

b. TTK'nın 397'nci maddesi çerçevesinde Bakanlar Kurulu kararıyla bağımsız denetime tabi olacaklar,

c. TTK'nın "Yürürlük" başlıklı 1534'üncü maddesinin ikinci fıkrasında sayılan şirketler:

- Sermaye Piyasası Kanununa göre, ihraç ettikleri sermaye piyasası araçları borsada veya teşkilatlanmış diğer bir piyasada işlem gören şirketler,
- Aracı kurumlar,
- Portföy yönetim şirketleri
- Bunlarla konsolidasyon kapsamına alınan diğer işletmeler,
- Bankacılık Kanununun 3 üncü maddesinde tanımlanan bankalar ile bağlı ortaklıkları,
- Sigorta ve reasürans şirketleri,
- Emeklilik şirketleri

⁹² KGK, Türkiye Muhasebe Standartlarının Uygulanmasına İlişkin Duyuru, http://www.kgk.gov.tr/content_detail-261-595-turkiye-muhasebe-standartlarinin-uygulama-kapsaminin-belirlenmesine-iliskin-duyuru.html, (19.03.2013)

⁹³ 660 Sayılı Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin "Tanımlar" başlıklı 2'nci maddesinin 1'nci fıkrasının (ğ) bendinde tanımlanmıştır.

Görüldüğü üzere söz konusu duyuruyla, büyük ölçekli işletmeler ve KOBİ'ler (Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler) için 01.01.2013 tarihi ve sonrasında başlayan hesap dönemlerine ilişkin finansal tabloların hazırlanmasında Türkiye Muhasebe Standartları'nı uygulama yükümlülüğü getirilmemiştir. Ancak bunların 2015 yılına kadar yükümlülük kapsamına alınmasına ilişkin çalışmaların devam ettiği bilinmektedir.

01.01.2013 tarihinden itibaren TMS/TFRS ve Yorumlarını veya özel Türkiye Muhasebe Standartları'nı uygulamakla yükümlü olanların anılan yükümlülüğü yerine getirmemesine ilişkin olarak TTK'da öngörülen müeyyide dörtbin Türk Lirası idari para cezasıdır⁹⁴.

⁹⁴ TTK'nın 88 inci maddesi ile "Suçlar ve cezalar" başlıklı 562'nci maddesi

2. BÖLÜM: FİNANSAL ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

2.1 Finansal Araç Tanımı

Finansal araç, UMS 32'nin 11'inci paragrafında, bir işletmenin finansal varlığı ile diğer bir işletmenin finansal borcunda ya da özkaynağa dayalı finansal aracında artışa neden olan herhangi bir sözleşme olarak tanımlanmıştır. Söz konusu tanımdan finansal aracın; finansal varlık, finansal borç veya özkaynağa dayalı finansal araçlardan (örneğin hisse senedi) oluştuğu anlaşılmaktadır. Tanımda geçen 3 kavram izleyen kısımda ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

2.1.1 Finansal Varlık

UMS 32'de finansal varlık aşağıdaki varlıklardan herhangi biri olarak tanımlanmıştır⁹⁵.

- (a) Nakit,
- (b) Başka bir işletmenin özkaynağına dayalı finansal araç,
- (c) Sözleşmeden doğan hak;

İlgili sözleşmelerin aşağıdaki amaçlarla düzenlenmiş olması gereklidir.

- (i) Başka bir işletmeden nakit ya da başka bir finansal varlık almak için veya
 - (ii) Potansiyel olarak işletmenin lehine olan koşullarda finansal varlık veya borçların başka bir işletme ile takas edilmesi için
- (d) İşletmenin özkaynağına dayalı finansal aracıyla ödenecek ya da ödenebilecek olan;

⁹⁵ UMS 32 paragraf 11

- (i) Türev olmayan sözleşme; Bu sözleşmenin işletmenin değişken sayıda özkaynağına dayalı finansal aracını almak zorunda olduğu ya da olabileceği nitelikte olması gereklidir.
- (ii) Türev sözleşme; Bu sözleşmenin işletmenin belirli sayıda özkaynağına dayalı finansal aracını, belirli bir nakdini ya da başka bir finansal varlığını takas etmesi dışındaki şekillerde ödenecek ya da ödenebilecek nitelikte olması gereklidir.

UMS 32'nin ayrılmaz bir parçası olan standardın "Uygulama Rehberi"nin UR 3 - UR 12 paragrafları arasında finansal varlıklara ilişkin açıklamalar bulunmaktadır. Uygulama rehberinde yer alan açıklamalar da dikkate alındığında başlıca finansal varlık örnekleri aşağıda verilmiştir⁹⁶.

- Nakit para
- Mevduat
- Hisse Senetleri
- Ticari alacaklar veya alacak senetleri (senetsiz veya senetli alacaklar)
- Alınan çekler
- Kredi alacakları
- Alacak tahvilleri (satın alınmış olan borçlanma senetleri)
- Türev finansal araçlar

⁹⁶ Benzer görüş için bkz. Volkan DEMİR, **TFRS/IFRS Kapsamında Finansal Araçlar**, 1. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2009, s.81 vd.

2.1.2 Finansal Borç

UMS 32’de finansal borç aşağıdaki borçlardan herhangi biri olarak tanımlanmıştır⁹⁷.

(a) Sözleşmeden doğan yükümlülük;

İlgili sözleşmelerin aşağıdaki amaçlarla düzenlenmiş olması gereklidir.

(i) Başka bir işletmeye nakit ya da başka bir finansal varlık verilmesi için veya

(ii) Potansiyel olarak işletmenin aleyhine olan koşullarda finansal varlık veya borçların başka bir işletme ile takas edilmesi için

(b) İşletmenin özkaynağına dayalı finansal aracıyla ödenecek veya ödenebilecek olan;

(i) Türev olmayan sözleşme; Bu sözleşmenin işletmenin değişken sayıda özkaynağına dayalı finansal aracını vermek zorunda olduğu ya da olabileceği nitelikte olması gereklidir.

(ii) Türev sözleşme; Bu sözleşmenin işletmenin belirli sayıda özkaynağına dayalı finansal aracının, belirli bir nakit tutar ya da başka bir finansal varlık ile takas edilmesi dışındaki şekillerde ödenecek ya da ödenebilecek nitelikte olması gereklidir.

UMS 32’nin ayrılmaz bir parçası olan standardın “Uygulama Rehberi”nin UR 3 - UR 12 paragrafları arasında finansal borçlara ilişkin açıklamalar bulunmaktadır. Uygulama rehberinde yer alan açıklamalar da dikkate alındığında başlıca finansal borç örnekleri aşağıda verilmiştir.

- Ticari borçlar
- Borç senetleri
- Kredi borçları

⁹⁷ UMS 32 paragraf 11

- İhraç edilen borçlanma senetleri (örneğin tahviller)

2.1.3 Özkaynağa Dayalı Finansal Araç

Özkaynağa (Hisse senedine) dayalı finansal araç, işletmenin tüm borçları çıkarıldıktan sonra varlıklarında bir payı/hakkı gösteren sözleşmedir⁹⁸. UMS 32'nin ayrılmaz bir parçası olan standardın "Uygulama Rehberi"nin UR 13 ve UR 14 paragraflarında özkaynağa dayalı finansal araçlara ilişkin açıklamalar bulunmaktadır. Uygulama rehberinde yer alan açıklamalar da dikkate alındığında başlıca özkaynağa dayalı finansal araç örnekleri aşağıda verilmiştir.

- Satılmayan adi hisse senetleri
- Sadece tasfiye durumunda işletmenin net varlıklarından oransal bir payı diğer tarafa verme yükümlülüğü getiren bazı finansal araçlar
- İmtiyazlı hisse senetleri
- Hisse alım hakkı veren finansal araçlar
- Bir finansal varlık veya sabit tutarda bir nakit karşılığında, bir işletmenin ihraç ettiği sabit sayıdaki satılmayan adi hisse senedine alım için başvurmak veya satın almak konusunda hamiline imkan veren yazılı alım opsiyonları
- İşletmenin, sabit tutarda bir nakit veya finansal varlık karşılığında belirli miktarda özkaynağına dayalı finansal araç satın alma veya ihraç etme yükümlülüğü

Bir kişi açısından sahip olduğu başka bir kişinin özkaynak aracı finansal varlıktır. Örneğin A kişisi başka bir kişinin hisselerini aldığı anda bu hisse senetleri onun finansal varlığıdır. Bu finansal araç, A kişisi için finansal bir varlık ve ihraççı için bir özkaynağa dayalı finansal araç doğuran sözleşmedir. Özkaynak aracının hamili belli bir tarihte ya da belli bir tutarda anaparayı geri isteme hakkına sahip değildir, ancak bu

⁹⁸ UMS 32 paragraf 11

öz kaynak aracının ihraççısının herhangi bir yükümlülüğü olmadığı anlamına gelmez. Öz kaynak aracının en bilineni bir ortaklığın adi hisse senetleridir. Bu hisselerin hamili yatırdığı tutar açısından ya da bunun getirisi olacak temettü açısından belirli bir tutara hak sahibi kılınmamıştır⁹⁹. Gerek temettü tutarı, gerekse satış veya tasfiye halinde hisselerine karşılık alacağı tutar belirsizdir¹⁰⁰.

2.1.4 Mali Tablolarda Finansal Araç Kalemleri

Önceki başlıklar altında ele alınan finansal varlıklar ve borçlar bilanço kalemleri olarak izleyen tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4: Bilanço Kalemleri Olarak Finansal Varlık ve Borçlar

AKTİF (Varlıklar)	PASİF (Kaynaklar)
Finansal Varlıklar	Finansal Borçlar
Nakit ve Nakit Benzerleri	Bankalara Borçlar
-Kasa	Ticari Borçlar
-Bankalar	Çıkarılan Menkul Kıymetler
-Alınan Çekler	Mevduatlar (Banka Bilançolarında)
Ticari Alacaklar	
-Alıcılar	
-Alacak Senetleri	
Menkul Kıymetler	
Kredi Alacakları (Banka Bilançolarında)	

Kaynak: Volkan DEMİR, TFRS/UFRS Kapsamında Finansal Araçlar, 1. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2009, s. 61

Bilanço dışında yer alan finansal araç örnekleri ise; forward sözleşmeler, futures sözleşmeler, swap sözleşmeleri ve opsiyon sözleşmeleridir¹⁰¹.

Finansal araçların şirketin bilançosundaki payının şirketin faaliyet gösterdiği sektöre göre değişeceği tabidir. Örneğin banka bilançolarında finansal araçların payı oldukça yüksektir. Bu bağlamda, 2012 yılsonu itibarıyla ülkemiz bankacılık

⁹⁹ Lütfi BAYDOĞAN, **Finansal Araçlar ve Karşılıklar**, 1. Baskı, İstanbul: Türkmen Kitapevi, 2009, s.9

¹⁰⁰ İhraççı, bir finansal aracın finansal borçtan ziyade özkaynağa dayalı finansal araç olup olmadığını belirlemek için 11'inci paragraftaki tanımları uyguladığında, aracın özkaynağa dayalı finansal araç olabilmesi için taşınması gereken koşullar UMS 32'nin 16'ncı paragrafında yer almaktadır. Bakınız; DEMİR, a.g.e., s.56

¹⁰¹ DEMİR, a.g.e., s.61

sektörünün başlıca bilanço kalemleri ve bunların toplam varlık veya kaynaklar içerisindeki payları izleyen tabloda verilmiştir¹⁰².

Tablo 5: Bankacılık Sektörünün Başlıca Bilanço Kalemleri

Aktifler (Varlıklar)			Pasifler (Kaynaklar)		
Kalem	Tutar (Milyon TL)	Aktif İçinde Pay (%)	Kalem	Tutar (Milyon TL)	Pasif İçinde Pay (%)
Likit Aktifler ¹⁰³	203.676	14,86	Mevduat	771.884	56,32
Krediler	794.756	57,98	Repo	79.884	5,83
Takipteki Alacaklar (Brüt)	23.408	1,71	Yurtdışı Borçlar ¹⁰⁴	196.003	14,30
Menkul Değerler	269.992	19,70	İhraç Edilen Menkul Kıymetler (Net)	37.852	2,76
			Özkaynaklar	181.822	13,27
Toplam	1.291.832	94,25	Toplam	1.267.445	92,47
TOPLAM AKTİFLER	1.370.642		TOPLAM PASİFLER	1.370.642	

Kaynak: BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü Raporu Aralık 2012, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/TBSGG/11706tbs_genel_gorunumu_aralik_2012.pdf, (02.04.2013), s. 11

Tablodan da anlaşılacağı üzere finansal araçlar banka bilançolarında gerek aktifte gerekse pasifte önemli ağırlığa sahiptir. 2012 yılsonu itibarıyla ülkemiz bankacılık sektörünün başlıca bilanço dışı kalemlerine ilişkin bilgiler ise izleyen tabloda verilmiştir¹⁰⁵.

Tablo 6: Bankacılık Sektörünün Başlıca Bilanço Dışı Kalemleri

Bilanço Dışı Kalem	Tutar (Milyon TL)
Gayrinakdi Krediler	241.016
Diğer Taahhütler	1.107.091
Türev Ürünler	324.716

Kaynak: BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü Raporu Aralık 2012, s. 11

Finansal araçların gerek banka bilançosu içindeki ağırlığı, gerekse bilanço dışı kalemlerin başta türev ürünler olmak üzere önemli bölümünün finansal araç olduğu dikkate alındığında, finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin kuralların banka

¹⁰² BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü Raporu Aralık 2012, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/TBSGG/11706tbs_genel_gorunumu_aralik_2012.pdf, (02.04.2013), s.11

¹⁰³ Nakit Değerler, Merkez Bankasından, Para Piyasalarından, Bankalardan ve Ters Repo İşlemlerinden Alacaklar ile Zorunlu Karşılıklar toplamından oluşmaktadır.

¹⁰⁴ Yurtdışı bankalar ve yurtdışı merkez şubelerden sağlanan repo, mevduat, kredi, sendikasyon ve sekürütizasyon kredileri ile sermaye benzeri kredileri içermektedir.

¹⁰⁵ BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü Raporu Aralık 2012, s.11

mali tabloları üzerinde oldukça önemli sonuçları olabileceği açıktır. Özellikle kriz dönemlerinde bu sonuçlar doğrudan kamuoyunun gündemine gelmektedir. Sonuç olarak finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin kurallar, sadece teknik ve teorik bir muhasebe konusu olmanın ötesine geçmekte, banka ve şirket mali tabloları üzerinden ekonomiye olan etkileri sonucunda insanların gelir ve servetine etkide bulunabilmektedir.

2.2 Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesine İlişkin Standartlar ve Amaçları

Uluslararası standartlardan finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin olanlar ve bunlara ilişkin yorumlar izleyen tabloda verilmiştir.

Tablo 7: Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesine İlişkin Uluslararası Standartlar

Sıra	Standart	İlgili Yorum
1	UFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar	-
2	UMS 32 Finansal Araçlar: Sunum	UFRYK 2 Üyelerin Kooperatif İşletmelerdeki ve Benzeri Finansal Araçlardaki Hisseleri
3	UMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme	UFRYK 9 Saklı Türev Ürünlerinin Yeniden Değerlendirilmesi UFRYK 16 Yurtdışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırımın Finansal Riskten Korunması UFRYK 19 Finansal Borçların Özkaynağa Dayalı Finansal Araçlarla Ödenmesi
4	UFRS 9 Finansal Araçlar	-
5	UFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü	-

Kaynak: KGG, Son Halleriyle Standartlar, http://www.kgg.gov.tr/content_detail-208-513-son-halleriyle-standartlar.html, (11.12.2012)

“UFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar” standardının 1’inci paragrafında bu standardın amacı, finansal tablo kullanıcılarının aşağıdaki hususları değerlendirebilmeleri için gerekli olan bilgilerin işletme finansal tablolarında kamuoyuna açıklanmasını sağlamak olarak belirlenmiştir.

- (a) Finansal araçların işletmenin finansal durumu ve performansı açısından önemi ve

- (b) İşletmenin dönem içerisinde ve raporlama dönemi sonunda finansal araçlar nedeniyle maruz kaldığı risklerin niteliği ve düzeyi ile işletmenin sözü edilen riskleri yönetme şekli.

Ayrıca UFRS 7'nin 2'nci paragrafında bu UFRS'de yer alan ilkelerin ilgili standartlarda yer alan finansal varlık ve borçların muhasebeleştirilmesi, ölçülmesi ve sunumuna ilişkin ilkeleri tamamladığı ifade edilmiştir.

“UMS 32 Finansal Araçlar: Sunum” standardının 2'nci paragrafında bu standardın amacı, finansal araçların borç veya özkaynak olarak sunulmaları ile finansal varlık ve borçların netleştirilmelerine ilişkin ilkeleri belirlemek olarak yer almaktadır. Bu standart, ihraç eden (ihraççı) açısından finansal araçların, finansal varlık, finansal borç ve özkaynağa dayalı finansal araç olarak sınıflandırılması, bunlara ilişkin faiz, temettü, kayıp ve kazançların sınıflandırılması ve finansal varlık ve borçların netleştirilmeleri gereken durumlara uygulanır. Ayrıca 3'üncü paragrafta bu UMS'de yer alan ilkelerin ilgili standartlarda yer alan finansal varlık ve borçların muhasebeleştirilme ve ölçümüne ilişkin ilkeler ile bunlara ilişkin bilginin kamuoyuna açıklanmasına yönelik olarak “UFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar” standardında yer alan ilkeleri tamamladığı ifade edilmiştir.

“UMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” standardının 1'inci paragrafında standardın amacı, finansal varlıkların, finansal borçların ve finansal olmayan kalemlerin alım veya satımına ilişkin sözleşmelerin muhasebeleştirme ve ölçülmesine yönelik ilkeleri belirlemek olarak yer almaktadır.

“UFRS 9 Finansal Araçlar” standardının 1'inci paragrafında standardın amacı, finansal tablo kullanıcılarına işletmenin gelecekteki nakit akışlarının tutarını, zamanını ve belirsizliğini değerlendirmelerinde, ihtiyaca uygun ve faydalı bilgiyi sunacak şekilde finansal varlıklara ve finansal borçlara ilişkin finansal raporlama ilkelerini belirlemek olarak yer almaktadır.

Küresel kriz sonrasında hızlandırılan “UMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” standardının değiştirilmesi projesi, UMSK tarafından 2014 yılının Temmuz ayında tamamlanmıştır. Anılan proje sonucunda, Tablo 7'de

4'üncü sırada yer alan “UFRS 9 Finansal Araçlar” standardının, “UMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” standardının yerini almak üzere, 2018 yılının Ocak ayında kullanımı zorunlu olacak şekilde yürürlüğe girmesine karar verilmiştir¹⁰⁶. Ancak isteyen işletmelerce UFRS 9 standardının 01.01.2015 tarihi öncesi hesap dönemlerine ilişkin finansal tablolarda uygulanması mümkündür¹⁰⁷. Başka bir ifade ile isteyen işletmeler için UFRS 9 yürürlüktedir.

“UFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü” standardı **2013 yılı** ve sonrasındaki hesap dönemlerinde uygulanmak üzere yürürlüğe girmiş bulunmaktadır¹⁰⁸. UFRS 13'ün 1'inci paragrafında bu UFRS'nin; gerçeğe uygun değeri tanımladığı, gerçeğe uygun değer ölçümüne ilişkin çerçeveyi tek bir UFRS'de düzenlediği ve gerçeğe uygun değer ölçümüne ilişkin açıklamaları belirlediği ifade edilmiştir. UFRS 13'ün yürürlüğe girmesiyle çok sayıda UMS, UFRS ve yorumun gerçeğe uygun değerle ilişkili hükümlerinde değişiklik yapılmıştır. Bu bağlamda “UFRS 9 Finansal Araçlar” standardının gerçeğe uygun değerle ilişkili pek çok paragrafı değiştirilmiş, kaldırılmış veya standarta yeni hükümler eklenmiştir. UFRS 9'da meydana gelen başlıca değişiklikler; standardın “Gerçeğe uygun değer ölçümü” başlıklı bölümünde yer alan paragrafların tamamının ve uygulama rehberinin aynı başlıklı bölümündeki paragrafların çoğunun kaldırılması ile standardın A ekinde yer alan gerçeğe uygun değer tanımının değiştirilmesidir. Gerçeğe uygun değer konusu çalışmanın ilerleyen kısımlarında yer alan “2.3.3 Gerçeğe Uygun Değer” bölümünde ele alınmıştır.

2.3 Finansal Araçlara İlişkin Değerleme Ölçüleri

Literatürde finansal araçların değerlemesinde esas alınabilecek başlıca 3 değerlendirme ölçüsü mevcuttur. Bu değerlendirme ölçüleri; maliyet değeri, itfa edilmiş maliyet değeri ve piyasa değeri (gerçeğe uygun değer) dir. Anılan değerlendirme ölçüleri izleyen bölümlerde ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

¹⁰⁶ IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.4

¹⁰⁷ 27.04.2010 tarih ve 27564 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 172 Sıra no'lu Finansal Araçlara İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS 9) Hakkında Tebliğ madde 5

¹⁰⁸ Gerçeğe Uygun Değer Ölçümüne İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS 13) Hakkında Tebliğ, **30.12.2012** tarih ve 28513 (2. Mükerrer) sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Tebliğin “Yürürlük” başlıklı 6'ncı maddesinde tebliğin ve standardın 31.12.2012 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere yürürlüğe gireceği ifade edilmiştir.

2.3.1 Maliyet değeri

Maliyet değeri, işletmenin edindiği finansal varlıkların ve yükümlülüğe girdiği finansal borçların tutarıdır. Finansal varlıkların veya yükümlülüklerin maliyetine işlem maliyetleri dahildir. Maliyet değeri kavramı UMS 39’da açıkça tanımlanmamıştır. Ancak yine de birçok paragrafta zikredilmektedir (UMS 39 paragraf 44, 46, 47, 57, 60, 61). Bununla birlikte 54 ve 66’ncı paragraflarda bu kavram yerine “elde etme maliyeti” kavramı kullanılmıřtır¹⁰⁹.

İşlem maliyetleri, bir finansal varlık veya finansal borcun edinilmesi, ihraç edilmesi veya elden çıkarılması ile doğrudan ilişkilendirilebilen ek maliyetlerdir. **Ek maliyet**; işletme, ilgili finansal aracı edinmemiş, ihraç etmemiş veya elden çıkarmamış olsaydı oluşmayacak olan maliyettir¹¹⁰.

İşlem maliyetleri; acentalara (satış temsilcileri olarak faaliyet gösteren çalışanlar dahil), danışmanlara, simsar ve satıcılara ödenen ücret ve komisyonları, düzenleyici kurumlar ve menkul kıymet takası için ödenen ücretleri, transfer ve gümrük vergilerini içerir. İşlem maliyetlerine, borç primleri ya da iskontolar, finansman maliyetleri veya işletmenin kendi iç yönetimi ile ilgili maliyetler ya da saklama maliyetleri dahil deęildir¹¹¹.

UMS 39’a göre; aktif bir piyasada kayıtlı bir fiyatı bulunmayan ve gerçeğe uygun değeri güvenilir bir şekilde ölçülemeyen özkaynağa dayalı finansal araçlar ile aktif bir piyasada kayıtlı bir fiyatı bulunmayan söz konusu özkaynağa dayalı finansal araçlara bağlı olan ve bunların teslim edilmesiyle ödenmesi gereken türev ürünlere yapılan yatırımlar maliyetlerinden ölçülür¹¹².

¹⁰⁹ DEMİR, a.g.e., s.68

¹¹⁰ UMS 39 paragraf 9

¹¹¹ UMS 39 paragraf UR13

¹¹² UMS 39 paragraf 46 (c)

2.3.2 İtfa Edilmiş Maliyet Değeri

UMS 39'un 9'uncu paragrafındaki muhasebeleştirme ve ölçmeye ilişkin tanımlar bölümünde yer alan "finansal varlık veya finansal borcun etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyeti"nin tanımı aşağıda verilmiştir.

"Finansal varlık veya finansal borcun etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyeti: Finansal varlık veya finansal borcun ilk muhasebeleştirme sırasında ölçülen değerinden anapara geri ödemeleri düşüldükten, anılan ilk tutar ile vadedeki tutar arasındaki farkın etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanan birikmiş itfa payı düşüldükten veya eklendikten ve değer düşüklüğü ya da tahsil edilememe durumuna ilişkin her türlü indirimin yapılmasından (doğrudan doğruya veya bir karşılık hesabı kullanılarak) sonra geriye kalan tutardır."

Etkin faiz yönteminin en basit ifadeyle, belirlenecek bir faiz oranı (örneğin etkin faiz oranı) ile belirli olan gelecekteki nakit akışlarının bugüne indirgenmesi ve böylece gelecekteki nakit akışlarının bugünkü değerinin hesaplanması yöntemi olduğu söylenebilir. Standartta yer alan tanımla ise, finansal varlık veya finansal borcun itfa edilmiş maliyetinin belirlenmesinde kullanılacak **etkin faiz yöntemi**; finansal varlık veya borcun (veya bir finansal varlık veya borç grubunun) itfa edilmiş maliyetlerinin hesaplanması ve ilgili faiz gelir veya giderlerinin ilişkili olduğu döneme dağıtılması yöntemidir¹¹³.

İtfa edilmiş maliyetin etkin faiz yöntemiyle belirlenmesinde kullanılacak faiz oranı ise etkin faiz oranıdır. **Etkin faiz oranı**; finansal aracın beklenen ömrü boyunca veya uygun olması durumunda daha kısa bir zaman dilimi süresince yapılacak gelecekteki tahmini nakit ödeme ve tahsilatlarını tam olarak ilgili finansal varlık veya borcun net defter değerine indirgeyen orandır¹¹⁴.

¹¹³ UMS 39 paragraf 9

¹¹⁴ UMS 39 paragraf 9

Etkin faiz oranı kavramına iç verim oranı da denilmektedir. Tahvilin gelecek dönemlerde gerçekleşecek nakit akışlarını, tahvilin bugünkü değerine eşitleyen orandır¹¹⁵.

Bazı durumlarda, finansal varlıklar, oluşan kredi zararlarını yansıtan büyük bir iskontoyla elde edilirler. İşletmeler, etkin faiz oranını hesaplamaları sırasında tahmini nakit akışlarına bu türden kredi zararlarını da dahil ederler¹¹⁶.

Etkin faiz oranı yönteminin uygulanması sırasında; ücretlerin, ödenen veya alınan puanların, işlem maliyetlerinin ve etkin faiz oranı hesaplamasının içinde yer alan diğer prim veya iskintoların ne şekilde dikkate alınması gerektiğine ilişkin hükümler UMS 39 paragraf UR6'da yer almaktadır.

Değişken oranlı finansal varlıklar veya finansal borçlar için piyasa faiz oranlarındaki değişimi yansıtmak amacıyla nakit akışlarının periyodik olarak yeniden tahmin edilmesi, etkin faiz oranının değişmesi sonucunu doğurur. Değişken oranlı bir finansal varlık veya finansal borcun ilk muhasebeleştirilmesi sırasında vadede tahsil edilecek ya da ödenecek anaparaya eşit bir tutar üzerinden muhasebeleştirilmesi durumunda, gelecekteki faiz ödemelerinin yeniden tahmin edilmesi normalde ilgili varlık ya da borcun defter değerinde önemli bir etki yaratmaz¹¹⁷.

İşletmenin ödeme veya tahsilatlara ilişkin tahminlerini güncellemesi durumunda, cari ve güncel hale getirilen tahmini nakit akışlarının yansıtılması amacıyla finansal varlık veya borçların (veya finansal araç grubunun) defter değerleri de düzeltilir. İşletme, ilgili finansal aracın orjinal etkin faiz oranını veya, uygulanabilir olması durumunda, UMS 39'un 92'nci paragrafı çerçevesinde yeniden hesaplanan etkin faiz oranını kullanmak ve gelecekteki tahmini nakit akışlarının bugünkü değerini tespit

¹¹⁵ Bu oranın hesaplanması Microsoft Excel'de IRR (Internal Rate of Return – İç Verim Oranı) formülüyle yapılmaktadır. Programda IRR formülü seçilir. Eksi işaretli gösterilen nakit çıkışları ve artı işaretli gösterilen nakit girişleri seçilir. Sonuç etkin faiz oranını verir. Nakit akış dönemlerinin düzensiz olması durumunda etkin faiz oranı Microsoft Excel'de XIRR formülüyle hesaplanır. (Bkz. DEMİR, a.g.e., s.71)

¹¹⁶ UMS 39 paragraf UR5

¹¹⁷ UMS 39 paragraf UR7

etmek suretiyle anılan finansal aracın defter değerini yeniden hesaplar. Düzeltme sonucunda oluşan farklar gelir ya da gider olarak kâr veya zararda muhasebeleştirilir¹¹⁸.

Etkin faiz oranının hesaplanması sırasında, işletme, gelecekteki kredi zararlarını dikkate almaksızın, ilgili **finansal aracın** sözleşmeye bağlı tüm koşullarını (örneğin peşin ödeme, alım opsiyonu ve benzeri opsiyonlar) göz önünde bulundurmamak suretiyle **nakit akışlarını tahmin eder**. Bu hesaplama, etkin faiz oranının bir parçası olan ve sözleşmenin tarafları arasında ödenen veya alınan tüm masraf ve puanlar (bakınız: UMS 18) ile işlem masraflarını ve diğer her türlü prim ve iskontoyu içerir. Benzer nitelikteki finansal araç grubuna ait nakit akışlarının ve beklenen ömrün güvenilir bir şekilde tahmin edilebileceği varsayılır. Ancak, ilgili finansal araca (veya finansal araç grubuna) ait nakit akışlarının ve beklenen ömrün güvenilir bir şekilde tahmin edilmesinin mümkün olmadığı bazı ender durumlarda, işletme, ilgili finansal aracın (veya finansal araç grubunun) sözleşme süresinin tamamında gerçekleşmesi öngörülen sözleşmeye bağlı nakit akışlarını kullanır¹¹⁹.

İtfa edilmiş maliyetin etkin faiz yöntemiyle belirlenmesine ilişkin bir örnek aşağıda verilmiştir.

Örnek:

Bir banka 01.01.2013 tarihinde, nominal değeri 5.000 TL olan bir özel sektör tahvilini 4.500 TL'ye satın almıştır. Tahvilin vadesi 3 yıldır. Tahvil her yılın sonunda kupon ödemeli olup, kupon faiz oranları sırasıyla %5, %6 ve %7'dir. Nominal değer vade sonunda ödenecektir.

Tahvilin vadesinden önce herhangi bir tarih itibarıyla, itfa edilmiş maliyetinin etkin faiz yöntemiyle belirlenebilmesi için etkin faiz oranı bilinmelidir. Etkin faiz oranı tahvile ilişkin tüm nakit giriş ve çıkışları dikkate alınarak hesaplanacak ve ilerleyen tarihlerde değişmeyecektir. Başka bir ifade ile nakit giriş ve çıkışları bilinen bir tahvilin bir tek etkin faiz oranı vardır ve bu oran tahvilin vadesi boyunca sabit kalır. Bunun için

¹¹⁸ UMS 39 paragraf UR8

¹¹⁹ UMS 39 paragraf 9

önce nakit akışları tahmin edilmelidir. Her yılın sonunda gerçekleşecek kupon ödemesinin tutarı aşağıda hesaplanmıştır¹²⁰.

01.01.2013 tarihli nakit girişi 0 TL

31.12.2013 tarihli nakit girişi $5.000 \times \%5 = 250$ TL

31.12.2014 tarihli nakit girişi $5.000 \times \%6 = 300$ TL

31.12.2015 tarihli nakit girişi $5.000 \times \%7 = 350$ TL Nominal değerle beraber 5.350 TL

Tarih	Nakit Çıkışı (TL)	Nakit Girişi (TL)
01.01.2013	4.500	-
31.12.2013		250
31.12.2014		300
31.12.2015		350 + 5000

Nakit girişleri belirlendikten sonra bu nakit girişleri ile nakit çıkışlarının bugünkü değerlerini eşitleyen iskonto oranı (etkin faiz oranı) hesaplanmalıdır¹²¹.

$$\text{Nakit çıkışı} = \frac{\text{Nakit girişi}}{(1 + \text{Faiz Oranı})^0} + \frac{\text{Nakit girişi}}{(1 + \text{Faiz Oranı})^1} + \frac{\text{Nakit girişi}}{(1 + \text{Faiz Oranı})^2} + \dots + \frac{\text{Nakit girişi}}{(1 + \text{Faiz Oranı})^n}$$

$$4.500 = \frac{0}{(1 + \text{EFO})^0} + \frac{250}{(1 + \text{EFO})^1} + \frac{300}{(1 + \text{EFO})^2} + \frac{5.350}{(1 + \text{EFO})^3}$$

Etkin Faiz Oranı (EFO) = %9,95

¹²⁰ Hesaplamalar tam yıl esas alındığından basit şekilde yapılmış olup, $a.n.t/36.000$ formülü ile yapılan hesaplamalar aşağıda verilmiştir.

01.01.2013 tarihli nakit girişi 0 TL

31.12.2013 tarihli nakit girişi $5.000 \times 360 \times 5 / 36.000 = 250$ TL

31.12.2014 tarihli nakit girişi $5.000 \times 360 \times 6 / 36.000 = 300$ TL

31.12.2015 tarihli nakit girişi $5.000 \times 360 \times 7 / 36.000 = 350$ TL Nominal değerle beraber 5.350 TL

¹²¹ Bu oranın hesaplanması Microsoft Excel'de IRR (Internal Rate of Return – İç Verim Oranı) formülüyle yapılmaktadır. Programda IRR formülü seçilir. Eksi işaretli gösterilen nakit çıkışları ve artı işaretli gösterilen nakit girişleri seçilir. Sonuç etkin faiz oranını verir. Nakit akış dönemlerinin düzensiz olması durumunda etkin faiz oranı Microsoft Excel'de XIRR formülüyle hesaplanır. (Bkz. DEMİR, a.g.e., s.71)

Tahvilin etkin faiz oranı %9,95 olarak hesaplanmıştır. Anılan oran tahvilin vadesi boyunca herhangi bir tarih itibarıyla tahvilin net bugünkü değeri (itfa edilmiş maliyeti) hesaplanırken, ilgili tarihten sonraki (gelecekteki) nakit akımlarının iskonto edilmesinde kullanılacaktır.

31.12.2013 tarihinde kupon tahsilatı sağlandıktan sonra 31.12.2013 tarihi itibarıyla tahvilin itfa edilmiş maliyeti aşağıdaki şekilde hesaplanacaktır. Formülden de anlaşılacağı üzere 31.12.2013 tarihinden itibaren 1 yıl sonra tahsil edilecek 300 TL tutarındaki nakit girişi ile aynı tarihten 2 yıl sonra tahsil edilecek 5.350 TL tutarındaki nakit girişinin 31.12.2013 tarihindeki net bugünkü değeri hesaplanmalıdır. Hesaplama da kullanılacak faiz oranı tahvilin etkin faiz oranıdır.

$$\text{İtfa edilmiş maliyet} = \frac{300}{(1+0,0995)^1} + \frac{5.350}{(1+0,0995)^2} = 4.698,36 \text{ TL}$$

31.12.2014 tarihinde kupon tahsilatı sağlandıktan sonra 31.12.2014 tarihi itibarıyla tahvilin itfa edilmiş maliyeti aşağıdaki şekilde hesaplanacaktır. Formülden de anlaşılacağı üzere 31.12.2014 tarihinden itibaren 1 yıl sonra tahsil edilecek 5.350 TL tutarındaki nakit girişinin 31.12.2014 tarihindeki net bugünkü değeri hesaplanmalıdır. Hesaplama da kullanılacak faiz oranı tahvilin etkin faiz oranıdır.

$$\text{İtfa edilmiş maliyet} = \frac{5.350}{(1+0,0995)^1} = 4.865,85 \text{ TL}$$

Burada önemli bir noktaya dikkat çekmekte fayda görülmektedir. Yapılan hesaplamalarda da görüldüğü üzere tahvilin etkin faiz oranı sabittir ve vade boyunca herhangi bir tarih itibarıyla yapılacak itfa edilmiş maliyet hesaplamasında **piyasa faiz oranı ne olursa olsun** bu oran kullanılmaktadır. Başka bir ifade ile, **itfa edilmiş maliyetin etkin faiz yöntemiyle belirlenmesinde piyasa faiz oranı değişimleri sonuca etki etmemektedir.**

2.3.3 Gerçeğe Uygun Değer

Daha önce de değinildiği üzere, “UFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü” standardı **2013 yılı** ve sonrasındaki hesap dönemlerinde uygulanmak üzere yürürlüğe girmiş olup, anılan UFRS gerçeğe uygun değeri tanımlamakta, gerçeğe uygun değer ölçümüne ilişkin çerçeveyi tek başına düzenlemekte ve gerçeğe uygun değer ölçümüne ilişkin açıklamaları belirlemektedir. UFRS 13’ün yürürlüğe girmesiyle çok sayıda UMS, UFRS ve yorumun gerçeğe uygun değerle ilişkili hükümlerinde değişiklik yapılmıştır. Bu bağlamda “UFRS 9 Finansal Araçlar” standardının gerçeğe uygun değerle ilişkili pek çok paragrafı değiştirilmiş, kaldırılmış veya standarda yeni hükümler eklenmiştir. İzleyen bölümlerde finansal araçlara ilişkin değerlendirme ölçülerinden 3’üncüsü olan gerçeğe uygun değer UFRS 13 hükümleri çerçevesinde ele alınmıştır.

2.3.3.1 Gerçeğe Uygun Değer Tanımı

UFRS 13’le birlikte gerçeğe uygun değer tanımı değiştirilmiştir. Yeni tanıma göre **gerçeğe uygun değer; piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde gerçekleşecek olağan bir işlemde bir varlığın satışında elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyattır**¹²².

Gerçeğe uygun değer işletmeye özgü bir ölçüm olmayıp, **piyasa bazlı** bir ölçümdür. Bazı varlıklar ve borçlar için gözlemlenebilir piyasa işlemleri veya bilgileri mevcuttur. Bazı varlıklar ve borçlar için bu tür işlemler veya bilgiler mevcut olmayabilir. Ancak **gerçeğe uygun değer ölçümünün amacı** her iki durumda da aynı olup, bu amaç mevcut piyasa koşullarında, *piyasa katılımcıları* arasında bir varlığın satışına veya bir borcun devrine yönelik olarak ölçüm tarihinde *olağan bir işlemdeki* fiyatın tahmin edilmesidir (diğer bir ifadeyle, varlığı elinde bulunduran veya borçlu konumda olan piyasa katılımcısının bakış açısıyla ölçüm tarihindeki *çıkış fiyatıdır*^{123,124}).

¹²² UFRS 13 Paragraf 9, UFRS 9 Ek A

Değişiklik öncesinde UFRS 9 Ek A’da gerçeğe uygun değer; karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutar olarak tanımlanmıştı.

¹²³ UFRS 13 Ek A’da **çıkış fiyatı**; bir varlığın satışında alınan veya bir borcun devrinde ödenen fiyat olarak tanımlanmıştır.

¹²⁴ UFRS 13 Paragraf 2

Özdeş bir varlığın veya borcun fiyatı gözlemlenebilir olmadığında, işletme gerçeğe uygun değeri, ilgili **gözlemlenebilir girdilerin**¹²⁵ kullanımını azami seviyeye çıkaran ve **gözlemlenebilir olmayan girdilerin**¹²⁶ kullanımını asgari seviyeye indiren başka bir **değerleme yöntemi** kullanarak ölçer. Gerçeğe uygun değer, piyasa bazlı bir ölçüm olduğu için riske ilişkin varsayımları da dahil olmak üzere piyasa katılımcılarının varlıkları ve borçları fiyatlandırırken kullanacakları varsayımlar kullanılarak ölçülür. Sonuç olarak, işletmenin varlığı elinde tutma ya da borcu ödeme veya başka bir şekilde yerine getirme niyetinin bulunması, gerçeğe uygun değer ölçümünde dikkate alınmaz¹²⁷. Örneğin işletmenin bilançosunda yer alan varlığı yıllarca elinde tutma veya birkaç hafta içerisinde elinden çıkarma niyetinde olması, gerçeğe uygun değer hesaplanmasında girdilerin veya varsayımların değişmesine neden olmaz.

Gerçeğe uygun değer ölçümü uyarınca işletmenin aşağıdakilerin tamamını belirlemesi gerekir¹²⁸:

- (a) Ölçüme konu olan varlık veya borç (hesap birimi ile tutarlı olarak).
- (b) Finansal olmayan bir varlığın, ölçümü için uygun olan değerlemenin temel dayanağı (söz konusu varlığın en iyi ve en üst seviyede kullanımıyla tutarlı olacak şekilde).
- (c) Varlık veya borca ilişkin asıl (ya da en avantajlı) piyasa.
- (d) Ölçüm için uygun değerlendirme yöntemi (ya da yöntemleri) (piyasa katılımcılarının varlığı veya borcu fiyatlandırırken kullandıkları varsayımları yansıtan girdilerin oluşturulması sırasında bulunan verilerin kullanılabilirliği ve söz konusu girdilerin sınıflandırıldığı gerçeğe uygun değer hiyerarşisinin seviyesini dikkate alarak belirlenen yöntemleri).

¹²⁵ UFRS 13 Ek A'da **gözlemlenebilir girdiler**; gerçek olaylar ve işlemler hakkındaki halka açık bilgiler gibi piyasa verileri kullanılarak geliştirilen ve piyasa katılımcılarının varlık veya borcu fiyatlandırırken kullandığı varsayımları yansıtan girdiler olarak tanımlanmıştır.

¹²⁶ UFRS 13 Ek A'da **gözlemlenebilir olmayan girdiler**; piyasa verileri bulunmayan ve piyasa katılımcılarının varlığı veya borcu fiyatlandırırken kullandıkları varsayımlara ilişkin mevcut en iyi bilgiler kullanılarak geliştirilen girdiler olarak tanımlanmıştır.

¹²⁷ UFRS 13 Paragraf 3

¹²⁸ UFRS 13 Paragraf B2

UFRS 13'te, gerçeğe uygun değer tanımının somutlaştırılabilmesi için, tanımda geçen kavramlara ilişkin çeşitli hükümler mevcuttur. Söz konusu hükümlerden önemli görülenler aşağıda ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

a) Varlık veya Borç

Gerçeğe uygun değer ölçümü, belirli bir varlık veya borç için yapılır. Bu nedenle, işletme bir varlığın veya borcun gerçeğe uygun değerini ölçerken, piyasa katılımcılarının ölçüm tarihinde bu varlığı veya borcu fiyatlandırırken göz önünde bulunduracakları özellikleri dikkate alır. Bu tür özelliklere aşağıdakiler örnek olarak gösterilebilir¹²⁹:

- (a) Varlığın durumu ve konumu ile
- (b) Varsa, varlığın satışına veya kullanımına ilişkin sınırlamalar.

Varlığın veya borcun belirli bir özelliğinin ölçüm üzerine etkisi, söz konusu özelliğin piyasa katılımcıları tarafından nasıl dikkate alınacağına bağlı olarak farklılık gösterir¹³⁰. Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen varlık veya borç; tek bir varlık veya borç (örneğin, bir finansal araç veya finansal olmayan bir varlık) ya da varlık grubu, borç grubu ya da varlıklar ve borçlardan oluşan bir grup (örneğin, nakit yaratan birim veya iş) olabilir¹³¹.

b) İşlem

Gerçeğe uygun değer ölçümünde, mevcut piyasa koşullarında piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde olağan bir işlemde¹³² bir varlığı satmak veya bir borcu devretmek amacıyla söz konusu varlık ya da borcun el değiştirildiği varsayılır¹³³. Gerçeğe uygun değer ölçümünde, varlığın satışına veya borcun devrine ilişkin işlemin;

¹²⁹ UFRS 13 Paragraf 11

¹³⁰ UFRS 13 Paragraf 12

¹³¹ UFRS 13 Paragraf 13

¹³² UFRS 13 EK A'da yer alan tanıma göre **olağan işlem**; varlık veya borçlara ilişkin olağan ve alışılabilir pazarlama faaliyetlerini yerine getirmek üzere ölçüm tarihinden önce yeterli süre piyasada bulunarak piyasanın etkisini içerdiği varsayılan işlem olup; zorunlu bir işlem değildir (zorunlu tasfiye ya da zorunlu satış gibi).

¹³³ UFRS 13 Paragraf 15

varlığa veya borca ilişkin **asıl piyasada** ya da asıl piyasanın bulunmadığı durumlarda, varlığa veya borca ilişkin **en avantajlı piyasada** gerçekleştiği varsayılır¹³⁴.

Asıl piyasa, varlığın veya borcun en yüksek hacimde ve seviyede işlem gördüğü piyasadır¹³⁵. En avantajlı piyasa ise, işlem maliyetleri ve taşıma maliyetleri dikkate alındıktan sonra, varlığın satışından elde edilen tutarı en üst seviyeye yükselten veya borcun devredilmesi için ödenen tutarı asgari seviyeye indiren piyasadır¹³⁶.

Varlık veya borca ilişkin asıl piyasanın bulunması durumunda, ölçüm tarihinde farklı bir piyasadaki fiyat potansiyel olarak daha avantajlı olsa dahi, gerçeğe uygun değer ölçümü asıl piyasadaki fiyatı (bu fiyatın doğrudan gözlemlenebilir olmasına veya başka bir değerlendirme yöntemi kullanılarak tahmin edilmesine bakılmaksızın) yansıtır¹³⁷.

Ölçüm tarihinde bir varlığın satışına veya bir borcun devrine ilişkin fiyatlandırma bilgisini sağlayacak gözlemlenebilir bir piyasanın bulunmadığı durumda dahi, gerçeğe uygun değer ölçümünde, varlığı elinde bulunduran veya borçlu konumda olan bir piyasa katılımcısının bakış açısı dikkate alınarak işlemin söz konusu tarihte gerçekleştiği varsayılır. Varsayılan bu işlem, varlığın satış veya borcun devir fiyatı tahmin edilirken temel oluşturur¹³⁸.

c) Piyasa Katılımcıları

Piyasa katılımcıları; varlığa veya borca ilişkin asıl piyasada (ya da en avantajlı piyasada) aşağıdaki özelliklerin tamamına sahip olan alıcılar ve satıcılardır:

- (a) Alıcılar ve satıcılar birbirlerinden bağımsızdırlar, başka bir deyişle UMS 24'te tanımlanan ilişkili taraf değildirler. Ancak, işleme piyasa şartlarında girildiğine dair kanıtın bulunması durumunda ilişkili taraf işlemindeki fiyat gerçeğe uygun değer ölçümünde girdi olarak kullanılabilir.

¹³⁴ UFRS 13 Paragraf 16

¹³⁵ UFRS 13 EK A

¹³⁶ UFRS 13 EK A

¹³⁷ UFRS 13 Paragraf 18

¹³⁸ UFRS 13 Paragraf 21

- (b) Alıcılar ve satıcılar bilgilidirler; olağan ve alışıl gelmiş bir şekilde özen gerektiren bir çaba ile elde edilebilen bilgiler de dahil olmak üzere mevcut bütün bilgileri kullanarak varlığa veya borca ve işleme ilişkin makul bir anlayışa sahiptirler.
- (c) Alıcılar ve satıcılar, varlığa veya borca ilişkin olarak işlem yapabilecek durumdadırlar.
- (d) Varlık veya borca ilişkin işlem yapmaya isteklidirler, başka bir deyişle işlem yapma konusunda motive edilmişlerdir, fakat buna zorlanmamışlardır ya da bu işlemi gerçekleştirmek zorunda kalmamışlardır¹³⁹.

İşletme bir varlığın veya borcun gerçeğe uygun değerini, piyasa katılımcılarının en fazla ekonomik fayda sağlamayı düşünerek hareket ettikleri varsayımıyla, söz konusu varlığı veya borcu fiyatlandırırken kullandığı varsayımları kullanarak ölçer¹⁴⁰. Bu varsayımları oluştururken, işletmenin özel piyasa katılımcılarını tanımlamasına gerek yoktur. Bunun yerine, işletme piyasa katılımcılarını genel olarak ayırtıran özellikleri aşağıda belirtilen tüm unsurları dikkate alarak belirler¹⁴¹:

- (a) Varlık veya borç,
- (b) Varlık veya borca ilişkin asıl (ya da en avantajlı) piyasa ve
- (c) İşletmenin bu piyasada işlem yapacağı piyasa katılımcıları.

d) Fiyat

Gerçeğe uygun değer, fiyatın doğrudan gözlemlenebilir olmasına veya başka bir değerlendirme yöntemi kullanılarak tahmin edilmesine bakılmaksızın, mevcut piyasa koşullarında ölçüm tarihinde asıl (ya da en avantajlı) piyasada olağan bir işlemde bir

¹³⁹ UFRS 13 EK A

¹⁴⁰ UFRS 13 Paragraf 22

¹⁴¹ UFRS 13 Paragraf 23

varlığın satışından elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyattır (başka bir ifadeyle çıkış fiyatıdır)¹⁴².

2.3.3.2 İşletmenin Borçlarına ve Kendi Özkaynağına Dayalı Finansal Araçlarına İlişkin Uygulama

Gerçeğe uygun değer ölçümü, finansal veya finansal olmayan borcun veya işletmenin kendi özkaynağına dayalı finansal aracın (örneğin, işletme birleşmesinin bedeli olarak ihraç edilen özkaynak paylarının) ölçüm tarihinde piyasa katılımcısına devredildiğini varsayar¹⁴³. İşletme gerçeğe uygun değer ölçümünün, mevcut piyasa koşullarında, piyasa katılımcıları arasında özkaynağına dayalı finansal aracın veya borcun devrine yönelik ölçüm tarihinde gerçekleşecek olağan bir işlemdeki fiyatın tahmin edilmesi şeklindeki amacına uygun olması için gözlemlenebilir girdilerin kullanımını azami seviyeye çıkarır ve gözlemlenebilir olmayan girdilerin kullanımını asgari seviyeye düşürür¹⁴⁴.

İşletmenin kendi özkaynağına dayalı özdeş veya benzer finansal aracın ya da borcun devrine ilişkin kotasyon fiyatı bulunmadığında ve özdeş bir kalem başkası tarafından varlık olarak elde tutulduğunda, işletme bu finansal aracın veya borcun gerçeğe uygun değerini, ölçüm tarihinde özdeş kalemi varlık olarak elinde tutan bir piyasa katılımcısının bakış açısıyla ölçer¹⁴⁵. Bu tür durumlarda, işletme özkaynağına dayalı finansal aracın veya borcun gerçeğe uygun değerini aşağıdaki şekilde ölçer:

- (a) Başkası tarafından varlık olarak elde tutulan özdeş kalemin, bulunması durumunda **aktif bir piyasadaki kotasyon fiyatını** kullanarak.
- (b) Söz konusu fiyatın bulunmaması durumunda, başkası tarafından varlık olarak elde tutulan aynı kalemin aktif olmayan bir piyasadaki kotasyon fiyatı gibi **diğer gözlemlenebilir girdilerini** kullanarak.

¹⁴² UFRS 13 Paragraf 24

¹⁴³ UFRS 13 Paragraf 34

¹⁴⁴ UFRS 13 Paragraf 36

¹⁴⁵ UFRS 13 Paragraf 37

(c)(a) ve (b) bentlerindeki gözlemlenebilir fiyatların bulunmaması durumunda, **başka bir değerlendirme yöntemi** kullanarak. Örneğin:

(i) Gelir yaklaşımı (örneğin, bir piyasa katılımcısının özkaynağa dayalı finansal aracı veya borcu varlık olarak elinde tutarak elde etmeyi beklediği gelecekteki nakit akışlarını dikkate alan **bugünkü değer yöntemini** kullanarak).

(ii) Piyasa yaklaşımı (örneğin, diğer taraflarca varlık olarak elde tutulan **benzer** özkaynağa dayalı finansal araçların veya borçların **kotasyon fiyatlarını** kullanarak)¹⁴⁶.

İşletmenin kendi özkaynağına dayalı özdeş veya benzer bir finansal aracın veya borcun devrine ilişkin kotasyon fiyatı bulunmadığında ve özdeş bir kalem başkası tarafından varlık olarak elde tutulmadığında, işletme özkaynağa dayalı finansal aracın veya borcun gerçeğe uygun değerini, özkaynak üzerindeki hakkı ihraç eden veya borçlu konumda olan bir piyasa katılımcısının bakış açısıyla **değerleme yöntemi** kullanmak suretiyle ölçer¹⁴⁷. Örneğin, işletme bugünkü değer yöntemini uygularken aşağıdakilerden birini dikkate alabilir:

(a) Piyasa katılımcısının yükümlülüğü üstlendiğinde ödemesi gereken bedel dahil olmak üzere, yükümlülüğü yerine getirirken katlanmayı beklediği gelecekteki nakit çıkışlarını

(b) Piyasa katılımcısının özkaynağa dayalı özdeş bir finansal aracı veya borcu (piyasa katılımcıları tarafından asıl piyasada aynı sözleşme hükümlerine sahip özdeş bir kalemi fiyatlandırırken kullanılan varsayımları kullanarak) ihraç ederken alacağı ya da üstleneleceği tutarı¹⁴⁸.

¹⁴⁶ UFRS 13 Paragraf 37

¹⁴⁷ UFRS 13 Paragraf 40

¹⁴⁸ UFRS 13 Paragraf 41

Talep halinde ödenmesi gereken finansal borcun (örneğin, vadesiz mevduat gibi) gerçeğe uygun değeri, talep halinde ödenmesi gereken tutardan düşük olmamak üzere ödenmesinin talep edilebileceği ilk günden itibaren iskonto edilmiş tutardır¹⁴⁹.

2.3.3.3 İlk Muhasebeleştirmede Gerçeğe Uygun Değer

Varlık veya borca ilişkin karşılıklı bir işlemle, bir varlık edinilirken veya bir borç üstlenilirken, **işlem fiyatı** varlığın edinilmesinde ödenecek veya borcun üstlenilmesinde alınacak fiyattır (giriş fiyatı¹⁵⁰). Bunun aksine, varlığın veya borcun **gerçeğe uygun değeri**, varlığın satışından elde edilecek veya borcun devrinde ödenecek fiyattır (çıkış fiyatı). İşletmelerin her zaman varlıklarını edinirken ödedikleri fiyattan satmaları beklenmez. Benzer şekilde, işletmelerin her zaman borçlarını üstlenirken aldıkları fiyat üzerinden devretmeleri beklenmez¹⁵¹.

Çoğu durumda, işlem fiyatı gerçeğe uygun değere eşit olacaktır (örneğin bu tür bir durum, bir varlığın alım işleminin aynı tarihte bu varlığın satılacağı piyasada gerçekleşmiş olması durumunda söz konusu olabilir)¹⁵². İlk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değerlerin işlem fiyatına eşit olup olmadığını belirlerken, işletme ilgili işleme ve varlık veya borca özgü unsurları dikkate alır. UFRS 13 B4 Paragrafı, işlem fiyatının varlığın veya borcun ilk muhasebeleştirme sırasındaki gerçeğe uygun değerini yansıtmayabileceği durumları açıklar¹⁵³. Başka bir UFRS'nin bir varlığın veya borcun ilk muhasebeleştirme sırasında gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülmesini zorunlu tuttuğu ya da buna izin verdiği ve işlem fiyatının gerçeğe uygun değerden farklı olduğu durumlarda, işletme ilgili UFRS'de aksine bir hüküm bulunmadıkça ortaya çıkan kazanç veya kaybı kar veya zarara yansıtır¹⁵⁴.

2.3.3.4 Değerleme Yöntemleri

İşletme, **gerçeğe uygun değeri ölçmek için** yeterli verinin bulunduğu ve koşullara uygun olan, ilgili gözlemlenebilir girdilerin kullanımını azami seviyeye

¹⁴⁹ UFRS 13 Paragraf 47

¹⁵⁰ UFRS 13 Ek A'da **giriş fiyatı**; karşılıklı bir işlemle bir varlık edinilirken ödenen veya bir borç üstlenilirken alınan fiyat olarak tanımlanmıştır.

¹⁵¹ UFRS 13 Paragraf 57

¹⁵² UFRS 13 Paragraf 58

¹⁵³ UFRS 13 Paragraf 59

¹⁵⁴ UFRS 13 Paragraf 60

çıkaran ve gözlemlenebilir olmayan girdilerin kullanımını asgari seviyeye indiren **değerleme yöntemlerini kullanır**¹⁵⁵. Bir değerlendirme yönteminin kullanılmasının amacı, mevcut piyasa koşullarında, piyasa katılımcıları arasında bir varlığın satışına veya bir borcun devrine yönelik ölçüm tarihinde gerçekleşecek olağan bir işlemdeki fiyatın tahmin edilmesidir. Yaygın olarak kullanılan üç değerlendirme yöntemi;

- piyasa yaklaşımı,
- maliyet yaklaşımı ve
- gelir yaklaşımıdır¹⁵⁶.

Bu yaklaşımlara ilişkin temel hususlar, UFRS 13'ün B5-B11 Paragraflarında özetlenmiştir. İşletme, gerçeğe uygun değeri ölçmek için bu yaklaşımların bir veya birkaçı ile tutarlı olan değerlendirme yöntemlerini kullanır¹⁵⁷.

Piyasa yaklaşımı, özdeş veya karşılaştırılabilir (başka bir ifadeyle benzer) varlıklar, borçlar veya varlık ve borçlardan oluşan bir grubu (bir iş gibi) içeren piyasa işlemlerinden elde edilen fiyatları ve diğer ilgili bilgileri kullanan değerlendirme yöntemidir¹⁵⁸.

Maliyet yaklaşımı, bir varlığın hizmet kapasitesini yenilemek amacıyla halihazırda gerekli olan cari tutarı yansıtan bir değerlendirme yöntemidir (genellikle cari yenileme maliyeti olarak ifade edilir)¹⁵⁹.

Gelir yaklaşımı, gelecekteki tutarları (örneğin nakit akışları ya da gelir ve giderleri) tek bir cari tutara (başka bir ifadeyle iskonto edilmiş tutara) dönüştüren değerlendirme yöntemleridir. Gerçeğe uygun değer ölçümü gelecekteki söz konusu tutarlara ilişkin cari piyasa beklentilerinin gösterdiği değer olarak belirlenir¹⁶⁰.

¹⁵⁵ UFRS 13 Paragraf 61

¹⁵⁶ UFRS 13 Paragraf 62

¹⁵⁷ UFRS 13 Paragraf 62

¹⁵⁸ UFRS 13 EK A

¹⁵⁹ UFRS 13 EK A

¹⁶⁰ UFRS 13 EK A

Bazı durumlarda, (örneğin bir varlığı veya borcu, aktif bir piyasadaki özdeş varlıkların veya borçların **kotasyon fiyatlarını** kullanarak değerlerken) tek bir değerlendirme yöntemi uygun olacaktır. Diğer durumlarda, birden fazla değerlendirme yöntemi uygun olacaktır (örneğin bu durum, nakit yaratan bir birimi (örneğin şirketi) değerlerken söz konusu olabilir). Gerçeğe uygun değeri ölçmek için birden fazla değerlendirme yönteminin kullanılması durumunda, sonuçlar (başka bir ifadeyle gerçeğe uygun değerle ilgili göstergeler) ortaya koydukları değer aralığının kabul edilebilirliği dikkate alınarak değerlendirilir. Gerçeğe uygun değer ölçümü, söz konusu aralıkta mevcut koşullardaki gerçeğe uygun değeri en iyi yansıtan noktadır¹⁶¹.

2.3.3.5 Değerleme Yöntemlerine İlişkin Girdiler

Gerçeğe uygun değeri ölçmek üzere kullanılan değerlendirme yöntemleri, ilgili gözlemlenebilir girdilerin kullanımını azami seviyeye çıkarır ve gözlemlenebilir olmayan girdilerin kullanımını asgari seviyeye indirir¹⁶². Bazı varlık ve borçlar (örneğin finansal araçlar) için **girdilerin gözlemlenebilir olabileceği piyasalara** borsalar, satıcı piyasaları, aracı piyasaları ve aracısız piyasalar örnek olarak verilebilir¹⁶³.

Girdiler, varlığın veya borcun piyasa katılımcılarının varlığa veya borca ilişkin işlemde dikkate aldıkları özellikleri ile tutarlı olarak seçilir¹⁶⁴. Her türlü durumda, bir varlığın veya borcun aktif bir piyasada **kotasyon fiyatı (Seviye 1 kapsamındaki bir girdi) bulunması durumunda**, standardın 79'uncu paragrafında belirtilen durum dışında, gerçeğe uygun değeri ölçerken bu fiyat herhangi bir düzeltme yapılmaksızın kullanılır¹⁶⁵.

2.3.3.6 Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisi

Girdiler, piyasa katılımcılarının riske ilişkin varsayımları da dahil olmak üzere bir varlığı veya borcu fiyatlandırırken kullandıkları varsayımlardır. Girdiler,

¹⁶¹ UFRS 13 Paragraf 63

¹⁶² UFRS 13 Paragraf 67

¹⁶³ UFRS 13 Paragraf 68. Bahsi geçen piyasaların tanımları UFRS 13 Paragraf B34'te mevcuttur.

¹⁶⁴ Bakınız: UFRS 13'ün 11 ve 12 nci paragrafları

¹⁶⁵ UFRS 13 Paragraf 69

gözlemlenebilir olabilir ya da gözlemlenebilir olmayabilir. Bu varsayımlara örnekler aşağıda verilmiştir¹⁶⁶;

- (a) Gerçeğe uygun değeri ölçmek üzere kullanılan belirli bir değerlendirme yönteminde yer alan riske ilişkin varsayımlar (örneğin bir fiyatlama modeli gibi).
- (b) Değerleme yöntemine ilişkin girdilerde yer alan riske ilişkin varsayımlar.

UFRS 13, gerçeğe uygun değer ölçümlerinde ve ilgili açıklamalarda tutarlılığı ve karşılaştırılabilirliği arttırmak amacıyla, gerçeğe uygun değeri ölçmek üzere kullanılan değerlendirme yöntemlerine ilişkin girdileri üç seviyede sınıflandıran bir gerçeğe uygun değer hiyerarşisi oluşturur. Gerçeğe uygun değer hiyerarşisi, en yüksek önceliği özdeş varlıkların ve borçların (Seviye 1 girdileri) aktif piyasalardaki¹⁶⁷ **kotasyon fiyatlarına** (düzeltilmemiş olan fiyatlar), en düşük önceliği ise **gözlemlenebilir olmayan girdilere** (Seviye 3 girdileri) verir¹⁶⁸.

İlgili girdilerin bulunması ve söz konusu girdilerin göreceli subjektifliği uygun değerlendirme yöntemlerinin seçimini etkileyebilir¹⁶⁹. Ancak, gerçeğe uygun değer hiyerarşisi gerçeğe uygun değer ölçümünde kullanılan değerlendirme yöntemlerine değil, değerleme yöntemlerine ilişkin girdilere öncelik verir. Örneğin, bugünkü değer yöntemi kullanılarak oluşturulan bir gerçeğe uygun değer ölçümü, ölçümün bütünü açısından önemli olan girdilere ve söz konusu girdilerin sınıflandırıldığı gerçeğe uygun değer hiyerarşisinin seviyesine bağlı olarak Seviye 2 veya Seviye 3 kapsamında sınıflandırılabilir¹⁷⁰.

Gözlemlenebilir bir girdinin, gözlemlenebilir olmayan bir girdi kullanılarak düzeltme yapılmasını gerektirmesi ve bu düzeltmenin gerçeğe uygun değer ölçümünü önemli ölçüde artırması veya azaltması durumunda, ortaya çıkan ölçüm gerçeğe uygun değer hiyerarşisinin 3. Seviyesinde sınıflandırılacaktır. Örneğin, bir piyasa

¹⁶⁶ UFRS 13 Ek A

¹⁶⁷ UFRS 13 Ek A'da **aktif piyasa**; varlık veya borca ilişkin işlemlerin, fiyatlandırma bilgisi sağlamaya yönelik yeterli sıklıkta ve hacimde sürekli bir şekilde gerçekleştiği piyasa olarak tanımlanmıştır.

¹⁶⁸ UFRS 13 Paragraf 72

¹⁶⁹ Bu noktada UFRS 13 Paragraf 61'de yer alan hükmün hatırlatılmasında yarar vardır; işletme, **gerçeğe uygun değeri ölçmek için** yeterli verinin bulunduğu ve koşullara uygun olan, ilgili gözlemlenebilir girdilerin kullanımını azami seviyeye çıkararak ve gözlemlenebilir olmayan girdilerin kullanımını asgari seviyeye indiren **değerleme yöntemlerini kullanır**.

¹⁷⁰ UFRS 13 Paragraf 74

katılımcısının bir varlığın fiyatını tahmin ederken bu varlığın satışı üzerindeki sınırlamanın etkisini dikkate alması durumunda, işletme sınırlamanın etkisini yansıtmak amacıyla kotasyon fiyatını düzeltir. Söz konusu kotasyon fiyatının Seviye 2 girdisi olması ve düzeltmenin ölçümün bütünü açısından gözlemlenebilir olmayan önemli bir girdi olması durumunda, ölçüm gerçeğe uygun değer hiyerarşisinin 3. Seviyesinde sınıflandırılır¹⁷¹.

2.3.3.6.1 Seviye 1 Girdileri

Seviye 1 girdileri, işletmenin ölçüm tarihinde erişebileceği, özdeş varlıkların veya borçların aktif piyasalardaki kotasyon fiyatlarıdır (düzeltilmemiş olan fiyatlar)¹⁷². Aktif bir piyasadaki kotasyon fiyatı, gerçeğe uygun değere ilişkin en güvenilir kanıt sağlamakta olup, UFRS 13 Paragraf 79'da belirtilen durumlar¹⁷³ dışında, kullanılabilir olduğu her durumda gerçeğe uygun değeri ölçmek üzere düzeltme yapılmadan kullanılır¹⁷⁴. Seviye 1 girdisi, bazıları birden fazla aktif piyasada işlem görebilen (örneğin farklı borsalar üzerinden) birçok finansal varlık ve borç için kullanılabilir. Bu nedenle, Seviye 1'deki vurgu aşağıdakilerin her ikisini de belirlemeye yöneliktir¹⁷⁵:

- (a) Varlığa veya borca ilişkin asıl piyasa ya da asıl piyasanın bulunmaması durumunda en avantajlı piyasa ve
- (b) İşletmenin ölçüm tarihinde söz konusu varlık veya borç için bu piyasadaki fiyattan işlem yapıp yapamayacağı.

¹⁷¹ UFRS 13 Paragraf 75

¹⁷² UFRS 13 Paragraf 76

¹⁷³ UFRS 13 Paragraf 79'da Seviye 1 girdisinde düzeltme yapılabilecek 3 farklı duruma yer verilmiştir. Bu durumlarda kotasyon fiyatlarına dayanmayan alternatif bir fiyatlandırma yönteminin veya düzeltilmiş kotasyon fiyatlarının kullanılması, gerçeğe uygun değer hiyerarşisinde daha düşük bir seviyede sınıflandırılan gerçeğe uygun değer ölçümüne neden olur.

¹⁷⁴ UFRS 13 Paragraf 77

¹⁷⁵ UFRS 13 Paragraf 78

2.3.3.6.2 Seviye 2 Girdileri

Seviye 2 girdileri, varlığa veya borca ilişkin doğrudan veya dolaylı şekilde **gözlemlenebilir olan, Seviye 1 içerisindeki kotasyon fiyatları dışındaki girdilerdir**¹⁷⁶. Seviye 2 girdileri aşağıdakileri kapsar¹⁷⁷:

- (a) Benzer varlık veya borçların aktif piyasalardaki kotasyon fiyatları.
- (b) Özdeş ya da benzer varlık veya borçların aktif olmayan piyasalardaki kotasyon fiyatları.
- (c) Varlık veya borca ilişkin kotasyon fiyatları dışındaki **gözlemlenebilir girdiler**, örneğin;
 - (i) Yaygın olarak kote edilen aralıklarla gözlemlenen faiz oranları ve getiri eğrileri¹⁷⁸,
 - (ii) Zımnî oynaklıklar (volatilité) ve
 - (iii) Kredi marjları.
- (d) Piyasa verilerince desteklenmiş girdiler.

Seviye 2 girdilerine yönelik olarak düzeltme yapılması mümkündür. Ölçümün bütünü için önemli olan Seviye 2 girdisinde yapılan bir düzeltme, düzeltmenin gözlemlenebilir olmayan önemli girdiler kullanılarak yapılması durumunda, gerçeğe uygun değer ölçümünün 3. Seviyede sınıflandırılmasına neden olabilir¹⁷⁹.

¹⁷⁶ UFRS 13 Paragraf 81

¹⁷⁷ UFRS 13 Paragraf 82

¹⁷⁸ Getiri eğrisi; farklı vadelerdeki borçlanma maliyetlerinin, yani faizlerin, genel yapısını gösteren bir fonksiyondur. Gecelik vadeden, örneğin beş yıl vadeye kadar, her vade için geçerli olan faiz noktalarının birleştirilmesinden oluşan grafikdir. Grafiğin bir ekseni vadeyi, diğer ekseni faiz oranını gösterir. Benzer görüş için bakınız: TCMB, Devlet İç Borçlanma Senetleri İçin Getiri Eğrisi Tahmini, <http://www.tcmb.gov.tr/research/discus/WP0608.pdf>, (01.11.2013)

¹⁷⁹ UFRS 13 Paragraf 84

2.3.3.6.3 Seviye 3 Girdileri

Seviye 3 girdileri, varlığa veya borca ilişkin **gözlemlenebilir olmayan girdilerdir**¹⁸⁰. İlgili gözlemlenebilir girdiler bulunmadığında, gözlemlenebilir olmayan girdiler gerçeğe uygun değeri ölçmek amacıyla kullanılır. Dolayısıyla, gözlemlenebilir olmayan girdilerin kullanımına ölçüm tarihinde varlığa veya borca ilişkin piyasa faaliyetlerinin olmadığı veya az olduğu durumlarda izin verilir. Ancak, gerçeğe uygun değer ölçümünün, varlığı elinde tutan veya borçlu konumda bulunan bir piyasa katılımcısının bakış açısından ölçüm tarihindeki çıkış fiyatının tahmin edilmesi şeklindeki amacı bu durumda da aynı kalır. Bu nedenle, gözlemlenebilir olmayan girdiler, piyasa katılımcılarının riske ilişkin varsayımları da dahil olmak üzere varlığın veya borcun fiyatlandırılmasında kullandıkları varsayımları yansıtır¹⁸¹.

İşletme, içinde bulunulan koşullardaki mevcut en iyi bilgiyi (bu bilgi işletmenin kendi verilerini de içerebilir) kullanarak gözlemlenebilir olmayan girdileri oluşturabilir. Gözlemlenebilir olmayan girdilerin oluşturulmasına işletme kendi verileri ile başlayabilir ancak işletme bu verileri, makul olarak bulunan bilginin diğer piyasa katılımcılarının farklı veri kullanacağını işaret etmesi veya diğer piyasa katılımcıları için kullanılabilir olmayan işletmeye özgü hususların bulunması (örneğin işletmeye özgü sinerji gibi) durumunda düzeltir. İşletmenin, piyasa katılımcılarının varsayımlarına ilişkin bilgiyi edinmek amacıyla aşırı bir çaba harcamasına gerek yoktur. Ancak, işletme piyasa katılımcılarının makul olarak bulunan varsayımlarına ilişkin bütün bilgileri dikkate alır. Yukarıda belirtilen şekilde oluşturulan gözlemlenebilir olmayan girdiler, piyasa katılımcılarının varsayımları sayılır ve gerçeğe uygun değer ölçümünün amacını karşılar¹⁸².

2.3.3.7 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümüne İlişkin Açıklamalar

İşletme, finansal tablo kullanıcılarına aşağıdaki hususları değerlendirmelerine yardımcı olacak bilgileri açıklar¹⁸³:

¹⁸⁰ UFRS 13 Paragraf 86

¹⁸¹ UFRS 13 Paragraf 87

¹⁸² UFRS 13 Paragraf 89

¹⁸³ UFRS 13 Paragraf 91

(a) İlk muhasebeleştirmeden sonra finansal durum tablosunda tekrar eden ya da tekrar etmeyen bir esasa dayalı olarak gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen varlıklara ve borçlara ilişkin değerlendirme yöntemlerini ve bu ölçümlerin oluşturulmasında kullanılan girdileri.

(b) Gözlemlenebilir olmayan önemli girdilerin kullanıldığı tekrar eden gerçeğe uygun değer ölçümleri açısından (Seviye 3) ölçümlerin, döneme ilişkin kar veya zarar ile diğer kapsamlı gelire etkisi.

İşletme, bir önceki paragrafta bahsi geçen açıklamalarda aşağıdaki hususları dikkate alır¹⁸⁴:

(a) Açıklama hükümlerini karşılamak için gerekli ayrıntı seviyesi,

(b) Çeşitli hükümlerin her birinin ne kadar vurgulanacağı,

(c) Ne derece toplulaştırma veya ayırıştırma yapılacağı ve

(d) Finansal tablo kullanıcılarının açıklanan sayısal bilgileri değerlendirmek amacıyla ek bilgiye ihtiyaç duyup duymayacağı.

Bu UFRS ve diğer UFRS'ler uyarınca sunulan açıklamaların, anılan amaçların karşılanması için yeterli olmaması durumunda, işletme amaçların karşılanması için gereken ek bilgileri açıklar¹⁸⁵.

¹⁸⁴ UFRS 13 Paragraf 91

¹⁸⁵ UFRS 13 Paragraf 92

3. BÖLÜM: UFRS 9 ÇERÇEVESİNDE FİNANSAL ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

“UFRS 9 Finansal Araçlar” standardının 1’inci paragrafında bu UFRS’nin amacı, finansal tablo kullanıcılarına işletmenin gelecekteki nakit akışlarının tutarını, zamanını ve belirsizliğini değerlendirmelerinde, ihtiyaca uygun ve faydalı bilgiyi sunacak şekilde finansal varlıklara ve finansal borçlara ilişkin finansal raporlama ilkelerini belirlemek olarak yer almaktadır.

Küresel kriz sonrasında hızlandırılan “UMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” standardının değiştirilmesi projesi, UMSK tarafından 2014 yılının Temmuz ayında tamamlanmıştır. Anılan proje sonucunda, “UFRS 9 Finansal Araçlar” standardının, “UMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” standardının yerini almak üzere, 2018 yılının Ocak ayında kullanımı zorunlu olacak şekilde yürürlüğe girmesine karar verilmiştir¹⁸⁶. Ancak isteyen işletmelerce UFRS 9 standardının 01.01.2018 tarihi öncesi hesap dönemlerine ilişkin finansal tablolarda uygulanması mümkündür¹⁸⁷. Başka bir ifade ile isteyen işletmeler için UFRS 9 yürürlüktedir.

İzleyen başlıklar altında öncelikle UFRS 9’un; finansal araçların sınıflandırılmasına, finansal araçların ölçülmesi (değerlemesi) ile ölçülme sonucu kazanç ve kayıplara ilişkin hükümleri ele alınmıştır. Daha sonra finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin örnekler verilmiş, finansal araçların farklı ölçümlerinin mali tablolara etkileri ortaya konmuş, en sonunda ise UFRS 9 ile UMS 39 arasındaki temel farklar ele alınmıştır.

¹⁸⁶ IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.4

¹⁸⁷ 27.04.2010 tarih ve 27564 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 172 Sıra no’lu Finansal Araçlara İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS 9) Hakkında Tebliğ madde 5

3.1 Finansal Araçların Sınıflandırılması

Bir finansal varlık veya finansal borç, finansal durum tablosunda sadece finansal aracın sözleşmeye bağlı hükümlerine taraf olunması halinde muhasebeleştirilir. Bir finansal varlık veya finansal borç ilk muhasebeleştirmede UFRS 9'un ilgili hükümleri çerçevesinde sınıflandırılmalıdır¹⁸⁸.

3.1.1 Finansal Varlıkların Sınıflandırılması

Finansal varlıkların ne şekilde sınıflandırılacağına ilişkin hükümler UFRS 9'un "4.1 Finansal varlıkların sınıflandırılması" başlıklı bölümünde yer almaktadır. Finansal varlıklar 3 farklı şekilde sınıflandırılabilirler. Finansal varlık sınıfları izleyen kısımda ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

3.1.1.1 İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Ölçülen Finansal Varlıklar

Bir finansal varlık "Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan" olarak sınıflandırılmadığı sürece; itfa edilmiş maliyeti üzerinden veya gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen olarak sınıflandırılır. İtfa edilmiş maliyeti üzerinden veya gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen olarak sınıflandırmada esas alınacak kriterler aşağıda verilmiştir¹⁸⁹.

(a) İlgili varlıkların yönetimi için işletmenin kullandığı yönetim modeli **(finansal varlık yönetim modeli)** ve

(b) Söz konusu varlıkların sözleşmeye bağlı nakit akış özellikleri

Bir finansal varlık aşağıdaki iki koşulun birlikte sağlandığı durumlarda itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülür¹⁹⁰:

(a) Varlığın, sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsilini amaçlayan bir **yönetim modeli** kapsamında elde tutulması.

(b) Finansal varlığın sözleşme hükümlerinin, belirli tarihlerde sadece **anapara** ve

¹⁸⁸ UFRS 9 paragraf 3.1.1

¹⁸⁹ UFRS 9 paragraf 4.1.1

¹⁹⁰ UFRS 9 paragraf 4.1.2

anapara bakiyesine ilişkin **faiz** ödemelerinin yapılmasına yönelik nakit akışlarına yol açması.

Yukarıda (b) maddesindeki faiz terimi, paranın zaman değerinin ve anapara bakiyesine ilişkin kredi riskinin belirli bir zaman sürecindeki karşılığını ifade eder¹⁹¹.

3.1.1.1.1 Finansal Varlık Yönetim Modeli

Finansal varlıkların yönetimi için işletmenin kullandığı yönetim modeli **finansal varlık yönetim modeli** olarak adlandırılmaktadır. İşletmenin bir finansal varlığa ilişkin yönetim modeli; örneğin varlığı vade sonuna kadar elde tutarak varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsilini amaçlamak olabileceği gibi, varlığın fiyatı belirli bir seviyenin üzerine çıktığında derhal varlığı satarak kâr elde etmeyi de amaçlayabilir¹⁹². Bir finansal varlığın itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülebilmesi için sağlaması gereken ilk koşul, varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsilini amaçlayan bir yönetim modeli kapsamında elde tutulmasıdır. Bu bağlamda öncelikle, kilit yönetici personel (“UMS 24 İlişkili Taraf Açıklamaları” standardında tanımlanan şekliyle¹⁹³) tarafından belirlenmesi gereken yönetim modelinin amacı değerlendirilmelidir¹⁹⁴.

İşletmenin yönetim modeli, yönetimin bireysel bir finansal araca ilişkin niyetine bağlı değildir. Dolayısıyla sınıflandırmaya ilişkin söz konusu koşul finansal araç bazında değil, ilgili finansal araç grubunun geneli için geçerlidir. Ancak, bir işletmenin finansal araçların yönetimine ilişkin birden fazla yönetim modeli olabilir. Bu nedenle, sınıflandırmanın raporlayan işletme bazında belirlenmesine gerek yoktur. Örneğin, bir işletme hem sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla yönettiği bir

¹⁹¹ UFRS 9 paragraf 4.1.3

¹⁹² UFRS 9'un 2014 yılının Temmuz ayında yayımlanan son versiyonunda, varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsili ve yükselen fiyattan varlığın satışı amaçlarının her ikisini de aynı anda taşıyan karma finansal varlık yönetim modeli de kabul görmüştür. Söz konusu karma yönetim modeliyle yönetilen finansal varlıklar gerçeğe uygun değeriyle ölçülecek olup, bunların itfa edilmiş maliyetiyle defter değeri arasındaki farka eşit olan kazanç gelir yazılacak, gerçeğe uygun değeriyle itfa edilmiş maliyeti arasındaki fark ise özkaynaklar altında diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilecektir. Sonuçta itfa edilmiş maliyete ilişkin bilgi kâr/zarar hesaplarına, gerçeğe uygun değere ilişkin bilgiyse bilançoya yansıtacaktır. Bakınız; IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.8 UFRS 9'un 2014 yılının Temmuz ayında yayımlanan son versiyonunda yer alan değişiklikler çalışmanın tamamlandığı tarih itibarıyla UMSK'nın resmi internet sayfasında yer alan UFRS 9 versiyonuna işlenmediğinden değişikliklere ilişkin kapsamlı bilgiye ulaşılması mümkün olmamıştır. Ayrıca henüz çok yeni olan değişiklikler, IFRS 9'a ilişkin tebliğler değiştirilmek suretiyle ülkemiz mevzuatına da yansıtılmamıştır.

¹⁹³ UMS 24'ün “Tanımlar” başlıklı 9'uncu maddesinde **kilit yönetici personel**; işletmenin, (idari ya da diğer) herhangi bir yöneticisi de dahil olmak üzere, faaliyetlerini plânlama, yönetme ve kontrol etme yetki ve sorumluluğuna doğrudan veya dolaylı olarak sahip olan kişiler şeklinde tanımlanmıştır.

¹⁹⁴ UFRS 9 Uygulama Rehberi B 4.1.1

yatırım portföyünü hem de gerçeğe uygun değer değişikliklerini nakde dönüştürmek için alım satım amacıyla yönettiği başka bir yatırım portföyünü elinde bulundurabilir¹⁹⁵.

Yönetim modelinin amacı, finansal varlıkları sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etme niyetiyle elde tutmak olsa dahi bu araçların hepsinin vadeye kadar elde tutulması gerekmez. Dolayısıyla, finansal varlık satışlarının olduğu durumlarda dahi, yönetim modeli, finansal varlıkların sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsili amacıyla elde tutulmasını amaçlayan bir model olabilir. Örneğin, bir finansal varlık aşağıdaki durumlarda satılabilir¹⁹⁶:

- (a) Finansal varlık artık işletmenin yatırım politikasına uymamaktadır (örneğin, varlığın kredi derecesi işletmenin yatırım politikasınca öngörülen seviyenin altına düşmüştür),
- (b) Sigortacı süre tahmininde (örneğin ödemelerin beklenen zamanlamasında) meydana gelen bir değişikliği yansıtmak amacıyla yatırım portföyünü düzeltmiştir veya
- (c) Yatırım harcamaları için fona ihtiyaç vardır.

Ancak, bir portföy içerisinde yapılan satışların sayısı **ender olarak yapılan satış** niteliği arz etmiyor ise, bu satışların sözleşmeye bağlı nakit akışlarını elde etme amacı ile tutarlı olup olmadığının ve ne kadar tutarlı olduğunun değerlendirilmesi gerekir¹⁹⁷.

UFRS 9 Uygulama Rehberinin B 4.1.4 paragrafında, yönetim modelinin amacının finansal varlıkları sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etme niyetiyle elde tutmak olabileceği durumlara ilişkin örnekler yer almaktadır.

Amacın “sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek için finansal araçları elde tutmak” olmadığı bir yönetim modeli, finansal varlık portföy performansının, **varlıkların satışı** yoluyla nakit akışlarının elde edilmesi amacı doğrultusunda

¹⁹⁵ UFRS 9 Uygulama Rehberi B 4.1.2

¹⁹⁶ UFRS 9 Uygulama Rehberi B 4.1.3

¹⁹⁷ UFRS 9 Uygulama Rehberi B 4.1.3

yönetildiği durumda meydana gelir. Örneğin; bir varlık portföyünün kredi marjlarındaki veya getiri eğrilerindeki değişikliklerden kaynaklanan gerçeğe uygun değer değişikliklerini nakde dönüştürmek için aktif olarak yönetilmesi durumunda işletmenin yönetim modeli, söz konusu varlıkları sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla elde tutan bir model değildir. İşletmenin amacı doğrultusunda **aktif alım ve satımlar** gerçekleşmekte ve işletme söz konusu araçları sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla değil, **gerçeğe uygun değer kazançlarını nakde dönüştürmek** amacıyla yönetmektedir¹⁹⁸.

Gerçeğe uygun değer esasına göre yönetilen ve performansı değerlendirilen bir portföy, sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsil edilmesi amacıyla elde tutulan bir portföy değildir. Ayrıca, alım satım amaçlı elde tutulan tanımını karşılayan bir finansal varlık portföyü de sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsil edilmesi amacıyla elde tutulan bir portföy değildir. Finansal araçlardan oluşan bu tür portföyler, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılarak ölçülür¹⁹⁹.

3.1.1.1.2 Sözleşmeye Bağlı Nakit Akışları

Bir finansal varlığın itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülebilmesi için sağlaması gereken ikinci koşul, finansal varlığın sözleşme hükümlerinin, **belirli tarihlerde sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemelerinin yapılmasına yönelik nakit akışlarına** yol açmasıdır. Bu bağlamda sözleşmeye bağlı nakit akışlarının, sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemelerini içerip içermediğinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sözleşmeye bağlı nakit akışlarının, sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemelerini içerip içermediğinin değerlendirilmesinde bazı sözleşme hükümleri için UFRS 9 Uygulama Rehberi'nde özel kurallar mevcuttur. Özel kurallara tabi sözleşme hükümleri aşağıda verilmiştir.

- İhraç edene (yani borçluya) bir borç aracını (örneğin bir kredi veya bir bono) erken ödeme hakkı veren veya borçlanma aracını elinde bulundurana (yani

¹⁹⁸ UFRS 9 Uygulama Rehberi B 4.1.5

¹⁹⁹ UFRS 9 Uygulama Rehberi B 4.1.6

alacaklıya) bir borç aracını vadeden önce ihraç edene geri satma hakkı veren sözleşme hükümleri²⁰⁰

- İhraççıya veya hamile bir borçlanma aracının sözleşmeye bağlı olan vadesini uzatma imkânı veren hükümler (yani bir uzatma seçeneği)²⁰¹,
- Anapara veya faiz ödemelerinin zamanını veya tutarını değiştiren bir sözleşme hükmü²⁰²,

UFRS 9 Uygulama Rehberi'nin B4.1.13 paragrafında, sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemelerinin gerçekleştirildiği sözleşmeye bağlı nakit akışlarını gösteren bazı örneklere yer verilmiştir. Sözleşmeye bağlı nakit akışlarının anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemelerini ifade etmediği durumları gösteren örnekler ise B4.1.14 paragrafında verilmiştir.

3.1.1.2 Gerçeğe Uygun Değeri Üzerinden Ölçülen Finansal Varlıklar

Bir finansal varlık önceki başlık altında verilen hükümler uyarınca itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülmediği sürece gerçeğe uygun değerinden ölçülür²⁰³. Örneğin; özkaynağa dayalı finansal varlık niteliğinde olan hisse senetlerinin “sözleşmeye bağlı nakit akışları” **belirli tarihlerde sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemelerinin yapılmasına yönelik nakit akışları** değildir. Bu nedenle hisse senetleri itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülebilmesi için sağlaması gereken koşulu sağlayamamaktadır. Bu durum sebebiyle hisse senetleri kural olarak gerçeğe uygun değerinden ölçülür²⁰⁴.

²⁰⁰ UFRS 9 Uygulama Rehberi B 4.1.10

²⁰¹ UFRS 9 Uygulama Rehberi B 4.1.11

²⁰² UFRS 9 Uygulama Rehberi B 4.1.12

²⁰³ UFRS 9 paragraf 4.1.4

²⁰⁴ Benzer görüş için bakınız; PricewaterhouseCoopers, Practical guide to IFRS, http://www.pwc.in/en/services/IFRS/IFRS-assets/Practical_guide_on_financial_instrument_accounting_IFRS_9.pdf, (10.05.2013), s.8

3.1.1.3 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Olarak Sınıflandırılan Finansal Varlıklar

UFRS 9’da bir finansal varlığın gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflanması (tanımlanması) **seçeneği (Fair Value Option)** mevcuttur. Bu seçeneğin uygulanması halinde, UFRS 9 da yer alan sınıflandırmaya ilişkin diğer hükümlere bağlı kalmaksızın ilk muhasebeleştirme sırasında, bir finansal varlığın **gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılarak ölçülen olarak geri dönülemeyecek şekilde** sınıflanması mümkündür. Bunun için, yapılan sınıflamanın, bu sınıflamanın yapılmaması durumunda varlık veya borçların farklı yöntemlerle ölçülmesinin veya bunlara ilişkin kazanç veya kayıpların farklı esaslardan muhasebeleştirilmesinin yaratacağı **ölçüm veya muhasebe tutarsızlığını** (**‘yanlış muhasebe eşleşmesi’ olarak da adlandırılır**) **tamamen veya büyük oranda ortadan kaldırması** gerekir (bakınız: B4.1.29–B4.1.32 Paragrafları)²⁰⁵. “UFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar” Standardı gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan finansal varlıklara ilişkin açıklama yapılmasını gerektirir²⁰⁶.

UFRS 9, **ihtiyaca daha uygun bilgi sağlanması koşuluyla**, bir finansal varlığın, borcun ya da finansal araç grubunun (finansal varlıkları, finansal borçları veya her ikisini birden içeren) gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflanmasına izin verir²⁰⁷.

Bir finansal varlığın (veya borcun) gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılması yönünde alınacak karar muhasebe politikası seçimine benzer ancak muhasebe politikası seçiminin aksine, benzer işlemlere tutarlı bir şekilde uygulanması gerekmez. İşletmeler bu tür bir seçim hakkına sahip olduklarında UMS 8’in 14(b) Paragrafı, seçilen politikanın, finansal tablolarda daha güvenilir ve ihtiyaca daha uygun sunum sağlamasını gerekli kılar²⁰⁸.

²⁰⁵ UFRS 9 paragraf 4.1.5

²⁰⁶ UFRS 9 paragraf 4.1.6

²⁰⁷ UFRS 9 Uygulama Rehberi B 4.1.27

²⁰⁸ UFRS 9 Uygulama Rehberi B 4.1.28

“UMS 8 Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar” standardının “Muhasebe Politikalarında Değişiklikler” başlıklı 14’üncü paragrafı aşağıda verilmiştir.

“Bir işletme muhasebe politikalarını ancak; aşağıdaki hallerde değiştirebilir:

Bir finansal varlığın veya borcun hangi değeri üzerinden ölçüleceği ve muhasebeleştirilen değer değişikliklerinin nasıl sınıflandırılacağı, finansal aracın veya borcun ne şekilde sınıflandırıldığına ve finansal riskten korunma ilişkisinin bir parçası olup olmadığına bağlı olarak belirlenir. Bu çerçevede ilgili hükümler ölçüm ve muhasebe tutarsızlıklarına (bazen ‘yanlış muhasebe eşleşmesi’ olarak da adlandırılan) neden olabilir. Örneğin, standartta gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflama seçeneği olmadığı bir durumda, bir finansal varlığın ilk muhasebeleştirmeden sonra gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen olarak, varlıkla ilişkili olduğu düşünülen bir borcun ise itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen olarak (böyle bir durumda finansal borcun gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklikler muhasebeleştirilmeyecektir) sınıflandırılması gerekebilir. Bu gibi durumlarda işletmeler, hem finansal varlığın hem de finansal borcun gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılmasıyla finansal tablolarda ihtiyaca daha uygun bilgi sunumunun sağlanacağı sonucuna varabilir²⁰⁹.

Daha önce ifade edildiği üzere, bir finansal varlığın (veya borcun) gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılması seçeneğinin uygulanabilmesi için sınıflama işlemi, yanlış muhasebe eşleşmesini tamamen veya büyük oranda ortadan kaldırmalıdır. Bu koşulun ne zaman karşılanabileceğini gösteren bazı örnekler UFRS 9 Uygulama Rehberi’nin B4.1.30 paragrafında verilmiştir. Bu örneklerden hareketle tarafımızca hazırlanan bir örnek ise aşağıda verilmiştir.

Örneğin; bir banka, belirli bir kredi grubunu birtakım tahvillerin ihracı yoluyla finanse etmiş olup, bunların gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen değişimler birbirlerini dengeleme eğilimindedir. Banka sözü edilen tahvilleri düzenli olarak alıp satmasına karşılık, ilgili kredileri alıp satmamaktadır. Bu durumda, ihraç edilen tahvillerin gerçeğe uygun değerden ölçülen finansal borç olarak²¹⁰, kredilerin ise itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlık olarak sınıflandırılması beklenir. Tahviller %6, krediler ise %8 sabit faizlidir. Her ikisi de 5 yıl vadeli. Piyasa faiz oranları

(a) Bir UMS/UFRS tarafından gerekli kılınıyorsa veya

(b) İşletmenin finansal durumu, performansı veya nakit akışları üzerindeki işlemlerin ve olayların etkilerinin finansal tablolarda daha uygun ve güvenilir bir şekilde sunulmasını sağlayacak nitelikte ise.”

²⁰⁹ UFRS 9 Uygulama Rehberi B 4.1.29

²¹⁰ İşletmenin alım satım amaçlı (trading) olarak kabul ettiği kendi borçları da gerçeğe uygun değerlerinden ölçülür. Benzer görüş için bakınız; PricewaterhouseCoopers, Practical guide to IFRS, s.12

düştüğünde tahvillerin gerçeğe uygun değeri yükselecek, tahviller ağırlıklı olarak bankanın pasifinde yer aldığından (başka bir ifade ile bankanın yükümlülüğü olduğundan) bu durum muhasebesel olarak zarar kaydına neden olacaktır. Krediler itfa edilmiş maliyetlerinden ölçüldüğünden piyasa faiz oranlarındaki düşüş muhasebesel olarak kazanç kaydına neden olmayacaktır. Krediler için gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılma seçeneğinin kullanılması halinde kredi ve tahvillerin gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen değişimler birbirlerini dengeleyecek banka kârı üzerinde dalgalanmaya neden olmayacaktır²¹¹.

3.1.2 Finansal Borçların Sınıflandırılması

3.1.2.1 İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Ölçülen Finansal Borçlar

UFRS 9'da başka şekilde sınıflandırılması öngörülmemiş olan finansal borçlar, kural olarak itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal borç olarak sınıflandırılır²¹².

3.1.2.2 Gerçeğe Uygun Değeri Üzerinden Ölçülen Finansal Borçlar

Borç niteliğindeki türev ürünler gerçeğe uygun değerlerinden ölçülür²¹³. İşletmenin alım satım amaçlı (trading) olarak kabul ettiği kendi borçları da gerçeğe uygun değerlerinden ölçülür²¹⁴.

3.1.2.3 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Olarak Sınıflandırılan Finansal Borçlar

Bir finansal borcun gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflanması (tanımlanması) **seçeneği** mevcuttur. Bu bağlamda standardın 4.3.5 paragrafı²¹⁵ uyarınca izin verilmesi ya da yapılan sınıflamanın ihtiyaca daha uygun bilgi sağlanması durumunda, ilk muhasebeleştirme sırasında, bir finansal borcun gerçeğe

²¹¹ Tutarsızlığa neden olan finansal varlık ve finansal borçlardan sadece bazılarının gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılmasına ilişkin hükümler UFRS 9 Uygulama Rehberi B 4.1.32'de yer almaktadır.

²¹² UFRS 9 paragraf 4.2.1

²¹³ UFRS 9 paragraf 4.2.1

²¹⁴ Benzer görüş için bakınız; PricewaterhouseCoopers, Practical guide to IFRS, s.12

²¹⁵ Söz konusu paragraf, bir karma sözleşmenin bir veya daha fazla saklı türev ürün içermesi ve asal sözleşmenin UFRS 9'un kapsamı dışında bir varlık olması durumunda, ilgili karma sözleşmenin tamamının gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlık veya finansal borç olarak sınıflanmasına ilişkindir.

uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılarak ölçülen olarak sınıflanması mümkündür. Bunun için²¹⁶,

- (a) Yapılan sınıflamanın, bu sınıflamanın yapılmaması durumunda varlık veya borçların farklı yöntemlerle ölçülmesinin veya bunlara ilişkin kazanç veya kayıpların farklı esaslardan muhasebeleştirilmesinin yaratacağı **ölçüm veya muhasebe tutarsızlığını** (‘yanlış muhasebe eşleşmesi’ olarak da adlandırılır) **tamamen veya büyük oranda ortadan kaldırması** veya
- (b) Bir finansal borç grubu veya finansal varlıklar ile finansal borçları birlikte içeren bir grubun, **belgelendirilmiş** bir risk yönetimi veya yatırım stratejisi çerçevesinde gerçeğe uygun değer esas alınarak yönetilmesi, performanslarının buna göre değerlendirilmesi ve işletmenin kilit yönetici personeline (“UMS 24 İlişkili Taraf Açıklamaları” Standardında tanımlandığı şekliyle), örneğin yönetim kuruluna ve icra kurulu başkanına, ilgili grup hakkında bu esasa göre bilgi sunulması

gerekir.

Örneğin; bir banka, yatırım yaptığı belirli tahvilleri kullanmış olduğu belirli bir krediyle finanse etmiş olup, bunların gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen değişimler birbirlerini dengeleme eğilimindedir. Banka sözü edilen tahvilleri düzenli olarak alıp satmaktadır. Bu durumda, tahvillerin gerçeğe uygun değerden ölçülen finansal varlık olarak, kredinin ise itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal borç olarak sınıflandırılması beklenir. Tahviller %10, kredi ise %9 sabit faizlidir. Her ikisi de 5 yıl vadeli. Piyasa faiz oranları yükseldiğinde tahvillerin gerçeğe uygun değeri düşecek, tahviller bankanın aktifinde yer aldığından bu durum muhasebesel olarak zarar kaydına neden olacaktır. Krediler itfa edilmiş maliyetlerinden ölçüldüğünden piyasa faiz oranlarındaki yükseliş muhasebesel olarak kazanç kaydına neden olmayacaktır. Krediler için gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılma seçeneğinin kullanılması halinde ise, piyasa faiz oranlarında gerçekleşen yükseliş kredilerin gerçeğe uygun değerinde düşüşe ve böylece muhasebesel olarak kazanç

²¹⁶ UFRS 9 paragraf 4.2.2

kaydına neden olacaktır. Böylece kredi ve tahvillerin gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen değişimler birbirlerini dengeleyecek banka kârı üzerinde dalgalanmaya neden olmayacaktır²¹⁷.

UFRS 7 gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan finansal borçlara ilişkin açıklama yapılmasını gerektirir²¹⁸.

3.1.2.4 Diğer Finansal Borçlar

UFRS 9’da bazı finansal borçlara ilişkin özel ölçüm kuralları mevcuttur. Bu bağlamda bu finansal borçlar çalışmada “diğer finansal borçlar” olarak adlandırılması mümkündür. UFRS 9’da özel ölçüm kurallarına tabi olan diğer finansal borçlar aşağıda verilmiş olup, bunların ne şekilde ölçüleceğine ilişkin kurallar UFRS 9 paragraf 4.2.1’de yer almaktadır.

- Finansal varlığın devredilmesi işleminin finansal durum tablosu (bilanço) dışı bırakma koşullarını taşınamaması veya bilanço dışı bırakılmasına rağmen devam eden ilgi yaklaşımının²¹⁹ uygulanması durumunda ortaya çıkan finansal borçlar
- Sözleşmeyle yükümlülük altına giren açısından finansal teminat sözleşmeleri²²⁰
- Taahhüt eden açısından bir krediyi piyasa faiz oranlarının altında bir faiz oranından kullandırmaya yönelik taahhütler

²¹⁷ Tutarsızlığa neden olan finansal varlık ve finansal borçlardan sadece bazılarının gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılmasına ilişkin hükümler UFRS 9 Uygulama Rehberi B 4.1.32’de yer almaktadır.

²¹⁸ UFRS 9 paragraf 4.2.3

²¹⁹ UFRS 9 paragraf 3.2.16’nın başlığı “Devredilen varlıklarda devam eden ilgi”dir. Anılan paragrafta devam eden ilgi yaklaşımına ilişkin olarak, “İşletme finansal varlığın mülkiyetinden kaynaklanan bütün risk ve getirileri önemli ölçüde devretmediği gibi elinde bulundurmaya da devam etmemekte, ancak ilgili finansal varlık üzerinde kontrol sahibi olmaya devam etmekte ise, devredilen finansal varlığı ilgili varlıkta devam eden ilgisi ölçüsünde finansal durum tablosuna yansıtmayı sürdürür. İşletmenin devredilen varlıktaki devam eden ilgisi, devredilen varlığın değerinde meydana gelen değişikliklerden etkilenme düzeyi kadardır.” hükmü mevcuttur.

²²⁰ UFRS 9 Ek A’da finansal teminat sözleşmeleri; belirli bir borçlunun bir borçlanma aracına ilişkin vadesi gelmiş ödemelerini ilgili borçlanma aracının orijinal veya değiştirilen koşullarına uygun olarak yerine getirmemesi nedeniyle teminat sözleşmesi hamilinin uğradığı zararları karşılamak amacıyla, sözleşmeyle yükümlülük altına giren tarafın, sözleşme hamiline belirli miktar ödemede bulunmasını gerektiren sözleşme olarak tanımlanmıştır.

3.1.3 Finansal Araçların Yeniden Sınıflandırılması

Sadece yönetim modelinin değiştirilmesi durumunda, bu değişiklikten etkilenen tüm finansal varlıklar, UFRS 9'un finansal varlıkların sınıflandırılmasına ilişkin 4.1.1-4.1.4 paragrafları uyarınca yeniden sınıflandırılır²²¹. Herhangi bir finansal borç ise yeniden sınıflandırılmaz²²².

Finansal varlıkların yeniden sınıflandırılmasına ilişkin kurallar aşağıda verilmiştir.

- Yeniden sınıflandırma işlemleri, yeniden sınıflandırma tarihinden itibaren ileriye yönelik olarak uygulanır. Bu tür durumlarda, daha önce muhasebeleştirilmiş olan kazanç, kayıp veya faizler için herhangi bir işlem yapılmaz²²³.
- Bir finansal varlığın gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülecek şekilde yeniden sınıflandırılması durumunda, ilgili varlığın gerçeğe uygun değeri yeniden sınıflandırma tarihinde ölçülür ve önceki defter değeri ile gerçeğe uygun değeri arasındaki farktan kaynaklanan kazanç ya da kayıp, kâr veya zarara yansıtılır²²⁴.
- Bir finansal varlığın itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülecek şekilde yeniden sınıflandırılması durumunda, yeniden sınıflandırma tarihindeki gerçeğe uygun değer varlığın yeni defter değerini oluşturur²²⁵.

UFRS 9'un finansal araçların yeniden sınıflandırılmasına veya başka bir ifade ile sınıflar arası geçişe ilişkin hükümleri izleyen tabloda özetlenmiştir.

²²¹ UFRS 9 paragraf 4.4.1

²²² UFRS 9 paragraf 4.4.2

²²³ UFRS 9 paragraf 5.6.1

²²⁴ UFRS 9 paragraf 5.6.2

²²⁵ UFRS 9 paragraf 5.6.3

Tablo 8: UFRS 9'un Finansal Araçların Yeniden Sınıflandırılmasına İlişkin Hükümleri

Finansal Varlıklar		
Önceki Sınıf	Yeni Sınıf	Açıklama
Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen	İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen	Sadece yönetim modelinin değiştirilmesi halinde ve varlıkların sınıflandırılması hükümleri çerçevesinde mümkündür.
İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen	Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen	
Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan ²²⁶	-	Bu sınıflandırma ilk muhasebeleştirilme sırasında gerekli koşulların varlığı halinde ve geri dönülmeyecek şekilde yapılır. Bu sınıftaki finansal varlıkların yeniden sınıflandırılması mümkün değildir.
Finansal Borçlar		
Önceki Sınıf	Yeni Sınıf	Açıklama
Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen	-	Herhangi bir finansal borç yeniden sınıflandırılmaz.
İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen	-	
Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan ²²⁷	-	

Kaynak: UFRS 9

Finansal varlıklar sadece **yönetim modelinin değiştirilmesi** halinde yeniden sınıflandırılır. Yönetim modeli değişikliğinin ise nadiren olması beklenir. Yeniden sınıflandırma şirketin operasyonları açısından anlamlı ve harici (işletme dışı) taraflara kanıtlanabilir olmalıdır²²⁸. Yeniden sınıflandırma gerektiren yönetim modeli değişikliğine bir örnek izleyen paragrafta verilmiştir.

Şirketin kısa vadede satmak için elinde bulundurduğu bir ticari kredi portföyü bulunmaktadır. Şirket, yönetim modeli ticari kredileri sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla tutmak olan başka bir şirketi satın almıştır. Şirket satın alma sonrasında tüm portföyü sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla elde

²²⁶ “Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan” finansal varlıklara ilişkin bilgiler çalışmanın aynı başlıklı bölümünde mevcuttur. Söz konusu varlıklar normalde “Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen” türde varlık olmamalarına rağmen belli koşulların varlığı nedeniyle gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülmeleri **tercih edilen** varlıklar olarak nitelenebilir.

²²⁷ “Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan” finansal borçlara ilişkin bilgiler çalışmanın aynı başlıklı bölümünde mevcuttur. Söz konusu borçlar normalde “Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen” türde borç olmamalarına rağmen belli koşulların varlığı nedeniyle gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülmeleri **tercih edilen** borçlar olarak nitelenebilir.

²²⁸ PricewaterhouseCoopers, Practical guide to IFRS, s.10

tutmaya karar vermiştir. Söz konusu durum bir yönetim modeli değişikliğidir ve eski portföyün itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen olarak yeniden sınıflandırılmasını gerektirir²²⁹.

Diğer taraftan, belirli finansal varlıklara ilişkin niyetteki değişiklik veya finansal varlıkların işletmenin farklı yönetim modellerine sahip kısımları arasında transferi ise yönetim modeli değişikliği değildir²³⁰.

Nakit akış riskinden korunma ya da net yatırım riskinden korunma işleminde önceden etkin bir finansal riskten korunma aracı olarak sınıflanmış bir türev ürünün, artık bu niteliği taşıyamaması; ayrıca bir türev ürünün, anılan iki işlemde etkin bir finansal riskten korunma aracı haline gelmesi gibi koşullarda meydana gelen değişiklikler yeniden sınıflandırma olarak nitelendirilmez²³¹.

Yeniden sınıflandırılan varlıklara ilişkin olarak UFRS 9'la birlikte yeni açıklama yükümlülükleri getirilmiş olup, açıklamalarda yer verilmesi gereken hususlar şunlardır²³²:

- Yeniden sınıflandırmanın tarihi,
- Yönetim modelindeki değişikliğe ilişkin detaylı açıklama ve değişikliğin işletmenin mali tablolarına etkisine ilişkin niteliksel tanımlama,
- Yeniden sınıflandırma sonucunda her bir kategoriden çıkan veya kategoriye giren miktarlar,
- Bilanço dışı bırakmaya kadar yeniden sınıflandırmayı takip eden her bir dönemde, yeniden sınıflandırma tarihinde belirlenen etkin faiz oranı ve muhasebeleştirilen faiz gelir veya gideri,
- İşletme finansal varlıkları itfa edilmiş maliyetinden ölçülecek şekilde yeniden sınıflandırdıysa, raporlama dönemi sonunda finansal varlığın gerçeğe uygun

²²⁹ PricewaterhouseCoopers, Practical guide to IFRS, s.10

²³⁰ PricewaterhouseCoopers, Practical guide to IFRS, s.10

²³¹ UFRS 9 paragraf 4.4.3

²³² PricewaterhouseCoopers, Practical guide to IFRS, s.15

değeri ve yeniden sınıflandırılmamış olsaydı raporlama dönemi boyunca kâr zararda muhasebeleştirilecek olan gerçeğe uygun değer kazanç veya kaybı

Finansal araçların yeniden sınıflandırılmasına ilişkin kuralların önemi ve konuya ilişkin örnekler çalışmanın “3.4 Finansal Araçların Farklı Ölçümlerinin Mali Tablolara Etkileri” bölümünde ele alınmıştır.

3.2 Finansal Araçların Ölçümleri (Değerlemesi) ile Kazanç ve Kayıplar

Finansal araçların ölçümünden (measurement) kasıt finansal aracın değerlemesidir. **Değerleme**, finansal aracın değerlendirme günü itibarıyla parasal değerinin belirlenmesi olarak tanımlanabilir.

3.2.1 Finansal Varlıkların Ölçümleri

Bir finansal varlık veya finansal borç ilk muhasebeleştirilmesi sırasında **gerçeğe uygun değerinden** ölçülür. Gerçeğe uygun değer farkları kâr veya zarara yansıtılanlar dışındaki finansal varlık ve borçların ölçümünde, bunların edinimiyle veya ihracıyla doğrudan ilişkilendirilebilen işlem maliyetleri de gerçeğe uygun değerlerine ilave edilir ya da gerçeğe uygun değerlerinden düşülür²³³.

Finansal varlıkların ilk muhasebeleştirmeden sonra ölçümlerine ilişkin kurallar sınıflarına göre aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 9: Finansal Varlıkların İlk Muhasebeleştirmeden Sonra Ölçümlerine İlişkin Kurallar

Finansal Varlık Sınıfı	Ölçüm (Değerleme)
İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen	İtfa edilmiş maliyet
Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen	Gerçeğe uygun değer
Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan	Gerçeğe uygun değer

Kaynak: UFRS 9 paragraf 5.2.1

Gerçeğe uygun değere ilişkin bilgiler çalışmanın “2.3.3 Gerçeğe Uygun Değer” başlıklı bölümünde, itfa edilmiş maliyete ilişkin bilgiler ise “2.3.2 İtfa Edilmiş Maliyet Değeri” başlıklı bölümünde verilmiştir. Finansal varlıkların ölçümüne ilişkin olan ve

²³³ UFRS 9 paragraf 5.1.1

özellik arz eden; itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen finansal varlıklarda değer düşüklüğü ve borsaya kayıtlı olmayan özkaynağa dayalı finansal araçlara yapılan yatırımların ölçümü konuları aşağıda sırasıyla ele alınmıştır.

3.2.1.1 İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Ölçülen Finansal Varlıklarda Değer Düşüklüğü

Küresel kriz sonrasında hızlandırılan “UMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” standardının değiştirilmesi projesi, UMSK tarafından 2014 yılının Temmuz ayında tamamlanmış olup, “UFRS 9 Finansal Araçlar” standardının, “UMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” standardının yerini almak üzere, 2018 yılının Ocak ayında kullanımı zorunlu olacak şekilde yürürlüğe girmesine karar verilmiştir²³⁴. UFRS 9'un 2014 yılının Temmuz ayında yayımlanan son versiyonunda değer düşüklüğü konusunda köklü bir değişikliğe gidilerek "beklenen zarar modeli" benimsenmiştir²³⁵. Söz konusu modele ilişkin bilgiler çalışmanın "4.4 Değer Düşüklüğü Modeline İlişkin Tartışmalar" başlıklı bölümünde verilmiştir. Aşağıda UMS 39'da, UFRS 9'un önceki versiyonlarında ve ilgili tebliğler gereğince ülkemizde mevcut durumda geçerli olan "gerçekleşen zarar modeli" ele alınmıştır.

İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen finansal varlıklar için UMS 39'un 58-65²³⁶ ve UR84-UR93 paragraflarında yer alan **değer düşüklüğü** hükümleri uygulanır²³⁷. Bu bağlamda her raporlama dönemi sonunda, itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıkların veya finansal varlık gruplarının değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin **tarafsız göstergeler** bulunup bulunmadığı değerlendirilir. Bu tür bir göstergenin bulunması durumunda, değer düşüklüğü zararının tutarı UMS 39'un 63'üncü paragrafı uygulanarak tespit edilir²³⁸. Bir finansal varlık veya finansal varlık grubu, sadece ve sadece, ilgili varlığın ilk muhasebeleştirilmesinden sonra bir veya birden daha fazla olayın (“zarar/kayıp olayı”) meydana geldiğine ve söz konusu zarar

²³⁴ IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.4

²³⁵ IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.14

²³⁶ Söz konusu maddeleri içeren bölümün başlığı “İtfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıklarda değer düşüklüğü ve tahsil edilememe”dir.

²³⁷ UFRS 9 paragraf 5.2.2

²³⁸ UMS 39 paragraf 58, Değer düşüklüğü zararının tutarının tespitine ilişkin bilgiler ileride verilmiştir.

olayının (veya olaylarının) ilgili finansal varlığın veya varlık grubunun **güvenilir bir biçimde tahmin edilebilen gelecekteki tahmini nakit akışları üzerindeki etkisi** sonucunda değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin tarafsız bir göstergenin bulunması durumunda değer düşüklüğüne uğrar ve değer düşüklüğü zararı oluşur²³⁹.

İleride meydana gelecek olaylar sonucunda oluşması beklenen kayıplar, ne kadar olası olursa olsunlar muhasebeleştirilmezler. Bir finansal varlığın veya finansal varlık grubunun değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin **tarafsız gösterge**, ilgili finansal varlığı elinde bulunduranların aşağıdaki zarar olaylarına ilişkin tespit ettikleri **gözlemlenebilir verileri** içerir²⁴⁰:

- (a) İhraç edenin veya taahhüt edenin önemli finansal sıkıntı içinde olması,
- (b) Sözleşmenin ihlal edilmesi, örneğin faiz veya anapara ödemelerinin yerine getirilememesi veya ihmal edilmesi,
- (c) Borçlunun içinde bulunduğu finansal sıkıntıya ilişkin ekonomik veya yasal nedenlerden ötürü, alacaklının, borçluya, başka koşullar altında tanımayacağı bir ayrıcalık tanınması,
- (d) Borçlunun, iflas veya başka tür bir finansal yeniden yapılanmaya gireceği ihtimalinin yüksek olması,
- (e) Finansal zorluklar nedeniyle söz konusu finansal varlığa ilişkin aktif piyasanın ortadan kalkması,
- (f) Grup içindeki her bir finansal varlık itibariyle tespiti mümkün olmamakla birlikte, bir grup finansal varlığın ilk muhasebeleştirilmelerinden itibaren

²³⁹ UMS 39 paragraf 59

²⁴⁰ UMS 39 paragraf 59

Bazı durumlarda, bir finansal varlıktaki değer düşüklüğü tutarının tahmin edilebilmesi için gerekli olan **gözlemlenebilir veriler**, kısıtlı veya mevcut koşullarla birebir uyumlu olmayabilir. Örneğin bir borçlunun finansal sıkıntı içinde olması ve benzer durumdaki borçlulara ilişkin elde edilebilir tarihi verilerin az sayıda olması halinde bu durum söz konusudur. Bu tür durumlarda, işletme, ilgili değer düşüklüğü tutarını tahmin etmek amacıyla tecrübeleri ile de desteklenen **muhakeme yeteneğini** kullanır. Benzer şekilde, işletme, söz konusu muhakeme yeteneğini, mevcut koşulları yansıtmayı amacıyla bir finansal varlık grubunun gözlemlenebilir verilerini düzeltmek amacıyla kullanır (bakınız: Paragraf UR 89). Makul tahminlerin kullanılması finansal tabloların hazırlanması ile ilgili temel unsurlardan olup, anılan tabloların güvenilirliğine zarar vermez (Bakınız UMS 39 paragraf 62).

anılan varlıkların gelecekteki tahmini nakit akışlarında ölçülebilir bir azalış olduğuna işaret eden gözlemlenebilir veri bulunması. Bu tür bir veri aşağıdakileri içerir:

- (i) Gruptaki borçluların ödeme durumlarında olumsuz anlamda değişiklikler yaşanması (örneğin temerrüde düşülen ödemelerin sayısının artması veya kredi limitleri dolup da sadece aylık asgari ödeme tutarını ödeyen kredi kartı borçlularının sayılarının artması) veya
- (ii) Gruptaki varlıkların geri ödenmemesi ile ilişkili bulunan ulusal veya yöresel ekonomik koşullar (örneğin borçluların bulunduğu coğrafi bölgedeki işsizlik oranında artış yaşanması, ipotekli konut kredileri açısından ilgili bölgelerdeki gayrimenkul fiyatlarında düşüş olması, petrol üreticilerine kullandırılan kredi varlıkları açısından petrol fiyatlarında düşüş olması veya gruptaki borçluları etkileyen sanayi koşullarında olumsuz anlamda değişiklikler olması).

İşletmenin finansal araçlarının artık halk arasında alınıp satılmaması nedeniyle aktif piyasanın ortadan kalkması, değer azalışının göstergesi değildir. İşletmenin kredi notunun düşmesi, ancak, mevcut diğer bilgiler dikkate alındığında değer azalışının göstergesi olarak değerlendirilebilecek olup, tek başına değer azalışının göstergesi olarak nitelendirilemez. Bir finansal varlığın gerçeğe uygun değerinin, maliyetinin veya itfa edilmiş maliyetinin altına düşmesinin değer azalışının göstergesi olması gerekmez (örneğin risksiz faiz oranının yükselmesi nedeniyle bir borçlanma aracına yapılan yatırımın gerçeğe uygun değerinde düşüş olması)²⁴¹.

İtfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıkların değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin **tarafsız bir göstergenin** bulunması durumunda, **ilgili zararın tutarı, gelecekteki tahmini nakit akışlarının** (henüz oluşmamış gelecekteki kredi zararları hariç) **finansal varlığın orijinal faiz oranı** (diğer bir ifadeyle, ilk muhasebeleştirme sırasında hesaplanan etkin faiz oranı) **üzerinden iskonto edilerek hesaplanan bugünkü değeri ile defter değeri arasındaki fark olarak ölçülür**. Varlığın defter

²⁴¹ UMS 39 paragraf 60

değeri, doğrudan veya bir karşılık hesabı kullanılmak suretiyle azaltılır. İlgili zarar tutarı **kâr veya zararda** muhasebeleştirilir²⁴².

Daha sonraki bir dönemde, **değer düşüklüğü zararı miktarının azalması** ve söz konusu azalmanın değer düşüklüğü zararı muhasebeleştirildikten sonra meydana gelen bir olay ile tarafsız bir şekilde ilişkilendirilebilmesi durumunda (borçlunun kredi derecesinde iyileşme yaşanması gibi), daha önce muhasebeleştirilmiş bulunan değer düşüklüğü zararı doğrudan doğruya veya bir karşılık hesabı aracılığıyla iptal edilir. İptal işlemi, ilgili finansal varlığın defter değerinin, değer düşüklüğünün muhasebeleştirilmemiş olması durumunda değer düşüklüğünün iptal edildiği söz konusu tarih itibariyle oluşacak olan itfa edilmiş değerinden fazla olmasına sebep olmaz. İptal edilen tutar, **kar veya zararda** muhasebeleştirilir²⁴³.

3.2.1.2 Borsaya Kayıtlı Olmayan Özkaynağa Dayalı Finansal Araçlara Yapılan Yatırımlar

Özkaynağa dayalı finansal araçlara yapılan tüm yatırımlar ve söz konusu finansal araçlarla ilgili sözleşmeler, gerçeğe uygun değerleri üzerinden ölçülmelidir. Ancak, bazı istisnai durumlarda, **maliyet**, gerçeğe uygun değer belirlenmesine ilişkin uygun bir tahmin yöntemi olabilir. Söz konusu durum, gerçeğe uygun değer ölçümüne ilişkin yeterli düzeyde yakın zamanlı bilgi bulunmaması ya da gerçeğe uygun değer birden fazla yöntemle ölçülebilmesi ve bu yöntemler arasında maliyetin gerçeğe uygun değer tahminini en iyi şekilde yansıtmayı sağlama durumu mümkün olabilir²⁴⁴.

Maliyetin gerçeğe uygun değeri yansıtmayabileceği durumlara ilişkin göstergeler aşağıdaki gibidir:

- (a) Bütçeler, plânlar veya şirket için önemli olan gelişmeler ile karşılaştırıldığında yatırım yapılan kurumun performansında önemli bir değişim olması.
- (b) Yatırım yapılan kurumun teknik ürün hedeflerinin başarılabileceğine ilişkin beklentilerin değişmesi.

²⁴² UMS 39 paragraf 63

²⁴³ UMS 39 paragraf 65

²⁴⁴ UFRS 9 Uygulama Rehberi B 5.4.14

- (c) Yatırım yapılan kurumun özkaynağına, ürünlerine veya muhtemel ürünlerine ilişkin piyasada önemli bir değişiklik olması.
- (d) Küresel ekonomide ya da yatırım yapılan kurumun faaliyet gösterdiği ekonomik çevrede önemli bir değişiklik olması.
- (e) Karşılaştırılabilir işletmelerin performansında ya da piyasa genelinde ortaya konan değerlerde önemli bir değişiklik olması.
- (f) Yatırım yapılan kurumun, hile, ticari anlaşmazlıklar, ihtilaf, işletme yönetiminde ya da stratejisinde meydana gelen değişiklikler gibi içsel sorunlarının bulunması.
- (g) Yatırım yapılan kurumun özkaynakları ile ilgili olarak, doğrudan kurum tarafından yapılan (yeni bir hisse senedi ihracı gibi) veya üçüncü kişiler arasında gerçekleştirilen işlemlerden elde edilen kanıtlar²⁴⁵.

Yukarıda yer alan liste, olası her türlü durumu kapsamamaktadır. Bir işletme tarafından yatırım yapılan kurumun performansı ve faaliyetlerine ilişkin olarak ilk muhasebeleştirme tarihinden sonra ulaşılabilen tüm bilgi kullanılabilir. Her türlü ilgili unsurun mevcut olması halinde, maliyet gerçeğe uygun değer bir göstergesi olmayabilir. **Bu tür durumlarda, gerçeğe uygun değer ölçülmesi gerekir²⁴⁶.** Gerçeğe uygun değer ise çalışmanın ilgili bölümünde ele alınan “**UFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü**” standardı çerçevesinde gerçekleştirilecektir.

Borsaya kayıtlı özkaynağa dayalı finansal araçlardaki (veya borsaya kayıtlı özkaynağa dayalı araçlara ilişkin sözleşmelerdeki) yatırımlar açısından maliyet, hiçbir zaman gerçeğe uygun değere ilişkin en iyi tahmin olamaz²⁴⁷.

3.2.2 Finansal Borçların Ölçümleri

Bir finansal varlık veya finansal borç ilk muhasebeleştirilmesi sırasında gerçeğe uygun değerinden ölçülür. Gerçeğe uygun değer farkları kâr veya zarara yansıtılanlar dışındaki finansal varlık ve borçların ölçümünde, bunların edinimiyle veya ihracıyla

²⁴⁵ UFRS 9 Uygulama Rehberi B 5.4.15

²⁴⁶ UFRS 9 Uygulama Rehberi B 5.4.16

²⁴⁷ UFRS 9 Uygulama Rehberi B 5.4.17

doğrudan ilişkilendirilebilen işlem maliyetleri de gerçeğe uygun değerlerine ilave edilir ya da gerçeğe uygun değerlerinden düşülür²⁴⁸.

Finansal borçların ilk muhasebeleştirmeden sonra ölçümlerine ilişkin kurallar sınıflarına göre aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 10: Finansal Borçların İlk Muhasebeleştirmeden Sonra Ölçümlerine İlişkin Kurallar

Finansal Borç Sınıfı	Ölçüm (Değerleme)
İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen	İtfa edilmiş maliyet
Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen	Gerçeğe uygun değer
Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan	Gerçeğe uygun değer
Diğer	UFRS 9 paragraf 4.2.1’de belirtilen muhtelif yöntemlerle

Kaynak: UFRS 9 paragraf 5.3.1

3.2.3 Kazanç ve Kayıplar

Gerçeğe uygun değerle ölçülen bir finansal varlıktan ya da finansal borçtan kaynaklanan kazanç veya kayıplar (örneğin hisse senedinin gerçeğe uygun değerinin defter değerinden farklı olmasından kaynaklanan değerlendirme kazanç veya kayıpları);

- Finansal varlık ya da finansal borç, finansal riskten korunma ilişkisinin parçası olmadıkça²⁴⁹,
- Özkaynağa dayalı bir finansal araca yapılan yatırım niteliğindeki finansal varlığa ilişkin kazanç veya kayıpların UFRS 9’un 5.7.5 paragrafı uyarınca diğer kapsamlı gelirden sunumu seçilmedikçe,
- Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan bir finansal borcun kredi riskinde meydana gelen değişimlerin etkisinin, UFRS 9’un 5.7.7 paragrafı uyarınca diğer kapsamlı gelirden sunulması zorunlu kılınmadıkça

kâr veya zararda muhasebeleştirilir²⁵⁰.

²⁴⁸ UFRS 9 paragraf 5.1.1

²⁴⁹ Bakınız UMS 39’un 89-102 paragrafları

UFRS 9'un 2014 yılının Temmuz ayında yayımlanan son versiyonunda, varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsili ve yükselen fiyattan varlığın satışı amaçlarının her ikisini de aynı anda taşıyan karma finansal varlık yönetim modeli de kabul görmüştür. Söz konusu karma yönetim modeliyle yönetilen finansal varlıklar **gerçeğe uygun değeriyle ölçülecek** olup, bunların itfa edilmiş maliyetiyle defter değeri arasındaki farka eşit olan kazanç gelir yazılacak, gerçeğe uygun değeriyle itfa edilmiş maliyeti arasındaki fark ise özkaynaklar altında diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilecektir. Sonuçta itfa edilmiş maliyete ilişkin bilgi kâr/zarar hesaplarına, gerçeğe uygun değere ilişkin bilgiyse bilançoya yansıtacaktır²⁵¹.

İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen ve finansal riskten korunma ilişkisinin bir parçası olmayan²⁵² **bir finansal varlıktan** kaynaklanan kazanç veya kayıplar;

- ilgili finansal varlığın finansal durum tablosu dışı bırakılması,
- değer düşüklüğüne uğraması,
- UFRS 9'un 5.6.2 paragrafı²⁵³ uyarınca gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülecek şekilde yeniden sınıflandırılması

durumunda ve itfa süreci boyunca **kâr veya zararda** muhasebeleştirilir²⁵⁴.

İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen ve finansal riskten korunma ilişkisinin bir parçası olmayan²⁵⁵ **bir finansal borçtan** kaynaklanan kazanç veya kayıplar, ilgili

²⁵⁰ UFRS 9 paragraf 5.7.1

²⁵¹ IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.8

UFRS 9'un 2014 yılının Temmuz ayında yayımlanan son versiyonunda yer alan değişiklikler çalışmanın tamamlandığı tarih itibarıyla UMSK'nın resmi internet sayfasında yer alan UFRS 9 versiyonuna işlenmediğinden değişikliklere ilişkin kapsamlı bilgiye ulaşılması mümkün olmamıştır. Ayrıca henüz çok yeni olan değişiklikler, UFRS 9'a ilişkin tebliğler değiştirilmek suretiyle ülkemiz mevzuatına da yansıtılmamıştır.

²⁵² Bakınız UMS 39'un 89-102 paragrafları

²⁵³ UFRS 9'un 5.6.2 paragrafında yer alan hüküm aşağıda verilmiştir:

"Bir finansal varlığın 4.4.1 Paragrafı uyarınca gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülecek şekilde yeniden sınıflandırılması durumunda, ilgili varlığın gerçeğe uygun değeri yeniden sınıflandırma tarihinde ölçülür ve önceki defter değeri ile gerçeğe uygun değeri arasındaki farktan kaynaklanan kazanç ya da kayıp, kâr veya zarara yansıtılır."

²⁵⁴ UFRS 9 paragraf 5.7.2

²⁵⁵ Bakınız UMS 39'un 89-102 paragrafları

finansal borcun finansal durum tablosu dışı bırakılması durumunda ve itfa süreci boyunca **kâr veya zararda** muhasebeleştirilir²⁵⁶.

İlk muhasebeleştirmede, UFRS 9 kapsamında olan ve **alım satım amacıyla elde tutulmayan özkaynağa dayalı bir finansal araca** yapılan yatırımın sonraki tarihlerde gerçeğe uygun değerinde meydana gelecek değişikliklerin **diğer kapsamlı gelirden** (özkaynaklar altında) sunulması konusunda, geri dönülemeyecek bir tercihte bulunulabilir²⁵⁷. Böyle bir tercihte bulunulması durumunda, söz konusu yatırımdan elde edilen **temettüleri**, UMS 18 Standardına göre işletmenin bu temettüleri tahsil etme hakkının ortaya çıktığı tarih itibariyle **kâr veya zararda** muhasebeleştirilir²⁵⁸.

Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılarak ölçülen olarak sınıflandırılan bir finansal borçtan kaynaklanan kazanç ya da kayıp aşağıdaki şekilde sunulur²⁵⁹:

- (a) Finansal borcun gerçeğe uygun değerinde meydana gelen ve söz konusu borcun **kredi riskinde meydana gelen değişikliklerle** ilişkilendirilebilen değişim tutarı, **diğer kapsamlı gelirden** sunulur²⁶⁰
- (b) Söz konusu borcun gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişimden geriye kalan tutar, **kâr veya zararda** sunulur.

Ancak söz konusu sunumların gerçekleştirilebilmesi için, (a) maddesinde tanımlanan borcun kredi riskinde meydana gelen değişikliklerin muhasebeleştirme yönteminin, kâr veya zararda yanlış muhasebe eşleşmesi yaratmaması ya da artırmaması gerekir (bu durumda aşağıdaki paragrafta verilen kural uygulanır). UFRS 9'un B5.7.5-B5.7.7 ile B5.7.10-B5.7.12 paragraflarında yanlış muhasebe eşleşmesinin yaratılıp yaratılmadığı ya da artırılıp artırılmadığı hususunda açıklayıcı hükümler mevcuttur²⁶¹.

²⁵⁶ UFRS 9 paragraf 5.7.2

²⁵⁷ UFRS 9 paragraf 5.7.5

²⁵⁸ UFRS 9 paragraf 5.7.6

²⁵⁹ UFRS 9 paragraf 5.7.7

²⁶⁰ Kredi riskinin anlamı ve kredi riskinde meydana gelen değişikliklerin etkilerinin belirlenmesi konuları için bakınız; UFRS 9 B5.7.13-B5.7.20 paragrafları

²⁶¹ UFRS 9 paragraf 5.7.7

Yukarıdaki hükümlerin kâr veya zararda yanlış muhasebe eşleşmesi yaratması ya da uyumsuzluğu arttırması durumunda, söz konusu borca ilişkin bütün kazanç veya kayıplar (söz konusu borcun kredi riskinde meydana gelen değişikliklerin etkileri de dahil olmak üzere) **kâr ya da zararda** muhasebeleştirilir²⁶².

Yukarıdaki paragraflarda verilen kurallara bağlı kalmaksızın, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılarak sınıflandırılan kredi taahhütleri ile finansal teminat sözleşmelerine ilişkin bütün kazanç ve kayıplar **kâr veya zararda** sunulur²⁶³.

UFRS 9’da yer alan finansal araçların ölçümü ile kazanç ve kayıpların ne şekilde muhasebeleştirileceğine ilişkin bilgiler izleyen tabloda özet olarak verilmiştir.

Tablo 11: Finansal Araçların Ölçümü ile Kazanç ve Kayıpların Muhasebeleştirilmesi

Finansal Varlık Sınıfı	Ölçüm (Değerleme)	Ölçüm Sonucu Kazanç veya Kayıp (Kural Olarak)
İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen	İtfa edilmiş maliyet	Kâr veya zararda
Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen	Gerçeğe uygun değer	- Kâr veya zararda - Karma yönetim modeliyle yönetilenler için itfa edilmiş maliyetiyle defter değeri arasındaki farka eşit olan kazanç kârda, gerçeğe uygun değeriyle itfa edilmiş maliyeti arasındaki fark ise özkaynaklar altında diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilir ²⁶⁴ .
Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen (Alım satım amacıyla elde tutulmayan özkaynağa dayalı bir finansal araç ise)	Gerçeğe uygun değer	Diğer kapsamlı gelirden sunulması şeklinde geri dönülemeyecek tercih mümkündür. Temettüleri kâr veya zararda muhasebeleştirilir.

²⁶² UFRS 9 paragraf 5.7.8

²⁶³ UFRS 9 paragraf 5.7.9

²⁶⁴ IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.8

Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan ²⁶⁵	Gerçeğe uygun değer	Kâr veya zararda
Finansal Borç Sınıfı		
İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen	İtfa edilmiş maliyet	Kâr veya zararda
Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen	Gerçeğe uygun değer	Kâr veya zararda
Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan ²⁶⁶	Gerçeğe uygun değer	Diğer kapsamlı gelirden ve kâr veya zararda ²⁶⁷
Diğer	UFRS 9 paragraf 4.2.1’de belirtilen muhtelif yöntemlerle	Kâr veya zararda

Kaynak: UFRS 9

3.3 Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesine İlişkin Örnekler

Çalışmanın bu bölümünde itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen finansal varlıkların ve gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen finansal varlıkların muhasebeleştirilmesine ilişkin olarak ikişer örnek verilmiştir. Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan finansal varlıkların muhasebeleştirilmesi, gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen finansal varlıkların muhasebeleştirilmesine paralel olduğundan, bu sınıftaki finansal varlıkların muhasebeleştirilmesine ayrıca örnek verilmemiştir.

3.3.1 İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Ölçülen Finansal Varlık

Daha önce belirtildiği üzere bir finansal varlık; sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsilini amaçlayan bir **yönetim modeli** kapsamında elde tutulması ve varlığın sözleşme hükümlerinin, belirli tarihlerde sadece **anapara** ve anapara bakiyesine ilişkin **faiz** ödemelerinin yapılmasına yönelik nakit akışlarına yol açması

²⁶⁵ Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan” finansal varlıklara ilişkin bilgiler çalışmanın aynı başlıklı bölümünde mevcuttur. Söz konusu varlıklar normalde “Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen” türde varlık olmamalarına rağmen belli koşulların varlığı nedeniyle gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülmeleri **tercih edilen** varlıklar olarak nitelenebilir.

²⁶⁶ “Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan” finansal borçlara ilişkin bilgiler çalışmanın aynı başlıklı bölümünde mevcuttur. Söz konusu borçlar normalde “Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen” türde borç olmamalarına rağmen belli koşulların varlığı nedeniyle gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülmeleri **tercih edilen** borçlar olarak nitelenebilir.

²⁶⁷ Finansal borcun gerçeğe uygun değerinde meydana gelen ve söz konusu borcun **kredi riskinde meydana gelen değişiklikler**le ilişkilendirilebilen değişim tutarı, **diğer kapsamlı gelirden** sunulur. Söz konusu borcun gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişimden geriye kalan tutar, **kâr veya zararda** sunulur.

Borcun kredi riskinde meydana gelen değişikliklerin muhasebeleştirme yönteminin, kâr veya zararda yanlış muhasebe eşleşmesi yaratması veya bunu artırması halinde söz konusu borca ilişkin bütün kazanç veya kayıplar (söz konusu borcun kredi riskinde meydana gelen değişikliklerin etkileri de dahil olmak üzere) **kâr ya da zararda** muhasebeleştirilir.

durumunda itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülür²⁶⁸. Bu bağlamda banka tarafından nakit akışlarının tahsili amacıyla elde tutulan bir tahvilin muhasebeleştirilmesine ilişkin iki örnek aşağıda verilmiştir. Birinci örnek tahvilde değer düşüklüğü bulunmadığı duruma, ikinci örnek ise değer düşüklüğü durumuna ilişkindir. Örneklerde vergiye ilişkin kayıtlar ihmal edilmiştir.

3.3.1.1 Değer Düşüklüğünün Bulunmadığı Durum

İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen bir finansal varlığın muhasebeleştirilmesine ilişkin bir örnek aşağıda verilmiştir. Örnekte çalışmanın “2.3.2 İtfa Edilmiş Maliyet Değeri” başlıklı bölümde verilen örnekteki tahvil esas alınmıştır. Bu bağlamda itfa edilmiş maliyetin etkin faiz yöntemiyle belirlenmesine ilişkin kısımlar aşağıda tekrarlanmamıştır.

Banka tarafından her raporlama dönemi sonunda, itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıkların değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin **tarafsız göstergeler** bulunup bulunmadığı değerlendirilmiş, herhangi bir gösterge bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır²⁶⁹.

Örnek:

Bir banka 01.01.2013 tarihinde 4.500 TL bedelle 5.000 TL nominal değerli bir özel sektör tahvili satın almıştır. Tahvilin vadesi 3 yıldır. Tahvil her yılın sonunda kupon ödemeli olup, kupon faiz oranları sırasıyla %5, %6 ve %7'dir. Nominal değer vade sonunda ödenecektir.

1) 01.01.2013 tarihi itibarıyla tahvilin alımına ilişkin kayıtlar:

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
244	İtfa Edilmiş Maliyetinden Ölçülen Menkul Kıymetler ²⁷⁰	4.500	
020	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası		4.500

²⁶⁸ UFRS 9 paragraf 4.1.2

²⁶⁹ İtfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıklarda değer düşüşüne ilişkin bilgiler çalışmanın “3.2.1 Finansal Varlıkların Ölçümleri” bölümünde verilmiştir.

²⁷⁰ 244 no'lu skontun Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ'in mevcut halinde adı "Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Değerler - T.P." olmasına rağmen, UFRS 9'da yer alan finansal varlık sınıfları göz önünde bulundurularak örnekte skontun adı "İtfa Edilmiş Maliyetinden Ölçülen Menkul Kıymetler" olarak verilmiştir.

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
982	Emanet ve Rehinli Kıymetler	5.000	
984	Emanet ve Rehinli Kıymet Verenler Bırakanlar		5.000

2) 31.12.2013 tarihinde kupon tahsilatına ilişkin kayıtlar:

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
016	Vadesi Gelmiş Menkul Değerler	250	
	<i>Vadesi Gelmiş Tahvil Kuponları</i>		
580	Menkul Değerlerden Alınan Faizler		250
	<i>Kuponlardan</i>		

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
020	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası	250	
016	Vadesi Gelmiş Menkul Değerler		250
	<i>Vadesi Gelmiş Tahvil Kuponları</i>		

3) 31.12.2013 tarihli değerlendirme kaydı:

31.12.2013 tarihinde kupon tahsilatı sağlandıktan sonra 31.12.2013 tarihi itibarıyla tahvilin itfa edilmiş maliyeti hesaplanmalıdır. Bunun için 31.12.2013 tarihinden itibaren 1 yıl sonra tahsil edilecek 300 TL tutarındaki nakit girişi ile aynı tarihten 2 yıl sonra tahsil edilecek 5.350 TL tutarındaki nakit girişinin 31.12.2013 tarihindeki net bugünkü değeri hesaplanmalıdır. Hesaplama kullanılacak faiz oranı %9,95 olan tahvilin etkin faiz oranıdır. 31.12.2013 tarihi itibarıyla tahvilin etkin faiz oranı yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyeti 4.698,36 TL'dir²⁷¹. Tahvilin defter değeri 4.500 TL olduğundan 198,36 TL tutarında kazanç söz konusudur. Bilindiği üzere itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen bir finansal varlıktan kaynaklanan kazanç veya kayıplar itfa süreci boyunca **kâr veya zararda** muhasebeleştirilir²⁷².

²⁷¹ Örnekte çalışmanın "2.3.2 İtfa Edilmiş Maliyet Değeri" başlıklı bölümde verilen örnekteki tahvil esas alındığından itfa edilmiş maliyet tutarının ne şekilde hesaplandığı burada tekrarlanmamıştır.

²⁷² UFRS 9 paragraf 5.7.2

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
222	Diğer Faiz ve Gelir Reeskontları	198,36	
580	Menkul Değerlerden Alınan Faizler		198,36

4) 31.12.2014 tarihinde kupon tahsilatına ilişkin kayıtlar:

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
016	Vadesi Gelmiş Menkul Değerler	300	
	<i>Vadesi Gelmiş Tahvil Kuponları</i>		
580	Menkul Değerlerden Alınan Faizler		300
	<i>Kuponlardan</i>		

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
020	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası	300	
016	Vadesi Gelmiş Menkul Değerler		300
	<i>Vadesi Gelmiş Tahvil Kuponları</i>		

5) 31.12.2014 tarihli değerlendirme kaydı:

31.12.2014 tarihinde kupon tahsilatı sağlandıktan sonra tahvilin gelecekteki kalan tek nakit girişi 31.12.2015 tarihinde gerçekleşecek 5.350 TL (5.000 nominal değer + 350 kupon) tutarlı nakit girişidir. 5.350 TL tutarındaki nakit girişinin 31.12.2014 tarihindeki net bugünkü değeri hesaplanmalıdır. Hesaplama için kullanılacak faiz oranı %9,95 olan tahvilin etkin faiz oranıdır. 31.12.2014 tarihi itibarıyla tahvilin etkin faiz oranı yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyeti 4.865,85 TL'dir²⁷³. Tahvilin defter değeri 4.698,36 TL (4.500 TL maliyet bedeli + 198,36 TL 2013 yılı reeskont tutarı) olduğundan 167,49 TL tutarında kazanç (Burada kazanç faiz geliri niteliğindedir) söz konusudur.

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
222	Diğer Faiz ve Gelir Reeskontları	167,49	
580	Menkul Değerlerden Alınan Faizler		167,49

²⁷³ Örnekte çalışmanın "2.3.2 İtfa Edilmiş Maliyet Değeri" başlıklı bölümde verilen örnekteki tahvil esas alındığından itfa edilmiş maliyet tutarının ne şekilde hesaplandığı burada tekrarlanmamıştır.

6) 31.12.2015 tarihli vade kayıtları:

31.12.2015 tarihi itibarıyla tahvilin etkin faiz oranı yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyeti -anılan tarihli nakit akışının net bugünkü değeri nakit akışının tutarına eşit olduğundan- 5.350 TL'dir. Tahvilin defter değeri 4.865,85 TL (4.500 TL maliyet bedeli + 198,36 TL 2013 yılı reeskont tutarı + 167,49 TL 2014 yılı reeskont tutarı) olduğundan 484,15 TL tutarında kazanç söz konusudur.

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
222	Diğer Faiz ve Gelir Reeskontları	484,15	
580	Menkul Değerlerden Alınan Faizler		484,15

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
016	Vadesi Gelmiş Menkul Değerler	4.500	
244	İtfa Edilmiş Maliyetinden Ölçülen Menkul Kıymetler		4.500

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
020	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası	5.350	
016	Vadesi Gelmiş Menkul Değerler		4.500
222	Diğer Faiz ve Gelir Reeskontları		850

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
984	Emanet ve Rehinli Kıymet Verenler Bırakanlar	5.000	
982	Emanet ve Rehinli Kıymetler		5.000

Görüldüğü üzere itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen finansal varlıklarda piyasa faiz oranı hesaplamalara dahil olmadığından, vade öncesi ölçüm/değerleme yapılan dönemlerde **kârda muhasebeleştirilen kazanç tutarı piyasa faiz oranında gerçekleşebilecek herhangi bir değişimden bağımsızdır.**

3.3.1.2 Değer Düşüklüğü Durumu

Değer düşüklüğü durumuna ilişkin örneğimizde de bir önceki örnekteki itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen tahvil esas alınmıştır²⁷⁴.

Örnek:

Bir banka 01.01.2013 tarihinde 4.500 TL bedelle 5.000 TL nominal değerli bir özel sektör tahvili satın almıştır. Tahvilin vadesi 3 yıldır. Tahvil her yılın sonunda kupon ödemeli olup, kupon faiz oranları sırasıyla %5, %6 ve %7'dur. Nominal değer vade sonunda ödenecektir.

1) 01.01.2013 tarihi itibarıyla tahvilin alımına ilişkin kayıtlar:

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
244	İtfa Edilmiş Maliyetinden Ölçülen Menkul Kıymetler	4.500	
020	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası		4.500

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
982	Emanet ve Rehinli Kıymetler	5.000	
984	Emanet ve Rehinli Kıymet Verenler Bırakanlar		5.000

2) 31.12.2013 tarihinde kupon tahsilatına ilişkin kayıtlar:

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
016	Vadesi Gelmiş Menkul Değerler	250	
	<i>Vadesi Gelmiş Tahvil Kuponları</i>		
580	Menkul Değerlerden Alınan Faizler		250
	<i>Kuponlardan</i>		

²⁷⁴ UFRS 9'un 2014 yılının Temmuz ayında yayımlanan son versiyonunda değer düşüklüğü konusunda köklü bir değişikliğe gidilerek "beklenen zarar modeli" benimsenmiştir. Söz konusu modele ilişkin bilgiler çalışmanın "4.4 Değer Düşüklüğü Modeline İlişkin Tartışmalar" başlıklı bölümünde verilmiştir. Örneğimizde UMS 39'da, UFRS 9'un önceki versiyonlarında ve ilgili tebliğler gereğince ülkemizde mevcut durumda geçerli olan "gerçekleşen zarar modeli" ele alınmıştır.

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
020	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası	250	
016	Vadesi Gelmiş Menkul Değerler		250
	<i>Vadesi Gelmiş Tahvil Kuponları</i>		

3) 31.12.2013 tarihli değerleme kaydı:

31.12.2013 tarihinde kupon tahsilatı sağlandıktan sonra 31.12.2013 tarihi itibarıyla tahvilin itfa edilmiş maliyeti hesaplanmalıdır. Bunun için 31.12.2013 tarihinden itibaren 1 yıl sonra tahsil edilecek 300 TL tutarındaki nakit girişi ile aynı tarihten 2 yıl sonra tahsil edilecek 5.350 TL tutarındaki nakit girişinin 31.12.2013 tarihindeki net bugünkü değeri hesaplanmalıdır. Hesaplama kullanılacak faiz oranı %9,95 olan tahvilin etkin faiz oranıdır. 31.12.2013 tarihi itibarıyla tahvilin etkin faiz oranı yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyeti 4.698,36 TL'dir. Tahvilin defter değeri 4.500 TL olduğundan 198,36 TL tutarında kazanç söz konusudur. Bilindiği üzere itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen bir finansal varlıktan kaynaklanan kazanç veya kayıplar itfa süreci boyunca **kâr veya zararda** muhasebeleştirilir²⁷⁵.

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
222	Diğer Faiz ve Gelir Reeskontları	198,36	
580	Menkul Değerlerden Alınan Faizler		198,36

4) 31.12.2014 tarihinde değer düşüşüne ilişkin kayıtlar:

Banka tarafından her raporlama dönemi sonunda, itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıkların değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin **tarafsız göstergeler** bulunup bulunmadığı değerlendirilmiştir. Ancak bu defa 31.12.2014 tarihi itibarıyla yapılan değerlendirmede, tahvilin ihraççısının iflasın eşiğinde bulunduğu, banka ile yapılan protokol çerçevesinde 31.12.2014 ve 31.12.2015 tarihli kupon ödemelerinin gerçekleşmeyeceği, vadede ise nominal değer olan 5.000 TL yerine 3.000 TL tahsil edileceği belirlenmiştir²⁷⁶.

²⁷⁵ UFRS 9 paragraf 5.7.2

²⁷⁶ İtfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıklarda değer düşüşüne ilişkin bilgiler çalışmanın "3.2.1 Finansal Varlıkların Ölçümleri" bölümünde verilmiştir.

İtfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıkların değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin **tarafsız bir göstergenin** bulunması durumunda, **ilgili zararın tutarı, gelecekteki tahmini nakit akışlarının finansal varlığın orijinal faiz oranı** (diğer bir ifadeyle, ilk muhasebeleştirme sırasında hesaplanan etkin faiz oranı) **üzerinden iskonto edilerek hesaplanan bugünkü değeri ile defter değeri arasındaki fark olarak ölçülür**. Varlığın defter değeri, doğrudan veya bir karşılık hesabı kullanılmak suretiyle azaltılır. İlgili zarar tutarı **kâr veya zararda** muhasebeleştirilir²⁷⁷.

Tahvil satın alındığında beklenen nakit akışları ile mevcut yeni koşullar altında beklenen nakit akışları izleyen tabloda karşılaştırılmalı olarak verilmiştir.

Tarih	Başlangıçta Beklenen Nakit Akışı (TL)	Yeni Koşullar Altında Beklenen Nakit Akışı (TL)
31.12.2014	300	0
31.12.2015	5.000 + 350	3.000

31.12.2014 tarihinde herhangi bir kupon tahsilatı gerçekleşmeyeceğinden buna ilişkin kayıt yapılmayacaktır. Değer düşüş kaydı için öncelikle değer düşüş tutarı belirlenmelidir. Bunun için 31.12.2015 tarihli 3.000 TL tutarlı nakit akışı tahvilin başlangıçtaki etkin faiz oranı olan %9,95 oranı ile iskonto edilmelidir. İskonto edilmiş tutar 2.728,39 TL'dir. Sonuç olarak tahvilin 31.12.2014 tarihi itibarıyla değerlendirilmiş tutarı 2.728,39 TL'dir. Tahvilin bugünkü değeri, defter değeri olan 4.698,36 TL'den (4.500 TL maliyet bedeli + 198,36 TL 2013 yılı reeskont tutarı) düşük olduğundan, varlığın defter değeri, doğrudan veya bir karşılık hesabı kullanılmak suretiyle azaltılmalı ve ilgili zarar tutarı kâr veya zararda muhasebeleştirilmelidir. 31.12.2013 tarihli değerlendirme kaydının düzeltilmesine ilişkin kayıt ve değer düşüklüğü kaydı aşağıda sırayla verilmiştir.

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
88207	Geçmiş Yıllar Gelirlerine Ait Düzeltme Hesabı	198,36	
222	Diğer Faiz ve Gelir Reeskontları		198,36

²⁷⁷ UMS 39 paragraf 63

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
820	Karşılık ve Değer Düşme Giderleri	1.771,61	
246	İştirakler, Bağlı Ortaklıklar ve İtfa Edilmiş Maliyetinden Ölçülen Md Değer Düşüş Karşılığı (-)		1.771,61

5) 31.12.2015 tarihli vade kayıtları:

31.12.2015 tarihi itibarıyla tahvilin etkin faiz oranı yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyeti -anılan tarihli nakit akışının net bugünkü değeri nakit akışının tutarına eşit olduğundan- 3.000 TL'dir. Tahvilin defter değeri 2.728,39 TL (4.500 TL maliyet bedeli - 1.771,61 TL değer düşüş karşılığı) olduğundan değer düşüş karşılığı iptali yapılması gerekecektir.

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
246	İştirakler, Bağlı Ortaklıklar ve İtfa Edilmiş Maliyetinden Ölçülen Md Değer Düşüş Karşılığı (-)	271,61	
79007	Geçmiş Yıllar Giderlerine Ait Düzeltme Hesabı		271,61

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
016	Vadesi Gelmiş Menkul Değerler	3.000	
246	İştirakler, Bağlı Ortaklıklar ve İtfa Edilmiş Maliyetinden Ölçülen Md Değer Düşüş Karşılığı (-)	1.500	
244	İtfa Edilmiş Maliyetinden Ölçülen Menkul Kıymetler		4.500

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
020	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası	3.000	
016	Vadesi Gelmiş Menkul Değerler		3.000

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
984	Emanet ve Rehinli Kıymet Verenler Bırakanlar	5.000	
982	Emanet ve Rehinli Kıymetler		5.000

3.3.2 Gerçeğe Uygun Değeri Üzerinden Ölçülen Finansal Varlık

Daha önce belirtildiği üzere bir finansal varlık; sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsilini amaçlayan bir **yönetim modeli** kapsamında elde tutulması ve varlığın sözleşme hükümlerinin, belirli tarihlerde sadece **anapara** ve anapara bakiyesine ilişkin **faiz** ödemelerinin yapılmasına yönelik nakit akışlarına yol açması

durumunda itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülür²⁷⁸. Bir finansal varlık itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülmediği sürece gerçeğe uygun değerinden ölçülür²⁷⁹.

Bu bağlamda banka tarafından piyasa değerindeki değişmelerden yararlanmak amacıyla elde tutulan bir tahvilin muhasebeleştirilmesine ilişkin iki örnek aşağıda verilmiştir. İtfa edilmiş maliyet ve gerçeğe uygun değer üzerinden ölçüm yöntemlerinin karşılaştırılabilmesini teminen, bir önceki başlık altında itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen tahvil bu başlık altında verilen iki örnekte de kullanılmış, ancak bu defa gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülmüştür. Birinci örnek tahvile ilişkin aktif piyasada kayıtlı fiyatın bulunduğu duruma, ikinci örnek ise tahvile ilişkin aktif piyasada kayıtlı bir fiyatın bulunmaması nedeniyle gerçeğe uygun değer değerleme yöntemiyle ölçülmesine ilişkindir. Örneklerde vergiye ilişkin kayıtlar ihmal edilmiştir.

3.3.2.1 Aktif Piyasada Kotasyon Fiyatının Bulunması

Örnek:

Bir banka 01.01.2013 tarihinde 4.500 TL bedelle 5.000 TL nominal değerli bir özel sektör tahvili satın almıştır. Tahvilin vadesi 3 yıldır. Tahvil her yılın sonunda kupon ödemeli olup, kupon faiz oranları sırasıyla %5, %6 ve %7'dur. Nominal değer vade sonunda ödenecektir.

Tahvilin etkin faiz oranı %9,95 olup, 31.12.2013 tarihi itibarıyla tahvilin etkin faiz oranı yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyeti 4.698,36 TL, 31.12.2014 tarihi itibarıyla ise 4.865,85 TL'dir.

Diğer taraftan muhtelif tarihler itibarıyla tahvilin en yüksek hacimde ve seviyede işlem gördüğü borsadaki (asıl piyasa) fiyatları izleyen tabloda verilmiştir.

²⁷⁸ UFRS 9 paragraf 4.1.2

²⁷⁹ UFRS 9 paragraf 4.1.4

Tarih	Borsa Fiyatı (TL)
01.01.2013	4.510
31.12.2013	4.615
31.12.2014	4.700
31.12.2015	5.350

Görüldüğü üzere gerek 31.12.2013, gerekse 31.12.2014 tarihleri itibarıyla tahvilin borsa fiyatı, etkin faiz oranı yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyetinden düşüktür. Anılan durum -tahvili ihraç eden kuruluşun risk priminin değişmediği varsayımı altında- tahvilin alındığı tarihe kıyasen ilerleyen dönemlerde piyasa faiz oranının yükseldiğine işaret eder niteliktedir.

1) 01.01.2013 tarihi itibarıyla tahvilin alımına ilişkin kayıtlar:

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
030	Gerçeğe Uygun Değerinden Ölçülen Menkul Kıymetler ²⁸⁰	4.500	
020	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası		4.500

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
982	Emanet ve Rehinli Kıymetler	5.000	
984	Emanet ve Rehinli Kıymet Verenler Bırakanlar		5.000

2) 31.12.2013 tarihinde kupon tahsilatına ilişkin kayıtlar:

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
016	Vadesi Gelmiş Menkul Değerler	250	
	<i>Vadesi Gelmiş Tahvil Kuponları</i>		
580	Menkul Değerlerden Alınan Faizler		250
	<i>Kuponlardan</i>		

²⁸⁰ 030 no'lu skontun Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ'in mevcut halinde adı "Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr/Zarara Yansıtılan Menkul Değerler -T.P. " olmasına rağmen, UFRS 9'da yer alan finansal varlık sınıfları göz önünde bulundurularak örnekte skontun adı "Gerçeğe Uygun Değerinden Ölçülen Menkul Kıymetler" olarak verilmiştir.

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
020	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası	250	
016	Vadesi Gelmiş Menkul Değerler		250
	<i>Vadesi Gelmiş Tahvil Kuponları</i>		

3) 31.12.2013 tarihli değerleme kaydı:

31.12.2013 tarihinde kupon tahsilatı sağlandıktan sonra 31.12.2013 tarihi itibarıyla tahvilin gerçeğe uygun değeri hesaplanmalıdır.

Daha önce açıklandığı üzere, **gerçeğe uygun değer**; piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde gerçekleşecek olağan bir işlemde bir varlığın satışında elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyattır²⁸¹. Varlıkların aktif piyasalardaki kotasyon fiyatları; Seviye 1 girdisi olup, gerçeğe uygun değere ilişkin en güvenilir kanıt sağlamaktadır ve kullanılabilir oldukları her durumda gerçeğe uygun değeri ölçmek üzere düzeltme yapılmadan kullanılır²⁸². Bu bağlamda örneğimizde bankanın, ölçüm tarihinde, asıl piyasa niteliğindeki borsada, değerlendirme konusu tahvili borsa fiyatından satabilmesi mümkün olduğundan, borsa fiyatı gerçeğe uygun değeri ölçmek üzere kullanılır²⁸³.

31.12.2013 tarihi itibarıyla tahvilin borsa fiyatı ve dolayısıyla gerçeğe uygun değeri 4.615 TL'dir. Tahvilin defter değeri 4.500 TL olduğundan 115 TL tutarında kazanç söz konusudur. Bilindiği üzere gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen bir finansal varlıktan kaynaklanan kazanç veya kayıplar **kâr veya zararda** muhasebeleştirilir²⁸⁴. Aşağıdaki muhasebe kaydında Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ'de yer alan "580 Menkul Değerlerden Alınan Faizler", "750 Sermaye Piyasası İşlemleri Kârları - Türk Parası" ve "870 Sermaye Piyasası İşlemleri Zararları - Türk Parası" hesaplarına ilişkin açıklamalar dikkate alınmıştır. Söz konusu açıklamalar çerçevesinde, tahvilin gerçeğe uygun değerinin (4.615 TL) itfa

²⁸¹ UFRS 13 Paragraf 9, UFRS 9 Ek A

Değişiklik öncesinde UFRS 9 Ek A'da gerçeğe uygun değer; karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutar olarak tanımlanmıştır.

²⁸² UFRS 13 Paragraf 76, 77

²⁸³ UFRS 13 Paragraf 78

²⁸⁴ UFRS 9 paragraf 5.7.1

edilmiş maliyetinin (4.698,36 TL) altında olması nedeniyle, itfa edilmiş maliyet ile gerçeğe uygun değer arasındaki olumsuz fark “870 Sermaye Piyasası İşlemleri Zararları - Türk Parası” hesabına gider olarak yazılmıştır.

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
870	Sermaye Piyasası İşlemleri Zararları	83,36	
222	Diğer Faiz ve Gelir Reeskontları	115	
580	Menkul Değerlerden Alınan Faizler		198,36

Muhasebe kaydından da görüldüğü üzere kaydın net gelir etkisi 115 TL olup, anılan tutar tahvilin defter değeri (4.500 TL) ile gerçeğe uygun değeri (4.615 TL) arasındaki farka eşittir. Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ’de yer alan açıklamalar dikkate alınmadığında 222 ve 580 skontlu hesaplara 115’er TL tutarındaki kayıt da gerçeğe uygun değerle değerlendirme açısından yeterli görülebilecektir.

4) 31.12.2014 tarihinde kupon tahsilatına ilişkin kayıtlar:

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
016	Vadesi Gelmiş Menkul Değerler	300	
	<i>Vadesi Gelmiş Tahvil Kuponları</i>		
580	Menkul Değerlerden Alınan Faizler		300
	<i>Kuponlardan</i>		

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
020	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası	300	
016	Vadesi Gelmiş Menkul Değerler		300
	<i>Vadesi Gelmiş Tahvil Kuponları</i>		

5) 31.12.2014 tarihli değerlendirme kaydı:

31.12.2014 tarihinde kupon tahsilatı sağlandıktan sonra 31.12.2014 tarihi itibarıyla tahvilin borsa fiyatı 4.700 TL’dir. Tahvilin defter değeri 4.615 TL (4.500 TL maliyet bedeli + 115 TL 2013 yılı reeskont tutarı) olduğundan 2014 yılı için 85 TL tutarında kazanç söz konusudur. Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında

Tebliğ’de yer alan açıklamalar çerçevesinde tahvilin gerçeğe uygun değerinin (4.700 TL) itfa edilmiş maliyetinin (4.865,85 TL) altında olması nedeniyle, itfa edilmiş maliyet ile gerçeğe uygun değer arasındaki olumsuz fark “870 Sermaye Piyasası İşlemleri Zararları - Türk Parası” hesabına gider olarak yazılmıştır.

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
870	Sermaye Piyasası İşlemleri Zararları	165,85	
222	Diğer Faiz ve Gelir Reeskontları	85	
580	Menkul Değerlerden Alınan Faizler		250,85

6) 31.12.2015 tarihli vade kayıtları:

31.12.2015 tarihi itibarıyla tahvilin borsa fiyatı anılan tarihte gerçekleşecek nakit akışının tutarına eşit olacak şekilde 5.350 TL’dir. Tahvilin defter değeri 4.700 TL (4.500 TL maliyet bedeli + 115 TL 2013 yılı reeskont tutarı + 85 TL 2014 yılı reeskont tutarı) olduğundan 650 TL tutarında kazanç söz konusudur.

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
222	Diğer Faiz ve Gelir Reeskontları	650	
580	Menkul Değerlerden Alınan Faizler		650

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
016	Vadesi Gelmiş Menkul Değerler	4.500	
030	Gerçeğe Uygun Değerinden Ölçülen Menkul Kıymetler		4.500

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
020	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası	5.350	
016	Vadesi Gelmiş Menkul Değerler		4.500
222	Diğer Faiz ve Gelir Reeskontları		850

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
984	Emanet ve Rehinli Kıymet Verenler Bırakanlar	5.000	
982	Emanet ve Rehinli Kıymetler		5.000

Bu aşamada, gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen finansal varlıklarda aktif piyasada kotasyon fiyatının bulunduğu duruma ilişkin olarak yukarıda verilen örnekten hareketle bazı değerlendirmelerde bulunmakta yarar görülmektedir. Piyasa faiz oranları ile tahvillerin borsa fiyatları arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Örneğin piyasa faiz oranları yükseldiğinde tahvillerin borsa fiyatları düşer. Örneğimizde her ne kadar piyasa faiz oranı hesaplamalara doğrudan dahil olmamış olsa da, piyasa faiz oranlarındaki değişim tahvillerin borsa fiyatlarına etki etmektedir. Bu bağlamda vade öncesi ölçüm/değerleme yapılan dönemlerde **kârda muhasebeleştirilen kazanç tutarı, piyasa faiz oranında gerçekleşebilecek herhangi bir değişimden dolayı olarak etkilenecektir.**

3.3.2.2 Aktif Piyasa Bulunmaması

Örnek:

Bir banka 01.01.2013 tarihinde 4.500 TL bedelle 5.000 TL nominal değerli bir özel sektör tahvili satın almıştır. Tahvilin vadesi 3 yıldır. Tahvil her yılın sonunda kupon ödemeli olup, kupon faiz oranları sırasıyla %5, %6 ve %7'dur. Nominal değer vade sonunda ödenecektir.

Tahvilin etkin faiz oranı %9,95 olup, 31.12.2013 tarihi itibarıyla tahvilin etkin faiz oranı yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyeti 4.698,36 TL, 31.12.2014 tarihi itibarıyla ise 4.865,85 TL'dir.

Daha önce açıklandığı üzere, varlıkların aktif piyasalardaki kotasyon fiyatları; Seviye 1 girdisi olup, gerçeğe uygun değere ilişkin en güvenilir kanıtı sağlamaktadır ve kullanılabilir oldukları her durumda gerçeğe uygun değeri ölçmek üzere düzeltme yapılmadan kullanılır²⁸⁵. Ancak bu örnekte yer alan ölçüme konu özel sektör tahviliyle ilgili aktif bir piyasa bulunmamaktadır. Başka bir ifade ile tahvilin borsa fiyatı bulunmamaktadır. Bu durumda özel sektör tahvilinin gerçeğe uygun değeri, değerlendirme yöntemlerinden **gelir yaklaşımı** kullanılarak ölçülebilir. Gelir yaklaşımı gelecekteki nakit akışlarını tek bir cari tutara (iskonto edilmiş tutara) dönüştüren yöntemdir. **Bugünkü değer yöntemleri**, gelir yaklaşımı çerçevesindeki değerlendirme

²⁸⁵ UFRS 13 Paragraf 76, 77

yöntemlerindedir²⁸⁶. Bugünkü değer yöntemlerinin 3 türü mevcut olup²⁸⁷, örneğimizde tahvilin gerçeğe uygun değeri bunlardan “düzeltilmiş iskonto oranı yöntemi” ile ölçülmüştür. Düzeltilmiş iskonto oranı yönteminde sözleşmeye bağlı veya taahhüt edilen nakit akışları, bu tür nakit akışları için gözlemlenen ya da tahmin edilen **piyasa oranı** kullanılarak iskonto edilir (piyasa getiri oranı)²⁸⁸.

Düzeltilmiş iskonto oranı yöntemi uyarınca, **karşılaştırılabilir** varlıklara ilişkin piyasa verilerinin analiz edilmesi gerekir. Karşılaştırılabilirlik ilişkisi, nakit akışlarının yapısı (örneğin, söz konusu nakit akışlarının sözleşmeye bağlı olup olmaması ve muhtemelen ekonomik koşullardaki değişimlere benzer şekilde tepki vermeleri) ve diğer unsurlar (örneğin; kredibiliteye, teminata, süreye ilişkin sınırlandırıcı şartlar ve likidite) dikkate alınarak kurulur. Alternatif olarak, karşılaştırılabilir tek bir varlığın değeri ölçülen varlığın içerdiği riski gerçeğe uygun bir şekilde yansıtmadığı durumda, birden çok karşılaştırılabilir varlığa ilişkin veriler risksiz getiri eğrisi ile birlikte kullanılarak bir iskonto oranı elde edilebilir (toplama yaklaşımı)²⁸⁹.

Diğer taraftan nakit akışlarının iskonto edilmesinde kullanılan piyasa oranı, gözlemlenebilir ve/veya piyasa verilerince desteklenmiş olması nedeniyle gerçeğe uygun değer hiyerarşisinde Seviye 2 girdisidir.

Tüm bu hususlar dikkate alındığında örneğe konu tahvilin gerçeğe uygun değerinin ölçümü için, tahvilin nakit akışlarının iskonto edilmesinde karşılaştırılabilir tahvillerin piyasa faiz oranlarının dikkate alınması uygun olacaktır. Bu bağlamda, karşılaştırılabilir özelliklere sahip başka tahvillerin piyasa faiz oranlarının ortalaması muhtelif tarihler itibarıyla izleyen tabloda verilmiştir.

²⁸⁶ UFRS 13 Uygulama Rehberi B10, B11

²⁸⁷ Bugünkü değer yöntemleri; düzeltilmiş iskonto oranı yöntemi, beklenen bugünkü değere ilişkin birinci yöntem ve beklenen bugünkü değere ilişkin ikinci yöntemdir. Bkz. UFRS 13 Uygulama Rehberi B17

²⁸⁸ UFRS 13 Uygulama Rehberi B18

²⁸⁹ UFRS 13 Uygulama Rehberi B19

Tarih	Piyasa Faiz Oranı (%)
01.01.2013	10
31.12.2013	11
31.12.2014	14
31.12.2015	16

1) 01.01.2013 tarihi itibarıyla tahvilin alımına ilişkin kayıtlar:

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
030	Gerçeğe Uygun Değerinden Ölçülen Menkul Kıymetler	4.500	
020	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası		4.500

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
982	Emanet ve Rehinli Kıymetler	5.000	
984	Emanet ve Rehinli Kıymet Verenler Bırakanlar		5.000

2) 31.12.2013 tarihinde kupon tahsilatına ilişkin kayıtlar:

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
016	Vadesi Gelmiş Menkul Değerler	250	
	<i>Vadesi Gelmiş Tahvil Kuponları</i>		
580	Menkul Değerlerden Alınan Faizler		250
	<i>Kuponlardan</i>		

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
020	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası	250	
016	Vadesi Gelmiş Menkul Değerler		250
	<i>Vadesi Gelmiş Tahvil Kuponları</i>		

3) 31.12.2013 tarihli değerlendirme kaydı:

31.12.2013 tarihinde kupon tahsilatı sağlandıktan sonra 31.12.2013 tarihi itibarıyla tahvilin gerçeğe uygun değeri hesaplanmalıdır. Bunun için 31.12.2013 tarihinden itibaren 1 yıl sonra tahsil edilecek 300 TL tutarındaki nakit girişi ile aynı tarihten 2 yıl sonra tahsil edilecek 5.350 TL tutarındaki nakit girişinin 31.12.2013

tarihindeki net bugünkü değeri hesaplanmalıdır. Tahvil gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçüleceğinden, **hesaplama da kullanılacak faiz oranı %9,95 olan tahvilin etkin faiz oranı değil, %11 olan piyasa faiz oranıdır**. Piyasa faiz oranı kullanılarak hesaplandığında 31.12.2013 tarihi itibarıyla tahvilin net bugünkü değeri 4.612,45 TL'dir. Tahvilin defter değeri 4.500 TL olduğundan 112,45 TL tutarında kazanç söz konusudur. Bilindiği üzere gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen bir finansal varlıktan kaynaklanan kazanç veya kayıplar **kâr veya zararda** muhasebeleştirilir²⁹⁰. Aşağıdaki muhasebe kaydında Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ'de yer alan "580 Menkul Değerlerden Alınan Faizler", "750 Sermaye Piyasası İşlemleri Kârları - Türk Parası" ve "870 Sermaye Piyasası İşlemleri Zararları - Türk Parası" hesaplarına ilişkin açıklamalar dikkate alınmıştır. Söz konusu açıklamalar çerçevesinde, tahvilin gerçeğe uygun değerinin (4.612,45 TL) itfa edilmiş maliyetinin (4.698,36 TL) altında olması nedeniyle, itfa edilmiş maliyet ile gerçeğe uygun değer arasındaki olumsuz fark "870 Sermaye Piyasası İşlemleri Zararları - Türk Parası" hesabına gider olarak yazılmıştır.

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
870	Sermaye Piyasası İşlemleri Zararları	85,91	
222	Diğer Faiz ve Gelir Reeskontları	112,45	
580	Menkul Değerlerden Alınan Faizler		198,36

Muhasebe kaydından da görüldüğü üzere kaydın net gelir etkisi 112,45 TL olup, anılan tutar tahvilin defter değeri (4.500 TL) ile gerçeğe uygun değeri (4.612,45 TL) arasındaki farka eşittir. Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ'de yer alan açıklamalar dikkate alınmadığında 222 ve 580 skontlu hesaplara 112,45'er TL tutarındaki kayıt da gerçeğe uygun değerle değerlendirilme açısından yeterli görülebilecektir.

²⁹⁰ UFRS 9 paragraf 5.7.1

4) 31.12.2014 tarihinde kupon tahsilatına ilişkin kayıtlar:

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
016	Vadesi Gelmiş Menkul Değerler	300	
	<i>Vadesi Gelmiş Tahvil Kuponları</i>		
580	Menkul Değerlerden Alınan Faizler		300
	<i>Kuponlardan</i>		

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
020	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası	300	
016	Vadesi Gelmiş Menkul Değerler		300
	<i>Vadesi Gelmiş Tahvil Kuponları</i>		

5) 31.12.2014 tarihli değerlendirme kaydı:

31.12.2014 tarihinde kupon tahsilatı sağlandıktan sonra 31.12.2014 tarihi itibarıyla tahvilin piyasa faiz oranı kullanılarak hesaplanan net bugünkü değeri 4.692,98 TL'dir. Tahvilin defter değeri 4.612,45 TL (4.500 TL maliyet bedeli + 112,45 TL 2013 yılı reeskont tutarı) olduğundan 2014 yılı için 80,53 TL tutarında kazanç söz konusudur. Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ'de yer alan açıklamalar çerçevesinde tahvilin gerçeğe uygun değerinin (4.692,98 TL) itfa edilmiş maliyetinin (4.865,85 TL) altında olması nedeniyle, itfa edilmiş maliyet ile gerçeğe uygun değer arasındaki olumsuz fark "870 Sermaye Piyasası İşlemleri Zararları - Türk Parası" hesabına gider olarak yazılmıştır.

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
870	Sermaye Piyasası İşlemleri Zararları	172,87	
222	Diğer Faiz ve Gelir Reeskontları	80,53	
580	Menkul Değerlerden Alınan Faizler		253,4

6) 31.12.2015 tarihli vade kayıtları:

31.12.2015 tarihi itibarıyla tahvilin piyasa faiz oranıyla hesaplanan net bugünkü değeri -anılan tarihli nakit akışının net bugünkü değeri nakit akışının tutarına eşit olduğundan- 5.350 TL'dir. Tahvilin defter değeri 4.692,98 TL (4.500 TL maliyet bedeli

+ 112,45 TL 2013 yılı reeskont tutarı + 80,53 TL 2014 yılı reeskont tutarı) olduğundan 657,02 TL tutarında kazanç söz konusudur.

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
222	Diğer Faiz ve Gelir Reeskontları	657,02	
580	Menkul Değerlerden Alınan Faizler		657,02

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
016	Vadesi Gelmiş Menkul Değerler	4.500	
030	Gerçeğe Uygun Değerinden Ölçülen Menkul Kıymetler		4.500

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
020	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası	5.350	
016	Vadesi Gelmiş Menkul Değerler		4.500
222	Diğer Faiz ve Gelir Reeskontları		850

Skont	Skont Adı	Borç	Alacak
984	Emanet ve Rehinli Kıymet Verenler Bırakanlar	5.000	
982	Emanet ve Rehinli Kıymetler		5.000

Bu aşamada, gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen finansal varlıklarda aktif piyasanın ve dolayısıyla kotasyon fiyatının bulunmadığı duruma ilişkin olarak yukarıda verilen örnekten hareketle bazı değerlendirmelerde bulunmakta yarar görülmektedir. Görüldüğü üzere, piyasa faiz oranı gerçeğe uygun değer hesaplamasına doğrudan dahil olmuştur. Bu bağlamda vade öncesi ölçüm/değerleme yapılan dönemlerde **kârda muhasebeleştirilen kazanç tutarı, piyasa faiz oranında gerçekleşebilecek herhangi bir değişimden doğrudan etkilenerek olup, piyasa faiz oranı yükseldiğinde kazanç tutarı negatif, piyasa faiz oranı düştüğünde ise pozitif etkilenmektedir.**

3.4 Finansal Araçların Farklı Ölçümlerinin Mali Tablolara Etkileri

Finansal araçların itfa edilmiş maliyet veya gerçeğe uygun değer üzerinden ölçümleri piyasaların dalgalı olduğu dönemlerde, özellikle kriz dönemlerinde, şirketlerin kâr/zarar durumlarına oldukça farklı şekilde etki edebilmektedir. Çalışmanın “3.3 Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesine İlişkin Örnekler” bölümünde önce itfa

edilmiş maliyeti üzerinden daha sonra ise gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen finansal varlığa (tahvil) ilişkin bilgiler aşağıda tekrar verilmiştir.

Bir banka 01.01.2013 tarihinde 4.500 TL bedelle 5.000 TL nominal değerli bir özel sektör tahvili satın almıştır. Tahvilin vadesi 3 yıldır. Tahvil her yılın sonunda kupon ödemeli olup, kupon faiz oranları sırasıyla %5, %6 ve %7'dur. Nominal değer vade sonunda ödenecektir. Tahvilin muhtelif tarihlerde kupon tahsilatları sonrasında etkin faiz oranı yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyetine ve karşılaştırılabilir özelliklere sahip başka tahvillerin piyasa faiz oranlarının ortalamasından hareketle hesaplanan gerçeğe uygun değerine ilişkin bilgiler izleyen tabloda verilmiştir.

Tablo 12: İtfa Edilmiş Maliyet ve Gerçeğe Uygun Değer

Tarih	İtfa Edilmiş Maliyet (TL)	Etkin Faiz Oranı (%)	Gerçeğe Uygun Değer (TL)	Piyasa Faiz Oranı (%)
31.12.2013	4.698,36	9,95	4.612,45	11
31.12.2014	4.865,85	9,95	4.692,98	14
31.12.2015 (Vade)	5.350	9,95	5.350	16

Bankanın vadesi boyunca tahvile ilişkin gelir gider kayıtları iki farklı ölçüm yöntemi için karşılaştırmalı olarak izleyen tabloda verilmiştir.

Tablo 13: İtfa Edilmiş Maliyet ve Gerçeğe Uygun Değer Tutar Farkları

Tarih	İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Ölçüm		Gerçeğe Uygun Değer Üzerinden Ölçüm		Fark (TL)
	Tutar (TL)	Açıklama	Tutar (TL)	Açıklama	
31.12.2013	250	Kupon tahsilatının faiz geliri olarak kaydı	250	Kupon tahsilatının faiz geliri olarak kaydı	0
31.12.2013	198,36	Değerleme farkının faiz geliri olarak kaydı.	112,45	Değerleme farkına ilişkin kaydın net gelir etkisi	85,91
31.12.2014	300	Kupon tahsilatının faiz geliri olarak kaydı	300	Kupon tahsilatının faiz geliri olarak kaydı	0
31.12.2014	167,49	Değerleme farkının faiz geliri olarak kaydı	80,53	Değerleme farkına ilişkin kaydın net gelir etkisi	86,96

31.12.2015 (Vade)	484,15	Nominal değer farkı ve kupon tahsilatının faiz geliri olarak kaydı	657,02	Nominal değer farkı ve kupon tahsilatının faiz geliri olarak kaydı	-172,87
Vade boyunca toplam gelir kaydı	1.400	-	1.400	-	0

Tablodan da görüldüğü üzere, her iki ölçüm yönteminde, vade boyunca dönem sonlarında değerlendirme sonucu yazılan gelir tutarları farklı seyrete de, vade sonunda vade boyunca yazılan gelir tutarlarının toplamı aynı tutardadır. Vade boyunca piyasa faiz oranının yükseldiği durumda, itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçümde değerlendirme gelir tutarları, gerçeğe uygun değer üzerinden ölçüme kıyasen yüksek seyretilmektedir. Başka bir ifadeyle, piyasa faiz oranının yükseliş trendinde olduğu durumda, vadeden önceki dönem sonlarında, aynı finansal varlığı itfa edilmiş maliyet üzerinden ölçen banka, gerçeğe uygun değer üzerinden ölçen bankadan mali tablolarında daha kârlı görünmektedir. Bu durumun nedeni, piyasa faiz oranının gerçeğe uygun değer hesaplamasına doğrudan dahil olması, piyasa faiz oranı yükseldiğinde kazanç tutarının negatif, piyasa faiz oranı düştüğünde ise pozitif etkilenmesidir.

Bu çerçevede piyasa faiz oranlarının aşırı yükseldiği durumda vade öncesi dönem sonu değerlendirme zararının ortaya çıkması da mümkündür. Başka bir anlatımla, piyasa faiz oranlarının aşırı yükseldiği durumda (örneğin şiddetli kriz ortamında) aynı finansal varlığı itfa edilmiş maliyet üzerinden ölçen banka değerlendirme kârı elde ederken, gerçeğe uygun değer üzerinden ölçen banka değerlendirme zararına maruz kalabilecektir.

Bu bağlamda şiddetli kriz ortamında finansal varlıkların gerçeğe uygun değerleri düşecek, anılan düşüş varlıkları gerçeğe uygun değer üzerinden ölçen şirket ve bankaların önemli tutarda zarar yazmalarına neden olacak, kredi müşterisi şirketlerin zarar etmesi bankalara kredi riski olarak dönecek, bankaların zarar etmesi sermaye yeterliliği gibi tutturulması ve idame ettirilmesi zorunlu bazı oranlarda bozulmaya neden olacak, bu durum kredi (likidite) arzını daraltarak krizi şiddetlendirecektir. Sonuç

olarak finansal araçların ölçümüne ilişkin kurallar doğrudan ekonomik etkileriyle gündeme oturabilecektir.

Diğer taraftan piyasa faiz oranlarının çok düştüğü durumda ise finansal varlıkların gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülmesi vade öncesi dönem sonu değerlendirme kârı tutarlarının daha yüksek olmasına neden olacaktır.

Bu noktada **finansal araçların yeniden sınıflandırılmasına** ilişkin kuralların önemine değinmekte yarar görülmektedir. Daha önce ifade edildiği üzere finansal araçların ne şekilde ölçüleceği nerede sınıflandırıldıklarına bağlıdır. Finansal aracın sınıfının değiştirilmesi, ölçüm yönteminin değiştirilmesi sonucunu doğurmaktadır. Başka bir ifade ile sınıf değişikliği ölçüm yöntemi değişikliği demektir. Ölçüm yöntemi değişiklikleri (finansal araçların yeniden sınıflandırılması) ise standartlarda kurala bağlanmıştır. UFRS 9 açısından bu kurallar çalışmanın “3.1.3 Finansal Araçların Yeniden Sınıflandırılması” bölümünde ele alınmıştır. Ölçüm yöntemi değişikliklerinin (finansal araçların yeniden sınıflandırılması) kurala bağlanma nedeni izleyen paragrafta verilmiştir.

Örneğin bir bankanın aktifinde yüklü miktarda sabit faizli tahvil bulunsun;

- Tahviller başlangıçta itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen olarak sınıflandırılmışken piyasa faiz oranlarında önemli derecede düşüş meydana geldiğinde tahvillerin gerçeğe uygun değeri artacak ancak, sınıfları nedeniyle Banka gerçeğe uygun değer yükselişini mali tablolarına kâr olarak yansıtamayacaktır. Bu durumda banka bu imkandan yararlanmak için tahvillerin sınıfını gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülen olarak değiştirmek isteyecektir.
- Ters durumda ise, tahviller başlangıçta gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülen olarak sınıflandırılmışken piyasa faiz oranlarında önemli derecede yükseliş meydana geldiğinde tahvillerin gerçeğe uygun değeri düşecek, banka önemli tutarda değerlendirme zararıyla karşı karşıya kalacaktır. Bu zararı mali tablolarına yansıtılmamak için tahvillerin sınıfını itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen olarak değiştirmek isteyecektir.

Sonuç olarak işletmelerin piyasada ortaya çıkan gelişmeler doğrultusunda finansal araçların sınıfını kendileri açısından en avantajlı olacak şekilde herhangi bir kurala bağlı olmaksızın istedikleri zaman değiştirmeleri standartlarda uygun görülmemiş ve standartlara yeniden sınıflandırmaya ilişkin kurallar konulmuştur.

Yeniden sınıflandırmaya ilişkin kuralların kriz dönemlerinde bizzat standart oluşturucular tarafından esnetilmesi de söz konusu olabilmektedir. Örneğin 2008 küresel krizi öncesinde UMS 39 çerçevesinde alım satım amaçlı finansal araçları kapsayan gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal araçların farklı bir grupta yeniden sınıflandırılması ve diğer gruplarda izlenen varlıkların söz konusu grupta yeniden sınıflandırılması yasaktı. Ancak 2008 küresel krizinin en şiddetli olduğu dönemde UMS 39’da yapılan değişikliklerle, finansal varlıkların gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen sınıflardan çıkarılması ve itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülmesi standartta yer verilen belirli koşulların sağlanması şartıyla mümkün kılınmıştır²⁹¹. Bu değişikliklerle standart oluşturucuların, kriz nedeniyle finansal araçların gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen aşırı düşüşlerin mali tablolar üzerinde oluşturduğu yıkıcı etkileri sınırlandırmak istedikleri öne sürülebilir.

3.5 UFRS 9 ve UMS 39 Arasındaki Temel Farklar

Daha önce de belirtildiği üzere, küresel kriz sonrasında hızlandırılan “UMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” standardının değiştirilmesi projesi, UMSK tarafından 2014 yılının Temmuz ayında tamamlanmış olup, “UFRS 9 Finansal Araçlar” standardının, “UMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” standardının yerini almak üzere, 2018 yılının Ocak ayında kullanımı zorunlu olacak şekilde yürürlüğe girmesine karar verilmiştir²⁹². Konunun muhtelif yönlerine ilişkin bilgiler çalışmanın “4.3 UMS 39’un Değiştirilmesi” başlıklı bölümünde detaylı şekilde ele alınmıştır. UFRS 9’un mevcut haliyle UMS 39 arasındaki temel farklar izleyen bölümde 5 başlık altında ele alınmıştır.

²⁹¹ Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 39) Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tebliğ Sıra No: 105, 31.10.2008 tarih ve 27040 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır. Tebliğin **01.07.2008 tarihinden itibaren uygulanmak üzere**, yayımlandığı tarihte yürürlüğe girmesi de dikkat çekicidir.

²⁹² IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.4

3.5.1 Finansal Araçların Sınıflandırılmasına İlişkin Farklar

UFRS 9 ve UMS 39’da yer alan finansal varlık ve finansal borç sınıfları izleyen tabloda verilmiştir.

Tablo 14: UFRS 9 ve UMS 39’da Yer Alan Finansal Varlık ve Finansal Borç Sınıfları

UFRS 9	UMS 39 ²⁹³
Finansal Varlık Sınıfları	
İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen FV	Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar
Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen FV	Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan FV
Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan FV ²⁹⁴	- Alım satım amaçlı elde tutulanlar - Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılanlar
	Kredi ve alacaklar
	Satılmaya hazır finansal varlıklar
Finansal Borç Sınıfları	
İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen FB	İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen FB ²⁹⁵
Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen FB	Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan FB
Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan FB ²⁹⁶	- Alım satım amaçlı elde tutulanlar - Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılanlar
Diğer FB	Diğer FB ²⁹⁷

Kaynak: UFRS 9; UMS 39

Tabloda da görüldüğü üzere UFRS 9 ve UMS 39’da yer alan finansal varlık ve finansal borç sınıflarına ilişkin temel fark, UFRS 9’da finansal varlık sınıfları arasında; “Kredi ve alacaklar” ve “Satılmaya hazır finansal varlıklar” sınıflarının bulunmamasıdır. Sınıflandırma yaklaşımları açısından UMS 39 kural bazlı, karmaşık ve

²⁹³ Finansal varlık sınıfları UMS 39 Paragraf 9’da düzenlenmiştir.

²⁹⁴ “Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan” finansal varlıklara ilişkin bilgiler çalışmanın aynı başlıklı bölümünde mevcuttur. Söz konusu varlıklar normalde “Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen” türde varlık olmamalarına rağmen belli koşulların varlığı nedeniyle gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülmeleri **tercih edilen** varlıklar olarak nitelenebilir.

²⁹⁵ UMS 39’da açıkça “itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen finansal borçlar” olarak adlandırılmış olan bir sınıf bulunmamasıyla beraber, UMS 39 Paragraf 47 hükmü gereğince istisnalar haricinde her türlü finansal borç etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyetinden ölçüldüğünden, tabloda bu şekilde gösterim tercih edilmiştir.

²⁹⁶ “Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan” finansal borçlara ilişkin bilgiler çalışmanın aynı başlıklı bölümünde mevcuttur. Söz konusu borçlar normalde “Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen” türde borç olmamalarına rağmen belli koşulların varlığı nedeniyle gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülmeleri **tercih edilen** borçlar olarak nitelenebilir.

²⁹⁷ UMS 39 Paragraf 47’de ölçümüne ilişkin özellikli hükümler bulunan finansal borçlar diğer finansal borçlar olarak adlandırılmıştır.

uygulanması güç olarak nitelendirilebilir. Buna karşılık UFRS 9 prensip bazlı, iş modelini ve nakit akışlarının niteliğini baz alan yapıdadır²⁹⁸.

3.5.2 Finansal Araçların Yeniden Sınıflandırılmasına İlişkin Farklar

UFRS 9’da yer alan finansal araçların yeniden sınıflandırılmasına ilişkin hükümler çalışmanın “3.1.3 Finansal Araçların Yeniden Sınıflandırılması” bölümünde ele alınmıştır. Anılan bölümde verildiği üzere UFRS 9’a göre; **sadece yönetim modelinin değiştirilmesi halinde** ve sadece “Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen finansal varlıklar” ile “İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen finansal varlıklar” sınıfları arasında karşılıklı geçiş mümkündür. Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan finansal varlıkların veya herhangi bir finansal borcun ise yeniden sınıflandırılması mümkün değildir.

UMS 39’da yer alan **finansal araçların yeniden sınıflandırılmasına** ilişkin başlıca hükümler izleyen tabloda hangi sınıflardan hangi sınıflara ne gibi koşullarda geçişin mümkün olduğunu gösterecek şekilde verilmiştir²⁹⁹.

Tablo 15: UMS 39’da Yer Alan Finansal Araçların Yeniden Sınıflandırılmasına İlişkin Başlıca Hükümler

Finansal Varlıklar		
Önceki Sınıf	Yeni Sınıf	Açıklama
Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar	Satılmaya hazır finansal varlıklar	Elde tutma niyet veya imkanının değişmesi sonucunda, yapılan yatırımın vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar arasında sınıflandırmanın bundan böyle uygun olmaması durumunda, söz konusu yatırım, satılmaya hazır yatırım olarak yeniden sınıflandırılır.
Alım satım amaçlı elde tutulanlar	Kredi ve alacaklar tanımı kapsamında değilse; - Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar - Satılmaya hazır finansal varlıklar	Bir finansal varlığı yakın bir tarihte satmak veya geri satın almak amacıyla edinilmesine karşın artık bu amaçlar ile elde bulundurulmuyorsa ve sadece istisnai durumlarda ³⁰⁰ mümkündür.

²⁹⁸ IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.6

²⁹⁹ Yeniden sınıflandırmaya ilişkin hükümler UMS 39’un 50 ve 54’üncü paragrafları arasında yer almaktadır.

³⁰⁰ UMS 39’da yapılan değişikliklerin gerekçesinin BC104D paragrafında **istisnai durumlar**; sıra dışı ve yakın zamanda tekrarı mümkün görünmeyen tek bir olaydan kaynaklanan durumlar olarak tanımlanmıştır. Değişikliklere ilişkin UMSK basın duyurusunda, dünya finansal piyasalarında 2008 yılının 3’üncü çeyreğindeki bozulmanın istisnai

	<p>Kredi ve alacaklar tanımı kapsamında³⁰¹ ;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar - Satılmaya hazır finansal varlıklar - Kredi ve alacaklar 	<ul style="list-style-type: none"> - Bir finansal varlık yakın bir tarihte satmak veya geri satın almak amacıyla edinilmesine karşın artık bu amaçlar ile elde bulundurulmuyorsa , - İşletmenin ilgili finansal varlığı vadesine ya da öngörülebilir bir tarihe kadar elde tutma niyet ve imkânının bulunması durumunda, - istisnai olmayan durumlarda da mümkündür.
Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılanlar	-	Türev ürünler ve ilk muhasebeleştirme sırasında gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan bir finansal araç yeniden sınıflandırılmaz.
-	<p>Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan FV</p> <ul style="list-style-type: none"> - Alım satım amaçlı elde tutulanlar - Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılanlar 	Bir finansal araç, ilk muhasebeleştirme işleminden sonra, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlık grubuna dahil edilmek suretiyle yeniden sınıflandırılmaz.
Kredi ve alacaklar	Satılmaya hazır finansal varlıklar	Sadece sonradan borsaya kote hale gelerek kredi ve alacak tanımı dışına çıkma durumunda mümkündür ³⁰² .
Satılmaya hazır finansal varlıklar ³⁰³	Kredi ve alacaklar	Kredi ve alacaklar tanımı kapsamında bulunan bir finansal varlık, işletmenin ilgili finansal varlığı vadesine ya da öngörülebilir bir tarihe kadar elde

duruma örnek teşkil ettiği belirtilmiştir. Bakınız; PricewaterhouseCoopers, **Manual of Accounting IFRS 2013**, Volume 1, 2012, s.64027

³⁰¹ UMS 39 Paragraf 9’da yer alan kredi ve alacaklar tanımı aşağıda verilmiştir.

“Kredi ve alacaklar: Sabit veya belirlenebilir nitelikte ödemelere sahip olan ve aktif bir piyasada işlem görmeyen, aşağıdakiler dışında kalan türev olmayan finansal varlıklardır.

(a) İşletmenin derhal veya yakın bir tarihte satmak niyetinde olduğu alım satım amaçlı elde tutulan olarak sınıflandırılan varlıklar ile işletme tarafından ilk muhasebeleştirme sırasında gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflanan türev olmayan finansal varlıklar;

(b) İşletmenin ilk muhasebeleştirme sırasında satılmaya hazır varlık olarak sınıfladığı türev olmayan finansal varlıklar ve

(c) Satılmaya hazır olarak sınıflanması gereken ve alacaklarının, kredi değerliliğindeki kötüleşme dışındaki nedenlerden ötürü yapılan ilk yatırımın tamamına yakın bir kısmını geri kazanamayabileceği türev olmayan finansal varlıklar.

Kredi veya alacak niteliğinde olmayan varlıklardan oluşan bir varlık havuzundaki paylar (örneğin bir yatırım fonundaki veya benzer bir fondaki paylar) kredi veya alacak değildir.”

³⁰² PricewaterhouseCoopers, **Manual of Accounting IFRS 2013**, Volume 1, 2012, s.64027

³⁰³ Literatürde satılmaya hazır finansal varlıkların bazı durumlarda vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar olarak yeniden sınıflandırılabilmesine yönelik görüşler bulunmakla birlikte (Bakınız; PricewaterhouseCoopers, **Manual of Accounting IFRS 2013**, s. 64028) UMS 39’da buna imkan sağlayan bir hükme rastlanmadığından bu görüşe katılmamaktayız.

		tutma niyet ve imkânının bulunması durumunda, bu şekilde yeniden sınıflandırılabilir.
--	--	---

Kaynak: UMS 39

Vadeye kadar elde tutulacak yatırımların önemsiz bir tutarından fazla bir tutarının satılması veya yeniden sınıflandırılması işleminin UMS 39 Paragraf 9’da belirtilen koşulları³⁰⁴ karşılamaması durumunda, geriye kalan vadeye kadar elde tutulacak yatırımların tamamı, satılmaya hazır yatırım olarak yeniden sınıflandırılır.

UMS 39’da yer alan finansal araçların yeniden sınıflandırılmasına ilişkin hükümler içerisinde finansal borçların yeniden sınıflandırılmasına ilişkin hükümlere rastlanmamıştır. Bu bağlamda finansal borçların yeniden sınıflandırılmayacağı düşünülmektedir³⁰⁵.

Alım satım amaçlı elde tutulan finansal varlıklar sınıfından çıkışa olanak sağlayan değişiklikler 2008 yılında küresel kriz nedeniyle yapılmış olup, konuya ilişkin bilgiler çalışmanın “3.4 Finansal Araçların Farklı Ölçümlerinin Mali Tablolara Etkileri” başlıklı bölümünde verilmiştir.

Son tahlilde UFRS 9 ve UMS 39’da yer alan finansal araçların yeniden sınıflandırılmasına ilişkin hükümler karşılaştırıldığında ulaşılabilecek sonuç aşağıda verilmiştir.

³⁰⁴ UMS 39 Paragraf 9’da yer alan ilgili hüküm aşağıda verilmiştir:

“Bir işletme cari yıl veya son iki yıl içerisinde, vadeye kadar elde tutulacak yatırımlarının önemsiz sayılacak tutarından fazla bir tutarını vadesinden önce (vadeye kadar elde tutulacak yatırımların toplamına kıyasla önemsiz sayılacak tutarından fazla bir tutarını) satmış veya yeniden sınıflandırmış olması durumunda, söz konusu işletme hiçbir bir finansal varlığını vadeye kadar elde tutulacak yatırım olarak sınıflandırmaz. Aşağıda belirtilen nitelikteki satış veya yeniden sınıflandırma işlemleri bunun istisnasıdır:

- (i) Piyasa faiz oranlarındaki değişikliklerin finansal varlığın gerçeğe uygun değerinde önemli bir etkisi olmayacağı, vade tarihine veya finansal varlığın geri çağırılma tarihine çok yakın (örneğin vadesine 3 aydan daha az bir süre kalan) satış veya yeniden sınıflandırma işlemleri;
- (ii) Önceden belirlenmiş ödemeler veya peşin ödemeler yoluyla finansal varlığın orjinal değerinin tamamına yakın bir kısmının tahsil edilmesinden sonra yapılan satış veya yeniden sınıflandırma işlemleri;
- (iii) İşletmenin kontrolünde olmayan, tekrarı olmayan ve önceden makul bir biçimde tahmin edilemeyen bir durumun gerçekleşmesi nedeniyle yapılan satışlar.”

Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlarının önemsiz sayılacak tutarından fazla bir tutarını vadesinden önce satılmış veya yeniden sınıflandırılmış olması durumunda, hiçbir bir finansal varlığın vadeye kadar elde tutulacak yatırım olarak sınıflandırılmaması kuralına literatürde “**bozucu kural**” (tainting rule) denilmektedir. UFRS 9’da bozucu kural bulunmamaktadır. Bakınız; PricewaterhouseCoopers, Practical guide to IFRS, s.3

³⁰⁵ Benzer görüş için bakınız; PricewaterhouseCoopers, **Manual of Accounting IFRS 2013**, s.64031

- Her iki standart açısından da, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan finansal varlıkların veya herhangi bir finansal borcun yeniden sınıflandırılması mümkün değildir.
- UFRS 9'a göre; **sadece yönetim modelinin değiştirilmesi halinde**³⁰⁶ ve sadece “Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen finansal varlıklar” ile “İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen finansal varlıklar” sınıfları arasında karşılıklı geçiş mümkündür. UMS 39'da ise sınıflar arası geçişlere ilişkin muhtelif koşul ve kurallar mevcuttur. Bu bağlamda sınıflar arası geçişe ilişkin kurallar açısından UFRS 9'un daha sade olduğunu söylemek mümkündür.

Yeniden sınıflandırma yaklaşımları açısından UMS 39 karmaşık kurallara sahipken UFRS 9 yönetim modelini esas almaktadır³⁰⁷.

3.5.3 Finansal Araçların Ölçümü ile Kazanç ve Kayıplara İlişkin Farklar

UFRS 9'da yer alan finansal araçların ölçümü ile kazanç ve kayıpların ne şekilde muhasebeleştirileceğine ilişkin özet bilgileri içeren ve daha önce çalışmanın “3.2.3 Kazanç ve Kayıplar” başlıklı bölümünde verilmiş olan tablo hatırlatma maksadıyla aşağıda tekrar verilmiştir.

³⁰⁶ UFRS 9'un 2014 yılının Temmuz ayında yayımlanan son versiyonunda, varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsili ve yükselen fiyattan varlığın satışı amaçlarının her ikisini de aynı anda taşıyan karma finansal varlık yönetim modeli de kabul görmüştür. Söz konusu karma yönetim modeliyle yönetilen finansal varlıklar gerçeğe uygun değeriyle ölçülecek olup, bunların itfa edilmiş maliyetiyle defter değeri arasındaki farka eşit olan kazanç gelir yazılacak, gerçeğe uygun değeriyle itfa edilmiş maliyeti arasındaki fark ise özkaynaklar altında diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilecektir. Bakınız; IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.8

UFRS 9'un 2014 yılının Temmuz ayında yayımlanan son versiyonunda yer alan değişiklikler çalışmanın tamamlandığı tarih itibarıyla UMSK'nın resmi internet sayfasında yer alan UFRS 9 versiyonuna işlenmediğinden değişikliklere ilişkin kapsamlı bilgiye ulaşılması mümkün olmamıştır. Ayrıca henüz çok yeni olan değişiklikler, TFRS 9'a ilişkin tebliğler değiştirilmek suretiyle ülkemiz mevzuatına da yansıtılmamıştır. Bu bağlamda karma yönetim modeline ilişkin değişikliklerin sınıflar arası geçişe etkisi bu aşamada ortaya konamamıştır.

³⁰⁷ IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.6

Tablo 16: UFRS 9’da Yer Alan Finansal Araçların Ölçümü ile Kazanç ve Kayıpların Muhasebeleştirilmesine İlişkin Başlıca Hükümler

Finansal Varlık Sınıfı	Ölçüm (Değerleme)	Ölçüm Sonucu Kazanç veya Kayıp (Kural Olarak)
İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen	İtfa edilmiş maliyet	Kâr veya zararda
Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen	Gerçeğe uygun değer	- Kâr veya zararda - Karma yönetim modeliyle yönetilenler için itfa edilmiş maliyetiyle defter değeri arasındaki farka eşit olan kazanç kârda, gerçeğe uygun değeriyle itfa edilmiş maliyeti arasındaki fark ise özkaynaklar altında diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilir ³⁰⁸ .
Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen (Alım satım amacıyla elde tutulmayan özkaynağa dayalı bir finansal araç ise)	Gerçeğe uygun değer	Diğer Kapsamlı Gelirde sunulması şeklinde geri dönülemeyecek tercih mümkündür. Temettüleri kâr veya zararda muhasebeleştirilir.
Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan ³⁰⁹	Gerçeğe uygun değer	Kâr veya zararda
Finansal Borç Sınıfı		
İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen	İtfa edilmiş maliyet	Kâr veya zararda
Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen	Gerçeğe uygun değer	Kâr veya zararda
Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan ³¹⁰	Gerçeğe uygun değer	Diğer Kapsamlı Gelirde ve Kâr veya zararda ³¹¹

³⁰⁸ IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.8

³⁰⁹ “Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan” finansal varlıklara ilişkin bilgiler çalışmanın aynı başlıklı bölümünde mevcuttur. Söz konusu varlıklar normalde “Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen” türde varlık olmamalarına rağmen belli koşulların varlığı nedeniyle gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülmeleri **tercih edilen** varlıklar olarak nitelenebilir.

³¹⁰ “Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan” finansal borçlara ilişkin bilgiler çalışmanın aynı başlıklı bölümünde mevcuttur. Söz konusu borçlar normalde “Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen” türde borç olmamalarına rağmen belli koşulların varlığı nedeniyle gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülmeleri **tercih edilen** borçlar olarak nitelenebilir.

³¹¹ Finansal borcun gerçeğe uygun değerinde meydana gelen ve söz konusu borcun **kredi riskinde meydana gelen değişiklikler**le ilişkilendirilebilen değişim tutarı, **diğer kapsamlı gelirden** sunulur. Söz konusu borcun gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişimden geriye kalan tutar, **kâr veya zararda** sunulur.

Borcun kredi riskinde meydana gelen değişikliklerin muhasebeleştirme yönteminin, kâr veya zararda yanlış muhasebe eşleşmesi yaratması veya bunu artırması halinde söz konusu borca ilişkin bütün kazanç veya kayıplar (söz konusu borcun kredi riskinde meydana gelen değişikliklerin etkileri de dahil olmak üzere) **kâr ya da zararda** muhasebeleştirilir.

Diğer	UFRS 9 paragraf 4.2.1'de belirtilen muhtelif yöntemlerle	Kâr veya zararda
-------	--	------------------

Kaynak: UFRS 9

UMS 39'da yer alan finansal araçların ölçümüne ve kazanç ve kayıpların ne şekilde muhasebeleştirileceğine ilişkin özet bilgiler izleyen tabloda verilmiştir.

Tablo 17: UMS 39'da Yer Alan Finansal Araçların Ölçümü ile Kazanç ve Kayıpların Muhasebeleştirilmesine İlişkin Başlıca Hükümler

Finansal Varlık Sınıfı		Ölçüm (Değerleme)	Ölçüm Sonucu Kazanç veya Kayıp (Kural Olarak)
Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar		İtfa edilmiş maliyet	Kâr veya zararda
Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan FV - Alım satım amaçlı elde tutulanlar - Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılanlar		Gerçeğe uygun değer	Kâr veya zararda
Satılmaya hazır finansal varlıklar ³¹²	Özkaynağa dayalı değilse, borç aracısya ³¹³	Gerçeğe uygun değer	- Defter değeri ile itfa edilmiş maliyet arasındaki fark, değer düşüş karşılıkları ve karşılıkların iptali: Kâr veya zararda ³¹⁴ - Gerçeğe uygun değer ile itfa edilmiş maliyet arasındaki fark: Diğer Kapsamlı Gelirde ³¹⁵ (Özkaynakları n altında)
	Özkaynağa dayalı ise	Gerçeğe uygun değer	- Gerçeğe uygun değerdeki değişim: Diğer Kapsamlı

³¹² PricewaterhouseCoopers, **Manual of Accounting IFRS 2013**, s.67009

³¹³ Debt instrument

³¹⁴ UMS 39 Paragraf 55 (b)

³¹⁵ Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ hükümleri çerçevesinde T.P. satılmaya hazır finansal varlıklar için diğer kapsamlı gelir hesabı, 414 Sermaye Yedekleri hesabının altında yer alan "41403 Menkul Değerler Değerleme Farkları" hesabıdır.

			Gelirde - Temettüleri ve değer düşüş karşılıkları: Kâr veya zararda
	Özkaynağa dayalı ise ve gerçeğe uygun değeri güvenilir şekilde ölçülemiyorsa	Maliyet	Temettüleri ve değer düşüş karşılıkları: Kâr veya zararda
Kredi ve alacaklar		İtfa edilmiş maliyet	Kâr veya zararda
Finansal Borç Sınıfı			
İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen FB ³¹⁶		İtfa edilmiş maliyet	Kâr veya zararda
Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan FB - Alım satım amaçlı elde tutulanlar - Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılanlar		Gerçeğe uygun değer	Kâr veya zararda
Diğer FB ³¹⁷		UMS 39 Paragraf 47’de belirtilen muhtelif yöntemlerle	Kâr veya zararda

Kaynak: UMS 39

UMS 39’da yer alan finansal araçların ölçümüne ve kazanç ve kayıpların ne şekilde muhasebeleştirileceğine ilişkin olup, yukarıdaki tabloda verilemeyen önemli diğer hususlar aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

- Aktif bir piyasada kayıtlı bir fiyatı bulunmayan ve gerçeğe uygun değeri güvenilir bir şekilde ölçülemeyen özkaynağa dayalı finansal araçlar ile aktif bir piyasada kayıtlı bir fiyatı bulunmayan söz konusu özkaynağa dayalı finansal araçlara bağlı olan ve bunların teslim edilmesiyle ödenmesi gereken türev ürünlere yapılan yatırımlar **maliyetlerinden** ölçülür³¹⁸.
- Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılarak ölçülenler hariç, bütün finansal varlıklar değer düşüklüğüne uğrayıp uğramadıklarının tespiti açısından gözden geçirilir³¹⁹.

³¹⁶ UMS 39’da açıkça “itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen finansal borçlar” olarak adlandırılmış olan bir sınıf bulunmamakla beraber, UMS 39 Paragraf 47 hükmü gereğince istisnalar haricinde her türlü finansal borç etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyetinden ölçüldüğünden, tabloda bu şekilde gösterim tercih edilmiştir.

³¹⁷ UMS 39 Paragraf 47’nin (c) ve (d) bendinde ölçümüne ilişkin özellikli hükümler bulunan finansal borçlar diğer finansal borçlar olarak adlandırılmıştır. Bunlar bazı finansal teminat sözleşmeleri ve bir krediyi piyasa faiz oranlarının altında bir faiz oranından kullandırmaya yönelik taahhütlerdir.

³¹⁸ UMS 39 Paragraf 46(c)

³¹⁹ UMS 39 Paragraf 46

- Varlık veya borç niteliğindeki türev ürünler gerçeğe uygun değerlerinden ölçülür³²⁰.
- Kayıtlı bir piyasa fiyatı bulunmaması nedeniyle gerçeğe uygun değeri güvenilir olarak ölçülemeyen bir özkaynağa dayalı finansal araca bağlı olan ve söz konusu özkaynağa dayalı finansal aracın teslim edilmesi suretiyle ödenmesi gereken türev ürün borçları **maliyetlerinden** ölçülür³²¹.

Önceki bölümlerde belirtildiği üzere, UFRS 9'un 2014 yılının Temmuz ayında yayımlanan son versiyonunda, varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsili ve yükselen fiyattan varlığın satışı amaçlarının her ikisini de aynı anda taşıyan karma finansal varlık yönetim modeli de kabul görmüştür. Söz konusu karma yönetim modeliyle yönetilen finansal varlıklar gerçeğe uygun değeriyle ölçülecek olup, bunların itfa edilmiş maliyetiyle defter değeri arasındaki farka eşit olan kazanç gelir yazılacak, gerçeğe uygun değeriyle itfa edilmiş maliyeti arasındaki fark ise özkaynaklar altında diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilecektir. Sonuçta itfa edilmiş maliyete ilişkin bilgi kâr/zarar hesaplarına, gerçeğe uygun değere ilişkin bilgiyse bilançoya yansıtacaktır³²². Mevcut durumda konuya ilişkin detay bilgiler belirginlik kazanmamış olsa da³²³, karma yönetim modeliyle yönetilen varlıklara ilişkin kazanç ve kayıpların bu şekilde muhasebeleştirilmesinin kabulü sonucunda, kazanç ve kayıpların muhasebeleştirilmesi konusunda UFRS 9'un önceki versiyonlarıyla ve UMS 39 arasındaki bilanço üzerindeki etkileri açısından en önemli farkın ortadan kalktığı söylenmesi mümkündür.

Özkaynağa dayalı olmayan borç özellikli finansal varlıkların gerçeğe uygun değerindeki değişikliklerin tamamının kâr veya zararda muhasebeleştirilmesi yerine, gerçeğe uygun değerdeki değişimin belirli bir kısmının özkaynaklarda muhasebeleştirilmesi sonucunda gerçeğe uygun değer dalgalanmalarının şiddetli kâr veya zarar dalgalanmalarına neden olması engellenecek olsa da bu tercihin gerçeğe

³²⁰ UMS 39 Paragraf 46 ve 47

³²¹ UMS 39 Paragraf 47 (a)

³²² IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.8

³²³ UFRS 9'un 2014 yılının Temmuz ayında yayımlanan son versiyonunda yer alan değişiklikler çalışmanın tamamlandığı tarih itibarıyla UMSK'nın resmi internet sayfasında yer alan UFRS 9 versiyonuna işlenmediğinden değişikliklere ilişkin kapsamlı bilgiye ulaşılması mümkün olmamıştır. Ayrıca henüz çok yeni olan değişiklikler, TFRS 9'a ilişkin tebliğler değiştirilmek suretiyle ülkemiz mevzuatına da yansıtılmamıştır.

uygun değerle ölçüm prensibinin sulandırılmasına sebebiyet verdiği de öne sürülebilir³²⁴.

3.5.4 Değer Düşüklüğü Modeline İlişkin Farklar

UMS 39'da benimsenen değer düşüklüğü modeli "gerçekleşen zarar modeli"dir. Söz konusu model UFRS 9'un önceki versiyonlarında da benimsenmiş olup, ilgili tebliğler gereğince ülkemizde mevcut durumda geçerlidir. UFRS 9'un 2014 yılının Temmuz ayında yayımlanan son versiyonunda ise değer düşüklüğü konusunda köklü bir değişikliğe gidilerek "beklenen zarar modeli" benimsenmiştir³²⁵. Söz konusu modele ilişkin bilgiler çalışmanın "4.4 Değer Düşüklüğü Modeline İlişkin Tartışmalar" başlıklı bölümünde verilmiştir.

3.5.5 Hedge Muhasebesine İlişkin Farklar

Finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin standartların temelde üç ana konudan oluştuğunun öne sürülmesi mümkündür. Söz konusu üç ana konu; sınıflandırma ve ölçme (classification and measurement), değer düşüşü metodolojisi (impairment methodology) ile hedge muhasebesi (hedge accounting)'dir. Çalışmada ilk iki konu ele alınmış olup, hedge muhasebesi tek başına ele alınmasını gerektiren farklı özelliklere sahip olan teknik bir konu olduğundan, çalışmanın anlaşılması güçleştirmemek ve konunun dağılmamasını sağlamak adına çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Ancak 2014 yılının Temmuz ayında tamamlanan UFRS 9'un son versiyonunun hedge muhasebesine ilişkin olarak önemli yenilikler içerdiğinin belirtilmesinde fayda görülmektedir³²⁶.

³²⁴ UMSK'nın 2012 yılında yapılan toplantılarında, ilerleyen dönemlerde UFRS 9'da, bazı finansal varlıkların (varlığın hem sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsilini **hem de satışı** amaçlayan bir **yönetim modeli** kapsamında elde tutulması ve ayrıca finansal varlığın sözleşme hükümlerinin, belirli tarihlerde sadece **anapara** ve anapara bakiyesine ilişkin **faiz** ödemelerinin yapılmasına yönelik nakit akışlarına yol açması halinde) gerçeğe uygun değerle ölçülmesi ve kazanç ve kayıpların diğer kapsamlı gelirden (özkaynaklarda) muhasebeleştirilmesine yönelik olarak değişiklik yapılmasının kararlaştırıldığı dikkate alındığında 2014 yılının Temmuz ayında yapılan değişikliğin sürpriz olmadığı savunulabilir. Bakınız; KPMG, IFRS Newsletter Financial Instruments, <http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/ifrs-newsletters/Documents/FI-newsletter-2012-03.pdf>, (10.05.2013), s.2

³²⁵ IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.14

³²⁶ Konuya ilişkin özet bilgi için bakınız; IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.24 vd.

4. BÖLÜM: 2008 KÜRESEL KRİZİ SONRASI FİNANSAL ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN GELİŞMELER

4.1 2008 Küresel Krizi

Sermaye hareketlerinin serbestleşmesi ve kapitalizmin küreselleşmesiyle birlikte özellikle büyük ekonomilerde çıkan ekonomik krizler küresel alana kolaylıkla ve hızla yayılır olmuştur. Başka bir ifadeyle dünyanın artık neredeyse onda dokuzu piyasa ekonomisi sistemi içinde ve sermaye hareketlerini serbest bırakmış konumda olduğu için krizlerin yayılması çok daha büyük bir olasılık haline gelmiştir. Buna örnek olarak 2007 yılında ABD’de mortgage kredileri krizi olarak başlayan ve benzer nedenlerle İngiltere’ye sıçrayan ekonomik krizin 2008 yılının ikinci çeyreğinde küresel bir krize dönüşmesi gösterilebilir. Başlangıçta bu krizin Çin, Hindistan, Rusya ve Brezilya başta olmak üzere gelişme yolundaki ülkeleri pek etkilemeyeceği düşünülürken, bu tahmin tutmamış ve bütün ülkeler krizden etkilenmiştir³²⁷. 2008 Küresel Krizi Büyük Buhran’dan beri en kötü kriz olarak adlandırılmaktadır³²⁸.

1990’lı yıllara damgasını vuran liberalizasyon politikaları tüm dünyayı sarmış, ABD hükümeti ve FED’in (ABD Merkez Bankası) izlediği politikalar sonucunda, likidite bolluğu ve düşük faiz oranları harcamaları önemli ölçüde artırarak, kredi patlaması ve konut fiyatlarının yükselmesine neden olmuştur³²⁹. Kriz öncesi dönemde ABD’de tarihin en büyük gayrimenkul ve kredi balonu oluşmuş ve mortgage piyasası yaklaşık 10 trilyon dolarlık büyüklüğe ulaşarak dünyanın en büyük piyasası olmuştur³³⁰. The Economist dergisinin 11.10.2008 tarihli sayısında mevcut durum “*Tarihteki en büyük konut ve kredi balonu*” olarak adlandırılmıştır³³¹. Başlangıçta mortgage kredilerinin büyük kısmı yüksek kaliteli müşterilerden oluşmuştur. Bu krediler “prime mortgage” olarak adlandırılmıştır. Zamanla krediler daha düşük kaliteli müşterilere de

³²⁷ Mahfi EĞİLMEZ, **Küresel Finans Krizi**, 8. Basım, İstanbul: Remzi Kitapevi, 2011, s.53

³²⁸ Murat AKBALIK, ABD Tutsat (Mortgage) Sisteminin Çöküşü, **Yaklaşım Dergisi**, Mart 2009, Sayı:195, s.1

³²⁹ Raif PARLAKKAYA, Hüseyin ÇETİN, Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi Finansal Krizlerin Sebebi mi Yoksa Habercisi mi?, **Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi**, Sayı:2, s.83

³³⁰ EĞİLMEZ, a.g.e., s.66

³³¹ AKBALIK, a.g.m., s.1

verilmeye başlanmıştır. Bu kredilere “subprime mortgage” olarak adlandırılmıştır. 2008 yılı ortalarında ABD’de subprime mortgage kredilerinin hacmi 1,5 trilyon dolara kadar yükselmiştir. Subprime mortgage kredilerinin büyük bölümü değişken faizli olarak verilmiştir. Başlangıçta ABD’de faiz oranları düşük seyrettiğinden bu kredilerin taksitleri de nispeten düşük tutarlı seyretmiştir³³². 2004 yılından itibaren FED’in faiz artırımına gitmeye başlamasıyla birlikte işler tersine dönmüş, faiz oranlarının artması düşük gelir gruplarına sağlanan mortgage kredilerin geri dönüşünde sorunlar ortaya çıkarmaya başlamış ve konut fiyatlarında önemli gerilemeler olmuştur. Kriz, 2008 yılının Eylül ayında Lehman Brothers’ın iflasıyla birlikte tüm dünya finans piyasalarını etkileyen bir sürece girmiştir. Krizi hazırlayan faktörler arasında, özellikle menkul kıymetleştirme ve türev ürünlere yapılan yatırımlarda artışlar sayılabilir³³³.

Küresel finans krizinin temelinde emlak fiyatlarındaki balon ve kredi değerliliği olmayanlara konut kredisi verilmesi yatsa da bu iki faktörün ve böylece krizin boyutlarını bu derece büyüten faktör yapılan bazı menkul kıymetleştirmeler ve türev işlemlerdir. Başta teminatlı borç yükümlülükleri (CDO) olmak üzere bu tür işlemler sayesinde konut kredisi veren kuruluşlar tarafından kredi değerliliği olmayan müşterilere verilen krediler paketlenerek, bunlardan doğan risk serbest fonlar (hedge fonlar) gibi yüksek getiri için risk almaya hazır yatırımcılara devredilebilmiştir. Konut kredisi veren kuruluşların bu işten gelir elde etmesi ve riskleri başkalarına devredebilmeleri kredi değerliliği olmayan müşterilere çok daha fazla kredi verilmesine neden olmuştur³³⁴. Diğer taraftan kredi derecelendirme (rating) kuruluşlarının kredilerin paketlenmesine dayanan menkul kıymet ve türevlere yüksek rating notları vermesi bunlara yatırım yapacakların iştahını artırmıştır³³⁵. Dayanak varlığı subprime konut kredileri olan tahvillerin %96’sına kriz öncesi dönemde büyük bölümü AAA olmak üzere A grubu derecelendirme notu verilmiştir³³⁶.

Küresel finans krizi, küresel finans sisteminin bazı iş uygulamalarının daha yaygın hale gelmesiyle zaman içerisinde daha kırılgan hale geldiğinin farkedilmesini

³³² EĞİLMEZ, a.g.e., s.66

³³³ PARLAKKAYA ve ÇETİN, a.g.m. s.83

³³⁴ Benzer görüş için bakınız: EĞİLMEZ, a.g.e., s.67

³³⁵ Kredi derecelendirme kuruluşlarının bu yaklaşımını krizin başlıca nedenlerinden biri olarak değerlendiren görüş için bakınız: Faruk DEMİR ve Diğerleri, **ABD Mortgage Krizi**, Ankara: BDDK, 2008, s.55

³³⁶ AKBALIK, a.g.m., s.1

sağlamıştır. Özellikle çeşitli türlerdeki finansal araçların bankalar veya diğer kuruluşlarca artan kullanımının, felaket gerçekleşene kadar farkında olunmayan sistemik riskler yarattığı anlaşılmıştır. Ancak finansal araçların problemin bir parçası olduğuna dair neredeyse evrensel bir mutabakat mevcutken, finansal araçlara ilişkin muhasebe standartlarının duruma yardımcı mı olduğu yoksa zarar mı verdiği konusunda tam bir mutabakat yoktur. Yine de dünyadaki muhasebe standardı oluşturucular finansal araçlara ilişkin muhasebe standartlarının değişmesi gerektiği yönündeki yaygın kanaate olumlu cevap vermiştir³³⁷.

Finansal kriz, neredeyse tüm finansal araç kategorilerinde, taşıdıkları temel risklere (örneğin mortgage ile ilişkili enstrümanlarda borçlunun veya karşı tarafın ödememe riski) ilişkin yeni algılarla uyumlu şekilde, sadece değer düşüşlerine neden olmamıştır. Finansal kriz ayrıca, pek çok varlık sınıfında piyasaları dondurarak piyasalarda olağan ve düzenli işlem gerçekleşmez hale getirmiştir. Gerçeğe uygun değerle fiili işlem arasında olması gereken ilişki sonucunda, hala gerçekleşmekte olan az sayıdaki zorunlu ve panik satış niteliğindeki işlemlerde ortaya çıkan baskı altındaki fiyatlar, muhasebesel amaçlar için kullanılan gerçek değer tahminlerinde daha keskin düşüşler ortaya çıkarmıştır. Muhasebe modeli, finansal organizasyonların menkul kıymetlerine ve bunların ellerinde bulundurduğu finansal araçlara ilişkin piyasalarda bir çeşit kendi kendini besleyen aşağı yönlü baskıya katkıda bulunmuş görünmektedir³³⁸.

Kriz öncesinde UMSK ve US FASB tarafından, UFRS'lerde ve US GAAP'ta bulunan finansal araçlara ilişkin hükümleri geliştirmek ve sadeleştirmek için yıllardır çalışmalar yürütülmekteydi. Ancak küresel finans krizi, kurulların finansal araçlara ilişkin projelerin ajandalarındaki önceliğini tekrar değerlendirmelerine neden olmuştur. UMSK ve US FASB gibi muhasebe standardı oluşturucular, küresel finans krizi nedeniyle, doğru veya yanlış olarak ekonomik problemlere neden olmakla veya problemlerin şiddetini artırmakla suçlanan muhasebe standartlarını değiştirmeleri yönünde önemli baskı altına alınmışlardır. Yatırımcılar, kreditorler, düzenleyiciler ve kanun koyucular standart oluşturucuların bir şey yapmasını ve acilen yapmasını

³³⁷ Bruce POUNDER, Accounting for Financial Instruments: Post-Crisis Changes Part 1, **Strategic Finance**, Aralık 2009, s.19

³³⁸ Joseph M. LANGMEAD, Jalal SOROOSH, Accounting for Financial Instruments: More Turmoil Ahead, **The CPA Journal**, Şubat 2011, s.9

beklemişlerdir. Kriz, çoğunlukla bankalar ve diğer finansal kuruluşlar tarafından elde tutulan belli bazı finansal araçlarla bağlantılı olarak algılandığından, bu tür finansal araçlara ilişkin muhasebe standartları özel tetkike konu olmuştur³³⁹. Sonuç olarak 2008 yılının sonlarında kurullarca, finansal araç muhasebesinin revizyonu için geçmişte benzeri görülmemiş ölçüde gayret sarfedilmeye başlanılmıştır³⁴⁰. Bu bağlamda UMSK tarafından finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin standart olan UMS 39'un değiştirilmesine yönelik çabalara çalışmanın "4.3 UMS 39'un Değiştirilmesi" başlığı altında değinilmiştir.

4.2 Finansal Sistemi Güçlendirmeye İlişkin G20 Deklarasyonu

Krize tepkilerin parçası olarak G20 üyeleri, 02.04.2009 tarihinde Londra Zirvesi'nde yayımladıkları "Finansal Sistemi Güçlendirmeye İlişkin Deklarasyon" ile, muhasebe standardı oluşturucuların 2009 yılının sonuna kadar aşağıdaki konularda harekete geçmelerini kararlaştırmıştır³⁴¹.

- Finansal araçlara ilişkin muhasebe standartlarının karmaşıklığının azaltılması
- Daha geniş kapsamda kredi bilgisi içerecek şekilde kredi zarar karşılıklarının muhasebeleştirilmesinin güçlendirilmesi
- Karşılıklara, bilanço dışı risklere ve değerlendirme belirsizliklerine ilişkin olarak muhasebe standartlarının geliştirilmesi
- Uluslararası düzeyde değerlendirme standartlarının uygulanmasında açıklığın ve tutarlılığın sağlanması, bu konuda denetleyicilerle birlikte çalışılması
- Yüksek kaliteli tek bir global muhasebe standartları setine doğru önemli ilerleme sağlanması

³³⁹ Bruce POUNDER, "Financial Instruments and the Financial Crisis", **Strategic Finance**, Nisan 2009, s.19

³⁴⁰ POUNDER, Accounting for Financial Instruments: Post-Crisis Changes Part 1, s.19

³⁴¹ Jane HRONSKY, "IFRS 9, Impairment and Procyclicality: Is The Cure Worse Than The Disease?", **JASSA The Finsia Journal of Applied Finance**, 2010, s.55; Declaration on strengthening the financial system, <http://www.g20.utoronto.ca/2009/2009ifi.html>, (12.02.2013)

- Muhasebe standartlarının bağımsız şekilde oluşturulması çerçevesinde UMSK Tüzüğü'nde yapılacak değişikliklerle, düzenleyiciler ve gelişmekte olan piyasaları da içerecek şekilde paydaşların katılımının geliştirilmesi

G20 üyelerinin dünya ekonomisindeki ağırlığı dikkate alındığında yayımlanan deklarasyonun önemi anlaşılabilir. G20'nin ana çerçevesi yukarıda verilen çağrısına cevaben UMSK'ca, UMS 39'un değiştirilmesi için çok aşamalı bir projeye girilmiştir³⁴². UMS 39'un değiştirilmesi projesine ilişkin bilgiler izleyen başlık altında verilmiştir.

4.3 UMS 39'un Değiştirilmesi

4.3.1 UMS 39'a Yöneltilen Eleştiriler ve Karmaşıklığın Azaltılması

Pek çok finansal tablo hazırlayıcısı, denetçisi ve kullanıcısı finansal araçların raporlanmasına ilişkin kuralları karmaşık bulmaktadır³⁴³. UMS 39'un anlaşılmasının, uygulanmasının ve yorumlanmasının güç olduğu yönündeki yaygın görüşe, Avrupa Komisyonu'na AB'de UFRS'lerin uygulanması konusunda ve finansal raporlamaya ilişkin diğer tüm konularda danışmanlık sağlamak üzere 2001 yılında kurulmuş olan EFRAG (European Financial Reporting Advisory Group) da katılmaktadır³⁴⁴. UMS 39'un yanı sıra US GAAP'daki finansal araçlara ilişkin kurallar da anlaşılması, uygulanması ve yorumlanması güç olarak değerlendirilmektedir³⁴⁵.

UMS 39 muhtemelen tüm UFRS'ler içerisinde en tartışmalı olandır³⁴⁶. UMS 39'a ilişkin tartışmalar yayımlandığı yıl olan 1998'den beri devam etmektedir³⁴⁷. Aslında 2005 yılında Avrupa Birliği'nde borsalara kote şirketler için UFRS'lerin tam olarak kullanılmaya başlamasını en çok zorlaştıran UMS 39'dur³⁴⁸. Bazı Avrupa

³⁴² HRONSKY, a.g.m., s.57

³⁴³ IASB, Discussion Paper Reducing Complexity in Reporting Financial Instruments, 2008, http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Financial-Instruments-A-Replacement-of-IAS-39-Financial-Instruments-Recognitio/Discussion-Paper-and-Comment-Letters/Documents/DPReducingComplexity_ReportingFinancialInstruments.pdf, (08.03.2013), s.4

³⁴⁴ EFRAG, Financial Instruments, <http://www.efrag.org/Front/p225-1-272/Financial-Instruments.aspx>, (26.02.2013)

³⁴⁵ IASB, Discussion Paper Reducing Complexity in Reporting Financial Instruments, s.8

³⁴⁶ LANGMEAD ve SOROOSH, a.g.m., s.9

³⁴⁷ BENGTSOON, a.g.m., s. 568, 571; Joerg M. HITZ, The Decision Usefulness of Fair Value Accounting - A Theoretical Perspective, **European Accounting Review**, 2007, Volume 16, Issue 2, s.323-362

³⁴⁸ LANGMEAD ve SOROOSH, a.g.m., s.9; BENGTSOON, a.g.m., s.571

bankaları UMS 39'un bazı bölümlerine muhalif olup, Avrupa Birliği Merkez Bankası da UMS 39'da yer alan gerçeğe uygun değer prensibinin geniş ölçekli uygulanmasına, bankaların “yaratıcı muhasebe uygulamaları” ile sermaye rasyolarını yükseltebilecekleri gerekçesiyle karşı çıkmıştır³⁴⁹. Neticede UMS 39 finansal krizden önce de tartışmalı olup, o dönemde UMSK meseleyi US FASB ile muhasebe standartlarının uyumlaştırılması çabaları kapsamında yeniden ele almayı planlamıştır³⁵⁰. Krizle birlikteyse tartışmalar geçmişte görülmemiş ölçüde yoğunlaşmıştır³⁵¹.

UMS 39'un karmaşıklığının bir nedeni finansal araçların kendilerinin karmaşık oluşudur. Finansal araç terimi çok çeşitli araçları ihtiva etmektedir. Bazı finansal araçlar kayıt ve şartlarla ilgili tam bilgi sahibi olduğunda dahi çok karmaşık ve anlaşılması güçtür. Kredi riski basit şartlara sahip araçların dahi analizini güç kılabilir. Karmaşıklığın diğer bir nedeni; finansal araçlara ilişkin standartların sıklıkla temel alınan prensibi bulanık hale getiren pek çok alternatif ve istisna içermesidir. Somutlaştırmak gerekirse problemlerin kaynakları şunlardır:

- Finansal araç ölçümünün pek çok yolu olması
- Hedge muhasebesi
- Finansal araçlara ilişkin standartların kapsamı ve finansal araç tanımı
- Finansal araçların bilanço dışı bırakılması
- Sunum ve açıklamalar³⁵²

UMS 39 gereğince finansal tablolarda finansal araçlara ilişkin kapsamlı bilgiler bulunmakta olup, bu bilgilerden hangisinin en önemli olduğunu çıkarmak ve bilgiyi anlamak da zordur. Bu meseleye ilişkin olarak UMSK 19.03.2008 tarihinde “Finansal Araç Raporlamasında Karmaşıklığın Azaltılması” başlıklı nihai taslağı³⁵³ yayımlamıştır. Anılan nihai taslak, karmaşıklığın ana nedenlerini ve olası çözümleri ortaya

³⁴⁹ BENGTTSSON, a.g.m., s.571

³⁵⁰ LANGMEAD ve SOROOSH, a.g.m., s.9

³⁵¹ BENGTTSSON, a.g.m., s.568

³⁵² IASB, Discussion Paper Reducing Complexity in Reporting Financial Instruments, s.11

³⁵³ Discussion paper: Reducing Complexity in Reporting Financial Instruments

koymaktadır. Nihai taslak UMS 39'un yerini alacak olan finansal araçların raporlanmasına ilişkin yeni standart olan UFRS 9'a doğru ilk adım olarak değerlendirilebilir³⁵⁴. Söz konusu nihai taslağın bölümlerine ilişkin bilgiler izleyen paragraflarda verilmiştir.

a) Bölüm 1: Ölçümle ilgili problemler³⁵⁵

UMS 39'la ilgili anahtar problem finansal araçları değerlemeye yönelik metotların çeşitliliğidir. Varlığın sınıflandırılması kullanılacak ölçüm metodunu belirlemektedir³⁵⁶. UMS 39'da mevcut olan varlık sınıfları aşağıda verilmiştir.

- Gerçeğe uygun değerden ölçülen araçlar: Gerçeğe uygun değerdeki değişimler kar zarara yansıtılarak muhasebeleştirilir³⁵⁷.
- Satılmaya hazır araçlar³⁵⁸: Gerçeğe uygun değerden ölçülür, ancak realize edilmemiş kazanç ve kayıplar özkaynaklar altında diğer kapsamlı gelirden (other comprehensive income, OTC) muhasebeleştirilir³⁵⁹. Gerçeğe uygun değer değişiminden kaynaklanan zararlar gelir tablosuna yansıtılmaz³⁶⁰.
- Vadeye kadar elde tutulacak araçlar³⁶¹: İtfa edilmiş maliyetlerinden ölçülür.

Nihai taslak bu kadar çeşitli değerlendirme metodunun mevcut olmasının, finansal araç muhasebesinde gereksiz karmaşıklığa neden olduğunu öne sürmektedir. Değer düşüşü düzeltmeleri ve hedge muhasebesi karmaşıklığı daha da artırmaktadır. Uzun vadeli çözüm olarak tüm finansal araçların ölçümü için gerçeğe uygun değer kullanılması önerilmiştir. Bu öneri bir işletmenin farklı dönemlerinin veya farklı işletmelerin karşılaştırılmasını kolaylaştıracaktır³⁶².

³⁵⁴ Sarah LANE, Financial Instruments Reducing Complexity, **Accountancy Ireland**, August 2008, Vol. 40, No.4, s.11

³⁵⁵ LANE, a.g.m., s.11

³⁵⁶ LANE, a.g.m., s.11

³⁵⁷ LANE, a.g.m., s.11

³⁵⁸ Available for sale (AFS) instruments

³⁵⁹ LANE, a.g.m., s.11

³⁶⁰ Economist, All's Fair, The Crisis and Fair Value Accounting, 2008, http://www.economist.com/node/12274096?story_id=12274096, (29.11..2013)

³⁶¹ Held to maturity (HTM)

³⁶² LANE, a.g.m., s.11

UMS 39’da finansal varlığın nasıl sınıflandırılacağı ve böylelikle hangi değerlendirme ölçüsüyle değerlendirileceği ve değerlendirme farklarının ne şekilde muhasebeleştirileceği, şirketin varlığa ilişkin niyetine (varlığı aktif şekilde alım satıma konu etmek veya vadeye kadar elde tutmak), daha açık bir ifadeyle bir anlamda şirketin tercihine bağlı olmaktadır. Bunun sonucunda farklı şirketler aynı finansal varlıkları farklı şekilde sınıflandırmakta ve aynı finansal varlığa ilişkin olarak farklı kâr veya zarar muhasebeleştirilmektedir. Örneğin; gerçeğe uygun değer çok düşmesi halinde bazı şirketler kâr muhasebeleştirirken diğerleri büyük tutarlı zarar, gerçeğe uygun değer çok yükselmesi halinde bazı şirketler düşük kâr muhasebeleştirirken diğerleri çok yüksek kâr muhasebeleştirilmektedir. Sonuçta aktifinde aynı finansal varlıkları bulunduran şirketlerin aynı döneme ilişkin finansal sonuçları çok farklı olabilmektedir. Bu durumun değerlendirme kurallarının tutarsız olması sonucunu doğurduğunun öne sürülmesi mümkündür³⁶³.

b) Bölüm 2: Ölçüme ve ilgili problemlere ara yaklaşımlar

Nihai taslağın 1’inci bölümü karmaşıklığı azaltmanın uzun vadeli çözümü olarak tüm finansal araçlar için gerçeğe uygun değeri önermektedir. Ancak uygulamanın içerdiği tüm meseleleri ve endişeleri çözmek uzun zaman alabilecektir. Bu sebeple bir ara çözüme ihtiyaç duyulmuştur. 2’nci bölüm ölçüm ve muhasebeleştirmeyi basitleştirmeye yönelik olası ara yaklaşımları ortaya koymaktadır. Ara yaklaşımlar aşağıdaki seçeneklerden birini veya bunların bir birleşimini içerebilecektir³⁶⁴:

- Seçenek 1: Vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar veya alım satım amaçlı finansal varlıklar kategorisini veya ilk kategorideki sıkıntılı kuralları kaldırmak
- Seçenek 2: UMS 39’daki mevcut ölçüm kurallarını gerçeğe uygun değer ölçümü prensibiyle değiştirmek ve gerçeğe uygun değer ölçümüne opsiyonel bazı istisnalar tanımak

³⁶³ Benzer görüş için bakınız; Economist, All’s Fair, The Crisis and Fair Value Accounting

³⁶⁴ LANE, a.g.m., s.12

- Seçenek 3: Hedge muhasebesini değiştirmek (Hedge muhasebesini kaldırmak ve daha genel gerçeğe uygun değer seçeneği (fair value option) getirmek veya mevcut hedge muhasebesini basitleştirmek)

c) Bölüm 3: Uzun vadeli bir çözüm: Tüm finansal araç çeşitleri için tek bir ölçüm metodu

Nihai taslağın bu bölümünde uzun vadeli bir yaklaşım olarak, mevcut karmaşıklığın azaltılmasında gerçeğe uygun değer kullanımı ele alınmaktadır. Nihai taslak, finansal araçların bazı türlerinin farklı şekilde ölçümüne ilişkin gerekçelerin ileri sürülebileceğini kabul etmekte, ancak son tahlilde tüm finansal araçlar için uygun olan tek ölçüm yönteminin gerçeğe uygun değer olduğu sonucuna varmaktadır. Gerçeğe uygun değer ölçümü genel bir gereklilik haline getirilmeden önce ise çözümlenmesi gereken pek çok mesele ve endişe mevcuttur³⁶⁵.

Nihai taslağın 3'üncü bölümünün A kısmında yer alan ve gerçeğe uygun değer finansal araçların tüm çeşitleri için değerlendirme ölçüsü olmasını destekleyen gerekçeler aşağıda verilmiştir³⁶⁶.

- Değerleme ölçüsü UMSK'nın uzun vadeli hedefi ile uyumludur.
- Finansal tablo kullanıcıları için daha uygun bilgi sağlayacaktır.
- Değer düşüşüne ilişkin kurallara ihtiyaç olmayacaktır. Bu raporlamayı basitleştirecektir.
- Hedge muhasebesine olan ihtiyaç azalacaktır.

Nihai taslağın 3'üncü bölümünün B kısmında yer alan gerçeğe uygun değer ölçümüne dair endişeler aşağıda verilmiştir³⁶⁷.

- Gerçeğe uygun değer değişimlerini raporlamanın önemi sorgulanabilir.

³⁶⁵ LANE, a.g.m., s.12

³⁶⁶ LANE, a.g.m., s.12

³⁶⁷ LANE, a.g.m., s.13

- Realize edilmemiş kazanç ve kayıpların kârı etkilemesi yapay dalgalanmaya veya istikrara neden olabilir.
- Özellikle aktif olmayan piyasalarda gerçeğe uygun değer belirlenmesi güçtür.
- Gerçeğe uygun değer daha fazla kullanımı karmaşıklığı artırabilir.

Nihai taslağın 3'üncü bölümünün C kısmında, gerçeğe uygun değer tüm finansal araçlar için gerekli kılınmadan önce atılması lüzumlu olan çeşitli adımlara yer verilmiştir. Bunlar:

- Gerçeğe uygun değer tanımlanması gerekmektedir. Birbirinden farklı tanımlar mevcuttur³⁶⁸.
- Gerçeğe uygun değer değişimlerinin kâr/zararda ve ilave açıklamalarda sunulması gereklidir.

Uluslararası Bankacılık Federasyonu³⁶⁹ (IBFED) nihai taslağa cevaben 2008 yılının Nisan ayında “Finansal araçlar için muhasebe” başlıklı kavramsal çalışma³⁷⁰ yayımlamıştır. Çalışma gerçeğe uygun değer ölçümünün kullanıcı topluluğunun ihtiyaçlarını ve finansal raporlamanın amaçlarını ne ölçüde karşıladığına dair IBFED görüşlerini ortaya koymaktadır. IBFED'in ulaştığı sonuçlar aşağıda verilmiştir³⁷¹:

- Gerçeğe uygun değer ölçümü alım satım amacıyla elde tutulan veya başka şekilde gerçeğe uygun değer bazlı yönetilen finansal araçlar için uygun bir muhasebe temeli sağlamaktadır. Ancak tüm finansal araçların gerçeğe uygun değerle ölçümüne dair önemli tereddütler bulunmaktadır. Örneğin derin ve likit piyasaların varlığı bu noktada önem arz etmektedir.

³⁶⁸ 2013 yılından itibaren yürürlüğe giren “UFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü” ile daha önceki tanım değiştirilmiştir.

³⁶⁹ International Banking Federation (IBFED) bir grup önemli bankacılık birliğini temsil eden oluşumdur. IBFED'in üyeleri Amerikan Bankalar Birliği, Avustralya Bankalar Birliği, Kanada Bankalar Birliği, Japon Bankalar Birliği ve Avrupa Bankacılık Federasyonu'dur. IBFED'in amacı genel çıkarlarını etkileyen çok taraflı ve ulusal hükümet meselelerine finansal hizmetler endüstrisinin tepkisinin etkinliğini artırmaktır. Bkz. IBFED, Conceptual Paper; Accounting for Financial Instruments, <http://www.ibfed.org/archived-news/ibfed-press-release>, (11.03.2013), s.3

³⁷⁰ Conceptual Paper; Accounting for Financial Instruments

³⁷¹ IBFED, Conceptual Paper; Accounting for Financial Instruments, s.3

- Karma bir ölçüm modeli yatırımcılara finansal kuruluşları değerlendirmede daha iyi bilgi sağlar. Bu ölçüm modeli gerçeğe uygun değer bazlı olarak yönetilen varlık ve yükümlülükler için gerçeğe uygun değerle ölçüm gerektirir. Aynı zamanda tüm finansal araçların gerçeğe uygun değer bazlı yönetilmediğini ve hatta güvenilir gerçeğe uygun değer ölçümüne müsait olmadığını kabul eder. Şirket finansal araçları gerçeğe uygun değer bazlı yönetmediğinde, itfa edilmiş maliyet gelecekteki nakit akışlarını hesaplamada daha uygun bir yoldur. Gerçeğe uygun değer bilgisi mevcut durumda finansal tabloların parçası olan dipnotlarda açıklanmakta olup, bu yatırımcılara bilgi sağlamanın daha elverişli bir formatıdır.
- Realite gerçeğe uygun değer modeliyle aktarılabilecek olandan daha karmaşıktır. Finansal raporlama çerçevesi katı şekilde itfa edilmiş maliyet modeline veya gerçeğe uygun değer modeline sapsaynırsa, uygun performans raporlaması asla sağlanamaz. Karma ölçüm modeli, farklı işletmelerin farklı iş modelleri izleyebilecekleri gerçeğinin farkında olarak, ölçüme prensip temelli yaklaşımı temsil eder. UMSK'nın bir modelin diğerlerine üstün olduğu yaklaşımı yerine muhasebe standartları için amaç, içerisinde finansal araçlar kullanılan çeşitli iş modellerine ve koşullara uyum sağlamak olmalıdır. Karma ölçüm modelinin (itfa edilmiş maliyet ve gerçeğe uygun değer) faydalı raporlama ile sonuçlanması daha olasıdır.

UMSK'nın nihai taslağından ve taslağına ilişkin görüşlerden finansal araç muhasebesinin karmaşıklığının hızla azaltılması için basit bir çözüm bulunmadığı anlaşılmaktadır³⁷².

4.3.2 UMS 39'un Değıştirilmesine İlişkin BIS Görüşleri

Uluslararası Ödemeler Bankası³⁷³ (BIS) 2009 yılında "UMS 39'un Değıştirilmesine İlişkin Temel Prensipler"³⁷⁴, başlıklı çalışmayı yayımlayarak UMS

³⁷² LANE, a.g.m., s.13

³⁷³ Bank for International Settlements (BIS)

1930 yılında kurulan ve merkezi İsviçre'nin Basel kasabasında olan BIS, dünyanın en eski uluslararası finansal organizasyonudur. BIS'in misyonu; merkez bankalarına parasal ve finansal istikrarı sağlamaya yönelik çabalarında destek olmak, bu alanlardaki uluslararası işbirliğini teşvik etmek ve merkez bankalarının bankası rolünü üstlenmektir.

39'un değiştirilmesine ilişkin görüşlerini ortaya koymuştur. Anılan temel prensiplerden gerçeğe uygun değere ilişkin olanlar ile karşılıklar ve değer düşüşüne ilişkin olanlar çalışmanın ilerleyen kısımlarında yer alan ilgili başlıklar altında, bunlar dışındaki temel prensipler ise izleyen paragraflarda ele alınmıştır.

a) Yararlılık ve önem: UMS 39'un değiştirilmesi düzenleyiciler de dahil paydaşlar açısından finansal raporlamanın karar almaya yararlılığını ve önemini geliştirmelidir. Bilgi kullanıcılar için, raporlayan işletmenin gelecekteki nakit akışlarının tutarı, zamanlaması ve belirsizliği ile işletme yönetiminin kalitesi ve hesap verebilirliğinin belirlenmesini mümkün kıldığı takdirde yararlıdır. Finansal araçlar için iki kategorili yeni yaklaşım, özellikle kredi aracılığı yapan kurumlar için kâr/zarara yansıyacak şekilde, gerçeğe uygun değer muhasebesinin genişlemesi ile sonulanmamalıdır. Örneğin, kredileri de içeren borç verme araçları gerçeğe uygun değer kategorisine alınmamalıdır. neriler firmaların risk profilleri, risk yönetimi uygulamaları ve ilgili kazanç ve kayıpları hakkındaki bilginin kalitesini yükseltmelidir. Bu gereken yerlerde hem muhasebe hem de açıklama koşullarının geliştirilmesiyle sağlanmalıdır. Böylelikle muhasebe ve açıklamalar piyasa güvenini artırmalıdır³⁷⁵.

b) Güvenilir temsil, iş modelini yansıtm: Yeni standart, bankacılık işlemlerinin sağlıklı ve işlemlerin ekonomik özüyle tutarlı şekilde resmedilmesine izin vermelidir. Kuruluşun yönetim kurulu ve st yönetimince kabul edilen temel iş modeli ile kuruluşun belgelendirilmiş olan risk yönetim stratejisi ve uygulamaları tutarlı şekilde yansıtılmalı, aynı zamanda finansal aracın özellikleri dikkate alınmalıdır³⁷⁶.

c) Gereksiz karmaşıklıktan kaçınılmalıdır: Yeni standart;

- Seçeneklerin kullanımını ve yorumlama ihtiyacını sınırlandırmalıdır.
- Büyüklüğe ve karmaşıklığa bağlı kalmaksızın her yerdeki finansal kuruluşlarca kullanılması ve uygulanması pratik olmalıdır.

Basel uzlaşlarını hazırlayan Basel Bankacılık Denetim Komitesi BIS nezdindedir. BIS, About BIS, <http://www.bis.org/about/index.htm>, (14.02.2013)

³⁷⁴ BIS, Guiding Principles for the Replacement of IAS 39, <http://www.bis.org/publ/bcbs161.pdf>, (03.03.2013)

³⁷⁵ BIS, Guiding Principles for the Replacement of IAS 39

³⁷⁶ BIS, Guiding Principles for the Replacement of IAS 39

- İşlemlerin ekonomik özünde makul gerekçesi bulunmayan keyfi kurallardan kaçınmalıdır (geri dönüşümün olmaması, alım satım amaçlı hisselerin değer düşüşlerinin iptal edilememesi, vadeye kadar elde tutmayı bozucu kurallar). Sadece gerekli kaçınma karşıtı kuralları içermelidir.
- Önemli ölçüde basitleştirilmiş ve raporlayan işletmenin iş modeliyle tutarlı olan hedge muhasebesi kuralları içermelidir.
- Oldukça basit olmalı, genel ve uygun olduğunda sofistike durumlara yönelik “uygulama rehberi” içermelidir.
- Finansal kurumların aşırı yükünü azaltan, denetleyenlerin gerçeğe uygun değer ve karşılık ayırma uygulamalarını değerlendirme imkânlarını geliştiren pratik bir yaklaşım içermelidir³⁷⁷.

d) Finansal Krizden Muhasebe Dersleri: Yeni standart;

- Sağlıklı karşılıkları güvenceye almak için kredi kayıplarının erken muhasebeleştirilmesi ihtiyacını yansıtmalıdır.
- Gerçeğe uygun değer piyasa krizdeyken veya likit değilken etkin olmadığını tanımalıdır.
- Gerçeğe uygun değer kategorisinden itfa edilmiş maliyet kategorisine yeniden sınıflandırmaya izin vermelidir. Buna iş modelinde açıkça değişikliğe neden olan olayların ortaya çıkmasını takip eden nadir durumlarda izin verilmelidir.
- Farklı ülkeler arasında eşit şartları teşvik etmelidir³⁷⁸.

e) Şeffaflık ve Açıklama: Yeni standart, belirsizlik tahminlerinin kaynağını da içerecek şekilde şeffaflığı artırmalıdır. Standartla birlikte uygun ve sağlıklı karşılaştırılabilir açıklamalar bulunmalıdır. Sonuç olarak, UFRS 7 finansal rapor

³⁷⁷ BIS, Guiding Principles for the Replacement of IAS 39

³⁷⁸ BIS, Guiding Principles for the Replacement of IAS 39

kullanıcılarına anlamlı bir açıklama çerçevesi sunmak için değiştirilmelidir. Raporlama için daha standartlaştırılmış formatlar karşılaştırılabilirliği artırabilir³⁷⁹.

f) Uygulama: UMSK final standardın uygulamasının zamanlamasına karar verirken finansal istikrarı dikkatlice göz önünde bulundurmalıdır³⁸⁰.

4.3.3 UMS 39'un Değiştirilmesinin Aşamaları

Küresel krizin de etkisiyle UMSK mevcut "UMS 39 Finansal araçlar; muhasebeleştirme ve ölçme" standardını 3 aşamada değiştirmeye yönelik girişimde bulunmuştur³⁸¹. Aşamaların başlıkları ve içerikleri aşağıda verilmiştir.

1. Aşama: Sınıflandırma ve ölçme (Classification and measurement)
2. Aşama: Değer düşüşü metodolojisi (Impairment methodology)
3. Aşama: Hedge muhasebesi (Hedge accounting)

UMSK tarafından 1'inci aşama kapsamında 2009 yılının Kasım ayında finansal varlıklar için kuralları içeren UFRS 9 yayımlanmıştır. Finansal yükümlülükler için kurallar UFRS 9'a 2010 yılının Ekim ayında eklenmiştir. Finansal yükümlülükler için koşulların büyük bölümü UMS 39'dan değiştirilmeden alınmıştır. Ancak, kendi kredi riskine ilişkin meseleleri karşılamak amacıyla finansal yükümlülükler için gerçeğe uygun değer seçeneğinde bazı değişiklikler yapılmıştır. 2011 yılının Aralık ayında UFRS 9'un zorunlu olarak uygulanacağı dönemler 2015 ve sonrası dönemler olarak belirlenerek, zorunlu uygulanma tarihi ertelenmiştir. UFRS 9'un yayımlanmasından sonraki dönemlerde anılan standartta bazı sınırlı değişiklikler de gündeme gelmiştir. Bu bağlamda 15.11.2011 tarihinde UMSK'ca sınırlı değişiklikler yapılmasının değerlendirilmesi kararı verilmiş, 28.11.2012 tarihinde "Ölçme ve değerlendirme: UFRS 9'da sınırlı değişiklikler" başlıklı nihai taslak³⁸² yayımlanmıştır³⁸³. Literatürde

³⁷⁹ BIS, Guiding Principles for the Replacement of IAS 39

³⁸⁰ BIS, Guiding Principles for the Replacement of IAS 39

³⁸¹ POUNDER, Accounting for Financial Instruments: Post-Crisis Changes Part 1, s.19; EFRAG, Financial Instruments

³⁸² Exposure Draft Classification and Measurement: Limited Amendments to IFRS 9

³⁸³ IASB, IFRS 9 Financial Instruments (Replacement of IAS 39), <http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Financial-Instruments-A-Replacement-of-IAS-39-Financial-Instruments-Recognitio/Pages/Financial-Instruments-Replacement-of-IAS-39.aspx>, (26.02.2013)

UFRS 9'un ilk halinin kendinden önceki nihai taslaktan ve UMS 39'dan birçok şekilde ayrıştığı yönünde görüşler mevcuttur³⁸⁴.

UMS 39'un değiştirilmesinin 2'nci aşaması olan "Değer düşüşü metodolojisi" kapsamında 2011 yılının Ocak ayında "Finansal araçlar: değer düşüşü" başlıklı ek doküman³⁸⁵ yayımlanmıştır. Yorum toplama periyodu 01.04.2011 tarihinde kapanmıştır. 3'üncü aşama kapsamında 07.09.2012 tarihinde ise UFRS 9'a eklenecek olan hedge muhasebesi genel koşullarının³⁸⁶ taslağı yayımlanmıştır³⁸⁷.

Küresel kriz sonrasında hızlandırılan UMS 39'un değiştirilmesi projesi, UMSK tarafından 2014 yılının Temmuz ayında tamamlanmıştır. Proje sürecinde UMSK tarafından 6 nihai taslak, bir ek doküman ve bir tartışma dokümanı yayımlanmıştır. Anılan proje sonucunda, "UFRS 9 Finansal Araçlar" standardının, "UMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme" standardının yerini almak üzere, 2018 yılının Ocak ayında kullanımı zorunlu olacak şekilde yürürlüğe girmesine karar verilmiştir³⁸⁸.

4.4 Değer Düşüklüğü Modeline İlişkin Tartışmalar

Küresel Kriz sonrası dönemde finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin olarak en yoğun tartışmalara konu olan başlıca iki kavramdan biri "gerçeğe uygun değer" ise diğeri "değer düşüklüğü modeli"dir. Değer düşüklüğü modeli; itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıkların değer düşüklüğüne uğramaları halinde, değer düşüşü tutarının -başka bir ifadeyle zarar tutarının- nasıl belirleneceği ile tutarın ne şekilde ve hangi zamanda muhasebeleştirileceği meselesi olarak özetlenebilir. Değer düşüklüğü modeli meselesi, itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıkların finansal kurumların aktifinde önemli paya sahip olması, bu finansal varlıkların değerlerinin düşmesi halinde önemli zarar tutarlarının doğabilmesi, finansal kurumun bu zararlar nedeniyle batabilmesi ve bunun yaygınlaşması halinde ekonomik krizin tetiklenebilmesi nedeniyle yoğun şekilde tartışılmaktadır.

³⁸⁴ POUNDER, Accounting for Financial Instruments: Post-Crisis Changes Part 1, s.19

³⁸⁵ The Supplementary Document Financial Instruments: Impairment

³⁸⁶ General hedge accounting requirements

³⁸⁷ IASB, IFRS 9 Financial Instruments (Replacement of IAS 39)

³⁸⁸ IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.4

ABD'nin konut kredisi alanında en büyük üçüncü kuruluşu olan Washington Mutual Bank, donuk hale gelen konut kredileri için 2007 yılında ve 2008 yılının ilk yarısında ayırdığı yüksek tutarlı karşılıklar nedeniyle oluşan zarar neticesinde 2008 yılının Eylül ayında iflas etmiştir³⁸⁹. Washington Mutual Bank ve Lehman Brothers'ın Eylül ayındaki iflasları krizin şiddetlenerek küresel kriz halini almasında dönüm noktası olmuştur. Çalışmanın izleyen kısımlarında değer düşüklüğü modeline ilişkin tartışmalar çeşitli açılardan ele alınmıştır.

4.4.1 Değer Düşüklüğüne İlişkin Yürürlükteki Hükümler

UMS 39'un değiştirilmesinin 2'nci aşaması olan "Değer düşüşü metodolojisi" kapsamındaki çalışmalar tamamlanmıştır. UFRS 9'un 2014 yılının Temmuz ayında yayımlanan son versiyonunda değer düşüklüğü konusunda köklü bir değişikliğe gidilerek "beklenen zarar modeli" benimsenmiştir. Anılan son değişikliğe ilişkin hükümler henüz ulaşılabilir olmadığından³⁹⁰ UFRS 9'un daha önceki versiyonlarında yer alan hükümler ele alınmıştır. UFRS 9'u uygulamayı tercih eden işletmeler için yürürlükte bulunan önceki hükümler değer düşüşü konusunda UMS 39'un hükümlerine atıf yapmaktadır. Başka bir ifade ile mevcut durumda gerek UMS 39 gerekse UFRS 9'u uygulayan işletmeler finansal varlıkların değer düşüşüne ilişkin olarak UMS 39'da yer alan hükümlere tabidirler. Söz konusu hükümlere çalışmanın "3.2.1 Finansal Varlıkların Ölçümleri" başlıklı bölümünde yer verilmiştir. Anılan hükümler izleyen paragraflarda özetlenmiştir.

İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen finansal varlıklar için UMS 39'un 58-65³⁹¹ ve UR84-UR93 paragraflarında yer alan **değer düşüklüğü** hükümleri uygulanır³⁹². Bu bağlamda her raporlama dönemi sonunda, itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıkların veya finansal varlık gruplarının değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin **tarafsız göstergeler** bulunup bulunmadığı değerlendirilir. Bu tür bir

³⁸⁹ Murat AKBALIK ve Diğerleri, Global Krizden Etkilenerek Batan Bir Bankanın Değerlendirilmesi: Washington Mutual Bank, **E-Yaklaşım Dergisi**, Ekim 2009, Sayı:202

³⁹⁰ UFRS 9'un 2014 yılının Temmuz ayında yayımlanan son versiyonunda yer alan değişiklikler çalışmanın tamamlandığı tarih itibarıyla UMSK'nın resmi internet sayfasında yer alan UFRS 9 versiyonuna işlenmediğinden değişikliklere ilişkin kapsamlı bilgiye ulaşılması mümkün olmamıştır. Ayrıca henüz çok yeni olan değişiklikler, UFRS 9'a ilişkin tebliğler değiştirilmek suretiyle ülkemiz mevzuatına da yansıtılmamıştır.

³⁹¹ Söz konusu maddeleri içeren bölümün başlığı "İtfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıklarda değer düşüklüğü ve tahsil edilememe"dir.

³⁹² UFRS 9 paragraf 5.2.2

göstergenin bulunması durumunda, değer düşüklüğü zararının tutarı tespit edilir³⁹³. Bir finansal varlık veya finansal varlık grubu, sadece ve sadece, ilgili varlığın ilk muhasebeleştirilmesinden sonra bir veya birden daha fazla olayın (“zarar/kayıp olayı”) meydana geldiğine ve söz konusu zarar olayının (veya olaylarının) ilgili finansal varlığın veya varlık grubunun **güvenilir bir biçimde tahmin edilebilen gelecekteki tahmini nakit akışları üzerindeki etkisi** sonucunda değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin **tarafsız bir göstergenin** bulunması durumunda değer düşüklüğüne uğrar ve değer düşüklüğü zararı oluşur³⁹⁴.

İleride meydana gelecek olaylar sonucunda oluşması beklenen kayıplar, ne kadar olası olursa olsunlar muhasebeleştirilmezler. Bir finansal varlığın veya finansal varlık grubunun değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin **tarafsız gösterge**, ilgili finansal varlığı elinde bulunduranların UMS 39 paragraf 59’da verilen zarar olaylarına ilişkin tespit ettikleri **gözlemlenebilir verileri** içerir³⁹⁵:

İtfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıkların değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin tarafsız bir göstergenin bulunması durumunda, ilgili zararın tutarı, gelecekteki tahmini nakit akışlarının (henüz oluşmamış gelecekteki kredi zararları hariç) finansal varlığın orijinal faiz oranı (diğer bir ifadeyle, ilk muhasebeleştirme sırasında hesaplanan etkin faiz oranı) üzerinden iskonto edilerek hesaplanan bugünkü değeri ile defter değeri arasındaki fark olarak ölçülür. Varlığın defter değeri, doğrudan veya bir karşılık hesabı kullanılmak suretiyle azaltılır. İlgili zarar tutarı kâr veya zararda muhasebeleştirilir³⁹⁶.

4.4.2 Gerçekleşen ve Beklenen Zarar Yaklaşımları

Karşılığın ne zaman ayrılacağına ilişkin iki görüş bulunmaktadır. Bunlar gerçekleşen zarar yaklaşımı ve beklenen zarar yaklaşımıdır. Bu yaklaşımları değer düşüklüğü modelleri olarak da adlandırmak mümkündür.

³⁹³ UMS 39 paragraf 58

³⁹⁴ UMS 39 paragraf 59

³⁹⁵ UMS 39 paragraf 59

³⁹⁶ UMS 39 paragraf 63

Gerçekleşen zarar yaklaşımı: Karşılık, zararı ortaya çıkaran olaya (loss trigger event) ilişkin objektif kanıta dayanarak veya zararın gerçekleştiği ancak henüz raporlanmadığı kuvvetle muhtemel olduğunda ayrılmalıdır. Bu tahminin veya beklentinin değil, gerçek durumun muhasebeleştirilmesi anlamına gelmektedir. Bu durumda zararların ve karşılıkların zamanlaması örtüşür³⁹⁷.

Beklenen zarar yaklaşımı: Karşılık, kredinin kullandırıldığı tarih ile vadesi arasında beklenen zararı kapsayacak şekilde ayrılmalıdır. Bu durumda karşılık ayırma, kredi kalitesindeki kötüleşmeye dair kanıta bağlı değildir ve fiilen gerçekleşen zararlarla ilişkisizdir³⁹⁸. Beklenen zarar yaklaşımının geçmiş veya bugün değil gelecek odaklı olduğu söylenebilir³⁹⁹.

Gerçekleşen zarar yaklaşımı ile beklenen zarar yaklaşımını karşılaştıran tablo aşağıda verilmiştir⁴⁰⁰.

Tablo 18: Gerçekleşen Zarar Yaklaşımı ile Beklenen Zarar Yaklaşımı

Gerçekleşen Zarar Yaklaşımı	Beklenen Zarar Yaklaşımı
Finansal varlıklar için faiz hasılatı <u>beklenen kredi zararları dışlanarak</u> beklenen nakit akışları üzerinden hesaplanarak muhasebeleştirilir.	Finansal varlıklar için faiz hasılatı <u>beklenen kredi zararları dahil edilerek</u> beklenen nakit akışları üzerinden hesaplanarak muhasebeleştirilir.
Değer düşüklüğü sadece zarar olayı gerçekleştiğinde muhasebeleştirilir (yani bir değer düşüklüğü ortaya çıkarıcısı).	Beklenen kredi zararları, sürekli yeniden tahmin edilir. Dolayısıyla zarar olayları veya değer düşüklüğü ortaya çıkarıcılar yoktur.
Gelecekteki olaylardan doğması beklenen zararlar muhasebeleştirilmez.	Kredi zarar beklentilerinde olumsuz değişim halinde değer düşüşü muhasebeleştirilir. Takip eden olumlu değişimde ise değer düşüşü tersine çevrilebilir.
Faiz hasılatı zarar gerçekleşmeden önceki dönemlerde şişmiş şekilde görülebilir.	Faiz hasılatı başlangıçta beklenen toplam net geri dönüşü yansıtır.

“UMS 39 Finansal Araçlar Muhasebeleştirme ve Ölçme” gerçekleşen zarar modeline (incurred loss model) dayanmaktadır⁴⁰¹. UFRS 9'un 2014 yılının Temmuz

³⁹⁷ HRONSKY , a.g.m., s.56

³⁹⁸ HRONSKY , a.g.m., s.56

³⁹⁹ Shri B. MAHAPATRA, Underlying Concepts and Principles of Dynamic Provisioning, <http://www.bis.org/review/r120924b.pdf>, (23.12.2013), s.2

⁴⁰⁰ Ernst & Young, New Proposals for Financial Instruments at Amortised Cost, [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Supplement_61/\\$FILE/Supplement_61_GL_IFRS.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Supplement_61/$FILE/Supplement_61_GL_IFRS.pdf), (17.02.2013)

⁴⁰¹ HRONSKY , a.g.m., sf.55

ayında yayımlanan son versiyonunda değer düşüklüğü konusunda köklü bir değişikliğe gidilerek "beklenen zarar modeli" benimsenmiştir⁴⁰².

Kullanılacak değer düşüklüğü modeli (gerçekleşen zarar yaklaşımı veya beklenen zarar yaklaşımı) hangisi olursa olsun şirketlerin mümkün olduğu kadar az karşılık ayırma yönünde oldukça kuvvetli eğilimleri olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu eğilimin başlıca nedenleri⁴⁰³;

- Pek çok ülkede karşılıklar vergi matrahı hesaplanırken tamamen gider olarak kabul görmemektedir.
- Çoğu yönetici kısa vadede de kârların yüksek görünmesini istemektedir. Yüksek tutarda karşılık ayrılması kârların düşmesini böylece; dağıtılabilir temettünün, şirketin piyasa fiyatının ve muhtemelen en önemlisi tüm bunların sonucunda tepe yönetime ve personele ödenecek primin azalmasına neden olmaktadır.

Bankaların mevcut durumda belirli kredi kayıplarına ilişkin olarak ayırdıkları “özel karşılıklar” (specific provisions) gerçekleşen zarar yaklaşımı çerçevesinde ayrılan karşılıklardır. Diğer taraftan ayırmak zorunda oldukları “genel karşılıklar” (general provisions) ve kredilere ilişkin olarak da ayırabilecekleri “ihtiyari karşılıklar” ise somut bir beklenen zarar modeline dayanmamakla birlikte, gelecekte doğması muhtemel zararlara karşı bir hazırlık mahiyetinde olup, bu özellikleri nedeniyle Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından teşvik edilmektedir⁴⁰⁴.

4.4.3 Değer Düşüklüğü Modeli ve Konjontür Yanlılık

İş döngüsü teorisi (business cycle theory) ve finans açısından bir ekonomik niceliğin konjontür yanlısı (procyclical) olması, ekonomik niceliğin ekonominin genel durumuyla pozitif korelasyonlu olması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda tüm ekonomi büyürken artmaya eğilimli olan herhangi bir büyüklük konjontür yanlısı olarak sınıflandırılır. Örneğin pek çok hisse senedinin fiyatı ekonominin yüksek oranlı

⁴⁰² IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.14

⁴⁰³ MAHAPATRA, a.g.m., s.1

⁴⁰⁴ MAHAPATRA, a.g.m., s.2

büyüdüğü dönemlerde artmaya eğilimli olduğundan, anılan fiyatların konjonktür yanlısı olduğu söylenebilir⁴⁰⁵.

Ekonomi politikası kapsamında ise konjonktür yanlılığın anlamı farklıdır. Bu kapsamda ekonomik politikanın ekonomik veya finansal dalgalanmayı kuvvetlendiren herhangi bir yönüne işaret eder. Örneğin Basel II düzenlemeleri konjonktür yanlısı olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Anılan düzenlemeler bankaların daha büyük riskler karşısında sermaye yeterlilik oranlarını artırmalarını gerektirmektedir. Bu bankaların bir resesyon veya kredi daralması durumunda daha az kredi vermelerine, bu ise aşağı gidişin şiddetlenmesine neden olabilir⁴⁰⁶.

Konjonktür yanlısı olma kavramına ilişkin genel bilgi önceki paragraflarda verildikten sonra izleyen paragraflarda değer düşüklüğü modelleri bu kavram çerçevesinde irdelenecektir. Gerçekleşen zarar yaklaşımı veya beklenen zarar yaklaşımı çerçevesinde değer düşüklüğü (ve bunun için ayrılan karşılık tutarı ile karşılığın zamanlaması) ekonomik aşağı (veya yukarı) gidişi şiddetlendirdiği taktirde ilgili yaklaşımın konjonktür yanlısı olduğundan bahsedilebilecektir.

Yapılan akademik çalışmalar; reel gayri safi milli hasılanın, kredi büyümesinin, varlık fiyatlarının ve kazançların yüksek olduğu dönemlerde karşılıkların düşük seviyede gözlemlendiğini ortaya koymuştur. Karşılık ayrılması ile ekonomik döngü arasındaki ilişkinin belirleyicisi zararların gerçekleşmesine kıyasen karşılık ayrılmasının zamanlamasıdır⁴⁰⁷. Önceki başlık altında ele alındığı üzere, karşılığın ne zaman ayrılacağına ilişkin iki görüş bulunmaktadır. Bunlar gerçekleşen zarar yaklaşımı ve beklenen zarar yaklaşımıdır.

Daha önce belirtildiği üzere “UMS 39 Finansal Araçlar Muhasebeleştirme ve Ölçme” gerçekleşen zarar modeline (incurred loss model) dayanmaktadır. Bu durumun kayıpların muhasebeleştirilmesini geciktirmek suretiyle konjonktür yanlılığa katkıda bulunduğu dair görüşler mevcuttur⁴⁰⁸.

⁴⁰⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Procyclical_and_countercyclical, (05.03.2013)

⁴⁰⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Procyclical_and_countercyclical

⁴⁰⁷ HRONSKY, a.g.m., s.56

⁴⁰⁸ HRONSKY, a.g.m., s.55; MAHAPATRA, a.g.m., s.2

Finansal İstikrar Forumu (Financial Stability Forum), beklenen zarar modeliyle kredi zararlarının erken muhasebeleştirilmesinin, küresel finans krizi süresince konjonktür hareketlerini azaltabileceğini ileri sürmüştür. UMS 39'da da yer alan gerçekleşen zarar modelinde ise, kredi zararları için karşılık ancak, gelecekte kredinin ödenmemesiyle sonuçlanacak gibi duran bir zarar karşılık olayı veya olaylarının ortaya çıkması durumunda muhasebeleştirilir⁴⁰⁹.

UMS 39'da yer alan gerçekleşen zarar modelinde, krediler sadece kredinin veya portföyün tam olarak geri ödenmeyeceğine dair **objektif kanıt** bulunduğu durumda değeri düşük olarak sınıflandırılabilir. Bu tür bir kanıt (ortaya çıkaran olay olarak bilinir) tek bir krediye ilişkin olabileceği gibi (örneğin iflas), kredilerden oluşan bir portföyde temerrütlere neden olması muhtemel bir olayın gerçekleştiğine ilişkin de olabilir (örneğin işsizlikteki artış ve konut kredisi temerrütlerinde artışa neden olabilecek şekilde gayrimenkul piyasasında aşağıya dönüş). Gerçekleşen zarar modelinde beklenen gelecekteki kredi zararları ise, ortaya çıkaran olay gerçekleşmediği sürece muhasebeleştirilmez⁴¹⁰.

Bu yaklaşım, küresel finans krizi boyunca zarar beklentilerini, bu tür zararlar bankalar tarafından krediler verilirken ve fiyatlandırılırken hesaba katılmalarına rağmen (tarihi tecrübeye veya borç verenlerin muhtemel temerrüt tecrübelerine dair kanaatlerine dayanarak), muhasebeleştirmemesi nedeniyle eleştirilmiştir⁴¹¹.

Gerçekleşen zarar modelinde, ortaya çıkaran olay gerçekleşmeden önce faiz hasılatı genellikle şişerken, beklenen zararların muhasebeleştirilmesi gecikmektedir. Ortaya çıkaran olay gerçekleştikten sonra kredi zararlarının muhasebeleştirilmesi bu defa, bankaların gelir seviyelerinde beklenmedik düzeltmelere neden olmaktadır⁴¹². Örneğin ekonominin iyi gittiği dönemlerde bankalar tarafından iyi ekonomik gidişin etkisiyle mali tabloları olumlu görünen kredi müşterilerine mümkün olduğu kadar çok kredi verilmektedir. İzleyen dönemlerde bu kredilerin faiz reeskont ve tahakkuklarıyla bankaların faiz gelirleri ve dolayısıyla dönem kârları hızla yükselmektedir. Daha sonra

⁴⁰⁹ HRONSKY, a.g.m., s.56

⁴¹⁰ HRONSKY, a.g.m., s.57

⁴¹¹ HRONSKY, a.g.m., s.57

⁴¹² HRONSKY, a.g.m., s.58

ekonomik gidişin kötüleşmesiyle bu krediler sorunlu kredi haline gelebilmekte, bunlar için daha önce muhasebeleştirilen reeskont gelirleri iptal edilmekte, ayrıca bu krediler için %100 oranına kadar karşılık ayrılması gerekebilmektedir. Tüm bunların sonucunda ekonominin iyi gittiği dönemlerde banka kârları aşırı yükselebilmekte, ekonominin gidişinin kötüleştiği dönemde ise beklenmedik şekilde aşırı yüksek zararlar ortaya çıkabilmektedir. Sonuç olarak bankaların dönem kâr/zararları aşırı dalgalı bir seyir izleyebilmektedir.

Diğer taraftan ekonomik gidişin kötüleştiği dönemlerde mevcut durumdan öncelikle etkilenen kredi müşterilerinin geri ödemelerinde yaşanan sıkıntılar ve bu kredilerin sorunlu hale gelmesi nedeniyle bunlar için ayrılan karşılıklar sonrasında bankalar kredi verme konusunda çok ihtiyatlı hale gelmektedirler. Bu ihtiyatlılık bankaların; henüz kötü ekonomik durumdan pek etkilenmemiş müşterilerine de finansman sağlamada isteksiz davranmalarına, mevcut olumsuz durumun başka şirketlere yayılmasına ve sıkıntının daha da şiddetlenmesine katkıda bulunmalarına neden olmaktadır⁴¹³.

Bankalar arasında "ortaya çıkaran olay" tanımında ve değerlendirilmesinde var olan farklılıklar, kurumlar arasında benzer finansal varlıklara ilişkin değer düşüş karşılıklarının karşılaştırılabilirliğini daha da azaltmaktadır⁴¹⁴.

Ekonomiyle finansal kurumlar muhasebe standartları arasındaki etkileşimin, doğrudan konjonktür yanlısı etkiler üretmediğine dair görüş de mevcuttur. Bu görüşe göre, muhasebe standartları konjonktür yanlılık üzerinde daha ziyade ikincil ve gecikmeli etki sağlar. Bunun nedeni muhasebe standartlarının daha ziyade gözlemlenen ekonomik değişiklikleri raporlamalarıdır⁴¹⁵.

Yine bu görüşe göre, konjonktür yanlılık muhasebe çerçevesinden ziyade, bankacılık yasal çerçevesinin uygulanmasının doğrudan sonucudur. Kredi zarar karşılıklarının muhasebesel olarak ele alınış şeklinin kendisinin konjonktür yanlılığa neden olduğuna dair doğrudan bir kanıt bulunmamaktadır. Buna ek olarak, beklenen

⁴¹³ MAHAPATRA, a.g.m., s.1

⁴¹⁴ HRONSKY, a.g.m., s.58

⁴¹⁵ HRONSKY, a.g.m., s.58

zarar yaklaşımının uygulanmaya başlamasının bazı olumsuz sonuçlarının olması mümkündür. Bunun nedeni gerek kredinin başlangıcında, gerekse kredinin ömrü boyunca her bilanço tarihinde, beklenen gelecekteki kredi zararlarının seviyesinin belirlenmesinde gerekli olan subjektifliğin derecesidir. Örneğin, ekonomik çöküş dönemlerinde karamsarlık en üst seviyededir. Bu durum kredi zarar beklentilerinde önemli yükselişlere neden olabilir. Bu ise sonra aslında realize edilecek olandan daha büyük beklenen zararlara dönüşebilir. Benzer şekilde, ekonominin yükseliş dönemlerinde iyimserlik, göreceli olarak az karşılık ayrılmasına neden olabilir⁴¹⁶.

Kredi zararlarının daha erken saptanması, hem finansal tablo kullanıcılarının kredi trendlerindeki değişimin şeffaf olması ihtiyacıyla, hem de güven ve sağlamlık ihtiyatlı hedefleriyle uyumludur. Bankacılık sektörünü düzenleyen kuruluşların ihtiyatlı denetim için ihtiyaç duydukları bilginin, muhasebe standardı oluşturucuların sermaye piyasası katılımcılarına sağlanması talimatı verdikleri bilgilerle aynı olması gerekmemektedir. Banka düzenleyiciler finansal sistemin istikrarının sağlanmasından, muhasebe standardı oluşturucular ise raporlayan kuruluşların ekonomik gerçeklerini yansıtan finansal raporlamalardan sorumludur⁴¹⁷.

Sonuç olarak, beklenen zarar yaklaşımının uygulanması banka kredi portföyünün kalitesine ilişkin erken bilgiyi en iyi şekilde sağlayabilir. Aynı zamanda öznelliği ve modellemede karmaşıklığı artırmaktadır. Ancak konjunktür yanlılığın kesinlikle tedavisi olmadığını öne sürenler de mevcuttur⁴¹⁸.

Değer düşüklüğü modelinin konjunktür yanlısı etkilerini ortadan kaldırmak için önerilen yöntemlerden biri “dinamik karşılık ayırma”dır (dynamic provisioning)⁴¹⁹. Bu yöntem bankaların, ekonomi iyi ve kârlar yüksekken ekonominin kötü zamanları için karşılık ayırmalarını sağlamaktadır. Bu yöntemin altındaki temel prensip karşılıkların, uzun vadeli veya tam bir ekonomik döngüyü kapsayacak şekilde yapılan beklenen kayıp tahminleri doğrultusunda ayrılmasıdır. Böylece konjunktür yanlılık kırılabilen ve konjunktür karşıtı karşılık tamponları oluşturulabilmektedir. Dinamik karşılık ayırmanın

⁴¹⁶ HRONSKY, a.g.m., s.59

⁴¹⁷ HRONSKY, a.g.m., s.59

⁴¹⁸ HRONSKY, a.g.m., s.59

⁴¹⁹ Dinamik karşılık ayırma yöntemini uygulayan ülkeler arasında; İspanya, Peru ve İngiltere yer almaktadır. Bakınız: MAHAPATRA, a.g.m., s.1

çeşitli versiyonları bulunmakla beraber genel olarak aşağıdaki şekilde formülize edilebilir⁴²⁰.

Dinamik karşılıklar = Beklenen zarar karşılıkları – Gerçekleşen zarar karşılıkları⁴²¹

İyi zamanlar boyunca gerçekleşen zarar karşılıklarının düşük olması ve böylece tutar olarak beklenen zarar karşılıklarının altında kalması beklenir. Böylece dinamik karşılıklar pozitif olacak ve ilave karşılık ayrılacaktır. Kötü zamanlar boyunca ise gerçekleşen zarar karşılıklarının yüksek olması ve böylece tutar olarak beklenen zarar karşılıklarının üstünde seyretmesi beklenir. Böylece dinamik karşılıklar negatif olacak ve iyi dönemlerde ayrılan karşılık tamponları azaltılacaktır⁴²².

Dinamik karşılık ayırma, gerçekleşen ve beklenen zararları bir araya getirerek gelir tablosuna yansıtarak çok önemli bilgileri gizlediği ve kârın dönemler arasında kaydırılması suretiyle istikrarlı hale getirilmesine (profit smoothing) olanak tanıdığı, böylece banka performansı hakkında zamanında ve güvenilir bilgi sağlanması amacıyla ters düştüğü yönünde eleştirilere maruz kalmaktadır. Kriz sonrası dönemde İspanyol Bankacılık Sektörü'nde yaşananlar buna örnek gösterilmektedir. Ancak literatürde bu problemin ayrılan karşılıklara ilişkin olarak finansal rapor dipnotlarında yapılacak detaylı açıklamalarla çözülmesinin mümkün olduğu yönünde görüşler mevcuttur⁴²³.

Değer düşüklüğü ve karşılık ayırma yöntemine ilişkin olarak; bir takım eksiklikleri ve geliştirilmesi gereken yönleri bulunsa da beklenen zarar yaklaşımı ve dinamik karşılık ayırma yöntemi, kredi zarar karşılıklarının ekonomik döngünün bütününe daha dengeli dağılmasını ve böylece konjonktür yanlısı etkilerin azalmasını sağlamaktadır. Bu nedenle anılan yaklaşımın politika oluşturucuların ve düzenleyici kuruluşların ilgisini hak ettiği düşünülmektedir. Kurumsal yönetişimde aksama olduğu

⁴²⁰ MAHAPATRA, a.g.m., s.3

⁴²¹ Özel karşılıklar

⁴²² MAHAPATRA, a.g.m., s.3

⁴²³ MAHAPATRA, a.g.m., s.9, 10

sürece hiç bir kural veya düzenlemenin bankacılık sisteminin kurtarılmasına yardımcı olamayacağı unutulmamalıdır⁴²⁴.

4.4.4 Değer Düşüklüğüne Dair BIS Görüşleri

BIS tarafından 2009 yılının Ağustos ayında yayımlanan “UMS 39’un Değiştirilmesine İlişkin Temel Prensipler” başlıklı çalışmada karşılık ayırma ve değer düşüklüğü’ne ilişkin olarak izleyen prensipler mevcuttur⁴²⁵;

- Kredi zararı karşılıkları sağlıklı olmalı ve bankanın mevcut kredi portföyünün ömrü boyunca **beklenen kredi zararlarını** yansıtan sağlam yöntemlere dayanmalıdır. Kredi için ayrılan karşılık toplam kredilerden ayrı olarak gösterilmelidir. Karşılıklara ilişkin muhasebe modeli, mevcut durumda **gerçekleşen zarar modelinin** içerdiğinden daha geniş kapsamda kredi bilgisi içererek kredi zararlarının erken tespitine ve muhasebeleştirilmesine izin vermelidir. Bu prensiplerin amaçları için, beklenen kredi zararları, bir kredi portföyündeki kredilerin ömrü boyunca portföyde tahmin edilen kayıplardır. Beklenen kredi zararlarının tam bir ekonomik döngü boyunca tecrübe edilen kaybı hesaba katması gerekir.
- Karşılık ayırma yaklaşımı karşılıkların tahmininde; önemli ekonomik göstergeler, garanti standartlarındaki ve tahsilat yöntemlerindeki değişim ve diğer ilgili bilgi kullanılırken profesyonel kanaatin tatbikine izin vermelidir. Karşılıklara ilişkin kanaat iyi şekilde delillendirilmelidir.
- Yeni standart, benzer risk özelliklerine sahip kredi grupları için karşılık ayrılmasına izin vermelidir.
- Yeni standart, mümkün olduğunda bankanın iç risk yönetimi ve sermaye yeterlilik sistemlerindeki ilgili bilgilerden edinilen yaklaşımları kullanmalıdır (örneğin bankanın içsel kredi derecelerine ilişkin kayıp/zarar

⁴²⁴ MAHAPATRA, a.g.m., s.11

⁴²⁵ BIS, Guiding Principles for the Replacement of IAS 39

tahmin süreçleri üzerine inşa edilen veya başka bir şekilde bunlarla tutarlı olan yaklaşımlar yararlı olabilir).

- Yaklaşım, bankanın farklı içsel kredi derecelerine sahip tüm kredi portföylerinin kredi kayıpları için karşılık ayrılmasını teşvik etmelidir.
- Yeni standart, itfa edilmiş maliyetinden ölçülen tüm finansal varlıklar için aynı değer düşüklüğü yaklaşımını uygulamalıdır.

Bu prensipler finansal krizden öğrenilen dersleri, özellikle **beklenen kredi zararlarını** (borçluları etkileyen şartlar değiştiğinde değişen zarar beklentilerini içeren) gösteren sağlam metodlara dayanarak kredi zararlarının daha erken muhasebeleştirilmesine olan ihtiyacı, yansıtmaktadır⁴²⁶.

UFRS 9'un 2014 yılının Temmuz ayında yayımlanan son versiyonunda değer düşüklüğü konusunda köklü bir değişikliğe gidilerek "beklenen zarar modeli"nin benimsendiği⁴²⁷ dikkate alındığında, değer düşüklüğü modeli konusunda varılan noktanın BIS tarafından yayımlanan temel prensiplerle uyumlu olduğu söylenebilir.

4.4.5 Beklenen Zarar Modeline Geçiş

Daha önce ifade edildiği üzere UMS 39 "gerçekleşen zarar yaklaşımı"na dayanan bir değer düşüşü yöntemini içermektedir. UFRS 9'un 2014 yılının Temmuz ayında yayımlanan son versiyonunda değer düşüklüğü konusunda köklü bir değişikliğe gidilerek "beklenen zarar modeli" benimsenmiştir⁴²⁸. Bu yöntem itfa edilmiş maliyetinden ölçülen tüm finansal varlıklar için **beklenen kredi zararlarına** ve beklenen nakit akışlarına dayanmaktadır. Bu yaklaşımda değer düşüklüğü zararları, varlığın ilk muhasebeleştirilmesinde beklenen zararların etkin faiz oranının hesaplanmasına dahil edilmesiyle, finansal varlığın ömrü üzerinden muhasebeleştirilir. Kredi zararı beklentilerine dair değişiklikler kar/zarar düzeltmeleri ile yansıtılır⁴²⁹.

⁴²⁶ HRONSKY, a.g.m., s.57

⁴²⁷ IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.14

⁴²⁸ IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.14

⁴²⁹ HRONSKY, a.g.m., s.58

US FASB'da UMSK gibi gerçekleşen zarar modelinden beklenen zarar modeline geçmeyi değerlendirmektedir⁴³⁰.

UFRS 9'un son versiyonunda yer alan "beklenen zarar modeli" üç aşamalı bir yaklaşımı içermektedir. Aşamalara ilişkin bilgiler izleyen tabloda verilmiştir⁴³¹.

Tablo 19: Beklenen Zarar Modelinde Aşamalar

Aşama	Açıklama	Ayrılacak Karşılık	Faiz Geliri
1	Finansal varlık edinildiğinde	12 aylık beklenen kredi kayıpları için karşılık ayrılır ve gider muhasebeleştirilir. Bu işlem kredi kayıplarına ilişkin başlangıçtaki beklentileri yansıtır.	Finansal varlığa ilişkin faiz geliri ilgili finansal varlığın tüm tutarı üzerinden, beklenen kredi kayıpları için düzeltme yapmaksızın, hesaplanır.
2	Kredi riski önemli ölçüde arttıysa ve bunun sonucundaki kredi kalitesi düşük kredi riski olarak değerlendirilemiyorsa	Tüm ömür boyunca beklenen kredi kayıpları için karşılık ayrılır ve gider muhasebeleştirilir.	Finansal varlığa ilişkin faiz geliri ilgili finansal varlığın tüm tutarı üzerinden, beklenen kredi kayıpları için düzeltme yapmaksızın, hesaplanır.
3	Finansal varlığın kredi riski, bozulmuş kredi olarak değerlendirilmesini gerektirecek noktaya yükselmişse	Tüm ömür boyunca beklenen kredi kayıpları için karşılık ayrılır ve gider muhasebeleştirilir. Bu aşamadaki finansal varlıklar genelde bireysel olarak değerlendirilir.	Finansal varlığa ilişkin faiz geliri ilgili finansal varlığın net (ayrılan karşılık düşülmüş) tutarı üzerinden hesaplanır.

Kaynak: IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary

UFRS 9'un son versiyonunda "beklenen zarar modeli"ne ilişkin olarak mali tablo açıklamalarında; beklenen kredi kaybı hesaplamalarının temellerine, beklenen kredi kayıplarının nasıl ölçüldüğüne, kredi riskindeki değişimin nasıl belirlendiğine, rating derecelerine göre finansal varlıkların kredi risklerine ve sözleşmeye dayalı nakit akışları değiştirilen finansal varlıklara ilişkin açıklamalara yer verilmesi istenmektedir⁴³².

UMS 39'dan (gerçekleşen zarar modeli) UFRS 9'un son versiyonunda yer alan modele (beklenen zarar modeli) geçiş finansal kurumlar için operasyonel açıdan

⁴³⁰ Bruce POUNDER, Accounting for Financial Instruments: Post-Crisis Changes Part 2, **Strategic Finance**, Ocak 2010, s.18

⁴³¹ IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.16

⁴³² IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.15

oldukça zorlu olacaktır. Bu bağlamda göz önünde bulundurulması gereken meseleler aşağıda verilmiştir⁴³³.

- Beklenen gelecekteki kredi zararlarının belirlenmesinde ve gelecekteki nakit akışlarının tahmininde daha fazla kanaat kullanılmasıyla öznellik artacaktır.
- Zararların geleceğe yönelik ve uzun vadeli olarak tahmini çok zor olacaktır. Bunun etkin şekilde yapılması, vadelere göre temerrüt olasılığının⁴³⁴ tahminini ve sürekli gözden geçirilmesini gerektirecektir.
- Basel II'nin gereklileri önemli ölçüde farklı olduğundan, uygulama için gereken datalar geçiş aşamasında mevcut bulunmayacaktır.
- Geleceğe yönelik ve uzun vadeli çıktuların değerlendirilmesinde stres testlerinin⁴³⁵ rolü artacaktır.
- Beklenen nakit akışı tahminlerinde hata olması halinde bu durum, karşılıklarda dalgalanmaya ve önemli tutarda ani artış ihtiyacına neden olacaktır.
- Yaklaşım zararların daha erken muhasebeleştirilmesiyle sonuçlanabilir. Şayet zararların çoğunluğu erken yıllarda gerçekleşirse bu, IFRS 9 yaklaşımıyla tahakkuk eden karşılıkların UMS 39'un gerçekleşen zarar yaklaşımındakinden az olmasına neden olabilir.
- Önerilen yaklaşım muhasebeleştirmeyi basitleştirmemekte, beklenen nakit akışlarının etkin faiz oranının hesaplanması ihtiyacı nedeniyle daha karmaşık hale getirmektedir. Bu durum doğrudan UMSK'nın finansal varlıkların muhasebeleştirilmesinin karmaşıklığının azaltılması amacına ters düşmektedir.

⁴³³ HRONSKY, a.g.m., s.58

⁴³⁴ Probability of default by tenor

⁴³⁵ Stres testi, BDDK tarafından yayımlanan Risk Ölçüm Modelleri ile Piyasa Riskinin Hesaplanmasına ve Risk Ölçüm Modellerinin Değerlendirilmesine İlişkin Tebliğ'in "Tanımlar" başlıklı 3'üncü maddesinde; "*Beklenmeyen piyasa gelişmelerinin portföy değerine olan etkilerini analiz etmeye yarayan tekniklerin tümü*" olarak tanımlanmıştır.

- Yapılandırılmış kredi⁴³⁶ çeşitlerinin ele alınış şekli UFRS 9'da dikkate alınmamıştır.
- Beklenen zarar yaklaşımı, örtülü olarak finansal kurumların kapalı kredi portföylerine sahip olduklarını varsaymaktadır. Ancak gerçekte finansal kurumlar erken ödemeye, refinansmana veya yeni krediye izin veren açık ve dönen portföylere sahiptirler.
- İlk kez uygulamada finansal raporlar üzerinde geçiş etkileri olacaktır.
- Analistleri de içerecek şekilde paydaşlarla etkileşim ve iletişimin, finansal raporlamadaki değişimlerin etkilerini dikkate alması gerekecektir. Özellikle faizler ve değer düşüşleri sıklıkla analistler tarafından ayrıca göz önünde bulundurulmaktadır.

Gerçekleşen zarar modelinden beklenen zarar modeline geçişte ortaya çıkabilecek uygulama güçlükleri UMSK tarafından da öngörülmüş olup, paydaşlara gereken desteği sağlamak üzere "Finansal Araçların Değer Düşüklüğü İçin Geçiş Kaynak Grubu" kurulmuştur⁴³⁷.

4.5 Gerçeğe Uygun Değere İlişkin Tartışmalar

2008 Küresel Krizi sonrasında finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin olarak en yoğun tartışılan konulardan biri gerçeğe uygun değerdir. Gerçeğe uygun değere ilişkin başlıca tartışmalar izleyen kısımda ele alınmıştır.

4.5.1 Krizde Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü

Finansal krizlerde; piyasada dalgalanmanın ve belirsizliğin artması, finansman kaynaklarının kısılanması ve pahalılaşması, likidite ihtiyacının ve likit kalma isteğinin artması, risk iştahının azalması sonucunda genel olarak finansal varlıklara olan talep azalırken anılan varlıkların arzı ise artabilmektedir. Bunun sonucunda finansal varlık fiyatları düşmekte ve hatta çökmektedir. Talebin (alış kotasyon miktarlarının) aşırı az

⁴³⁶ Yapılandırılmış kredi ürünlerine örnek olarak; teminatlý borç yükümlülükleri (CDO) ve kredi temerrüt swapları (CDS) verilebilir.

⁴³⁷ IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.30

olduđu durumlarda satıřlar, fiyatlarda normal zamanlara kıyasen daha büyük dūřüřlere neden olmaktadır. Bařka bir ifade ile dūřük miktarda satıřlar dahi, yetersiz miktarda talep nedeniyle fiyatlar üzerinde ařađı yōnde řiddetli baskı oluřturmaktadır⁴³⁸. Piyasada dūřük iřlem hacmi ve yōksek oranlı fiyat dūřüřü birlikte gōzlenmektedir. 2008 kōresel krizinde de bu durum řiddetli řekilde gōzlenmiřtir.

Aktif bir piyasadaki kotasyon fiyatı (Seviye 1 girdisidir), gerçeğe uygun değerle ilişkin en güvenilir kanıtı sağlamakta olup, kullanılabilir olduğu her durumda gerçeğe uygun değerini ölçmek üzere düzeltme yapılmadan kullanılır⁴³⁹. Bu bağlamda aktif piyasadaki fiyatın dūřmesi, gerçeğe uygun değerin dūřmesi demektir. Bilanço aktifinde piyasa fiyatı dūřen finansal varlıkları bulduran şirketin finansal varlıkları gerçeğe uygun değerle ölçmesi halinde, varlığın önceki bilanço değerini ile mevcut piyasa fiyatıyla güncel değerini arasındaki fark kadar zarar kaydı yapması gerekecektir.

Gerçeğe uygun değer kavramı etkin piyasa varsayımına dayanmaktadır. Bu yaklaşımda piyasada oluşan fiyat doğru kabul edilerek, raporlamada bu değer esas alınmaktadır. Gerçeğe uygun değerini piyasa değerini temel alması ve bilanço kalemlerinin bu değerlerle düzeltilmesi, sermaye piyasalarındaki dalgalanırlığın gerçeğe uygun değerle değerleme yapılan bilançolara da yansımaları beraberinde getirmektedir⁴⁴⁰. Gerçeğe uygun değer muhasebesinin uygulanması mali tablolarda daha dalgalı finansal sonuçlara (kazanç veya kayıp) sebep olmaktadır⁴⁴¹.

Finansal kriz sürecinde menkul ve gayrimenkul varlık fiyatlarında yaşanan ve önemli boyutlara ulaşan dūřüřler, bu varlıklara sahip olan şirketlerin gerçeğe uygun değer kuralını uygulaması sonucu büyük tutarlarda zarar raporlamalarına ve bunun sonucunda sermayelerinin hızla erimesine sebep olmuştur. Bu şirketler, sahip oldukları menkul kıymetler ile borsalarda işlem görmeyen diğer varlıklarını değerlemelerinde

⁴³⁸ Benzer görüşler için bakınız; PARLAKKAYA ve ÇETİN, a.g.m., s.81

⁴³⁹ UFRS 13 Paragraf 77

⁴⁴⁰ PARLAKKAYA ve ÇETİN, a.g.m., s.81

⁴⁴¹ Gao YUIJING ve Gaichune YUIJING, "Discussion for Applicability of the Fair Value Measurement in the Financial Crisis", **International Journal of Business and Management**, Vol 4, No 12, 2009, s.195

piyasa fiyatı ölçüsünü kullanmayı zorunlu kılan, “gerçeğe uygun değer kuralını” hedef tahtası haline getirmişlerdir⁴⁴².

Gerçeğe uygun değer ölçümüne ilişkin olan ve kriz sonrası dönemde daha acil hale gelen bir diğer önemli tartışma, piyasalarda o an likit olmayan veya benzersiz olan varlıkların nasıl güvenilir şekilde değerlendirileceğidir. Bu soruna ilişkin genel çözüm bankaların kendi modellerinin kullanılmasıdır. Ancak bazı yatırımcılar bankaların kendi modellerinin banka yönetimine gerçeğe uygun değer belirlenmesinde çok fazla takdir imkanı sağlamasından endişe etmektedir. Likit olmayan varlıkların pek çok bankanın aktifinde önemli paya sahip olması da bu endişelerin bir başka kaynağıdır. Bu tür varlıkların aşırı karmaşık yapıda olması nedeniyle, gerçeğe uygun değerlerinin belirlenmesinde genel kabul görececek bir yöntem bulunması mümkün olmayabilir. Sorunun en iyi çözümü finansal tablo dipnotlarında yatırımcıların kendi görüşlerini oluşturabilmesini sağlayacak yeterlilikte açıklamalara yer vermek olabilir. UMSK'nın bu doğrultuda çalışmaları devam etmektedir⁴⁴³.

4.5.2 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Yanlısı Görüşler

Gerçeğe uygun değer ölçümünün eleştiriye maruz kalan pek çok özelliğine ve sonucuna rağmen esnetilmeksizin uygulanması gerektiğine yönelik görüşler izleyen paragraflarda verilmiştir.

US FASB Başkanı Bob HERZ yatırımcılar için şeffaflığın sağlanmasında gerçeğe uygun değer zaruri olduğunu savunmuştur. Bu bağlamda Merrill Lynch'in 2008 yılında büyük bir yapılandırılmış kredi portföyünü bilançosunda yer alan değer oldukça altında kalacak şekilde nominal değerinin %22'si tutarına satması anlamlıdır⁴⁴⁴. Söz konusu satış, bilançolarda gerçeğe uygun değer dışında değerlerle izlenen varlıkların gerçekteki değer kayıplarının mali tablolara yansıtılmamasının mali tablolarda büyük tutarlı gerçek durumla uyumlu olmayan gösterime neden olabilmesine somut bir örnek olarak değerlendirilebilir.

⁴⁴² PARLAKKAYA ve ÇETİN, a.g.m., s.79

⁴⁴³ Economist, All's Fair, The Crisis and Fair Value Accounting

⁴⁴⁴ Economist, All's Fair, The Crisis and Fair Value Accounting

33 Avrupa ülkesindeki muhasebeci ve denetçi birliklerini temsil eden Avrupa Muhasebeciler Federasyonu ise, 01.04.2009 tarihinde UMSK'nın Finansal Kriz Danışma Grubu'na yazdığı mektupta gerçeğe uygun değer muhasebesine ilişkin görüşlerine yer vermiştir. Mektupta Avrupa Muhasebeciler Federasyonu tarafından; bazı yorumcularca konjonktür yanlısı etkileri bulunduğu, stresli ve likiditesini kaybetmiş piyasaların durumunu ağırlaştırdığı gerekçeleriyle suçlanan gerçeğe uygun değer muhasebesinin mevcut piyasa dalgalanmalarının etkilerini yakaladığı ancak bunlara neden olmadığı, gerçeğe uygun değer var olan değer güncel ve göreceli olarak objektif ölçülmesini sağladığı, böyle bir değer raporlanmamasının yatırımcıların ve politik karar alıcıların kredi ve likiditeye ilişkin sorunların daha az farkında olmalarına veya farkında olmamalarına neden olacağı savunulmuştur⁴⁴⁵.

Bazıları fiyat düşüşlerini anında mali tablolara yansıtmanın istikrarın tekrar sağlanmasına yardımcı olacağını savunmaktadır. Bu görüşe karşı muhasebe standardı oluşturucuların temel savunması ise, finansal istikrarın sağlanmasının muhasebenin amaçları arasında yer almadığıdır. Gerçeğe uygun değer konjonktür yanlısı olduğu ve krizi derinleştirdiği kabul edilecek olsa dahi, bu sorunla ilgili önlemlerin muhasebe standardı oluşturucular tarafından değil, finansal piyasa düzenleyicileri tarafından alınması gerektiği yönünde görüşler mevcuttur. Bu bağlamda örneğin kriz döneminde merkez bankaları bankalardan kabul edecekleri teminatlara ilişkin kuralları gevşeterek riskli varlıkların fiyatlarına destek olmuşlardır. Sonuçta bu görüşe göre, piyasa fiyatlarıyla banka sermaye yeterlilikleri arasındaki kısır döngüyü kırması gerekenler muhasebeciler değil bankacılık sektörü düzenleyici otoriteleridir. Düzenleyici otoriteler, bolluk dönemlerinde daha fazla sermaye biriktirilmesini sağlamaya yönelik konjonktür karşıtı sistemler üzerinde çalışmalar yürütmektedir. Düzenleyici otoritelerin daha ileri giderek, varlık fiyatlarının aşırı tepki verdiğinin düşünüldüğü ve piyasalarda gerginliğin yüksek olduğu dönemler boyunca sermaye yeterliliğine ilişkin kuralları askıya alması da mümkündür. Bankaların finansal tablolarında varlıkların hem gerçeğe uygun değeri hem de maliyeti veya itfa edilmiş maliyeti görülebilecek şekilde değişiklik yapılması da bir seçenek olarak öne sürülmektedir. Böylelikle gerçeğe uygun değer dışındaki değeri

⁴⁴⁵ BENGTTSSON, a.g.m., s.572

dikkate almak isteyebilecek düzenleyici otoriteler veya yatırımcılar ihtiyaç duydukları bilgiye ulaşabilecektir⁴⁴⁶.

Diğer taraftan literatürde; gerçeğe uygun değer ölçümünün uygulanmasının tamamen net, şeffaf ve yatırımcıların talep ve ihtiyaçlarının tam karşılığı olduğu, ancak finans endüstrisinin yatırımcıların bilgi ihtiyacını ihmal ettiği, sadece gerçeğe uygun değer ölçümünü eleştirdiği ve doyurucu bir alternatif öne süremediği yönünde görüşler mevcuttur. Bu görüşe göre gerçeğe uygun değer, finansal tablo kullanıcılarının krizin boyutlarını ve etkisini anlamasını sağlayacak bilgiyi ortaya koymada, tarihi maliyet yöntemine kıyasen daha şeffaf, doğru zamanlamalı ve etkindir⁴⁴⁷. Gerçeğe uygun değer ölçümünün tüm eksikliklerine rağmen uygulanması ve bankalara riskli veya hileli kredilerini bilançolarında maliyet değeriyle taşıma imkanı tanınmaması gerektiği öne sürülmektedir⁴⁴⁸. Gerçeğe uygun değer muhasebesini savunanlar; bu muhasebenin yatırımcılar için faydalı bilgiler sunduğunu, taviz verilmesinin veya bunun askıya alınmasının piyasalarda belirsizliği artırırken şeffaflığı azaltabileceğini öne sürmektedir⁴⁴⁹.

Gerçeğe uygun değer taraftarlarına göre, gerçeğe uygun değerlendirme piyasaların ve düzenleyici otoritelerin finansal kuruluşların gerçek durumunu daha iyi değerlendirmesine olanak tanır. Kriz boyunca, tarihi maliyetle raporlanan varlıkların değerlerine az güven duyulabileceği daha açık hale gelmiştir. Daha şeffaf değerlendirme, sağlam olan ve olmayan finansal kuruluşları ayırt etmede gereklilik olarak görülebilir. Ayırt etme imkanının azaltılması adil olmayan şekilde sorunların tüm bankalara sirayet etmesine ve piyasa aktörlerinin en üst seviyede ihtiyatlılıkla tüm bankalara aynı şekilde muamele etmeleri nedeniyle likiditenin genel olarak kurumasına neden olacaktır⁴⁵⁰.

Yukarıda yer verilen gerçeğe uygun değer ölçümü yanlısı görüşlerden anılan ölçümün eleştirilen pek çok özelliğine ve sonucuna rağmen esnetilmeksizin uygulanması gerektiğini düşünenlerin daha ziyade muhasebe standardı oluşturan kurumlar ve muhasebe uzmanları olduğu, bunların finansal istikrarın sağlanmasının

⁴⁴⁶ Economist, All's Fair, The Crisis and Fair Value Accounting

⁴⁴⁷ YUIJING ve YUIJING, a.g.m., s.195

⁴⁴⁸ Economist, All's Fair, The Crisis and Fair Value Accounting

⁴⁴⁹ LANGMEAD ve SOROOSH, a.g.m., s.9

⁴⁵⁰ BENGTTSSON, a.g.m., s.568

muhasebenin değil, ekonomi politikası belirleyicilerin görevi olduğunu düşündükleri anlaşılmaktadır.

4.5.3 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Karşıtı Görüşler

Gerçeğe uygun değer ölçümünün eleştirilmesi gereken özellikleri ve engellenmesi gereken sonuçları bulunduğuna yönelik görüşler izleyen paragraflarda verilmiştir.

2008 küresel krizi ile birlikte menkul ve gayrimenkul piyasalarında yaşanan çöküşün ardından finansal kurumlar, gerçeğe uygun değer yönteminin kendilerini sahip oldukları varlıkların değerlerini çok düşük düzeyde raporlamak zorunda bırakmasından yakılarak, gerçeğe uygun değer kuralının 2008 krizi gibi bir kriz ortamı hesaba katılmadan uygulamaya konulduğunu ileri sürmeye başlamıştır⁴⁵¹.

Bilindiği üzere mevzuatımızda ve literatürümüzdeki “gerçeğe uygun değer” ifadesi İngilizce “fair value” ifadesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Fair kelimesinin Türkçe’deki başlıca karşılığı ise “adil”dir. Bu bağlamda fair value ifadesinden kast edilenin “adil değer” olduğu öne sürülebilir. Ancak gerçeğe uygun değere ilişkin en güvenilir kanıt olarak kabul edilen ve kullanılabilir olduğu her durumda gerçeğe uygun değeri ölçmek üzere düzeltme yapılmadan kullanılan aktif bir piyasadaki kotasyon fiyatının⁴⁵² her zaman “adil” olduğunu öne sürmek mümkün değildir⁴⁵³.

ABD Mevduat Garanti Fonu olan FDIC’nin eski başkanlarından William ISAAC, 2006 yılının sonuna doğru -finansal piyasalarda işlerin yolunda olmasına rağmen- getirilen gerçeğe uygun değerleme muhasebe sisteminin sermaye birikimine zarar verdiğini ve bankaların borç verme kapasitelerini 5 trilyon USD azalttığını dile

⁴⁵¹ PARLAKKAYA ve ÇETİN, a.g.m., s.82

⁴⁵² UFRS 13 Paragraf 77

⁴⁵³ Benzer görüş için bakınız: Serhat KUTLAN, “Krizsiz Gelişme veya Gelişmesiz Kriz Mümkün mü? Paradigmasının Controlling ve Uluslararası Muhasebe Uygulamalarına İzdüşümleri”, Haluk SÜMER ve Helmut PERNSTEINER (Ed.), **Kriz Yönetimi** içinde (415-423), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009, s.419

getirerek, gerçeğe uygun değerlemeyi temel alan muhasebe sisteminin US SEC tarafından tamamen kaldırılmasını şiddetle umut ettiğini belirtmiştir⁴⁵⁴.

Finans sektörünün loby gruplarından olan Uluslararası Finans Enstitüsü ise, 2008 yılında US FASB ve UMSK'ya gizli birer bilgi notu göndermiştir. Enstitü bilgi notunda; piyasaların başarısızlığa uğradığının açık olduğunu, şirketlerin “uygunsuz/anlamsız değerlendirme”den muzdarip olan “sağlam” varlıkları için gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesini askıya almasına izin verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu tutum o dönemde -gerçeğe uygun değerle değerlendirme kendi mali tablolarını göreceli olarak olumlu etkileyen ve bu sayede rakiplerine kıyasen avantaj sağladığı için gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesini savunan- Goldman Sachs tarafından “Alice harikalar diyarında muhasebesi” talebi olarak değerlendirilmiş ve anılan banka protesto amaçlı olarak Uluslararası Finans Enstitüsü üyeliğinden ayrılmıştır⁴⁵⁵.

Literatürde yer alan bir başka görüş ise gerçeğe uygun değerle ölçümün sağlıklı işleyen piyasalarda işlem gören varlıklar için anlamlı olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu görüşe göre gerçeğe uygun değer tanımındaki işlem, “acele edilmeden ve zorlama olmadan” yapılan bir işlemdir⁴⁵⁶. Başka bir ifadeyle, büyük ölçüde zorunluluktan kaynaklanan acil satışların söz konusu olduğu işlemler sonucunda ortaya çıkan fiyatın gerçeğe uygun değer olarak kabul edilmemesi gerektiği öne sürülmektedir. Bu görüş, etkin bir piyasada işlem gören finansal varlıklara gerçeğe uygun değer kuralının uygulanmasını makul olarak kabul ederken, diğer varlıklar için makul ve tutarlı yöntemin sadece “tarihi maliyet”in esas alınması olduğunu savunmaktadır⁴⁵⁷. Ayrıca, literatürde alım satım (trade) amacıyla elde tutulan varlık ve yükümlülükler için gerçeğe uygun değerlerin etkin bir ölçü olduğu, ancak varlık veya yükümlülüğe ilişkin niyetin uzun süre elde tutmak olduğu veya piyasanın likit olmadığı durumlarda gerçeğe uygun değer kullanımının daha karmaşık olduğu yönünde görüşler mevcuttur⁴⁵⁸.

Yukarıda yer verilen gerçeğe uygun değer ölçümü karşıtı görüşlerden anılan ölçümün eleştirilmesi gereken özellikleri ve engellenmesi gereken sonuçları

⁴⁵⁴ PARLAKKAYA ve ÇETİN, a.g.m., s.82

⁴⁵⁵ Economist, All's Fair, The Crisis and Fair Value Accounting

⁴⁵⁶ PARLAKKAYA ve ÇETİN, a.g.m., s.83

⁴⁵⁷ PARLAKKAYA ve ÇETİN, a.g.m., s.83

⁴⁵⁸ LANE, a.g.m., s.13

bulduğunu düşünenlerin genelde finans sektörü temsilcileri olduğu, ancak bilanço yapısı sayesinde gerçeğe uygun değer ölçümünden göreceli olarak avantaj sağlayanların sektörün genelinden farklı şekilde söz konusu ölçümü savunabildiği, gerçeğe uygun değer ölçümü karşıtlarının ölçümün istisnaları olması gerektiğini ve gerekli durumlarda esnetilme veya askıya almanın elzem olduğunu savundukları anlaşılmaktadır.

4.5.4 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü ve Krizdeki Rolü

2008 Küresel Krizi sonrasında gerçeğe uygun değerle değerlendirme konusunda ortaya çıkan tartışmaların düğümlendiği başlıca noktalardan biri söz konusu değerlemenin krizdeki rolünün ne olduğudur. Konunun taraflarının gerçeğe uygun değer muhasebesinin krizin sebebi mi, krizin şiddetini artıran bir faktör mü olduğu veya krize etkisinin ne olduğuna ilişkin görüşleri bu bölümde ele alınmıştır.

Gerçeğe uygun değer yöntemi, fiyatların yükseldiği dönemlerde varlıkların piyasa değerlerinin artmasına paralel olarak, gelir tablosu ve bilanço olumlu yönde etkilerken, kriz dönemlerinde ise piyasa fiyatlarında meydana gelen sert düşüşler nedeniyle şirketlerin büyük tutarlarda zarar raporlamalarına ve hatta iflas etmelerine neden olabilmektedir⁴⁵⁹. Söz konusu durum gerçeğe uygun değer muhasebesinin konjonktür yanlısı (procyclical) olduğuna işaret etmektedir⁴⁶⁰. Gerçeğe uygun değer ölçümü konjonktür yanlısı oluşu nedeniyle yükselme (balon) dönemlerinde mutluluk hissini artırmakta, kriz döneminde ise paniği tırmandırmaktadır⁴⁶¹. Özellikle kriz dönemlerinde, piyasada fiyat oluşmaması nedeniyle subprime pozisyonları gibi çeşitli varlıkların değerlendirilmesinde üçüncü seviyede yer alan ölçülerin kullanılması sonucunda fiyatlardaki şeffaflık da bozulmaktadır. Bu durumda kriz döneminde bir kısır döngü oluşmaktadır⁴⁶². Finansal varlıkların piyasa fiyatlarının düşmesi gerçeğe uygun değer ölçümü nedeniyle şirketlerin zarar raporlamalarına, raporlanan zararlar ise şirketlerin değerinin düşmesine ve sermaye ihtiyacının artmasına, sermaye ihtiyacının artması varlık satışına, varlık satışı varlığın piyasa fiyatının daha da düşmesine neden

⁴⁵⁹ Benzer görüşler için bakınız; PARLAKKAYA ve ÇETİN, a.g.m., s.82; Economist, All's Fair, The Crisis and Fair Value Accounting; BENGTTSSON, a.g.m., s.568

⁴⁶⁰ Benzer görüşler için bakınız; Economist, All's Fair, The Crisis and Fair Value Accounting

⁴⁶¹ YUIJING ve YUIJING, a.g.m., s.195

⁴⁶² PARLAKKAYA ve ÇETİN, a.g.m., s.81

olmaktadır⁴⁶³. Diğer taraftan piyasa fiyatındaki şiddetli düşüşler; teminat tamamlama çağrılarını (margin calls) tetiklemede, çağrılar acil varlık satışlarını zorunlu hale getirmekte, bu değer kayıplarını daha da artırmakta, piyasalarda karşı tarafa duyulan güven azalmakta, bu ise likiditeyi daraltmaktadır. Tüm bunların sonucunda aşağı yönlü kısır döngü daha da şiddetlenmektedir⁴⁶⁴.

Gerçeğe uygun değer muhasebesinin krize katkıda bulunduğu veya krizin şiddetini artırdığı yönündeki görüşler; gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımının özellikle piyasalar likit değilken varlık değerlerinin “gerçek ekonomik değer”lere kıyasen oldukça düşük ölçülmesine neden olduğunu öne sürmektedir⁴⁶⁵.

Gerçeğe uygun değer muhasebesinin finansal krizi şiddetlendiren ve piyasalarda kısır döngüye neden olan konjonktür yanlısı özelliği 2008 Küresel Krizi'nde de kendini göstermiştir. Bu bağlamda geri ödenmeyen konut kredilerinin oranında artış ve bunun sonucunda bu kredilerle ilişkili finansal ürünlerin fiyatında düşüş, aktiflerinde bu ürünleri bulduran çok sayıda finansal kuruluşun önemli tutarda karşılık ayırmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler çok sayıda yatırımcının çılgınca ellerindeki finansal varlıkları satmalarına, satışlar finansal varlık fiyatlarında keskin düşüşe, fiyatlardaki düşüş yatırımcı güveninin daha fazla sarsılmasına, güvenin sarsılması daha fazla satışa, yeni satışlar bu sarmalın tekrarına neden olmuştur⁴⁶⁶. Söz konusu sarmalın ortaya çıkarabileceği büyük tutarlı zararlara çarpıcı bir örnek olarak 2008 krizi döneminde önde gelen finans kurumlarından Merrill Lynch'in 41,8 milyar dolar, Citigroup'un 37 milyar dolar, AIG'nin 26 milyar dolar zarar raporlamaları gösterilebilir⁴⁶⁷. Literatürde, gerçeğe uygun değer muhasebesinin uygulanmasında panik durumlarının oluşturduğu zararların önlenmesi açısından, menkul kıymet borsalarında olduğu gibi, fiyat düşüşlerinin belli düzeylere ulaşması halinde gerçeğe uygun değer muhasebesinin uygulanmasının askıya alınabileceği yönünde öneriler mevcuttur⁴⁶⁸.

⁴⁶³ Benzer görüşler için bakınız; PARLAKKAYA ve ÇETİN, a.g.m., s.82; Economist, All's Fair, The Crisis and Fair Value Accounting; BENGTTSSON, a.g.m., s.568

⁴⁶⁴ LANGMEAD ve SOROOSH, a.g.m., s.9

⁴⁶⁵ LANGMEAD ve SOROOSH, a.g.m., s.9

⁴⁶⁶ YUJING ve YUJING, a.g.m., s.195

⁴⁶⁷ PARLAKKAYA ve ÇETİN, a.g.m., s.81

⁴⁶⁸ PARLAKKAYA ve ÇETİN, a.g.m., s.84

Finansal raporlamayla sermaye yeterliliği düzenlemeleri arasındaki ilişki açısından gerçeğe uygun değer muhasebesinin değerlendirilmesinde de yarar bulunmaktadır. Küresel krizde; finansal kurumların varlıklarının piyasa değerlerinde düşüş gerçekleşmiş, gerçeğe uygun değer muhasebesiyle bu düşüş mali tablolara zarar olarak yansımış ve özkaynak tutarı azalmış, sermaye yeterlilik oranları ciddi şekilde düşmüş, bu düşüş finansal kurumları kaldıraç oranlarını azaltmaya ve düşmüş olan fiyatlardan varlık satmaya zorlamış, bu durum çöküşe doğru giden sarmalı beslemiştir⁴⁶⁹.

Finansal krizin nedenlerinin incelendiği çalışmalarda genellikle, gerçeğe uygun değer muhasebesinin finansal krizin derinleşmesinde rolü bulunduğu konusunda mutabakat vardır⁴⁷⁰. Çalışmalarda, gerçeğe uygun değer muhasebesinin finansal krizin sebebi olmadığı ancak, krizi alevlendirdiği ve etkisini şiddetlendirici bir rol oynadığı belirtilmektedir⁴⁷¹. Bu görüş Alman Muhasebe Standartları Kurulu Üyesi Prof. Dr. Bernhard PELLENS tarafından da desteklenmektedir. PELLENS, gerçeğe uygun değer muhasebesinin gerçekte finansal kriz ve ekonomik yavaşlamanın sebebi olmadığı, fakat krizin oluşmasında bir faktör olduğu ve etkisini artırdığı görüşünü ileri sürmektedir⁴⁷².

Gerçeğe uygun değer muhasebesinin finansal krizin suçlusu veya kaynağı değil, sadece finansal krizi hızlandıran bir faktör olarak değerlendiren bir başka görüşte, meselenin gerçeğe uygun değer ölçümünün ön koşulunun değişmiş olması olduğu öne sürülmektedir. Bu görüşe göre finansal krizde aktif piyasa ortadan kalkmaktadır. Bunun sonucunda finansal ürünlerin gerçeğe uygun değerleri sağlıklı piyasa kotasyonları tarafından belirlenmemektedir. Gerçeğe uygun değer ölçümünün ön koşulunun ortadan kalktığı bu durumda piyasada oluşan fiyatlar dikkate alınarak gerçeğe uygun değer ölçüldüğünde ise kriz derinleşmekte ve gerçeğe uygun değere yönelik eleştiriler artmaktadır⁴⁷³.

⁴⁶⁹ Benzer görüş için bkz. Michel MAGNAN, Fair Value Accounting and the Financial Crisis: Messenger or Contributor?, 2009, www.cirano.qc.ca/pdf/publication/2009s-27.pdf, (10.02.2013), s.11

⁴⁷⁰ Aksi görüş için bakınız; HRONSKY, a.g.m., s.57

⁴⁷¹ PARLAKKAYA ve ÇETİN, a.g.m., s.82

⁴⁷² Fair Value Accounting Intensifies The Crisis – Study Warns of Need For Quick Reform, www.saloppenheim.com/press, (06.03.2013)

⁴⁷³ YUIJING ve YUIJING, a.g.m., s.195

Gerçeğe uygun değer ölçümünün finansal krizlerin nedeni olabileceğini öne sürmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. 2008 Küresel Krizi'nde de gerçekte finans sektörü; gayrimenkul balonunu yaratmış, finansal varlık balonunu büyütme için varlık menkul kıymetleştirmeleri gibi kurallara bağlı ve şeffaf olmayan finansal yenilikler geliştirmiştir. ABD'de tarihi maliyetle değerlendirme yönteminin kullanıldığı dönemde bu mesele gün yüzüne çıkmamıştır. Gerçeğe uygun değer muhasebesi, finansal varlık balonlarını zamanında, şeffaf ve açık şekilde ifşa etmekte ve finansal sistemdeki aksaklıkları ortaya koymaktadır. Bu sayede gerçeğe uygun değer muhasebesi finansal sektörün, yatırımcıların ve düzenleyici otoritelerin varlık balonlarını tespit etmesini ve gidermesini teşvik etmektedir⁴⁷⁴.

Başta ABD Kongresi ve AB Maliye Bakanları olmak üzere, çok sayıda kurum ve kuruluşun gerçeğe uygun değer muhasebesine yaptıkları suçlama ve eleştiriler, muhasebe standardı oluşturucusu kuruluşlar olan UMSK ve US FASB tarafından da gerçeğe uygun değer krize bir etkisi olabileceği yönünde değerlendirmeler yapılmasına sebep olmuş ve gerçeğe uygun değer muhasebesine ilişkin olarak piyasalarda etkinliğin kaybolduğu durumlarda yapılacak uygulamalar ile ilgili çalışmalar başlatılmıştır⁴⁷⁵.

Sonuç olarak; gerçeğe uygun değer muhasebesinin krizdeki rolünün ne olduğu sorusunun cevabı şu şekilde verilebilir; gerçeğe uygun değer muhasebesi finansal krizin habercisidir, ancak bu haber yatırımcıların paniğe kapılmalarına sebep olacağından krizin etkisini alevlendirici ve şiddetlendirici bir etki yapar. Diğer bir deyişle başlangıçta krizin sebebi değildir, ancak krizin derinleşmesinde önemli bir etkiye sahip olduğu genel kabul görmektedir⁴⁷⁶.

4.5.5 Gerçeğe Uygun Değere Dair US SEC Görüşleri

Kriz sonrası dönemde ABD'de de gerçeğe uygun değer muhasebesine ilişkin kapsamlı tartışmalar ortaya çıkmıştır. 2008 yılında US SEC "mark-to-market"⁴⁷⁷

⁴⁷⁴ YUIJING ve YUIJING, a.g.m., s.195

⁴⁷⁵ PARLAKKAYA ve ÇETİN, a.g.m., s.83

⁴⁷⁶ PARLAKKAYA ve ÇETİN, a.g.m., s.84

⁴⁷⁷ Piyasaya göre ayarlama

muhasebesi⁴⁷⁸ ve bunun krizdeki rolü üzerinde çalışma yapmakla görevlendirilmiştir. Çalışma sonucunda düzenlenen rapor⁴⁷⁹ 30.12.2008 tarihinde Amerikan Kongresi'ne sunulmuştur. Raporda yer alan görüşler izleyen paragraflarda verilmiştir.

US SEC tarafından hazırlanan raporda, finansal araçlar için gerçeğe uygun değer muhasebesinin krize neden olmadığı veya gereksiz yere krizi şiddetlendirmedeği sonucuna varılmıştır. Krizin; yetersiz kredi verilme süreçleri, bununla ilişkili tahsilat problemleri ve yetersiz risk yönetim süreçleri gibi gerçek ekonomik meselelerden kaynaklandığı ifade edilmiştir. Rapora göre gerçeğe uygun değer muhasebesi, değerdeki önemli kayıpların sebebi değil habercisidir⁴⁸⁰.

US SEC gerçeğe uygun değer muhasebesine, düşen değerleri raporlamanın değerlerin daha fazla düşmesini tetikleme ihtimali nedeniyle, kriz süresince ara verilmesi seçeneğine ilişkin görüşlerini de raporda sunmuştur. US SEC gerçeğe uygun değer muhasebesine ara verilmemesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Rapora göre; finansal araçlar için gerçeğe uygun değer muhasebesinin uygulanma detaylarında bir takım kusurları olsa da, yatırımcılara alternatiflerinden daha iyi hizmet etmektedir ve yatırımcıya hesap verebilirlik şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da muhasebe standartları için ana kriter olarak kalmalıdır⁴⁸¹.

US SEC raporunun nihai sonucunun finansal araçlar için gerçeğe uygun değer muhasebesinin finansal krize neden olmadığı yönünde olmasına rağmen, hem US SEC hem de US FASB mevcut standartlarda krizin ışığında mutlak değişiklikler yapılma ihtiyacının farkına varmışlardır⁴⁸².

⁴⁷⁸ Bu aşamada “mark-to-market” muhasebesi ile gerçeğe uygun değer muhasebesinin aynı anlama gelen kavramlar olmadığını belirtmekte yarar görülmektedir. “Mark-to-market” muhasebesi; tarihsel olarak bir kalemin piyasa değeri üzerinden muhasebeleştirilmesini ifade eden ve tipik olarak kalemin aktif piyasalarını referans alan terimdir. Söz konusu muhasebe, kalem tipik olarak kısa vadeli amaçlar için elde tutulan olarak sayıldığı sürece, değerdeki herhangi bir değişimi gelir gider tablosuna kısa vade veya alım satım kârı/zararı olarak yansıtır. Diğer taraftan gerçeğe uygun değer muhasebesinin, kısa vadeli niyetlerle bağlantı gerekliliği bulunmadığı gibi, gelir gider tablosunda etki yaratması da gerekli değildir. Hatta değerlendirme bilgisi için aktif piyasaların ulaşılabilirliğini varsaymamaktadır. Bakınız; LANGMEAD ve SOROOSH, a.g.m., s.9

⁴⁷⁹ Report and Recommendations Pursuant to Section 133 of the Emergency Economic Stabilization Act of 2008: Study on Mark-To-Market Accounting

⁴⁸⁰ LANGMEAD ve SOROOSH, a.g.m., s.9

⁴⁸¹ LANGMEAD ve SOROOSH, a.g.m., s.10

⁴⁸² LANGMEAD ve SOROOSH, a.g.m., s.10

ABD perspektifinden net olan şey, krizin finansal araçların gerçeğe uygun değerden muhasebeleştirilmesine ilişkin olarak yeni soruları doğurduğu, ancak anılan modeli zayıflatmadığı, aksine güçlendirmiş görüldüğüdür. US GAAP açısından finansal araçlar için gerçeğe uygun değer muhasebesine doğru ilk büyük hareket olan "SFAS⁴⁸³ 115 Menkul Kıymet Yatırımları" standardı, yaklaşık 20 yıl önce tasarruf ve kredi krizinin (savings and loan crisis)⁴⁸⁴ peşinden doğmuştur. Benzer şekilde büyük bir kriz olan 2008 küresel finans krizini müteakip, finansal araçların gerçeğe uygun değerden muhasebeleştirilmesine ilişkin bugüne kadarki en kapsamlı öneriler oldukça hız kazanmıştır⁴⁸⁵.

4.5.6 Gerçeğe Uygun Değere Dair BIS Görüşleri

Daha önce belirtildiği üzere, BIS 2009 yılında "UMS 39'un Değiştirilmesine İlişkin Temel Prensipler" başlıklı çalışmayı yayımlayarak UMS 39'un değiştirilmesine ilişkin görüşlerini ortaya koymuştur. BIS'in görüşleri içerisinde yer alan gerçeğe uygun değere ilişkin prensipler aşağıda verilmiştir⁴⁸⁶.

- Firmanın iş modeli gereğince itfa edilmiş maliyet bazında yönetilen kalemler için gerçeğe uygun değer gerekli olmamalıdır.
- Gerçeğe uygun değer; alım satım (trading) aktiviteleri, hedge muhasebesine konu olmayan bağımsız türevler ve gerçeğe uygun değer bazında yönetilen diğer araçlar için uygun bir ölçümdür.
- Gerçeğe uygun değer seçeneğinin (fair value option) kullanımına ilişkin mevcut kısıtlamalar hafifletilmemelidir. Bu nedenle gerçeğe uygun değer seçeneğinin ele alınış şekli, Basel Bankacılık Denetim Komitesi'yle 2005 yılında dikkatlice oluşturulan ve UMS 39'a yapılan değişiklikle işlenen yaklaşımı yansıtmaya devam etmelidir.

⁴⁸³ Statements of Financial Accounting Standards

⁴⁸⁴ Tasarruf ve kredi krizi 1980 ve 1990'larda ABD'deki 3.234 kredi ve tasarruf birliğinden (Savings and Loan Association) 747'sinin batmasıyla sonuçlanmıştır. Anılan birlikler tasarruf mevduatı kabul eden ve üyelerine bireysel kredi (mortgage, taşıt kredisi vb.) veren finansal kuruluşlardır. Batan 747 birliğin maliyeti 87,9 milyar USD olarak tahmin edilmektedir., http://en.wikipedia.org/wiki/Savings_and_loan_crisis, (21.02.2013)

⁴⁸⁵ LANGMEAD ve SOROOSH, a.g.m., s.12

⁴⁸⁶ BIS, Guiding Principles for the Replacement of IAS 39

- Yeni standart önemli derecede değerlendirme belirsizliği olduğunda, hem ilk hem de sonraki muhasebeleştirmelerde yanlış gösterimden kaçınmak için değerlendirme düzeltmelerine olanak tanınmalıdır. Aktif olarak ticareti yapılmayan, yetersiz piyasa derinliği olan veya gözlemlenebilir olmayan girdiler kullanan değerlendirme yöntemlerine dayanan finansal araçlar için önemli derecede değerlendirme belirsizliği vardır. Önemli derecede belirsizlik bulunduğu anda, değerlendirme sürecini (mark-to-market’da) gelir ve kâr muhasebesinin belirli yönlerinden kısmen ayırmak bir çözüm olabilir. Düzeltmenin boyutu, datadaki zayıflık veya temel alınan modelleme yaklaşımı tarafından yaratılan belirsizliğin derecesine dayanabilir.
- Gerçeğe uygun değer ölçümü uygun açıklamalarla desteklenmelidir.

4.6 Muhasebe Standartlarına Politik Müdahale

Tek bir pazar haline gelen AB’nin genel bir muhasebe standardına ihtiyaç duyduğu açıktır. AB muhasebe standardını kendisi oluşturmak istese, muhasebe standardının hangi üyesinin ulusal standardına daha yakın olacağı meselesi ortaya çıkacaktır. Bu meselenin en kolay çözümü fonksiyonu teknik uzmanlığı olan bağımsız bir standart oluşturucuya devretmektir⁴⁸⁷. Çalışmanın “1.4.1 UFRS’lerin AB Ülkelerinde Kullanımı” başlıklı bölümünde değinildiği üzere, AB tarafından 2002 yılında “Avrupa Muhasebe Düzenlemesi” onaylanmış ve böylece 2005 yılından itibaren UFRS’lerin AB’de kabul görmesi kararlaştırılmıştır. Böylece AB muhasebe standardı oluşturma fonksiyonunu, üzerinde resmi bir kontrolünün bulunmadığı ve özel bir kuruluş olan UMSK’ya devretmiştir. Bu devir UFRS’lerin global yayılmasının hızlanmasında UMSK’ya gereken desteği de sağlamıştır⁴⁸⁸.

1998 yılından itibaren AB, UMSK Vakfı’nda ve organlarında temsilini ve etkisini artırmak için pek çok defa girişimlerde bulunmuştur. AB’nin konuya ilişkin temel gerekçesi “*standartları ülkelerinde uygulayanların, standartların oluşturulması sürecinde daha çok söz hakkı bulunması gereklidir*” şeklinde ifade edilebilir. AB, Vakıf Tüzüğü’nün 2005 yılının Haziran ayında tamamlanan birinci revizyonu sonucunda

⁴⁸⁷ BENGTTSSON, a.g.m., s.570

⁴⁸⁸ BENGTTSSON, a.g.m., s.569

etkinliğini artırma imkânını bulamamıştır⁴⁸⁹. UFRS Vakfı'nın ve organlarının yönetimine ilişkin olarak başta AB ve G20 olmak üzere çeşitli yerlerden gelen baskıların etkisi altında⁴⁹⁰ Vakıf Tüzüğü'nde ikinci revizyon gerçekleştirilmiştir. Bu revizyon neticesinde 2009 yılında kurulan Gözlem Kurulu'na, diğer kamusal kuruluşların yanı sıra Avrupa Komisyonu temsilcisi de üye olmuştur⁴⁹¹. Uluslararası Kurumsal Yönetişim Ağı⁴⁹² ve Sertifikalı Finansal Analistler Enstitüsü⁴⁹³ gibi meslek kuruluşları, Vakıf Tüzüğü'nde yapılan ikinci revizyon sonrasında ortaya çıkan yeni yapıda da UMSK Vakfı'nda ve organlarında yatırımcılara yeterince temsil olanağı sağlanmadığını, Gözlem Kurulu'yla kamunun ağırlığının arttığını savunmuştur⁴⁹⁴.

Küresel finans krizi öncesi dönemde AB tarafından bazı standartlarda yer alan kurallara karşı çıkılmış, bu kurallar değiştirilmeden standardın bütünü onaylanmamış ve böylece standart AB ülkelerinde yürürlüğe konmamıştır. Bu duruma örnek olarak UMS 39 verilebilir. AB'nin UMS 39'a ilişkin bu yaklaşımı 2004 yılında o dönemde UMSK başkanı olan Sir David TWEEDIE tarafından eleştirilmiş ve standartlara ilişkin politik baskıların sakıncalarına ilişkin uyarıda bulunulmuştur⁴⁹⁵. Ancak özellikle küresel finans krizi sonrası dönemde muhasebe standardı oluşturma sürecine politik baskıların dahil olduğu, UMSK üzerinde standartların finansal istikrara etkilerini göz önünde bulundurması için baskı oluşturulduğu yönünde görüşler mevcuttur⁴⁹⁶.

Muhasebe standartları özellikle kriz dönemlerinde siyasi liderlerin ilgi alanına girebilmekte ve siyasi liderlerce standartların getirdiği muhasebe kurallarına ilişkin olarak kamuoyuna aleyhte açıklamalar yapılabilmektedir⁴⁹⁷. Küresel finans krizi patladığında UMS 39'un bazı finansal varlıkların gerçeğe uygun değerinden ölçülmesine ilişkin kuralları bankacılar ve politikacılar arasında önemli boyutta

⁴⁸⁹ BENGTTSSON, a.g.m., s.574

⁴⁹⁰ BENGTTSSON, a.g.m., s.576

⁴⁹¹ Deloitte Touche Tohmatsu Limited, IFRSs In Your Pocket, s. 6; IASB, IFRS Foundation Constitution

⁴⁹² International Corporate Governance Network

⁴⁹³ CFA Institute

⁴⁹⁴ BENGTTSSON, a.g.m., s.577

⁴⁹⁵ BENGTTSSON, a.g.m., s.571

⁴⁹⁶ BENGTTSSON, a.g.m., s.570

⁴⁹⁷ Bakınız; Economist, All's Fair, The Crisis and Fair Value Accounting

endişeye neden olmuştur. Anılan çevrelerde gerçeğe uygun değerle ölçümün çalışmanın önceki başlığı altında ele alınan negatif sarmalı yarattığı algısı oluşmuştur⁴⁹⁸.

2008 yılının Şubat ayında Avrupa Parlamentosu tarafından “UMSK’ya İlişkin Komite Raporu” yayımlanmıştır. Raporda UMSK’nın gerçeğe uygun değer prensibinin kapsamını sınırlandırması istenmiştir. O dönem iç piyasadan ve hizmetlerden sorumlu Avrupa Komiseri olan Charlie Mc CREEVY ise Avrupa Parlamentosu Ekonomik ve Parasal İşler Komitesi’ne sunduğu raporunda; gerçeğe uygun değer ölçümünün finansal tablolarda konjoktür yanlısı etkiler yaratarak krizi şiddetlendirdiğine dair şiddetlenerek devam eden tartışmalar olduğunu, kendisinin gözden geçirilmesi gereken gerçek bazı muhasebe meseleleri ve anormallikleri bulunduğuna inandığını ifade etmiştir. 2008 yılının Eylül ayında Lehman Brothers’ın iflasıyla UMS 39’a ilişkin tartışmalar alevlenmiştir. Politikacıların pasif kalarak banka bilançolarının tahrip oluşunu seyretmeyecekleri giderek daha açık hale gelmiştir. Ekim ayında finansal araçların değerlemesine ilişkin kuralları esnetmesi için UMSK üzerinde baskı oluşturulmuştur. Avrupa Komisyonu’nun UMS 39’da yer alan değerlendirme kurallarının bazılarını iptal edebileceğine ve hatta tüm UFRS’leri iptal ederek kendi standart oluşturucusunu kuracağına ilişkin söylentiler ortaya çıkmıştır. Sonunda varlıkların sınıflandırılması meselenin odak noktası haline gelmiş ve AB gerçeğe uygun değerlemeye konu varlık türlerinin sınırlandırılması için UMSK üzerinde baskı oluşturmuştur. Lehman Brothers’ın çöküşünden kısa süre sonra Fransa, İngiltere, Almanya ve İtalya liderleri ile Avrupa Merkez Bankası ve Avrupa Komisyonu’nun başkanları bir araya gelerek bir plan üzerinde anlaşmışlardır. Planda UMSK’nın gerçeğe uygun değerle ölçülen finansal varlıkların sınıflarının değiştirilmesine ve böylece gerçeğe uygun değerle ölçülmemeleri olanağının tanınması meselesine hızla reaksiyon vermesi ihtiyacı vurgulanmıştır⁴⁹⁹. Ayrıca, US GAAP’te istisnai durumlarda buna imkan tanındığı, Avrupalı finansal kuruluşların uluslararası rakiplerine karşı muhasebe kuralları açısından dezavantajlı olmamalarının sağlanacağı ifade edilmiştir. Bunların sonucunda UMSK tarafından UMS 39 ve UFRS 7’de olağan uygulama süreci çiğnenerek acilen yapılan değişiklikler 13.10.2008 tarihinde yayımlanmıştır. Yapılan değişiklikle gerçeğe uygun değerle

⁴⁹⁸ BENGTTSSON, a.g.m., s.571

⁴⁹⁹ BENGTTSSON, a.g.m., s.571

ölçülen finansal varlıkların sınıflarının değiştirilmesine ve böylece realize edilmemiş zararların gelir tablosuna yansıtılmamasına olanak tanınmıştır⁵⁰⁰.

Aynı günlerde Avrupa Bankacılık Federasyonu ve Avrupa İş Dünyası Konfederasyonu'nun (Business Europe) yayımladığı ortak deklarasyonda yer alan önerilerden biri; muhasebe standardı oluşturucuların likiditenin aniden kaybolduğu piyasalardaki varlıklar için gerçeğe uygun değer kurallarının değiştirilmesini değerlendirmeleridir⁵⁰¹.

UMSK tarafından standartlarda yapılan değişiklikler Avrupa bankacılık endüstrisinin arka çıkmasıyla iki gün sonra Avrupa Komisyonu tarafından onaylanmıştır. Daha sonra UMSK, Avrupa Komisyonu tarafından CDO değerlemesine ilişkin çözüm geliştirmesi ve değer düşüşü kurallarını uyarlaması konularında sıkıştırılmıştır. Değişiklikler 2008 yılının Aralık ayından önce, finansal tabloların yeni kurullarla hazırlanmasına olanak tanıyacak bir zamanlamayla, kabul edilmiştir⁵⁰².

Diğer taraftan kurumsal yatırımcılardan oluşan bir lobi grubu olan Uluslararası Kurumsal Yönetişim Ağı 2008 yılında UMSK'nın yönetimine dair alevlenen tartışmalar hakkında görüş bildirmiştir. Söz konusu ağın görüşüne göre; UMSK Vakfı'nın ve organlarının hesap verebilirliğinin artırılması bir gereklilik olmakla beraber, bunun için başta yatırımcılar ve finansal rapor kullanıcıları olmak üzere bütün paydaşların katılımı artırılmalı, ayrıca siyasi/kamusal etki sınırlandırılmalıdır⁵⁰³.

2008 yılının Kasım ayındaki G20 zirvesinde muhasebe standartlarının gündeme geleceği önceden belliyken zirve öncesinde, UMSK tarafından zirve başkanlığı yapacak olan George W. BUSH'a gönderilen mektupta; gerçeğe uygun değerlendirme savunulmuş ve yatırımcı organizasyonlardan, düzenleyici ve denetleyici otoritelerden görülen büyük destek vurgulanmıştır. Mektupta ayrıca, bağımsız standart oluşturma sürecinin korunmasına ilişkin ihtiyacın altı çizilerek; *“Gerçeğe uygun değer muhasebesinin değiştirilmesine yönelik olarak yerleşik ve destekli standart oluşturma sürecinin dışında atılacak adımların, mevcut durumda sarsılmış olan finansal piyasalara güvene daha da*

⁵⁰⁰ BENGTTSSON, a.g.m., s.572

⁵⁰¹ BENGTTSSON, a.g.m., s.572

⁵⁰² BENGTTSSON, a.g.m., s.572

⁵⁰³ BENGTTSSON, a.g.m., s.576

zarar verebileceği” belirtilmiştir. Nitekim zirve sonucunda G20 liderleri muhasebe standardı oluşturuculara acilen harekete geçme çağrısı yapmıştır. Özellikle menkul değerlerin değerlendirilmesi ile bilanço dışı araçların muhasebeleştirilmeleri ve bunlara ilişkin açıklamalar acil reform ihtiyacı bulunan alanlar olarak tanımlanmıştır⁵⁰⁴.

G20 zirvesinin ardından Avrupa Komisyonu, uzmanlardan oluşan “Finansal Denetim Üst Düzey Çalışma Grubu”nu kurmuştur. Söz konusu çalışma grubu “De Larosiere Raporu”nu yayınlamıştır. Raporla UMSK’nın düzenleyici ve denetleyici kuruluşlarla iş çevrelerinin görüşlerine daha açık olması ve ayrıca, yönetim yapısını daha karşılık veren, açık, hesap verebilir ve dengeli hale getirmesi istenmiştir. Aksi durumda uluslararası toplumun “mark to market” ilkesinin uygulanmasını sınırlandırmasının gerektiği belirtilmiştir⁵⁰⁵.

US FASB’ın bankalardan ve kongre üyelerinden gelen şikâyetler doğrultusunda mark to market ve değer düşüklüğüne ilişkin kuralları yumuşatması üzerine informal Ekonomik ve Finansal İşler Konseyi (ECOFIN) UMSK’ya; değerlendirme kurallarında uygun değişiklikleri yapması ve US FASB ile yakından işbirliği yaparak UFRS ve US GAAP sistemlerinde paralel standartların eşit ele alınması ve uygulanmasının sağlanması, böylece doğmaya başlayan rekabet bozulması risklerinden kaçınılması çağrısında bulunmuştur⁵⁰⁶.

2009 yılının Nisan ayındaki G20 zirvesinde 2008 Kasım zirvesindeki mesaj tekrarlanmıştır. Zirve deklarasyonunda muhasebe standardı oluşturuculara değerlendirme ve karşılık ayırmaya ilişkin standartları geliştirmek üzere acilen düzenleyici ve denetleyicilerle birlikte çalışılması çağrısı yapılmıştır⁵⁰⁷.

24.04.2009 tarihinde UMSK, UMS 39’u değiştireceğini ve taslağın 6 ay içerisinde yayımlanacağını ilan etmiştir. 2009 yılının Haziran ayında UMSK Başkanı

⁵⁰⁴ BENGTTSSON, a.g.m., s.572

⁵⁰⁵ BENGTTSSON, a.g.m., s.572

⁵⁰⁶ BENGTTSSON, a.g.m., s.573

⁵⁰⁷ BENGTTSSON, a.g.m., s.573

TWEEDIE taslağın karşılık ayırma ve gerçeğe uygun değerlemeye ilişkin endişeleri karşılayacağını belirtmiştir⁵⁰⁸.

UMSK ve US FASB tarafından oluşturulan Finansal Kriz Danışma Grubu (FCAG) bu aşamada endişelerini şu şekilde dile getirmiştir⁵⁰⁹:

“UMSK ve US FASB üzerinde standartlarda normal uygulama süreci prosedürlerinin dışında; hızlı, sipariş üzerine, koordinasyonsuz ve öngörüldüğü şekilde değişiklik yapmaları yönünde aşırı baskı oluşturulmuştur. Kamu otoritelerinin endişelerini dile getirmeleri ve standart oluşturuculara girdi sağlamaları yerinde olmakla beraber, spesifik olarak standartların içeriğini dikte etme arayışına girilmemelidir.”

2009 yılının Nisan ayındaki G20 zirvesinde sergilenen yaklaşım sonucunda BIS nezdindeki Basel Bankacılık Denetim Komitesi, 2009 yılının Ağustos ayında “UMS 39’un Değiştirilmesine İlişkin Temel Prensipler” başlıklı çalışmayı yayımlayarak UMS 39’un değiştirilmesine ilişkin görüşlerini ortaya koymuştur. Söz konusu görüşlere çalışmanın “4.3.2 UMS 39’un Değiştirilmesine İlişkin BIS Görüşleri” ve ilgili diğer başlıklar altında yer verilmiştir. Basel Bankacılık Denetim Komitesi’nin ortaya koyduğu temel prensipler sonraki G20 zirvesinde onaylanmış ve UMSK’dan bu prensipleri göz önünde bulundurması istenmiştir⁵¹⁰.

UMSK, 2009 yılının Haziran ayında UMS 39’a ilişkin değişiklikleri içeren UFRS 9’un ilk taslağını yayımladığında Avrupa Komisyonu taslaktan memnun olmamıştır. UMSK Avrupa Komisyonu tarafından önerilen pek çok değişikliği yerine getirmesine rağmen; gerçeğe uygun değer ile itfa edilmiş maliyetle değerlendirme arasında doğru dengenin kurulamadığı, bu nedenle kâr/zarar dalgalanmalarının şiddetlenebileceği, acilen yapılacak yeni değişikliklerle finansal istikrara olası etkilerin göz önünde bulundurulması vb. gerekçelerle komisyonun eleştirilerine maruz kalmıştır⁵¹¹. Pek çok analist, UFRS 9’un AB tarafından onaylanmasına ilişkin tereddütlerin nedeninin büyük ölçekli yatırım bankacılığı faaliyetinde bulunan bazı

⁵⁰⁸ BENGTTSSON, a.g.m., s.573

⁵⁰⁹ BENGTTSSON, a.g.m., s.573

⁵¹⁰ BENGTTSSON, a.g.m., s.573

⁵¹¹ BENGTTSSON, a.g.m., s.573

Fransız, Alman ve İtalyan bankalarına dair siyasi kaygılar olduğunu düşünmektedir. Yeni standart bu bankaları türev portföylerindeki önemli tutardaki zararı muhasebeleştirmek durumunda bırakabilecektir⁵¹².

Görüldüğü üzere, küresel finans krizi boyunca muhasebe standardı oluşturma sürecinin bütünlüğü/doğruluğu hem ABD’de hem de Avrupa’da politik kaynaklı olarak doğrudan tehdit altında kalmış⁵¹³ ve standart oluşturma süreci politik etkilere maruz kalmıştır⁵¹⁴. Küresel krizin sonuçları, standart oluşturucuların bağımsızlığının sorgulanmasına ve güç dengesinin iş dünyasıyla bankacılık endüstrisinin desteğini alan politikacılar lehine değişmesine neden olmuştur⁵¹⁵. UMSK yönetiminin, standart oluşturma sürecinin bütünlüğünü/doğruluğunu savunması ve politik baskıdan etkilenmiş hale gelmekten kaçınması gerekmektedir⁵¹⁶. AB’nin isteklerine adapte olmak UMSK’nın yeterince bağımsız olmadığı algısının oluşması riskini doğurabilecektir. UMSK’nın defalarca uyardığı üzere, bu algı sermaye piyasalarının muhasebe standartlarına güvenini sarsabilecektir⁵¹⁷.

Politik makamların UMSK’nın standart oluşturma sürecini etkilemeye veya kontrol etmeye yönelik girişimleri çerçevesinde “UFRS 9: Finansal Araçlar” standardının oluşturulma süreci UMSK’nın siyasilerce en yakından tetkik edilen projelerinden olmuştur. Avrupa’nın kamusal borçlarının sorunlu doğası da dahil kriz sonrası güncel gelişmeler, bu standart üzerindeki politik etkileri şekillendirmiştir. Bu bağlamda UFRS 9’un ilk taslağı 2009 yılının Kasım ayında yayımlanmasına rağmen, 2009 yılının sonunda o dönem iç piyasadan ve hizmetlerden sorumlu Avrupa Komiseri olan Charlie Mc CREEVY, UFRS 9’un kabul edilmesini engellemiştir. Mc CREEVY’nin halefi olan Michel BARNIER ise UMSK’yı UFRS 9’un uygulanma tarihini 01.01.2015’e ertelemeye zorlamıştır. Literatürde 04.08.2011 tarihinde politik baskı altında UFRS 9 uygulama tarihinin ertelenmesinin o gün borsalarda satışa ve

⁵¹² BENGTTSSON, a.g.m., s.574

⁵¹³ Richard BAKER, "The Curious Change in Leadership at the IASB", **The CPA Journal**, Kasım 2011, s.6

⁵¹⁴ BENGTTSSON, a.g.m., s.577

⁵¹⁵ BENGTTSSON, a.g.m., s.574 ve 577

⁵¹⁶ BAKER, a.g.m., s.6

⁵¹⁷ BENGTTSSON, a.g.m., s.578

dolayısıyla endekslerde önemli ölçüde düşüşe neden olduğuna dair görüşler mevcuttur⁵¹⁸.

Bu aşamada ABD sermaye piyasaları otoritesi olan US SEC'in UMSK'nın bağımsızlığına bakış açısına değinmekte yarar görülmektedir. US SEC, UMSK'nın bağımsız şekilde çalışmasını ABD'nin UFRS'leri kabulü için ön koşul olarak görmektedir. US SEC ve bazı diğer taraflar UMSK'nın son yıllarda muhasebe standartlarının oluşturulması sırasında veya mevcut standardı değiştirmesi için politik baskı altına alındığını dile getirmişlerdir. US SEC standart oluşturma sürecinin; hesap verebilir, bağımsız ve uygunsuz etkilerden korunaklı şekilde yürütülmesi gerektiğini düşünmektedir. Uygunsuz etkilerin ABD'li yatırımcıların tam, adil ve güvenilir bilgiye ulaşma imkânlarını kısıtlayacağı kabul edilmektedir. Ayrıca US SEC tarafından, UFRS'lerin ABD'de kabul edilebilmesi açısından vakfın finansmanının şeffaf olmasının önemi vurgulanmış olup, vakıf 2008 yılından itibaren şeffaflığı sağlama adına önemli adımlar atmıştır⁵¹⁹. Görüldüğü üzere, UMSK'nın AB'nin politik baskılarına yenilmesi UFRS'nin dünyadaki kullanımının daha da yaygınlaşması önünde engel teşkil edebilir⁵²⁰.

Literatürde 2008 küresel krizinden sonraki dönemin; standart oluşturucuların gerçek anlamda bağımsız hale geldiklerini, şirket yöneticilerinin, düzenleyici otoritelerin veya vergi makamlarının arzularına değil yatırımcıların ihtiyaçlarına odaklandıklarını gösterdiğine ilişkin aksi görüşler de mevcuttur⁵²¹. Bu görüşe göre UMSK'nın yönetimine ilişkin reformlar bu bağımsızlığı destekleyecektir⁵²².

Özetlemek gerekirse, küresel krizin derinleşmesiyle muhasebe standartlarının amacına ve muhasebenin sağladığı bilginin meşru taraflarının kimler olduğuna ilişkin şiddetli tartışmalar doğmuştur. UMSK finansal bilgi kullanıcılarının esas alınması gerektiği ve sermaye piyasalarına güven için politik bağımsızlığın hayati olduğu görüşlerini savunmuştur. UMSK finansal bilgiyi kullananların temsilcisi niteliğindeki kuruluşlarca desteklenirken, AB ve diğer politik merciler muhasebenin amacını finansal

⁵¹⁸ BAKER, a.g.m., s.8

⁵¹⁹ LARSON ve KENNY, a.g.m., s.2

⁵²⁰ BENGTTSSON, a.g.m., s.578

⁵²¹ Economist, All's Fair, The Crisis and Fair Value Accounting

⁵²² Economist, All's Fair, The Crisis and Fair Value Accounting

istikrara katkı açısından sorgulamışlardır. Hesap vermeyen, kısmen şeffaf ve kısmen meşru olan muhasebe standardı oluşturucusu kavramı da sorgulanmıştır. Krizin sonuçlarının güç dengesini politik merciler lehine değiştirmesiyle UMSK ile politik mercilerin çatışması şiddetlenmiştir. AB, UMSK üzerindeki etkinliğini artırmak için pek çok girişimde bulunmuş ve UMSK'yı faaliyetlerini gözeten bir organ oluşturması için sıkıştırmıştır. UMSK tüm bu girişimlere, standartlarda yapılacak ısmarlama değişikliklerin standartların kalitesinin düşmesi sonucunu doğuracağı gibi çeşitli uyarıları yayımlayarak direnmiştir, bir yandan da politik aktörleri danışma veya gözlem organlarına katarak onlarla uzlaşma yolları aramıştır⁵²³.

4.7 Gelişmelerin Değerlendirilmesi

2007 yılında ABD'de mortgage kredileri krizi olarak başlayan ve benzer nedenlerle İngiltere'ye sıçrayan ekonomik kriz 2008 yılının ikinci çeyreğinde küresel bir krize dönüşmüştür. Başlangıçta bu krizin Çin, Hindistan, Rusya ve Brezilya başta olmak üzere gelişme yolundaki ülkeleri pek etkilemeyeceği düşünülürken, bu tahmin tutmamış ve bütün ülkeler krizden etkilenmiştir⁵²⁴. 2008 Küresel Krizi Büyük Buhan'dan beri en kötü kriz olarak adlandırılmaktadır⁵²⁵.

Finansal araçların problemin bir parçası olduğuna dair neredeyse evrensel bir mutabakat mevcutken, finansal araçlara ilişkin muhasebe standartlarının duruma yardımcı mı olduğu yoksa zarar mı verdiği konusunda tam bir mutabakat yoktur. Yine de dünyadaki muhasebe standardı oluşturucular finansal araçlara ilişkin muhasebe standartlarının değişmesi gerektiği yönündeki yaygın kanaate olumlu cevap vermiştir⁵²⁶.

Kriz öncesinde UMSK ve US FASB tarafından, UFRS'lerde ve US GAAP'ta bulunan finansal araçlara ilişkin hükümleri geliştirmek ve sadeleştirmek için yıllardır çalışmalar yürütülmekteydi. Ancak küresel finans krizi, kurulların finansal araçlara ilişkin projelerin ajandalarındaki önceliğini tekrar değerlendirmelerine neden olmuştur. UMSK ve US FASB gibi muhasebe standardı oluşturucular, küresel finans krizi nedeniyle, doğru veya yanlış olarak ekonomik problemlere neden olmakla veya

⁵²³ BENGTTSSON, a.g.m., s.577

⁵²⁴ EĞİLMEZ, a.g.e., s.53

⁵²⁵ AKBALIK, a.g.e., s.1

⁵²⁶ POUNDER, Accounting for Financial Instruments: Post-Crisis Changes Part 1, s.19

problemlerin şiddetini artırmakla suçlanan muhasebe standartlarını değiştirmeleri yönünde önemli baskı altına alınmışlardır. Yatırımcılar, kreditorler, düzenleyiciler ve kanun koyucular standart oluşturucuların bir şey yapmasını ve acilen yapmasını beklemişlerdir. Kriz, çoğunlukla bankalar ve diğer finansal kuruluşlar tarafından elde tutulan belli bazı finansal araçlarla bağlantılı olarak algılandığından, bu tür finansal araçlara ilişkin muhasebe standartları özel tetkike konu olmuştur⁵²⁷. Sonuç olarak 2008 yılının sonlarında kurullarca, finansal araç muhasebesinin revizyonu için geçmişte benzeri görülmemiş ölçüde gayret sarf edilmeye başlanılmıştır⁵²⁸. Bu bağlamda UMSK tarafından finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin standart olan UMS 39'un değiştirilmesine yönelik çabalara hız verilmiştir.

Krizde tepkilerin parçası olarak G20 üyeleri, 02.04.2009 tarihinde Londra Zirvesi'nde yayımladıkları "Finansal Sistemi Güçlendirmeye İlişkin Deklarasyon" ile, muhasebe standardı oluşturucuların 2009 yılının sonuna kadar harekete geçmelerini kararlaştırmıştır⁵²⁹. G20 üyelerinin dünya ekonomisindeki ağırlığı dikkate alındığında yayımlanan deklarasyonun önemi anlaşılabilir. G20'nin çağrısına cevaben UMSK'ca, UMS 39'un değiştirilmesi için çok aşamalı bir projeye girilmiş ve proje 2014 yılının Temmuz ayında tamamlanmıştır. Anılan proje sonucunda, "UFRS 9 Finansal Araçlar" standardının, "UMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme" standardının yerini almak üzere, 2018 yılının Ocak ayında kullanımı zorunlu olacak şekilde yürürlüğe girmesine karar verilmiştir⁵³⁰.

Küresel Kriz sonrası dönemde finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin olarak en yoğun tartışmalara konu olan başlıca iki kavramdan biri "gerçeğe uygun değer" ise diğeri "değer düşüklüğü modeli"dir. Değer düşüklüğü modeli; itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıkların değer düşüklüğüne uğramaları halinde, değer düşüşü tutarının -başka bir ifadeyle zarar tutarının- nasıl belirleneceği ile tutarın ne şekilde ve hangi zamanda muhasebeleştirileceği meselesi olarak özetlenebilir. Değer düşüklüğü modeli meselesi, itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıkların

⁵²⁷ POUNDER, Financial Instruments and the Financial Crisis, s.19

⁵²⁸ POUNDER, Accounting for Financial Instruments: Post-Crisis Changes Part 1, s.19

⁵²⁹ HRONSKY, a.g.m., s. 55; "Declaration on strengthening the financial system", <http://www.g20.utoronto.ca/2009/2009ifi.html>, (12.02.2013)

⁵³⁰ IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.4

finansal kurumların aktifinde önemli paya sahip olması, bu finansal varlıkların değerlerinin düşmesi halinde önemli zarar tutarlarının doğabilmesi, finansal kurumun bu zararlar nedeniyle batabilmesi ve bunun yaygınlaşması halinde ekonomik krizin tetiklenebilmesi nedeniyle yoğun şekilde tartışılmaktadır.

UMS 39'un değiştirilmesinin 2'nci aşaması olan "Değer düşüşü metodolojisi" kapsamındaki çalışmalar tamamlanmış olup, UFRS 9'un 2014 yılının Temmuz ayında yayımlanan son versiyonunda değer düşüklüğü konusunda köklü bir değişikliğe gidilerek "beklenen zarar modeli" benimsenmiştir. Değer düşüklüğü modeli konusunda varılan noktanın BIS tarafından yayımlanan temel prensiplerle uyumlu olduğu söylenebilir. Beklenen zarar yaklaşımının uygulanmaya başlamasının bazı olumsuz sonuçlarının olması mümkündür. Bunun nedeni gerek kredinin başlangıcında, gerekse kredinin ömrü boyunca her bilanço tarihinde, beklenen gelecekteki kredi zararlarının seviyesinin belirlenmesindeki subjektifliktir. Ekonomik çöküş dönemlerinde karamsarlığın, ekonominin yükseliş dönemlerinde ise iyimserliğin üst seviyede olması beklenen kredi zararlarının tutarının belirlenmesine etki edecektir. Beklenen zarar yaklaşımının uygulanması banka kredi portföyünün kalitesine ilişkin erken bilgiyi en iyi şekilde sağlayabilir. Aynı zamanda bu yaklaşım subjektifliği ve modellemede karmaşıklığı artırmaktadır. Beklenen zarar tutarının hesaplanmasında farklı finansal kuruluşların benzer yaklaşımlar sergilemesinin nasıl sağlanacağı ve uygulamaların denetim otoriteleri tarafından nasıl etkin şekilde denetlenebileceği ise bugün itibarıyla belirsizdir. Söz konusu sorunların çözümüne UFRS 9'un son versiyonunda mali tablo açıklamalarında; beklenen kredi kaybı hesaplamalarının temellerine, beklenen kredi kayıplarının nasıl ölçüldüğüne, kredi riskindeki değişimin nasıl belirlendiğine, rating derecelerine göre finansal varlıkların kredi risklerine ve sözleşmeye dayalı nakit akışları değiştirilen finansal varlıklara ilişkin açıklamalara yer verilmesinin istenmesinin⁵³¹ ne ölçüde katkı sağlayacağını ise zaman gösterecektir.

2008 Küresel Krizi sonrasında finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin olarak en yoğun tartışılan konulardan bir diğeri gerçeğe uygun değerdir. Gerçeğe uygun değer ölçümünün eleştirilen pek çok özelliğine ve sonucuna rağmen esnetilmeksizin

⁵³¹ IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, s.15

uygulanması gerektiğini düşünenler daha ziyade muhasebe standardı oluşturan kurumlar ve muhasebe uzmanlarıdır. Bunlar finansal istikrarın sağlanmasının muhasebenin değil, ekonomi politikası belirleyicilerin görevi olduğunu düşünmektedir. Gerçeğe uygun değer ölçümünün eleştirilmesi gereken özellikleri ve engellenmesi gereken sonuçları bulunduğunu düşünenlerin ise genelde finans sektörü temsilcileri olduğu, ancak bilanço yapısı sayesinde gerçeğe uygun değer ölçümünden göreceli olarak avantaj sağlayanların sektörün genelinden farklı şekilde söz konusu ölçümü savunabildiği, gerçeğe uygun değer ölçümü karşıtlarının ölçümün istisnaları olması gerektiğini ve gerekli durumlarda esnetilme veya askıya almanın elzem olduğunu savundukları anlaşılmaktadır. Kriz sonrası dönemde gerçeğe uygun değer muhasebesinin krizdeki rolünün ne olduğu da yoğun şekilde tartışılmıştır. Kanaatimizce sorunun cevabı şu şekilde verilebilir; gerçeğe uygun değer muhasebesi finansal krizin habercisidir, ancak bu haber yatırımcıların paniğe kapılmalarına sebep olacağından krizin etkisini alevlendirici ve şiddetlendirici bir etki yapar. Diğer bir deyişle başlangıçta krizin sebebi değildir, ancak krizin derinleşmesinde önemli bir etkiye sahip olduğu genel kabul görmektedir⁵³².

Küresel kriz sonrasında ortaya çıkan bir diğer önemli gelişme muhasebe standartlarına politik müdahalenin daha önce görülmemiş ölçüde yoğunlaşmasıdır. Bu bağlamda, UFRS Vakfı'nın ve organlarının yönetimine ilişkin olarak başta AB ve G20 olmak üzere çeşitli yerlerden gelen baskıların etkisi altında⁵³³ Vakıf Tüzüğü'nde ikinci revizyon gerçekleştirilmiştir. Bu revizyon neticesinde 2009 yılında kurulan Gözlem Kurulu'na, diğer kamusal kuruluşların yanı sıra Avrupa Komisyonu temsilcisi de üye olmuştur⁵³⁴. Vakıf Tüzüğü'nde yapılan ikinci revizyon sonrasında ortaya çıkan yeni yapıda UMSK Vakfı'nda kamunun ağırlığı artmıştır.

Küresel finans krizi öncesi dönemde de AB tarafından bazı standartlarda (örneğin UMS 39) yer alan kurallara karşı çıkmış, bu kurallar değiştirilmeden standardın bütünü onaylanmamış ve böylece standart AB ülkelerinde yürürlüğe konmamıştır. Ancak özellikle küresel finans krizi sonrası dönemde muhasebe standardı oluşturma sürecine başta finansal istikrara katkı sağlanması olmak üzere çeşitli

⁵³² PARLAKKAYA ve ÇETİN, a.g.m., s.84

⁵³³ BENGTTSSON, a.g.m., s.576

⁵³⁴ Deloitte Touche Tohmatsu Limited, IFRSs In Your Pocket, s.6; IASB, IFRS Foundation Constitution

gerekçelerle politik müdahaleler yoğunlaşmış, siyasi liderlerce standartların getirdiği muhasebe kurallarına ilişkin olarak kamuoyuna aleyhte açıklamalar yapılabilmektedir. Söz konusu dönemde finansal sektörle politik makamların muhasebe standardı oluşturan kuruluşlara karşı birlikte hareket ettiği gözlemlenmiştir.

Krizi takip eden dönemde AB yetkilileri tarafından gerçeğe uygun değer ölçümünün finansal tablolarda konjonktür yanlısı etkiler yaratarak krizi şiddetlendiriyor olabileceği öne sürülmüş, 2008 yılının Eylül ayında Lehman Brothers'ın iflasıyla UMS 39'a ilişkin tartışmalar alevlenmiştir. Politikacıların pasif kalarak banka bilançolarının tahrip oluşunu seyretmeyecekleri giderek daha açık hale gelmiştir.

AB ve önde gelen AB üyesi ülkeler tarafından Finansal araçların değerlemesine ilişkin kuralları esnetmesi ve gerçeğe uygun değerlemeye konu varlık türlerinin sınırlandırılması için UMSK üzerinde baskı oluşturulmuştur. Ayrıca, US GAAP'te istisnai durumlarda buna imkan tanındığı, Avrupalı finansal kuruluşların uluslararası rakiplerine karşı muhasebe kuralları açısından dezavantajlı olmamalarının sağlanacağı ifade edilmiştir. Bunların sonucunda UMSK tarafından UMS 39 ve UFRS 7'de olağan uygulama süreci çığnenerak acilen yapılan değişiklikler 13.10.2008 tarihinde yayımlanmıştır. Yapılan değişiklikle gerçeğe uygun değerle ölçülen finansal varlıkların sınıflarının değiştirilmesine ve böylece realize edilmemiş zararların gelir tablosuna yansıtılmamasına olanak tanınmıştır⁵³⁵. Daha sonra UMSK, Avrupa Komisyonu tarafından CDO değerlemesine ilişkin çözüm geliştirmesi ve değer düşüşü kurallarını uyarlaması konularında sıkıştırılmıştır. Değişiklikler 2008 yılının Aralık ayından önce, finansal tabloların yeni kurallarla hazırlanmasına olanak tanıyacak bir zamanlamayla, kabul edilmiştir⁵³⁶. US FASB'da bankalardan ve kongre üyelerinden gelen şikâyetler doğrultusunda mark to market ve değer düşüklüğüne ilişkin kuralları yumuşatmıştır. G20'nin 2008 yılında gerçekleştirilen zirvelerinde muhasebe standardı oluşturunuculara değerlendirme ve karşılık ayırmaya ilişkin standartları geliştirmek üzere acilen düzenleyici ve denetleyicilerle birlikte çalışılması çağrısı yapılmıştır⁵³⁷. Bu süreçte UMSK ve US FASB bir taraftan talep edilen değişiklikler üzerinde çalışırken bir taraftan da

⁵³⁵ BENGTTSSON, a.g.m., s.572

⁵³⁶ BENGTTSSON, a.g.m., s.572

⁵³⁷ BENGTTSSON, a.g.m., s.573

standartlara politik müdahalenin sakıncalarını dile getirmeye çalışmıştır. BIS nezdindeki Basel Bankacılık Denetim Komitesi, 2009 yılının Ağustos ayında “UMS 39’un Değiştirilmesine İlişkin Temel Prensipler” başlıklı çalışmayı yayımlayarak UMS 39’un değiştirilmesine ilişkin görüşlerini ortaya koymuştur. Basel Bankacılık Denetim Komitesi’nin ortaya koyduğu temel prensipler sonraki G20 zirvesinde onaylanmış ve UMSK’dan bu prensipleri göz önünde bulundurması istenmiştir⁵³⁸.

Politik makamların UMSK’nın standart oluşturma sürecini etkilemeye veya kontrol etmeye yönelik girişimleri çerçevesinde “UFRS 9: Finansal Araçlar” standardının oluşturulma süreci UMSK’nın siyasilerce en yakından tetkik edilen projelerinden olmuştur. Avrupa’nın kamusal borçlarının sorunlu doğası da dahil kriz sonrası güncel gelişmeler, bu standart üzerindeki politik etkileri şekillendirmiştir. Bu bağlamda UFRS 9’un ilk taslağı 2009 yılının Kasım ayında yayımlanmasına rağmen, AB yetkilileri UMSK’yı UFRS 9’un uygulanma tarihini ertelemeye zorlamış ve bunu sağlamışlardır.

Görüldüğü üzere, küresel finans krizi boyunca muhasebe standardı oluşturma sürecinin bütünlüğü/doğruluğu hem ABD’de hem de Avrupa’da politik kaynaklı olarak doğrudan tehdit altında kalmıştır⁵³⁹. Küresel krizin sonuçları, standart oluşturucuların bağımsızlığının sorgulanmasına ve güç dengesinin iş dünyasıyla bankacılık endüstrisinin desteğini alan politikacılar lehine değişmesine neden olmuştur⁵⁴⁰. Artık politik mercilerin etkisi standart taslaklarına ilişkin yorum mektupları göndermekle sınırlı değildir. AB, UMSK’nın standart oluşturma sürecine müdahale etmeyi ve yönetim yapısını değiştirmeyi başarmıştır. Kriz süresince ortaya çıkan güç mücadeleleri muhasebe bilimine, makro ekonomik olayların muhasebeye ve muhasebe standartlarını şekillendiren süreçlere etkisini göstermesi açısından katkı sunmaktadır⁵⁴¹. Sonuçta tamamen teknik bir konu olan ve esasen muhasebe biliminin ilkeleri çerçevesinde şekillenmesi gereken muhasebe standartları finansal istikrarın sağlanmasına katkı sağlanması amacıyla açık ve yoğun şekilde politik müdahaleye maruz kalmıştır. Bu durum ileride herhangi bir gerekçeyle ihtiyaç hissedilmesi halinde ulusal veya

⁵³⁸ BENGTTSSON, a.g.m., s.573

⁵³⁹ BAKER, a.g.m., s.6

⁵⁴⁰ BENGTTSSON, a.g.m., s.574

⁵⁴¹ BENGTTSSON, a.g.m., s.577

uluslararası politik mercilerin müdahaleyi meşru görmelerine de zemin sağlamış olabilir. Söz konusu gelişmelere piyasaların nihai tepkisini ise, piyasa aktörlerinin gelişmeleri münferit olaylar olarak mı, yoksa finansal sektörü çevreleyen kurumsal sisteme artan politik müdahale olarak mı algılayacakları belirleyecektir⁵⁴².

Son tahlilde 2008 küresel krizinden önceki ve sonraki dönemde başta fazlasıyla karmaşık oluşu olmak üzere çeşitli açılardan eleştirilen “UMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” standardının değiştirilmiş olması yerinde olmakla beraber, söz konusu standardın yerine 2018 yılının Ocak ayında kullanımı zorunlu olacak şekilde yürürlüğe girecek “UFRS 9 Finansal Araçlar” standardının neler getireceğini standardın uygulanmaya başlamasıyla zaman gösterecektir. Ancak çalışmanın sonunda eldeki bilgiler ışığında vardığımız sonuçlar izleyen paragraflarda verilmiştir.

UFRS 9'un son versiyonunda değer düşüklüğü modeli olarak "beklenen zarar yaklaşımı"nın benimsenmesi köklü bir reform olup, yeni yaklaşım teoride itfa edilmiş maliyetinden izlenen finansal varlıkların değer düşüşlerinin ve bunlara ilişkin karşılıkların sağlıklı şekilde ve zamanında belirlenmesini ve mali tablolara yansıtılmasını vaat etmekle beraber yeni yaklaşıma ilişkin olarak bir takım hassas noktalar da mevcuttur. Yeni yaklaşım uygulamada subjektiflik içermekte ve karmaşık modellemelere dayanmaktadır. Yeni yaklaşımın yeknesak uygulanmasının nasıl sağlanacağı, uygulamaların denetim otoriteleri tarafından nasıl etkin şekilde denetlenebileceği ve mali tablo açıklamalarında konuya ilişkin olarak yer verilmesi istenen bilgilerin ihtiyaca ne ölçüde cevap vereceği ise bugün itibarıyla belirsizdir.

2008 Küresel Krizi sonrasında gerçeğe uygun değer ölçümü yoğun olarak tartışılmıştır. "UFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü" standardı 2013 yılı ve sonrasındaki hesap dönemlerinde uygulanmak üzere yürürlüğe girmiş olup, anılan UFRS gerçeğe uygun değeri tanımlamakta, gerçeğe uygun değer ölçümüne ilişkin çerçeveyi tek başına düzenlemekte ve gerçeğe uygun değer ölçümüne ilişkin açıklamaları belirlemektedir. Önceki versiyonlardan farklı olarak UFRS 9'un 2014 yılının Temmuz ayında yayımlanan son versiyonunda, varlığın sözleşmeye bağlı nakit

⁵⁴² BENGTTSSON, a.g.m., s.578

akışlarının tahsili ve yükselen fiyattan varlığın satışı amaçlarının her ikisini de aynı anda taşıyan karma finansal varlık yönetim modeli de kabul görmüştür. Böylece UMS 39'da yer alan "Satılmaya hazır finansal varlıklar" sınıfına benzer şekilde gerçeğe uygun değerden ölçülmesine rağmen gerçeğe uygun değer değişiminden kaynaklanan kar/zararın gelir tablosuna yansıtılmaması imkanı bulunan bir varlık sınıfına olanak sağlanmıştır. Böylece finansal varlıkların ölçümünde karmaşıklığa yol açan ve çeşitli açılardan eleştirilen uygulamaya ilişkin reformdan muhtemelen bankacılık endüstrisinin etkisiyle son anda cayılmıştır.

Kanaatimizce gerçeğe uygun değer ölçümünün eleştirilen pek çok özelliğine ve sonucuna rağmen esnetilmeksizin uygulanması daha faydalıdır. Gerçeğe uygun değer ölçümüne ilişkin olarak arzu edildiğinde istisna tanınması, ölçümün esnetilmesi veya askıya alınması riskli bir yaklaşım olup, finansal tablo kullanıcılarının ve piyasa aktörlerinin finansal tablolara güveninin kalıcı şekilde sarsılmasının telafi edilemez sorunlara yol açabileceği düşünülmektedir. Sebebi ve ölçeği ne olursa olsun piyasalarda fiyatı (gerçeğe uygun değeri) düşen finansal varlıklara ilişkin olarak bu gerçeğe finansal tablolarda yer verilmemesi finansal tabloların gerçekten uzaklaşması sonucunu doğuracaktır. Finansal tablo kullanıcılarının ve piyasa aktörlerinin ise -mali tablo dipnotlarına gizlenmiş bilgi parçacıklarını keşfetmek zorunda kalmaksızın- gerçeği tüm açıklığıyla ve kolaylıkla öğrenmeye hakları bulunmaktadır. Gerçeğin mali tablolara yansımaları engelleyerek finansal istikrarın kalıcı şekilde sağlanmasının mümkün olmadığı da unutulmamalıdır. Bu bağlamda karar alıcıların ve politika belirleyicilerin finansal istikrarı bozan esas etken ve risklere odaklanması gerekmektedir.

Diğer taraftan işletmecilikte ve muhasebede alacaklıların ve sermayenin korunmasını hedefleyen muhafazakarlık yaklaşımının ve bu doğrultuda ihtiyatlılık ilkesinin finansal araçlar açısından da pek çok sorunun çözümüne katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bilindiği üzere muhasebede ihtiyatlılık ilkesi 4 alt ilkeden oluşur⁵⁴³. İlk alt ilke olan gerçekleşme ilkesi; gelir tablosuna sadece gerçekleşmiş gelirlerin alınmasını emreder ve olası gelirlerin gelir kaydedilmesini yasaklar. Basiretlilik ilkesi; oluşması olası giderlerin karşılık ayırmak suretiyle dikkate alınmasını şart koşar. En

⁵⁴³ KUTLAN, a.g.e., s.420

düşük değerle değerlendirme ilkesi; bilançonun aktifinde yer alan kalemler için farklı değerler varsa kalemin bunlardan en düşüğü esas alınarak değerlendirilmesini gerektirir. En yüksek değerle değerlendirme ilkesine göre ise; bilançonun pasifinde yer alan kalemler için farklı değerler varsa kalem bunlardan en yükseğı esas alınarak değerlendirilmelidir⁵⁴⁴. Literatürde ihtiyatlılık ilkesinin uluslararası standartların finansal tabloların şirketin durumunu dürüst gösterimi (true and fair view) ilkesi ile çelişebileceğine dair görüşler bulunsa da⁵⁴⁵, ihtiyatlılık ilkesinden gerek şirket yönetiminde gerekse muhasebede önemli ölçüde vazgeçilmesinin çok olumsuz sonuçlar doğurabileceğı, bu nedenle bu ilkenin daima göz önünde bulundurulması gerektiğı düşünülmektedir.

⁵⁴⁴ KUTLAN, a.g.e., s.421

⁵⁴⁵ KUTLAN, a.g.e., s.421

SONUÇ

Finansal araçların şirketin bilançosundaki payı şirketin faaliyet gösterdiği sektöre göre değişmekle birlikte, başta bankalar olmak üzere finansal kuruluşların bilançolarındaki payı oldukça yüksek olmaktadır. Finansal araçların gerek banka bilançosu içindeki ağırlığı, gerekse bilanço dışı kalemlerin başta türev ürünler olmak üzere önemli bölümünün finansal araç olduğu dikkate alındığında, finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin kuralların banka mali tabloları üzerinde oldukça önemli sonuçları olabileceği açıktır. Özellikle kriz dönemlerinde bu sonuçlar doğrudan kamuoyunun gündemine gelmektedir. Bu bağlamda finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin kurallar, sadece teknik ve teorik bir muhasebe konusu olmanın ötesine geçmekte, banka ve şirket mali tabloları üzerinden ekonomiye olan etkileri sonucunda insanların gelir ve servetine etkide bulunabilmektedir. Bu durum nedeniyle uluslararası standartlarda yer alan finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin kurallar, Büyük Buhran'dan beri en kötü kriz olarak nitelenen 2008 Küresel Krizi'nde ve sonrasında kamuoyunda ve akademik çevrelerde yoğun olarak tartışılmıştır.

Finansal araçların muhasebeleştirilmesi konusunun oldukça teknik olması, konuya ilişkin kaynakların sınırlı olması ve konu kapsamında sürekli değişikliklerin gerçekleştirilmesi nedenleriyle konunun ele alınması güç bir mahiyette olmasına rağmen, önemine binaen konu üzerinde çalışmaya karar verilmiştir. Uluslararası Standartlar Çerçevesinde Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi; UFRS 9 ve 2008 Küresel Krizi Sonrası Gelişmeler başlıklı çalışma kapsamında konu; dünyada ve Türkiye'de Uluslararası Finansal Raporlama Standartları, Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesine İlişkin Genel Bilgiler, UFRS 9 Çerçevesinde Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi ve 2008 Küresel Krizi Sonrası Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesine İlişkin Gelişmeler başlıklı dört ana bölüm halinde ele alınmıştır.

Çalışmanın sonucunda varılan noktaya ilişkin detaylı bilgiler bir önceki bölümde verildiğinden, burada ulaşılan başlıca sonuçlar kısaca özetlenecektir. Küresel Krize tepkilerin de etkisiyle UMSK'ca, UMS 39'un değiştirilmesi için çok aşamalı bir projeye girişilmiş ve proje 2014 yılının Temmuz ayında tamamlanmıştır. Anılan proje

sonucunda, “UFRS 9 Finansal Araçlar” standardının, “UMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” standardının yerini almak üzere, 2018 yılının Ocak ayında kullanımı zorunlu olacak şekilde yürürlüğe girmesine karar verilmiştir. Küresel Kriz sonrası dönemde finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin olarak en yoğun tartışmalara konu olan başlıca iki kavramdan biri "gerçeğe uygun değer" ise diğeri "değer düşüklüğü modeli"dir. UFRS 9'un 2014 yılının Temmuz ayında yayımlanan son versiyonunda değer düşüklüğü konusunda köklü bir değişikliğe gidilerek "beklenen zarar modeli" benimsenmiştir. Söz konusu modele ilişkin bazı endişeler de mevcut olup, modelin neler getireceğini zaman gösterecektir.

2008 Küresel Krizi sonrasında yoğun olarak tartışılan ikinci konu olan gerçeğe uygun değer ölçümüne ilişkin olarak ise, "UFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü" standardı 2013 yılı ve sonrasındaki hesap dönemlerinde uygulanmak üzere yürürlüğe girmiştir. Konunun ayrı bir standartta kapsamlı şekilde ele alınması başlı başına olumlu bir gelişmedir. Önceki versiyonlardan farklı olarak UFRS 9'un 2014 yılının Temmuz ayında yayımlanan son versiyonunda karma finansal varlık yönetim modelinin de kabul görmesi, finansal varlıkların ölçümünde karmaşıklığa yol açan ve çeşitli açılardan eleştirilen uygulamaya ilişkin reformdan muhtemelen bankacılık endüstrisinin etkisiyle son anda cayıldığına işaret etmektedir.

Kanaatimizce gerçeğe uygun değer ölçümünün eleştirilen pek çok özelliğine ve sonucuna rağmen esnetilmeksizin uygulanması daha faydalıdır. Sebebi ve ölçeği ne olursa olsun piyasalarda fiyatı (gerçeğe uygun değeri) düşen finansal varlıklara ilişkin olarak bu gerçeğe finansal tablolarda yer verilmemesi finansal tabloların gerçekten uzaklaşması sonucunu doğuracaktır. Gerçeğin mali tablolara yansımaları engelleyerek finansal istikrarın kalıcı şekilde sağlanmasının mümkün olmadığı da unutulmamalıdır. Bu bağlamda finansal istikrarın sağlanmasına katkı sağlanması gerekçesiyle krizde ve sonrası dönemde açık ve yoğun şekilde muhasebe standartlarına müdahale eden karar alıcıların ve politika belirleyicilerin, finansal istikrarı bozan esas etken ve risklere odaklanması gerekmektedir. Finansal araçların muhasebeleştirilmesinde ihtiyatlılık ilkesinden önemli ölçüde vazgeçilmesi halinde olumsuz sonuçların doğacağı öngörülebilir.

2008 Küresel Krizi'nin sonuçları piyasalara aşırı likidite sağlanması ve finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin standartların da elvermesiyle mali tablolarla piyasalarda rahatsızlık doğurabilecek tahribatın perdelenmesi gibi yöntemlerle baskılanmıştır. Nedenleri konusunda önemli ölçüde mutabakat bulunan Küresel Krizin en şiddetli döneminin üzerinden yaklaşık 7 yıl geçmiş olmasına rağmen, benzer finansal krizlerin ortaya çıkmasını engelleyecek zihniyet değişiminin yaşandığını ve gereken kalıcı tedbirlerin alındığını öne sürmek güçtür. Yeni bir küresel krizin yaşanması halinde ise finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin standartların krizin oluşumuna katkısı olmasa dahi tekrar ele alınması ve politik müdahaleye maruz kalması kuvvetle muhtemeldir.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

BAYDOĞAN Lütfi, **Finansal Araçlar ve Karşılıklar**, 1. Baskı, İstanbul: Türkmen Kitapevi, 2009

BODUR Gülşirin, **Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarının Getirdiği Temel Değişiklikler ve Finansal Analize Etkileri**, 1. Basım, Ankara: Gazi Kitapevi, 2012

DEMİR Faruk ve Diğerleri, **ABD Mortgage Krizi**, Ankara: BDDK, 2008

DEMİR Volkan, **TFRS/UFRS Kapsamında Finansal Araçlar**, 1. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2009

EĞİLMEZ Mahfi, **Küresel Finans Krizi**, 8. Basım, İstanbul: Remzi Kitapevi, 2011

KUTLAN Serhat, "Krizsiz Gelişme veya Gelişmesiz Kriz Mümkün mü? Paradigmasının Controlling ve Uluslararası Muhasebe Uygulamalarına İzdüşümleri", Haluk SÜMER ve Helmut PERNSTEINER (Ed.), **Kriz Yönetimi** içinde (415-423), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009

PricewaterhouseCoopers, **Manual of Accounting IFRS 2013**, Volume 1, 2012

Sürelili Yayınlar:

AKBALIK Murat, "ABD Tutsat (Mortgage) Sisteminin Çöküşü", **Yaklaşım Dergisi**, Mart 2009, Sayı:195

AKBALIK Murat ve Diğerleri, "Global Krizden Etkilenerek Batan Bir Bankanın Değerlendirilmesi: Washington Mutual Bank", **E-Yaklaşım Dergisi**, Ekim 2009, Sayı:202

BAKER Richard, "The Curious Change in Leadership at the IASB", **The CPA Journal**, Kasım 2011

BENGTSSON Elias, "Repoliticalization of Accounting Standard Setting—The IASB, the EU and the Global Financial Crisis", **Critical Perspectives on Accounting**, Sayı 22, 2011

HITZ Joerg M., "The Decision Usefulness of Fair Value Accounting - A Theoretical Perspective", **European Accounting Review**, 2007, Volume 16, Issue 2

HRONSKY Jane, "IFRS 9, Impairment and Procyclicality: Is The Cure Worse Than The Disease?", **JASSA The Finsia Journal of Applied Finance**, 2010

LANE Sarah, "Financial Instruments Reducing Complexity", **Accountancy Ireland**, August 2008, Vol. 40, No.4

LANGMEAD Joseph M., SOROOSH Jalal, "Accounting for Financial Instruments: More Turmoil Ahead", **The CPA Journal**, Şubat 2011

LARSON Robert K. ve KENNY Sara York, "The Financing of The IASB: An Analysis of Donor Diversity", **Journal of International Accounting, Auditing and Taxation**, No.20, 2011

PARLAKKAYA Raif, ÇETİN Hüseyin, "Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi Finansal Krizlerin Sebebi mi Yoksa Habercisi mi?", **Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi**, Sayı:2

POUNDER Bruce, "Accounting for Financial Instruments: Post-Crisis Changes Part 1", **Strategic Finance**, Aralık 2009

POUNDER Bruce, "Accounting for Financial Instruments: Post-Crisis Changes Part 2", **Strategic Finance**, Ocak 2010

POUNDER Bruce, "Financial Instruments and the Financial Crisis", **Strategic Finance**, Nisan 2009

YUIJING Gao ve YUIJING Gaichune, “Discussion for Applicability of the Fair Value Measurement in the Financial Crisis”, **International Journal of Business and Management**, Vol 4, No 12, 2009

Mevzuat:

172 Sıra no’lu Finansal Araçlara İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS 9) Hakkında Tebliğ

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu

5411 sayılı Bankacılık Kanunu

5684 sayılı Sigortacılık Kanunu

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu

6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu

6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu

660 sayılı Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 39) Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tebliğ Sıra No: 105

Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketlerince Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi ile Kamuya Açıklanacak Finansal Tabloların Biçim ve İçeriği Hakkında Tebliğ

Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik

Gerçeğe Uygun Değer Ölçümüne İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS 13) Hakkında Tebliğ

Risk Ölçüm Modelleri ile Piyasa Riskinin Hesaplanmasına ve Risk Ölçüm Modellerinin Değerlendirilmesine İlişkin Tebliğ

Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği, Seri: XI, No: 29

Sigorta ve Reasürans Şirketleri ile Emeklilik Şirketlerinin Finansal Raporlamaları Hakkında Yönetmelik

Uluslararası Standartlar:

UFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü

UFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar

UFRS 9 Finansal Araçlar

UMS 24 İlişkili Taraf Açıklamaları

UMS 32 Finansal Araçlar: Sunum

UMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme

UMS 8 Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar

İnternet Adresleri:

BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü Raporu Aralık 2012, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/TBSSGG/11706tbs_genel_gorunumu_aralik_2012.pdf, (02.04.2013)

BIS, About BIS, <http://www.bis.org/about/index.htm>, (14.02.2013)

BIS, Guiding Principles for the Replacement of IAS 39, <http://www.bis.org/publ/bcbs161.pdf>, (03.03.2013)

Declaration on Strengthening the Financial System, <http://www.g20.utoronto.ca/2009/2009ifi.html>, (12.02.2013)

Deloitte Touche Tohmatsu Limited, IFRSs In Your Pocket, 2011, <http://www.iasplus.com/en/publications/global/ifrs-in-your-pocket/ifrss-in-your-pocket-2012>, (19.03.2013)

Economist, All's Fair, The Crisis and Fair Value Accounting, 2008, http://www.economist.com/node/12274096?story_id=12274096, (29.11.2013)

EFRAG, Financial Instruments, <http://www.efrag.org/Front/p225-1-272/Financial-Instruments.aspx>, (26.02.2013)

Ernst & Young, New Proposals for Financial Instruments at Amortised Cost, [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Supplement_61/\\$FILE/Supplement_61_GL_IFRS.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Supplement_61/$FILE/Supplement_61_GL_IFRS.pdf), (17.02.2013)

Fair Value Accounting Intensifies The Crisis – Study Warns of Need For Quick Reform, www.sal-oppenheim.com/press, (06.03.2013)

http://en.wikipedia.org/wiki/Procyclical_and_countercyclical, (05.03.2013)

http://en.wikipedia.org/wiki/Savings_and_loan_crisis, (21.02.2013)

IASB, About the IFRS Foundation and the IASB, <http://www.ifrs.org/The-organisation/Pages/IFRS-Foundation-and-the-IASB.aspx>, (07.10.2012)

IASB, Charter of Monitoring Board, http://www.ifrs.org/The-organisation/Governance-and-accountability/Documents/Monitoring_Board_Charter.pdf, (07.10.2012)

IASB, Discussion Paper Reducing Complexity in Reporting Financial Instruments, 2008, <http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Financial-Instruments-A-Replacement-of-IAS-39-Financial-Instruments-Recognitio/Discussion-Paper-and->

[Comment-Letters/Documents/DPReducingComplexity_ReportingFinancialInstruments.pdf](#), (08.03.2013)

IASB, Drafting Review of IFRS Foundation Constitution, <http://www.ifrs.org/The-organisation/Governance-and-accountability/Constitution/Pages/Constitution%20DR.aspx>, (07.10.2012)

IASB, Due Process Handbook for the IASB, <http://www.ifrs.org/How-we-develop-standards/Documents/DueProcessHandbookIASB2012.pdf>, (30.11.2012)

IASB, IFRS 9 Financial Instruments (Replacement of IAS 39), <http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Financial-Instruments-A-Replacement-of-IAS-39-Financial-Instruments-Recognitio/Pages/Financial-Instruments-Replacement-of-IAS-39.aspx>, (26.02.2013)

IASB, IFRS 9 Financial Instruments Project Summary, <http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Financial-Instruments-A-Replacement-of-IAS-39-Financial-Instruments-Recognitio/Documents/IFRS-9-Project-Summary-July-2014.pdf>, (17.08.2014)

IASB, IFRS Foundation Constitution, <http://www.ifrs.org/The-organisation/Governance-and-accountability/Constitution/Documents/ConstitutionDec2010.pdf>, (07.10.2012)

IASB, Members of the IASB, <http://www.ifrs.org/The-organisation/Members-of-the-IASB/Pages/Members-of-the-IASB.aspx>, (29.11.2012)

IASB, Memorandum of Understanding to Strengthen the Institutional Framework of the IASCF, http://www.ifrs.org/The-organisation/Governance-and-accountability/Documents/Monitoring_Board_Mou_080110.pdf, (07.10.2012)

IASB, The Move Towards Global Standards, <http://www.ifrs.org/Use-around-the-world/Pages/Use-around-the-world.aspx>, (11.12.2012)

IBFED, Conceptual Paper; Accounting for Financial Instruments, <http://www.ibfed.org/archived-news/ibfed-press-release>, (11.03.2013)

IFRS Foundation, Annual Report 2011, http://www.ifrs.org/The-organisation/Governance-and-accountability/Annual-reports/Documents/AR_2011.pdf, (07.10.2012)

KGK, KGK 2012 Faaliyet Raporu, http://www.kgk.gov.tr/contents/files/KGK_Faaliyet_Raporu_2012.pdf, (06.11.2013)

KGK, Son Halleriyle Standartlar, http://www.kgk.gov.tr/content_detail-208-513-son-halleriyle-standartlar.html, (11.12.2012)

KGK, Türkiye Muhasebe Standartlarının Uygulanmasına İlişkin Duyuru, http://www.kgk.gov.tr/content_detail-261-595-turkiye-muhasebe-standartlarinin-uygulama-kapsaminin-belirlenmesine-iliskin-duyuru.html, (19.03.2013)

KPMG, IFRS Newsletter Financial Instruments, <http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/ifrs-newsletters/Documents/FI-newsletter-2012-03.pdf>, (10.05.2013)

MAGNAN Michel, Fair Value Accounting and the Financial Crisis: Messenger or Contributor?, 2009, www.cirano.qc.ca/pdf/publication/2009s-27.pdf, (10.02.2013)

MAHAPATRA Shri B., Underlying Concepts and Principles of Dynamic Provisioning, <http://www.bis.org/review/r120924b.pdf>, (23.12.2013)

PricewaterhouseCoopers, Practical Guide to IFRS, http://www.pwc.in/en/services/IFRS/IFRS-assets/Practical_guide_on_financial_instrument_accounting_IFRS_9.pdf, (10.05.2013)

RAMANNA Karthik, SLETTEN Ewa, Why Do Countries Adopt International Financial Reporting Standards?, <http://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/09-102.pdf>, (30.12.2014)

TCBM, Devlet İ Borçlanma Senetleri İçin Getiri Eğrisi Tahmini,
<http://www.tcmb.gov.tr/research/discus/WP0608.pdf>, (01.11.2013)

